قەشقەر ئەدەبىياتى

AltunOq

5

1984

قەشقەر ئەدەبىياتى

1984 - يىل 5 - سان

13 - يىل نەشرى

(ئومۇمى 60 - سان)

Altun0q

قەشقەر ۋىلايەتلىك

ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى

بۇ ساندا

شېئىرلار

بىباھا تۇپراق ……… (داستان) ……… مىرزاھىد كېرىمى 1

ئىككى شېئىر ……… ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر 10

ئىككى شېئىر ……… ئالىم مەخمۇت 11

ۋەتەنگە ……… ئابدۇسەمەت خىلىل 12

ئانا ـ ۋەتەن ……… ھامىد مەھمۇدى 13

مەسەللەر ……… ھاجى ئەخمەت 72

تۇيۇقلار ……… مەمتىلى زۇنۇن 92

ئىككى شېئىر ……… سادىق سادىرى 95

گۈل ـ گۈلۈستان بولغۇسى ……… ئابدۇرېھىم سەئىدى 97

قەۋرە ئالدىدا ……… مامۇت زايىت 98

شېئىرلار ……… ئابدۇللا ساۋۇت ، ئەخمەت داۋۇت، ئىمام

……… مەھەممەت، پەرھات مەھەممەت، ئەبەي

……… دۇللا ئابدۇلۋارى، داۋۇتجان سەيدىن.

……… سەيلىخان بارات، ئابدىقادىر مەھەممەت 106

ھىكايە ۋە نەسىرلەر

ئۇمۇت شامى ئۆچكەندە ……… تۇرسۇن نىياز 22

دۇيجاڭنىڭ ئايىلى ……… ئابدىقادىر تاش 77

گۇمان ……… ئالماس ئالماس 82

ئۇستاز ……… ئابلىمىت باتۇر 89

قەيىنئانام مېنى قىزىم دىدى ……… غوجا ئابدۇللا 108

رەھبەر ……… تۇرسۇن ياسىن 116

يۇمۇرلار ……… تۇرسۇن ئىمىن 125

ماقالىلار

« ژورنىلىمىز قەلەمكەشلەر ئىجادىيەت سۆھبەت يىغىنى ئۆتكۈزدى ………

……… مەھەممەت تۇرسۇن ئابدىكىرىم 18

تەبرىك سۆز ……… قەييۇم تۇردى 20

قەشقەر گۈلزارىدىكى خۇشناۋا بۇلبۇللار ……… 33

يۇسۇپ خاس ھاجىپ ھەربى تەدبىرلەر توغرىسىدا ………تۇرغۇن ئالماس 54

ئەدىبىياتتىكى چىنلىق ۋە تەسىرچانلىق ……… قاۋسىلىقان قامىجان 121

(بۇ ساندىكى رەسىم ۋەمۇسىخەتلەرنى جۇمە ئابدۇللا، تۇرغۇن ئابىد، ئابىدىزايىت ئابدۇللا ئەبەيدۇللا، مەھەممەتلەر ئىشلىگەن)

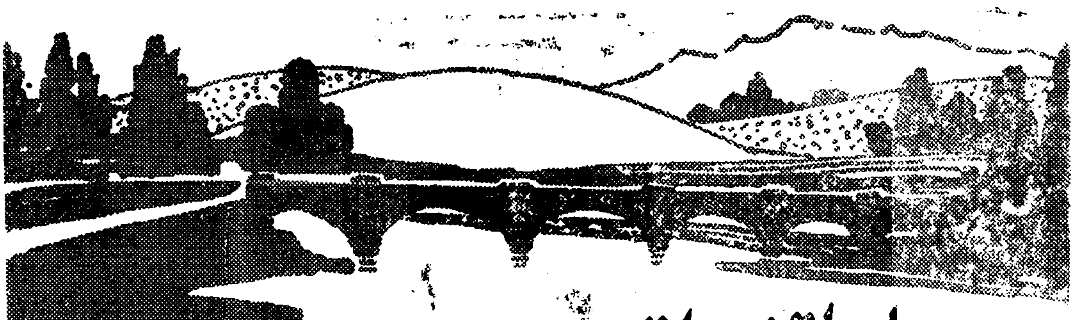

بىباھا تۇپراق

(داستان)

مىرزاھىد كىرىمى

« ئۆزگە يۇرتتا شاھى تون ئىچرە قورۇنغان تەنلىرىم،
ئۆز ئىلىمدە يايرىغاي كىيسەم كۇلاھىۇ - جەندىسەن.»
(ت. ئېلىيۇپ «ۋەتەن ھەققىدە غەزەل»دىن)

مۇقەددىمە

بولمىغان قەلىب، زاتى ۋەتەن ئىلكىدە،
كىشى زەردىن تاغ ياسىسا، قىلسا باغ.
كۆڭلى ئىمىن بولماس ھىجران دەردىدە،
يۇتەر ئۆمرى يۈرىكىگە سېلىپ داغ.
بۇ قىسمەتتىن بىلىڭ دوستلار، شۇ ئايان :
ۋىژدان، ئىمان ئەسلى ۋەتەن سۆيگۈسى.
ئەسقاتمىسا ۋەتىنىگە ھەر ئىنسان
ئۇنىڭ كۈنى بىلەن ئوخشاش ئىت كۈنى.
سىيا قىلىپ مۇساپىرنىڭ يېشىنى،
يازدىم داستان ئوقۇپ ئەلگە مەدھىيە.
ۋەتىنىدىن ئايرىلمىسۇن ھېچ كىشى،
ئەينەك بولۇپ بۆگۈنى ھۆر ئەتىگە.

1

شۇ كوچىدىن ئۆتەر سانسىز ماشىنا،
قۇرۇق ئەمەس ھەممىسىدە ئادەم بار.
كېتىۋاتقان تىرىكچىلىك كويىدا
شۇ ئادەملەر كۆزىدە بۇ ئالەم بار...
كىلەر يەنە شۇ كوچىدىن بىر كىشى،
مىگىپ چاپسان تەگمەي يۇتى - يۇتىغا،
قاماپ تۇتۇپ بىر ئۇزۇنچاق خالتىنى،

مېھرى بىلەن چىلەك قۇچاقلاپ قولىدا.
ئاق سانجىلغان چىكىسىدىن ئېقىپ تەر،
قىزىپ تۇرغان يۈزلىرىگە قۇيۇلار.
كۆزگە يىراق، دىلغا يېقىن شۇ قەدەر،
بىر دەرياغا چۈمۈلگەندەك تۇيۇلار.
بولۇتقا بوي سوزغان كۆركەم بىنالار،
نەزىرىنى تارتالمايتتى ئۆزىگە.
ئۈژمە سايە تاشلاپ تۇرغان بىغۇبار،
كىچىككىنە ئۆي كۆرۈنەر كۆزىگە.
ھېچ تەرەپكە باقماي ئويلاپ كېلىدۇ،
يۇراپ قويۇپ خالتىنى ئۇ گايىدا.
ۋۇجۇدى بىر شىرىنلىكنى سىزىدۇ،
كۆكچى تىلىپ يىگەندەك ئۆز دالىدا.
خالتىدىكى گوھەرمىدۇ، پۇلمىدۇ،
نەگە بارار تېگىپ ئۇنى باغرىغا؟
چىرايىدا شاتلىق نۇرى چاقنايدۇ،
كۆزى چۈشكەن كەبى ئەنجىر - ئالمىغا...
كىرا قىلىپ چۈشكەن بولسا پىكاپقا،
بارار ئىدى مەنزىلگە تېز يېتىپ.
ھېرىقسىمۇ ماڭار يار - يار ھارۋىدا -
ناخشا توۋلاپ ئولتۇرغاندەك ھېس قىلىپ.
ھېرىقسىمۇ ماڭار يۈگرەپ - ھەمۇدەپ،
قارچۇغىدا چاقنار پىراق ئۇچقۇنى.
شىۋىرلايدۇ قولىغىغا ھىلپىرەپ
ئۆز يۇرتىنىڭ چېچەكلىگەن يولغۇنى.
كۆڭلىگە زەپ سايرىغاندەك بىلىنەر،
گۈلشەن باققا چىللاپ ۋەتەن بۇلبۇلى...
يۇراپ ماڭار خالتىنى ئۇ يۈز يېقىپ،
ئىپار رەيھان بويى كىلەر گۈپۈلدەپ.
ئۇھ تارتىپ دەر يۈرەك باغرى ئورتىنىپ:
«مەن يۇرىمەن قەيەرلەردە تەمتىرەپ؟
بۇ كىچىك بوز خالتىدىكى پاك توپا،
يۇرتۇم سىنىڭ قۇچىقىڭدىن ئېلىنغان.
پەرزەنتلىرىڭ قاتارىدا ئۇنىڭغا،
كىندىك قېنىم، يارىم قېنى قېتىلغان...

مانا بۇگۈن، ئېزىز يۇرتۇم، توپاڭنى،
يىراق ئەلدە مەن كۆتىرىپ بارىمەن.
باش كۆزۈمگە ئۇرۇلغان چاڭ - توزاڭنى،
بۇ خالتىدىن ھەم سۈمۈرۈپ بارىمەن.
ئۇمىدىنى يەرگە قويماي ئاتامنىڭ،
تىلىگىمنى سالقىن يەرگە ئۇچۇرماي.
روھىن يوقلاي رەھمىتى جان ئانامنىڭ،
ئەۋەتىپسەن تۇپرىقىڭنى يوشۇرماي.
ئۇچقۇ بىلەن ستامبۇلغا تۇنجى رەت،
كەلدى توپاڭ قىلىپ پەرۋاز پەلەكتە.
ھايات ئۈچۈن ھەممىدىنمۇ جان قىممەت،
بولدى توپاڭ جاندىن ئەلا ھىجرەتتە.
كەلدىم ئۆيدە ماشنامنى قالدۇرۇپ،
تۇپرىقىڭنىڭ ھۆرمىتىنى قىلاي دەپ.
چوڭ - كىچىكنى ھەيرانۇ-ھەس قالدۇرۇپ،
بۇ توپاڭنى تاۋاپ قىلىپ ماڭاي، دەپ.
رەخمەت يۇرتۇم!
بۇ توپاڭنى كۆتىرىپ،
پەخىرلىنىپ ماڭسام مەڭگۈ ئەرزىيدۇ.
باش ئەگمەيمەن!
"ۋەتەنسىز»، دەپ چۆكۈرۈپ
ئەمدى بىراۋ تۇساپ كۆكرەك كەرسەمۇ.
مۇساپىرمەن كېلىپ قالغان بۇ ئەلگە،
بىراق زىنھار مەن ۋەتەنسىز ئەمەسمەن.
ۋەتىنىم بار، كۈنگە ماكان ئۇ شەرقتە،
قارلىق تېغى كۆك ئاسمانىنى تىرىگەن.
رەخمەت يۇرتۇم!
شەرەپ ماڭا توپاڭنى،
يۇرىگىمگە تىڭىپ ماڭسام پىيادە.
ئۇنۇتماپسەن مەندەك ئازغان بالاڭنى -
كۆڭلى يېرىم شور پىشانە - بىچارە.
رەخمەت يۇرتۇم! بىلدۈردۈڭسەن قەدرىڭنى،
شان - شۆھرىتىڭ داڭ كەتكەندە ھاھانغا.
رازى ئىدىم كۆرۈپ ئۆلسەم ۋەسلىڭنى.
ياشلىق ئىزىم قالغان ئەلۋەك ماكاندا.

AltunOq

ۋەتەن بىلەن ئىكەن ئادەم ئەركەمۇ –
ھۆرمىتى ھەم ھوقۇقى ھەم بەختى ھەم.
ئۆز ئېلىدە چەككەن جاپا – جەۋرىمۇ،
راھەت ئىكەن، يۇرتۇم سېنى ئەسلىسەم.
توپاڭنى تېز ئېلىپ بېرىپ ياشانغان،
سۆرەي خىرە كۆزلىرىگە ئاتامنىڭ.
ئاھ، جان ئۆزگەن قاراپ تويماي سەن تامان،
چاچاي مۇڭلۇق قەۋرىسىگە ئانامنىڭ...»
ئۆز – ئۆزىگە سۆزلەپ كېلەر يولۇچى،
ئوي – پىكىردەك قەدەملىرى ئىتتىكلەپ.
چىرايىغا ئۇرغۇپ چىقتى غۇرۇرى،
ياتسىرىغان ۋۇجۇدىنى ئەيىپلەپ...

2

بايان قىلاي ئەمدى سىزگە كىتاپخان،
بۇ ئادەمنىڭ ئۆتمىشىدىن ئېچىپ بەت:
... زىناقىدا قىزىلغۇنچە ئېچىلغان،
بىر قىز ئوينار ئىدى باغدا ھۆر سۈپەت.
ئالمىشاتتى تال – تال ئۆرۈم چاچلىرى،
ئەيمىشكەندە پۇتلىرىغا چىرمىشىپ.
قول ئۇزاتسا ئۈزەي دەپ ئاق ئالىنى،
قالار ئىدى شاخلىرىغا ئىلىنىشىپ.
سەكرەپ چۈشتى شۇ چاغ تامنىڭ شورىدىن،
بىر ياش ئوغۇل بىغەم قىزنى چۆچۈتۈپ.
«رەخمان نېچۈن كىرمىدىڭ باغ ئىشكىدىن،
ئوغرىمۇ سەن؟» – دېدى ئۇ قىز ئوينۇشۇپ.
«رەيھان مېنى سەن ئوغرى، دەپ تىلليما!»
كەلدى ئوغۇل تەڭلەپ ئاكا مۇشتىنى.
قاچتى قىزمۇ ئېرىق ئاتلاپ دالدىغا،
باغ ئىچىنى بىر ئالدى شوخ كۈلكىسى.
چاقناپ مېھرى قوي كۆزىدە رەخماننىڭ،
قول ئۇزاتتى قىزنىڭ نازۇك بىلىگە.
كەلدى شۇ چاغ ئاچچىقى بەك رەيھاننىڭ،
يۇمران قولى تەگدى رەخمان تېنىگە.
قويۇۋەتتى يىغلىغاندا ئۇنى سېلىپ،
رەخمان قىزنىڭ بەللىرىنى شۇ زامان.
«خاپا بولما» دېدى ئاستا يېلىنىپ،
يا كېتەلمەي يا تۇرالماي پەرىشان.
ئەتۇر قاراپ تۇرىۋالدى خۇيلۇنۇپ،
جىنەستىدەك لەۋلىرىنى پۈرۈپ قىز.
دوپپىسىنى توغاچ بىلەن تولدۇرۇپ،
ئېلىپ كەلدى قىز ئالدىغا رەخمان تېز.
گويا ھېچ ئىش بولمىغاندەك دېدى: «يە!»
پىسىڭگىدە كۈلدى رەيھان سۇنۇپ قول...
گاھ ئۇرۇشۇپ، گاھ يارىشىپ ئەسلىدە،
ئۆتەر ئىدى بۇ ئىككى ياش قىز – ئوغۇل.

× ×

ئۆز شېخىدا بۇ نوتىلار تارتتى بوي،
يەلپۈپ ئىللىق مۇھەببەتنىڭ شامىلى.
قاچۇرار قىز ئويقىسىنى شېرىن ئوي،
ناخشا ئېيتسا خوشنىسىنىڭ بالىسى.
ئەمدى شورا ئاتلاپ رەخمان ئۆتەلمەس،
تامغا قاشا ئېتىلگەندۇر تىكەندىن.
ئەمدى رەيھان ئەركىن ئويناپ يۈرەلمەس.
بوشىمايدۇ قولى قاچا – لىگەندىن.
بويسۇنمايدۇ ئىشىق دېگەن ئىرادىگە،
دىدارىغا تەلپۈنەر قىز رەخماننىڭ.
مەنزەرىۋىدە چۈمۈپ ئويغا – پىكىرگە،
جامالىنى ئىستەر يىگىت رەيھاننىڭ.
ئاشىق دىللار ئۇلار سۆيگۈ رىشتىنى،
بىر – بىرىگە چۈشكەن مەپتۇن كۆزلەردىن.
ئىزھار قىلار زۇۋان سۆرەي ئىشقىنى،
كۆز نۇرلىرى ئايان قىلغان سۆزلەردىن.
ئۆتەر شۇنداق كۈن ۋە ئايلار تەلمۈرۈپ،
يىگىت – قىزغا، قىز – يىگىتكە يىراقتىن.
قالسا گاھى ئۇلار يولدا ئۇچرىشىپ،
كەلمەس سۆزگە كۆيگەن تىلى پىراقتىن...

× ×

كەتتى يازمۇ كىشىلەرنى تەرلىتىپ،
كەلدى سەھەن باغلىرىغا ئالتۇن كۈز.
چۆكتى بىردىن گۈل قەددىنى غەرق قىلىپ،

ئاچچىق ھەسرەت دەرياسىغا مەپتۇن كۆز.
... داپ چېلىنىپ كىردىم ئۇستام بېغىدا،
ئاش تارتىلار مېھمانلارغا تۇشمۇ - تۇش.
بولغان تويدىن ئۆلۈم ياخشى رەيھانغا،
ياتار شۇ دەم ھوجرىسىدا ئۇ بىھۇش.
جىملە بولۇپ نوقۇپ سۆزلەر ئانىسى:
" جۇۋاينىمەك! نومۇس قىل يۇرت ئالدىدا.
تۇراپ، بىلسەڭ كاتتا باينىڭ بالىسى،
نىمە دەتتۇق سىنى ئۆزى تاللىسا.
خوش - خوش بىلەن دەسلەپ ئەلچى كەلگەندە،
بىلىپ قويغىن! بەرگەن ئاتاڭ رازىلىق.
ئويناپ - كۈلگىن بەختىڭگە سەن يەتكەندە،
تېپىپ بەرمە ، قىزىم، بىزگە خاپىلىق.
بىلىپ قويغىن ! بۇ خۇدانىڭ تەقدىرى،
تاتمىشا سەن ئەمدى بەگۋاش رەخبانغا.
بېيىلىياستىن ئىككىڭنىڭ سۆز - چۆچىكى،
بۇ توي بولۇپ يەتتۇق كۆتكەن ئەرمانغا.»
گاھى تىلىدىن بال ئېقىتىپ يالۋۇرىپ.
گاھى تىللاپ بىگىز بولۇپ سانجىلىپ،
قىلسا ئانا ئاغزى تالماي نەسىھەت،
ئاگلىماس قىز ھەر تەرەپكە تاشلىنىپ.
ئاگلىماس قىز ، ئاشىقىنى ياد ئېتەر،
دېرىزىگە باقار ياشلىق كۆزلىرى....
شۇ تاپ رەخمان ئۆز ئۆيىدە ئۆرتىنەر،
گويا ئۆتتەك يېنىپ ئۇنىڭ يۈزلىرى.
ئىرغىپ بىردىن تۇرۇپ كەتتى ئورنىدىن،
توستى ئانا پەرزەنتىنىڭ ئالدىنى.
" جېنىم ئوغلۇم ، ئۆزەڭنى تۇت بۇ ئىشمۇ-
پىشانەڭگە ئول خۇدانىڭ يازغىنى...»
كىرىپ كەلدى ئاتىسىمۇ شۇ چاغدا،
(كەتكەنتى توي نەزرىسىگە ئۇ ، سەھەر).
قاراپ تۇرۇپ قالدى بىر پەس ئوغلىغا،
قوشۇمىسى تۈرۈلدىنۇ ، نىمە دەر ؟
قارا چىگىل ساقىلىنى بىر سىلاپ.
ئەپىلىدى يالغۇز ئوغلى رەخمانىنى.

پەرزەنتىدىن ئالالمىغاچ ھىچ جاۋاپ،
ئاچچىغلىنىپ قويدى مۇنداق سۇئالنى:
"نىمانچىلا ئۆكۈپ كەتتى چىرايىڭ؟
كۆزلىرىڭگە قان تولۇپتۇ ۋەھىمىلىك.
كۆرۈنىدۇ شۇنچە جىددى ئەلپازىڭ،
نىمانچىلا بولۇپ كەتتىڭ قەھرىلىك؟
غەزەپتىنمۇ ، قورقۇشتىنمۇ ئېيتقىنا!
نە سەۋەپتىن سەن ئۈنچىقماي تىترەيسەن؟»
" ئەزىز ئاتا تۇز سەپمىگىن يارامىغا-
دىدى يىگىت ، - سەن دەردىمنى بىلمەيسەن.
تىلىم كۆيەر ، ئېيتاي دىسەم مەن ساڭا،
شۇ سەۋەپكى ئايرىلدىمەن بەختىمدىن.
زورلاپ ئېلىپ كەتسە رەقىپ شۇ تاپتا،
ئازمامدىمەن قاراپ تۇرۇپ ئەقلىمدىن؟
بىر ئېلىشاي ! مىنى توسما جان ئاتا ! ...»
رەخمان ماڭدى ئىشىك تەرەپكە شۇ زامان.
"ئوغلۇم بولساڭ توختا دەرھال گەپ ئاڭلا!
ئاچچىغىڭغا ھاي بىرىشنى بىل ھامان.»
توختىدى ئۇ ، ئاتىسىنىڭ ئاۋازى،
قۇلىقىدا ياڭراپ گۈلدۈر مامىدەك.
بارمىقىنى چىشلەپ يەرگە قارىدى،
تۆكۈلدى ياش كۆزلىرىدىن ئۈنچىدەك.
"بىلسەڭ بالام ، ھايات ئۆزى بىر قىمار،
ئۇتتۇرۇپسەن ، بەدىلىنى تۆلەپسەن.
گۈل ئېگىلىپ قىلسا سىنى ئىختىيار،
سەن ئۈزەلمەي مەجنۇن بولۇپ يۈرۈپسەن.
شۇڭقار ھامان تەڭ كىلەلمەس بۈركۈتكە،
چۈشەن ئوغلۇم ، سەن ئارتۇقچە ئورۇنما.
يىگىت بولساڭ بىراۋ ئۈزگەن بىر گۈلگە،
نەزەر سالما ، مەردانە بول ئۈنچۇقما.
بىلگەن ئىدىڭ ئارزۇيۇمنى ، جان ئوغلۇم،
كىتىمىزغۇ ئۇزۇن ئۆتمەي ھەرەمگە.
بۇگۈن سىنىڭ ئەپئالىڭدىن چۈچۇدۇم! -
يەر قاسايتتىڭ ھاي بەرمەسەم ئۆزەمگە،
ئاتالمىدىم سىلىم نازۇك ، دەپ بىكار،

كۆڭلۈم نازۇك ، نازۇك قىلغان ھۇنىرىم.
بىرلەپ يىققان ۋەجەم مېنىڭ خېلى بار،
تويۇڭنى چوڭ ئۆتكۈزۈشتۇر تىلىگىم.
خاتىرجەم بول يىگىت بالام قايغۇرما!
مەن گېپىڭدىن يانمىغانمەن ، يانمايمەن.
باغ ـ ھويلىنى پۇل قىلىپ تىز، يىراقلا-
ىمىز كېتىمىز ، چەتئەلدە ياغ چاينايسەن...»
ئاتىسىنىڭ ئېيتقان سۆزى خەنجەردەك،
تەگدى ئۇنىڭ يۈرىكىگە سالدى داغ.
لايىق جاۋاپ تاپالمىدى ئوت يۈرەك،
ئوت يۈرەكنىڭ قات ـ قېتىدا قالدى داغ.
لام ـ جىم دېمەي ئۆز ئۆيىگە كىردى ئۇ،
باقتى ئۈژمە دەرىخىگە ـ بەرگى يوق.
قاخشال شاخنى ئېگىپ ئويغا چۆكتى ئۇ:
«كىشى بارمۇ بۇ دۇنيادا دەردى يوق؟...»

× ×

دەرەخلەرنىڭ ئاچىمىغا قوندى قار،
تالا ـ تۈزنى قاپلىدى قىش چېچىگى.
رەيھان ئۆيدە مۈڭغا چۆمۈپ ئولتۇرار،
ئاچچىق ياشقا تولغان ئىدى ئېتىگى.
چاي قايىنتار مۇزلۇق كۆلدىن سۇ توشۇپ.
نىمىشقىدۇ كەلمەس قېنىپ ئىچكۈسى.
كەشتە ئىشلەر كۆيىنىكىگە مۇڭلۇنۇپ،
ياراشمىدۇ يوقتۇر ئۇنىڭ كېيگۈسى.
ئۇ، ئاش ئېتەر ئوتتۇن يېرىپ ئوت قالاپ،
كۆڭلى تارتماس يا مانتۇ يا ئۈگرىنى،
ئۇ ، سۇ سېپەر ئۆينى پاكىز تازىلاپ،
لېكىن كەلمەس ياييراپ كۈلۈپ يۈرگۈسى.
نىمىندۇ ئويلاپ ئاچار ئىشىكنى،
قايتار ، كەلمەي تالا ـ تۈزگە چىققۇسى.
بۇلۇت لەيلەپ يۈرگەن كۆككە ئۇ باقار،
كۆرۈنمەس ھەم چاقناپ بەخت يۇلتۇزى.
شۇ مەنزىرىلىك ئۆي تەرەپكە سەھەر ـ كەچ،
باقمىسىمۇ كېتىپ قالار كۆزلىرى.
«ئاچىز كەلدىم، ئارزۇلىرىم بولدى ھېچ...»
پاتماس ئۇنىڭ ئىچ ـ باغرىغا سۆزلىرى.

× ×

ئاچچىغلىنار قەيىنى ئانا غۇدۇراپ:
«ئۇۋال قىلدى ئوغلۇمغا بۇ ـ مۇز تەلەت...»
غەزەپلىنەر قاپاق تۈرۈپ ھەم تىۇراپ،
رەيھان باقسا ئاڭا ئوقۇپ مىڭ لەنەت.
تويدىن كېيىن ئۆتتى شۇنداق كۈن ۋە ئاي،
ھەمىشە مەس يۈرەر تۇراپ بەڭ چېكىپ،
قىماردىمۇ پۇل ئۇتتۇرۇپ چىددىماي،
ئۇراتتى ئۇ رەيھاننى ، سەت تىل سېلىپ.
ئويلاپ قىزىپ ئۆز ـ ئۆزىگە دەيتتى ئۇ:
«بىلگەن ئىدىم بۇ خوتۇندا بىر گەپ بار...»
بارا ـ بارا قىزىرىپ قوش كۆزىمۇ،
كۈندەشلىگى تۇتۇپ بولدى بىقارار.
زىمىستاننىڭ سوغۇق قارا كېچىسى،
يەرگە پىچاق سانجىپ ، دىدى رەيھانغا:
«خوتۇنلارنىڭ چۆپرەندىسى ئېيت قېنى
كۆڭلۈڭ كىمدە، كەلگىن چاپسان زۇۋانغا!»
رەيھان ئوقچۇپ تۇردى شۇئان ئورنىدىن ،
باقتى نەپرەت ياغدۇرۇپ ئۇ غەزەپلىك.
تۈزەپ سۇمبۇل چاچلىرىنى باشقىدىن،
ئۆزۈپ-ئۆزۈپ جاۋاپ بەردى ئەدەپلىك:
«ئاللا بەرگەن كۆڭلۈم شۇئان ئۆزەمدە!
ئۇنى ھېچكىم بۇلغىيالماس ، ئاڭلىغىن!
يىراق ساڭا قارىغان قوش كۆزۈمگە،
تېغىڭنى ئۇر، ئويۇپ ئوتقا تاشلىغىن.
ئىپلاس قولۇڭ تەككەن قۇندۇز چېچىمنى،
بېشىم بىلەن قوشۇپ كەسكىن ھايالسىز.
سۆزۈڭگە سۆز قايتۇرغان بۇ تىلىمنى،
سۇغۇرۇپ ئال، بولاي مەڭگۈ ساداسىز.
ئۇنىڭ ئىشتكەن قولۇغۇمغا مىخنى قاق.
مەن ئاڭلىماي ئاۋازىڭنى خورلىنىپ،
سوقۇپ تۇرغان يۈرىكىمگە سال پىچاق!
ئالدىڭدا جان بېرەي ئاستا تولغىنىپ.
ساڭا تاماق ئەتكەن ئىككى قولۇمنى،

ئۆرۈپ سۈندۇر، كۆرسۇن قىزلار، جۇۋانلار.
نەس ئۆيۈڭگە مىڭىپ كەلگەن پۇتۇمنى،
ئۈزۈپ تاشلا ئىبرەت ئالسۇن ئاياللار...»

× ×

قىلسا تاشقا بۇ سۆزىنى رەيھانگۈل،
تاش ئېرىتتى يېپىتىپ ئۇنىڭ دەردىگە.
بىراق تەسىر قىلمىدى ھېچ كاژ، ، ،
باغرى تاشتىن قاتتىق تۇراپ قەلبىگە.
ئىت سۆڭەككە تاشلانغاندەك ئېتىلىپ،
ئۇ پىچاقنى ئالدى بەردىن ھايالسىز.
ئارقىسىغا يېنىپ تامغا قىستىلىپ،
قالدى رەيھان ئۆي ئىچىدە ئامالسىز.
دولقۇنلانغان كۆكرىكىگە رەيھانىنىڭ،
قەھرى بىلەن ئۇردى تۇراپ پىچاقنى.
بەختى، ئەركى بوغۇلغان ياش جانانىنىڭ،
يارا بولغان يۈرىگىدىن قان ئاقتى.
«ئاھ، خۇدا!...»، دەپ يىقىلدى ئۇ شۇ زامان،
تۇردى يەنە تىرەپ يەرگە تىزىنى.
«بىر كۈن سېنى قىساس تۇتار بىئىمان...!»
دېدى رەيھان رۇسلاپ زىلۋا بىلىنى.
ئۇ ئالدىغا ئۇزۇتۇپ قوش قولىنى، ،
چاڭگال سالدى قانخور تۇراپ كۆكسىگە.
ئۆز قېنىغا غەرق بولۇپ ئاھ، يىقىلدى،
سانجىلغاندا پىچاق ئۈستى - ئۈستىگە.
پەيدا بولدى يۇمۇلمىغان كۆزىدە،
«نىمە ئۈچۈن؟» دىگەن سوئال بەلگىسى...
شۇتاپ رەخمان نىمە كويدا، قەيەردە،
ئەمدى قايدىن تاپار يارنىڭ ۋەسلىنى؟

3

رەخمان ئىدى شۇ يولۇچى چەت بىلەن،
كېتىۋاتقان كۆزگە سۈرتۈپ خالتىنى.
(بەرگەنتى بۇ مۇساپىرغا خەت بىلەن
ھەيران قىلىپ پۇچتاخانا خادىمى).
نەمخۇش سۆرۈن قاراڭغۇز شامىلى،
ئۆرۈلاتتى يۈزلىرىگە غۇيۇلداپ.

ھاياجاندىن باسالماي ئۇ، ئۆزىنى.
يىغلىۋەتتى يول ئۈستىدە بۇقۇلداپ.
گويا شەبنەم گۈل بەرگىگە چۈشكەندەك.
تارام - تارام يېشى ئاقتى خالتىغا.
كەلدى شۇئان سايە سالغان ئاق تېرەك.
قەشقەرنىڭ شۇ يېزىسى كۆز ئالدىغا.
كەلدى تۇمەن، ئېقىپ تۇرغان ئۆركەشلەپ،
(چۈمۈلگەنتى ئىششىق ئوتىنى باساي، دەپ.
سوغارغانتى تېنىق مۇزدەك سۈيىدە،
ئېتىز - باغنى ئىشلەپ ھوسۇل ئالاي، دەپ.
كەلدى ئۆيلەر، دەۋكار ئۇستا ئاتىسى،
نەقىش چېكىپ بۇ تويىدا سوۋغان.
كەلدى بىلەك تالماس ياشلىق چاغلىرى،
گۈل چىقىرىپ قاتتىق تاشنى يونۇغان...
چۈشتى ئۆتمۈش ھالا ئۇنىڭ ئېسىگە،
پەيدا بولدى پال ئېتىپ بىر ئۆز چىراي.
نەچىرايكى، شەيدا قىلغان ھۆسنىگە،
بۇلۇت يېرىپ چىقىپ كەلگەن تولۇن ئاي.
نە تولۇنئاي، بىر زىبا قىز كۆرۈندى.
كۆرۈندىيۇ ئوت كۆزىدىن ئاقتى قان.
گويا شۇ دەم قانغا رەخمان چۈمۈلدى،
ئىچ-ئىچىدىن ئۇرغۇپ چىقتى دەرت-پىغان:
«مەن گۇناھكار ئانا يۇرتۇم ئالدىدا،
سېنى تاشلاپ كەتكىنىم چوڭ جىنايەت.
جۇر ئېتىمنى مەن يوقىتىپ شۇ چاغدا.
مۇھەببەتكە قىلدىم ئېغىر خىيانەت...
جان بەرگەنىنىڭ ئادەم ئىتىپ ئۆستۈرۈپ،
ئاقلىيالمىدىم ئەمگەن ھالال سۈتۈڭنى.
ئۆز بەرگەنىنىڭ جىسمىمنى سەن كۆتۈرۈپ،
يارىمىدىم كۆتۈرۈشكە يۈكۈڭنى
كۆز بەرگەنىنىڭ جامالىمغا باققىن، دەپ،
سۈرەلمىدىم گۈزەللىكنىڭ پەيزىنى.
كۆزۈم ئۈچۈق تۇرۇپ ئەما بولدۇم زەپ.
كۆرەلمىدىم سۆيگەن يارىم ۋەسلىنى،
بۇرۇن بەرگەن ئىدىڭ مەندىن بوي ئال، دەپ.

داغدا قالدىم رەيھانىمغا يېتەلمەي.
ئېغىز ۋە تىل بەرگەن ئىدىڭ ئۇستىلەپ،
يەپ نېنىڭنى كەتتىم، رەھمەت دېيەلمەي.
قۇلاق بەرگەن ئىدىڭ سۆزنى ئاڭلا، دەپ.
لېكىن مېنى ئەسىر قىلدى يامان گەپ.
قول بەرگەنتىڭ خالىس، ھالال ئىشلە، دەپ،
بىرەلمىدىم يېرىڭگە تەر تۆكۈپ نەپ.
پۇت بەرگەنتىڭ توغرا يولدا يۈرگىن، دەپ،
مەن ئادىشىپ ياقا يۇرتقا يول ئالدىم.
پۈتۈم بىلەن ئەمەس، بەلكى قەدىرلەپ،
سەندە يۈرەي باش بىلەن، دەپ زارلاندىم.
يۈرەك بەرگەن ئىدىڭ تۇرغان گۇپۇلدەپ،
بېرەلمىدىم مەن يۈرەكلىك ئىش قىلىپ.
ئۆتتى ئۆمرۈم مېۋە بەرمەي چېچەكلەپ،
ۋەھىمە، غەم قورقۇش بىلەن يول بېسىپ.
ئاتا قىلغان ئىدىڭ ماڭا مۇھەببەت،
قالدى كۆڭلۈم قەپەزىگە قامىلىپ.
يۈرۈمەن ئاھ! بېسىپ مېنى شۇم غەپلەت،
مەن ۋەتەنسىز، مۇھەببەتسىز سانىلىپ.
يەتكەن بولسام، يەتكەن بولسام قەدرىگە!
ئۆزۈڭ ماڭا ئاتا قىلغان نېمەتنىڭ؛
ئايرىلماستىم قۇچىقىڭدىن مەڭگۈگە!
غەرق بولمايتتىم دېڭىزىغا ھەسرەتنىڭ.
ئەگەر شۇ چاغ سەگەك بولسام قۇشۇڭدەك،
تۇرالاتتىم مەن تۇراپقا تاقابىل.
تۇزدىمايتتى ئۇ دىلەربا خۇش پۇرەك،
مەقسىدىگە يېتەلمەيتتى شۇ قاتىل.
ئىرادەمدىن يانغاندىمەن نېمىشقا!؟
بەختىم ئىكەن! قاتىل بولۇپ قالالسام.
ئەي ۋەتىنىم، كىشەن بىلەن باغرىڭدا،
كېچە - كۈندۈز ئىشلەپ ھارماي مەن قالسام.
بەختىم ئىكەن! قانۇن بۇيرۇپ ئۆلۈمگە،
ئۆزەڭ سوققان قىلىچ بىلەن چېپىلسام.
پاك جەسەدىم توپا بولۇپ بىر دۆۋە،
ئاش - دان بەرگەن تۇپرىقىڭغا قېتىلسام.

ھېچ بولمىسا شۇ ۋاپادار نىگارىم،
ئۆتەر ئىدى مىڭىپ ئاستا ئۈستۈمدىن.
جەننەت بىلىپ ياتار ئىدىم، شۇ يارىم،
تىككەن كۆچەت ئۈنۈپ چىقسا كۆكسۈمدىن.
ئېيز ئىلىم سەنسىز زاتىم، ئەقلىمنىڭ،
نە ھاجىتى، نە راھىتى، نە ئەجرى!؟
ۋەتىنىمدە ئېرور باينىڭ يوقسۇلنىڭ،
سائادىتى، شاراپىتى، ھۆر بەختى!...»
ئويلاپ تۇرۇپ قاغان ئىدى باياتىن،
كۆپ - كۆك رىدە غۇلىغا ئۇ يۆلۈنۈپ.
خالتىغا كۆز سېلىپ ئالدى ئىغىر تىن،
ئويغانغاندەك گويا تۈندە چۈش كۆرۈپ.
باش كۆتۈرۈپ ئويلىدى ھەم ئۇ يەنە:
"مىننەتدارمەن سەندىن ئاتا تۈرك ئىلى!
بورانىڭغا ئاچ - يالىڭاچ ئۇچۇرماي.
ئاسرىدىڭ مال - مۈلكىڭ بېرىپ سەن مېنى.
ماكان بەردىڭ گۈزەل، ئەزىم شەھرىڭدىن،
ئاقتى تېرىم بىلەن يېشىم قوينۇڭغا.
بايلىق ئاتا قىلدىڭ ماڭا بەھرىڭدىن،
قەرزىڭ كۆپتۇر بۇ ئىگىلگەن بويۇنۇمدا.
لېكىن دەسلەپ كۆز ئاچقان بۇ ئالەمگە،
ۋەتىنىمنى ئۇنتالمىدىم سېغىندىم.
ئەي ھۆر دىيار خورلانمىدىم باغرىڭدا،
نېمىشقىدۇر مەن ياتسىراپ قىسىلدىم.
ماگىنتتەك تارتىپ مېنى، مەيلىمگە،
قويمىدى ئۇ ئانا يۇرتۇم - بۆشۈگۈم.
بەلباغلىدىم ساڭا " خوش » دەپ كېتىشكە،
ئۆز ئىلىمدە ئارام تاپقاي ئۆلۈگۈم... »
ماڭدى رەخمان قەدىمىنى ئېلىپ تېز،
چوڭ كۆچىدىن قايرىلدى ئۇيان يولغا.
كۆرۈندى ھەم نادامەتتۇ كۆز تىكىپ،
ئاق چاچ بوۋاي بۆلەنگەن كۆك دەرۋازا.

4

سېلىم نازۇك ئىدى دۇمچەك بۇ - بوۋاي،
راھەت ئىزلەپ تاپقان ھەسرەت ئۆزىگە.

Altunoq

يۇرتنى تاشلاپ چىققان باغرى تارتىشماي،
قىرىق يەتتىنچى يىلنىڭ باھار كۈنىدە.
ئەھۋال قۇۋۋەت، مادارىدىن ئايرىلىپ،
ئولتۇرۇشۇپ كېتىپتۇ دۆڭ كۆزلىرى.
ئەمدى ئادەم زەردىسىنى قاينىتىپ،
بۇرۇنقىدەك گۈكىرىدىمەس سۆزلىرى.
قىراۋ چۈشۈپ شاپ بۇرۇتى ئۈستىگە،
قارا تال ـ تال ساقىلىمۇ ئاقارغان.
بۇلاق كۆزى ئېرىق ياساپ كۆزىدە،
قاخشال ۋۇجۇد ئېتىزىغا يامرىغان.
ئۆز ۋاقتىدا ئىزىدىن چاڭ ئۆرلىگەن،
ئاقساپ قاپتۇ پۇتى، ئەمدى ماڭالماس.
نەچچە ئۆينى نەقىش چېكىپ گۈللىگەن،
قوللىرىمۇ تىترەر، قوشۇق تۇتالماس...
بۇ، بوۋاينىڭ كۆزى چۈشۈپ خالتىغا،
ئىگىشتى يۇ، چۈشتى يانغا يىقىلىپ،
رەخمان يۈگرەپ كەلدى شۇئان ئالدىغا،
يۆلىدى ئۇ ھەسرەت بىلەن ئېچىنىپ.
ئۆيدىن چىقتى ئوغۇل ۋە قىز نەۋرىلەر،
ئېلىپ كىردى مېھمانخانا ئىچىگە.
كۆرۈپ قەيىنى ئاتىسىنى ئاھ ئۇرۇپ،
سۆز كەلمىدى جۇۋان ئانا تىلىگە.
رەخمان ئېلىپ بىر دورىنى پۇراتتى،
سالدى بىر تال ئاتىسىنىڭ ئاغزىغا.
قول ـ پۇتىنى بوۋاي يىغىپ ئۇزاتتى،
جان كىرگەندەك كەلدى ئاخىر ھوشىغا.

× ×

ئۈچ قەۋەتلىك بۇ ئىمارەت ئۆز ئىدى،
مەر ـ مەر ئاقتاش بىلەن نەپىس سۇۋالغان.
نەقىش چەككەن تۈۋرۈكلىرى تۈز ئىدى،
ھەسەن ـ ھۈسەن كەبى رەڭدار سىرلانغان.
ئاق پەردىلىك دېرىزىسى، كۆزنىكى،
گۈل ـ چىمەنلىك باغ تەرەپكە قارايتتى.
پەلەمپىيى، سالاسۇنى، لەمپىسى،
كۆركەملىكى ھەر كىشىگە يارايتتى.
ئوتتۇز يىلنى تىجارەتتە ئۆتكۈزۈپ،
بۇ بىناغا ئىگە بولغان شۇ بوۋاي.
يىلدىن ـ يىلغا تەمبەل قەددى پۈكۈلۈپ.
بولدى كېسەل بىر سىقىقتىن قۇتۇلماي.
بىر ئاسقۇچقا سالۋاتۇماق ئېسىلغان،
ئويچان باقار قىران چاغىن ئەسلىسە،
بىر ئاسقۇچقا قاماتۇماق ئېسىلغان،
يىغلاپ قارار قەدىنازىن ئەسلىسە.
ئۆكۈنۈدۇ ئېسىل زىبۇ ـ زىننەتلەر،
بارغانسىرى كۆزىگە سەت كۆرۈنۈپ.
رەخىمان بولسا بۇ بايلىقتىن قول ئۈزۈپ،
كەتسەم، دەيدۇ ئۆز ئىلىگە تەلپۈنۈپ...

× ×

شۇ تۇيىدىن باشقا نەرسە دىلىغا،
سىغماي ياتار بوۋاي مانا كۆز يۇمۇپ.
ئاتا، ئانا، بوۋىسىغا، تويىغا،
قارىشىدۇ نەۋرىلەر جىم ئولتۇرۇپ.
" يۆلەڭلەر "، دەپ سېلىم ئاكا تەمشىلىپ،
كۆتەردى ھەم گەۋدىسىنى زورۇقۇپ.
ئوغۇل، كېلىن، باللارغا تىكىلىپ،
ئاچتى ئاران كۆزلىرىنى كۈچۈنۈپ.
" مەن ئولتۇرغان ماۋۇق ساپا تېگىدە،
ياتتى ھەجەپ بالىلىرىم قاخشىتىپ.
تىكىلگەندەك كېسەل تاتلىق جېنىمغا،
قىينىماقتا يۈرىگىمنى ئاغرىتىپ.
كۆرۈنۋالاي يۇمۇلماستىن كۆزلىرىم،
ئالدىمغا چوڭ داستىخاننى سېلىڭلار.
كۈمۈش ساندۇق ئىچىدە بار بىر تونۇم،
ئېلىپ چىقىپ داستىخانغا يېيىڭلار..."
دېگىنىدەك قىلدى رەخمان بوۋاينىڭ،
سۈكۈت باستى ئازادە ئۆي ئىچىنى.
سوغاردى ئۇ چىشى بىلەن خالتىنىڭ،
چىڭ چىگىلگەن تارىدەك ئاق يىپىنى.
ئاتىسىنىڭ تەلۋىچە تۆكتى ھەم،
ئۇ تەۋەرۈك چەكمەن تونىنىڭ ئۈستىگە.

بوۋاي ئېلىپ سىقىمىغا توپىنى،
سۈردى نۇرى كەتكەن خىرە كۆزىگە.
سۈردى سۇلغۇ يۈزى، ياغاق باغرىغا،
شۈكرى ئېيتىپ دۇئا ئوقۇپ، ياش تۆكۈپ.
بىر چىمدىمنى سالدى بەتتام ئاغزىغا،
سۆز باشلىدى توپىنى ئۇ كۆرسىتىپ:
" باللىرىم، بىلەمسىلەر بۇ توپا،
ئۆز يۇرتىمىز قىيدىم قەشقەر توپىسى.
ئەۋەتىپتۇ تەلۋىگە يارىشا،
زىرەك قىزىم ــ رەھمانجاننىڭ ئاچىسى.
ئۇ ئېقىللىق بالام ئىكەن چۈشەندىم،
قالغان ئىدى كۆزى قىيماي يۇرتىغا.
ئاچچىغلىنىپ مەن شۇچاغدا دىگەنتىم:
ــ قان يۇتسەن قىزىم پۇشمان ئورنىدا...
بىراق قانىي ئۇ ئەمەس دەل مەن يۇتتۇم.
ئارزۇيۇمدەك باي بولغىنىم قۇرۇسۇن!
بۇ دەۋلەتتە كىچە ــ كۈندۈز قورۇندۇم،
ئەمدى دەيمەن تاپقان پۇلۇم تۇزۇسۇن!
قاخشال تەندە كۈچۈم، ئەقلىم قالمىدى،
قۇتقۇزالماس مىنى ئالتۇن، مال ــ مۈلۈك.
ئۇلۇغ ئىكەن ئانا ۋەتەن سۆيگۈسى!
پۇشمان بىلەن ئۆتتى ئۆمرۈم، دىل ئۈزۈك.
باغدات، تېھران، پارىژ، رىمغا باردىمەن،
ئوخشاتمىدىم ۋەتىنىمگە ــ باياشات.
تۇكيودىمۇ يۇرتقا نەزەر سالدىم مەن،
ئاھ! كۆرەلمەي، چەكتىم ھەسرەت ئۆمرۈۋات.

كىتەردىمدە ئۇدۇنياغا ئەرماندا،
ۋەتىنىمنىڭ توپىسىنى كۆردۈمەن.
باللىرىم بىباھادۇر بۇ توپا!
تۇتىيا، دەپ كۆزلىرىمگە سۈردۈمەن.
بۇ توپىنى سېلىپ بىزگە ئەۋەتكەن،
بوز خالتىدا ئېگىزىمنى چېتىڭلار،
مەن قەشقەردىن ئېلىپ كەلگەن بوز چەكمەن،
تونۇمنىمۇ جىنازامغا يېپىڭلار.
ئىخلاس توپام①بولسۇن مۇشۇ توپىدىن.
ياتاي گوردا قەشقىرىمدىن بوي ئېلىپ.
غېرىپ قەۋرەم بۇ توپىدا سۇۋالسۇن،
قالمىغاي ئاھ، تېنىم بۇندا ئېچىلىپ.
زايا قىلماي بۇ توپىدا بىر تۈپ گۈل،
ئۈندۈرۈڭلار چاچسۇن پۇراق قەۋرەمگە.
قەۋرەم ئۆزرە بۇ سۆزۈمنى يېزىڭلار:
ــ تەر تۆكۈڭلار قايتىپ ئانا ۋەتەنگە!
كۆرەلمىدىم بۇگۈنكى ھۆر چېغىنى،
سىلەر كۆرۈپ مۇرات تېپىپ كۆكلەڭلار.
كۆرەلمىدىم ياشنىغان گۈل بېغىنى،
سىلەر كۆرۈپ، شەرۋەت ئىچىپ گۈللەڭلار.
ئەلۋىدا جان باللىرىم ھەم ئەلۋىدا!
بۇ سۆزۈمنى ئۇنۇتماڭلار ھىچقاچان.
ئوغۇل ــ قىزىم، قاناتلىرىم ئەلۋىدا!
ئەلۋىدا ئەي ئېزىز ۋەتەن ــ جان ماكان!...»
بوۋاي توختاپ شۇ توپىغا قويدى باش.
ئاھ، چىكىپلا پەسلەپ كەتتى تىنىقى،
"جان ئاتام..." دەپ رەخمان سەلدەك تۆكتى ياش
چايقالغاندا قارا دېڭىز قىرغىقى...

خاتىمە

كۆكنى تىرەپ تۇرار پەشتاق ــ گۈمبەزلەر،
ھەيۋەتلىكتۇر سۇلتانلارنىڭ مازارى.
يالغۇز قەۋرە كۆرىنىدۇ بىر چەتتە،
يەلپۈنىدۇ گۈل غۇنچىسى ــ گۈلتاجى.

بۇ سۆز چاقنار ئوك بېشىدا قەۋرىنىڭ:
" تەر تۆكۈڭلار قايتىپ ئانا ۋەتەنگە!،
بۇ سۆز چاقنار سول بېشىدا قەۋرىنىڭ:
" سىز قورۇنماڭ قايتتۇق ئاتا، ۋەتەنگە!»

قەشقەر ئاي 5 ــ ، 1 ــ يىلى 1984

---

① ئىخلاس توپا ــ گوردا قويۇلۇپ بولغان جەسەتنىڭ ئۈستىگە چېچىلىدىغان دىمىدە توپا.

ئىككى شېئىر

(بەدىھە) *

ئا. ئۆتكۈر

ئەسسالام، ئەي قەشقىرىم

ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، دىلرەبا بوستان دىيار،
نەچچە مىڭ يىلدىن بۇيان، تىللاردا كۆپ داستان دىيار،
تا قەدىم رۇم ئەھلىنى رەشىك ئوتىدا كۆيدۈرۈپ،
شەرق ئېلىنىڭ ئىپتىخارى، شۆھرىتى بولغان دىيار،
سۆيگىلى كەلدىم سېنىڭ ئالتۇن بوسۇغاڭنى بۈگۈن،
ئاچ ماڭا قوينۇڭنى ئەي قەلبىمگە ئوت سالغان دىيار!
ۋەسلىڭە مۇشتاق كۆڭـۈل ھەم كۆزلىرىم تاپقاي ئارام،
بىر كۆرۈپ ھۆسنىڭنى مەن ئەي دەردىمە دەرمان دىيار.
ئاق سۈتىڭدەك ئاپپاق ئايدىڭ كېچە، يا ئاخشاملىرى،
بىر كىزەي تۈمەن بويىنى، جانغا جان قوشقان دىيار.
كۆكتە يۇلتۇز، سۇدا قۇندۇز جىلۋىلەر قىلغان چېغى،
ئاڭلايىن نەيدىن خوشال، ئازات سادالار، جان دىيار.
ئاڭلايىن مەن يېڭى كۈي، يېڭى مۇقاملار ئەۋجىنى،
تاڭ باھار مەۋسۇمىدە ئەي گۈل - چېچەك ئاتقان دىيار.
كۈيلىنەر بەلكى راۋابىڭ ئەمدى ھەسرەت - قايغۇنى،
چۈن ياراتتىڭ ئۆز قولۇڭدا يېڭى بىر دەۋران، دىيار.
بىر زامان، تەڭ يىغلىدۇق زۇلمەت كېچەڭدە ئىككىمىز،
ئەمدى تاڭ - سۈبھىڭ بىلەن كۈلسەم نىمە ئارمان، دىيار.
ئەسسالام ۋە ئەسسالام، ئەي جانىجانىم قەشقىرىم،
بەر يەنە ئىلھام، يازاي شەنىڭگە بىر داستان، دىيار!

1984 - يىلى 15 - ئاۋغۇست، قەشقەر

* بەدىھە — بىرەر نەرسىدىن تەسىرلىنىش مەنىسىدە تېز يېزىلغان شېئىر.

قەشقەر گۈزەلىگە

بىر قاراپ سېھرىڭ بىلەن سەن يۈمۈۋالدىڭمۇ مېنى،
ئۆرۈم - ئۆرۈم چاچلىرىڭغا ئوراۋالدىڭمۇ مېنى.
ھۆر ئىدىم چۆلدە كېيىكتەك، كۆزلىرىڭ كورمەستە مەن،
كىرپىكىڭنى ئوق قىلىپ سەن ئىلىۋالدىڭمۇ مېنى.
ھېچ كېتەلمەيمەن قېشىڭدىن يۈگىلىپ قالغان كەبى،
پۇتلىرىمدىن يۈگۈمەچتەك يۈگىۋالدىڭمۇ مېنى.
باۋۇجۇت بولدى ئەسىر، ئەقلۇ - خىيالىم بەندۇ - بەند،
شۇ قارا خالىڭ ئىچىگە يۇغىرىۋالدىڭمۇ مېنى.
مۇكچىيىپ قالدى بېلىم، پۇت - قوللۇرۇممۇ ئەۋرىشىم،
تالى مەجنۇندەك ئۆزۈڭگە ئىگىۋالدىڭمۇ مېنى.
كەچ شەپەق كۈلگەن چېغى ناخشاڭ بىلەن بىللە قوشۇپ،
تارلىرىڭنىڭ رىشتىسىگە ئىگىرىۋالدىڭمۇ مېنى.
ياھەرەم، ياھورۇ پەيكەردىن تامايىم قالمىدى،
تىل تۇمارىڭ قاتلىرىغا تۈگىۋالدىڭمۇ مېنى.
مۇپتىلالىق بولدى قىسمەت ماڭا ئەمدى بىر ئۆمۈر،
ئەي نىگار، تەقدىر قازادىن سورىۋالدىڭمۇ مېنى.

1984- يىل 16- ئاۋغۇست قەشقەر

ئىككى شېئىر

ئالىم مەخمۇت

ئوپال قىزىغا

ئۇ - قارا قاشلىرىڭنىڭ خالى بولسام مەيلىمۇ،
مەجنۇنتالدەك چاچلىرىڭنىڭ تالى بولسام مەيلىمۇ.
كۆزلىرىڭ ئاھو - كېيىكتەك، چىشلىرىڭ مارجان كەبى،
لەۋلىرىڭنىڭ تەمگە تەم - بالى بولسام مەيلىمۇ.
قىزغىنارمەن لالە بەگلىمغ يۈزلىرىڭنى ئوپسە شامال،
خۇش زىناغىڭ ئارىسىغا ساقى بولسام مەيلىمۇ.
ئەۋرىشىمدەك بەللىرىڭگە يۈگۈمەچتەك چىرمىشىپ،
يۈرىگىڭنىڭ جۆرىسى - ۋىسالى بولسام مەيلىمۇ.

تۇغما زىلۋا بويلىرىڭغا تەلمۈرۈپمەن ھەر زامان،
چەشمە زۇلال سۇلىرىڭنىڭ جامى بولسام مەيلىمۇ.
ھاي-ھاي تېرەكسايىسىدا قىلدىڭ مەپتۇن سەن مېنى،
چاك يۈرەگىم ساڭا تالىق، باقى بولسام مەيلىمۇ.
ئەجرە قىپسەن شۇ بوۋام ياتقان ماكاندا كۆپ ئۇزاق،
ۋاپادارلىق مېھنىتىڭ قۇربانى بولسام مەيلىمۇ.

1984 - يىل، ئاۋغۇست - ئوپال

قەشقەر ھەققىدە رۇبائىلار

ئۆمرۈمدە كۆرگەنمەن شۇنچە كۆپ جاينى،
كۆرمىدىم سېنىڭدەك ئىللىق چىرايىنى.
تەڭ قىلماس ھېچ يەرگە مېنىڭ بۇ كۆڭلۈم،
سېنىڭدەك ئەزىزان، ھۆر تۇلۇئايىنى.

× ×

قەشقەر دەپ نامىڭ بار زەپمۇ يېقىملىق،
مۇھەممۇتنىڭ چىراغى سەندە يېقىلغلىق.
قەدىمدىن جاھانغا تونۇلۇپ كەلگەن،
ئۇيغۇرنىڭ تارىخى ساڭا چېتىلغلىق.

× ×

نە ئۈچۈن چەتئەلدە ئۇيغۇر ئەرلىرى،
ئىسمىنىڭ كەينىگە يازار «قەشقەرى»؟
ۋەتەنگە تەلپۈنگەچ ئۇلارنىڭ قەلبى،
دېمەكچى: " زاتىمىز شىنجاڭ ئۇيغۇرى".

× ×

«قەشقەر»نىڭ مەنىسى «ئۇيغۇر»مۇ ئەمەس،
لېكىن ئۇ باغلانغان شۇنچە چەمبەر چەس.
جاھان سورۇنىدا يوقلىما قىلىپ،
«قەشقەرى!» - دېيىلسە ئۇيغۇر تۇرار دەس.

ۋەتەنگە

ئابدۇسەمەت خېلىل

مېھرى ئىللىق باھارىم ۋەتەن،
سۆيگۈنۈمسەن نىگارىم ۋەتەن.
پەرۋانەڭمەن ئىشقىڭدا كۆيگەن،
تېنىمگە كۈچ، مادارىم ۋەتەن.

تىلىغا ئالسام قۇتلۇق نامىڭنى،
ھۆرمىتىڭدىن سۆيۈنەر جېنىم،
دىل شاتلىغىم تېشىپ بۇلاقتەك،
تومۇرۇمدا جۇش ئۇرار قېنىم.

ئالەمدە يوق سەندەك گۈزەل جاي،
سەندىن خىجىل قوياش بىلەن ئاي.
جەننەت كەبى تۈيۈلار ماڭا،
بېغىڭ تۈگۈل سەندىكى چۆل، ساي.

باغلاندى چىڭ ساڭا دىل رىشتەم،
سەن ئۈچۈن ئوت - يالقۇندۇر ئىشقىم.
شەپقىتىڭدىن ئېلىپ كۈچ - قۇۋەت،
گاڭ - پولاتقا ئايلاندى جىسمىم.

بەختلىك مەن سەندە ۋەتىنىم،
نېمىتىڭ كۆپ، قوينۇڭ بولغاچ كەڭ.
ھاياتىمنى - ئۆمرۈمنى ئاتاپ،
كۈلەي سېنى قىلىپ كۈرەش - جەڭ.

قارارىم شۇ دىلدىكى مېنىڭ،
جەزمەن رازى قىلىمەن سېنى.
ئۆز بۇرچۇمنى قىلماسام ئادا،
سەنمۇ ئوغلۇم دېمىگىن مېنى.

ئانا ـ ۋەتەن

(قەسىدە)

ھامىد مەھمۇدى

1

سېغىندىم مەن سېنى چوڭقۇر يۈرەكتىن ئى ، ئاناجانىم :
ئانا ـ دېسەم كېتەر ئويناپ تومۇرلاردا قىزىل قانىم...
تۇغۇپ سەن چوڭ قىلىپ قوشتۇڭ قاتارغا مىلىك مۇشەققەتتە ،
ئۇنۇتمايمەن شۇڭا ھەر جايدا بولسام ئى ، قەدىردانىم !
«ئانادەك مېھرىبان قايدا ؟ ئانادەك غەمگۇزار قايدا ؟...»
دېبان دۇنيانى كەزسەم يوق سېنىڭدەك كاتتا غەمخانىم !
ئانا ـ دېسە جاھاندا مېھرىدىن كۆيمەيدىغان كىم بار ؟
پەلەكنى قاپلىغاي ئۆچمەس ئوتۇڭدىن ئاغۇ ـ ئەپغانىم...
بوۋاق چاغدىنلا ئاپپاق سۈت بىلەن سىڭگەچ سېنىڭ مېھرىڭ،
ئانا ـ دېسەم شۇئان ئۆرلەپ ، بېسىلمايدۇ ھاياجانىم ! ...
ئانا ـ دېسەم يېيىلغاي دىللىرىم ئاق شايىدەك ھەر يان...
ئانا ـ دېسەم باھارغا ئايلىنۇر كۆڭۈل زىمىستانىم !
كۆڭۈل باغىمدا ئاچىلغاي ئانالىق يالقۇنۇڭدىن گۈل!...
بۇ گۈلزارنى سەيىر ئەتسەم قاچار قايغۇ ـ پەرىشانىم.
ئۆزۈمنى ھەرمىنۇت ـ ھەر بىر سىكۇنتتا نەچچە ئۆلچەيمەن...
سېنىڭ ھەر بىر سۆزۈڭ بولغاي مېنىڭكى توغرا مىزانىم!
ـــ بالام بول مەڭگۈ ۋىجدانلىق! ـ دىگەن ئەردىڭ قوشۇپ ھەتتا،
شۇڭا بۇلغانمىدى، بۇلغانمىغاي ئوتلۇق بۇ ۋىجدانىم!
ـــ بالام بولغىن ۋەتەنپەرۋەر! ـ دىگەن ئەردىڭ يانا ھەرئان،
بۇ يالقۇنلۇق خىتابىڭدىن يېزىلدى ئۇشبۇ داستانىم!
قىلىپ ئەردىڭ بۇ باتىلىق بولمىقىمنى ھەممىدىن تەكىد.
ئۆزۈلمەيدۇ يېرىم يولدا مېنىڭكى ئەھدى ـ پەيمانىم!
يۈرەگىم خۇددى مىلىڭ ۋاتلىق چىراغدۇر شۇل سۆزۈڭ بىرلە،

یورۇتقایکی، کۆکۆل سەھنەمنی کۈندەك ئۈشبۇ نۇرانىم!
ئانا! مەن تەربىيەڭنى بوشقا کەتکۈزمەیمەن ھىچ ۋاقتا،
یولۇڭنی قانچە ماڭسامۇ ئۆزۈلمەس قىلچە دەرمانىم.
مۇبادا دۇچ کىلىپ قالسام جاپالىق تاغ - داۋانلارغا،
ئىشىپ مەنزىلگە یەتکۈنچە بىلىنمەس بەلکی ھارغانىم!
ئىسىمدىن زادی کەتمەیدۇ بوۋاق چاغىم - ئۇماق چاغىم،
بۆشۈکتە سۈت ئىمىپ «ئەللەي» ئىچىدە بەلکی یاتقانىم…
یۇدۇپ بارسام ھەرەمگە، شۇندىمۇ بەلکی قالۇر ھەققىڭ،
ئىغىر کەلمەس مۇشەققەتلىك قىيىن یوللاردا ماڭغانىم…
ھەقىقەت ھەمدە تارىخ ئالدىدا مۇتلەق گۇناھىم یوق،
گوۋا بولغاي مىنىڭ باسقان ئىزدەغا بەلکی سۇبھانىم!
لىکىن ئاپپاق سۈتىڭنىڭ ئالدىدا ئوغلۇڭ خىجالەتتۇر،
سىنی رازی قىلىشتا چۈنکی بارغۇ بەزی نۇقسانىم…
جىنىم تەندە ئامان بولسا یۇیارمەن ئۈشبۇ نۇقسانىنی،
«تەسەددۇق!» سەن ئۈچۈن بارلىق کۈچۈمدىن یۈزدە توقسانىم.

2

سىنىڭ نامىڭ ئانامنىڭ نامىغا چىن مەئىنىداش بولغاچ،
ۋەتەن دىسەم کۆز ئالدىغا کىلۇر بىر باغی - بوستانىم!…
ئەگەر ابولغاندىيەن گویا سەھەردە سایرىغان بۇلبۇل،
ئەمەسمۇ مەن ئۈچۈن سەن ئاچىلىپ تۇرغان گۈلۈستانىم!
قىزىل گۈلگە بولۇپ رەڭداش تۆکۈلگەچکە قىنىم مۇندا،
تۇیۇلغای بۇ مۇقەددەس جاي مىنىڭ پىر دەۋىسی، ئەدنانىم!
سىنىڭ ھەتتاکی بىر چىمدىم توپاڭمۇ تۇتىيا کۆزگە،
بولۇر ھەتتا قۇمۇڭنىڭ دانىسىمۇ مىسلی دۇردانىم.
یورۇپ تۇرغاي پۈتۈن قەلبىم - دىلىممۇ سەن بىلەن ھەردەم،
ماڭا سەن کۈندۈزی کۈن، ئاخشەمی ئاي، تاڭدا چولپانىم!
سىنىڭسىز شامی یوق گویاکی بىر پانۇس بولۇرگەۋدەم
سەۋەپ سەندىن مىنۇتلام ئاجرىسام گویاکی یوق جانىم!
قىلىپ بۇ چاغدا بىر ھەسرەت - نادامەت تىغلىری تەننی،
ۋۇجۇددىنی تامامەن کۆل قىلىپ تاشلارکی ھىجرانىم…
پۇرایدۇ ئەترە - ئەنبەردەك یىراقتىن بەشکىرەم باغی…
ئەمەسمۇ ئۇ مىنىڭکی ئەسلی «خان ئۆي» بار ئەزىزانىم!
یۇسۇپ خاس… ھەمدە مەخمۇد قەشقىرىنی ئىزلەسەم ھەتتا،
گوۋا - شاھىد بولۇپ تۇرغاي، ئەنە ئاتۇشتا سۇلتانىم!

" سۇرۇپ سۇرئەتتە تارىخ چەرخىنى سەن ئالغا ئىلگىرلە... "
دىبان ئۈستۈمگە تاغدەك يۈك ۋەزىپە ئارتتى دەۋرانىم!
پۈتۈن ئۆمرۈمنى سەرپ ئەتسەم ۋەتەن قەرزىنىڭ ئادا بولماس
ئادا قىلماق ئۈچۈن بەلكى تۇغۇلدى ئەمدى ئىمكانىم.
بۈگۈن تۆتتە زامانلاشماق ئۈچۈن پەنگە يۈرۈش قىلدۇق،
ئىېرىشتۈرگەي سائادەتكە ۋەتەننى ئىلمى - ئىرپانىم.
ۋەتەن سۆيمەس بىلىملىكتىن ئۆزۈمنى تارتىمەن چەتكە،
ۋەتەنپەرۋەر يىگىتلەر ھەر قاچان داستاندا مىھمانىم!
بوشاشمايمەن ۋەتەنگە باغلىغان تاغدەك ئىرادەمدىن،
ئەگەر يەر تەۋرىسە، ھىچ تەۋرىمەس مەۋقەيى مەيدانىم!
ۋەتەن گويا چىراق بولسا، بولۇپمەن خۇددى پەرۋانە،
ئۇ كۆنمەيمەن پەقەت، ھەتتا كۆيۈپ كۈل بولسا جىسمانىم.
لېكىن بەھۇدە كۈل بولماقنى ئەسلا خالىماس كۆڭلۈم،
ئۆمىتۋارلىق ئىچىدە توختىماس بۇ ئىشقى جەۋلانىم!...
ئانام سۈت بىرلە سىڭدۈرگەن " ۋەتەنپەرۋەر " دىگەن روھنى!
ئـانام ئۆلگەندىمۇ، ئۆلمەيدۇ مەڭگۈ ئۇشبۇ ماكانىم.
ماڭا ئەڭ مېھرىباندۇر جان ئانامدىنمۇ - ئانا تۇپراق،
شۇڭا مەن قەدىرلەيمەنكى، ھامان ئۈستۈن قويۇپ دائىم!...
لېكىن ياشلىق باھارىمنىڭ تېگى بەھۇدە كەتكەچكە،
مۇجۇيدۇ يۈرىگىمنى دىلدىكى ھەسرەت ۋە پۇشمانىم...
بىراق، شۇنداقتىمۇ ئۆچمەس ئۇمىتىمنىڭ چىرىغى مەندە،
ئاشار ئاخىر ئەمەلگە كۆزلىگەن كۆڭلۈمدىكى سانىم!

3

تەبەسسۇم كۆز بىلەن جىلۋە قىلاتتى كۆكتە ئاي چـولپان...
ئۇنىڭغا تەلپۈنەتتى بارچە بىدار ئەھلى ئىنسانىم.
قارايتتىم، زادى قـانمايتتىم،... ئۇنىڭ گۈل ھۆسنىگە مەنمۇ،
بىلىنمەيتتى كۆزۈمگە تاغ - داۋاننى قانچە ئاشقانىم!
قىلىپ سەييارە بۇ تاڭ ئەلچىسى باشىمغا تىكلەشتى...
قۇياشمۇ يالتىراپ چىقتى، سوزۇلدى كەڭرى ئاسمانىم.
كۈمۈش ئۈستى، تىگى ئالتۇن، ئېتەگى پارلىغان يالقۇن ...
مېنى جەلپ قىلدى ئۆزگە ھۆر گۈزەل مەغرۇر تىيانشانىم !
ئېچىلغان غوزىلارنىڭ تەھتىگە مۇككەن چىگىتلاردەك،
ياتار قار ئاستىدا بۇغدىغا ئوخشاش گاۋھىرى كانىم ...
چىگىت چىغىرىق بىلەن تاشلاپ لىباسىن يەركە چۈشكەندەك،

ئېچىلغاي ئاقشۇەت مۇز ـ قار تېگىدىن ئۇشبۇ پىنھانىم ...
سەھەر پەيزى ساباسىدا ئېگىز بۇغدىغا ياماشتىم ،
ھاياجانلار ئارا ئاقتى كۆزۈمدىن ئۇنچە مارجانىم ...
يۈرەك تەشنالىقىم شەربەت كۆلۈكىدىن سۇ ئىچىپ قاندى ،
تۆكۈلگەن ياشلىرىمدىن ئۇلغۇيۇپ ، ئۇ بولدى ئۆكيانىم .
قۇيۇلغان ئۆپكىدەك ـ ئۆپكەم ئېسىلدى ساپ ھاۋايىڭدىن .
يېرىپ تۇردى دىماقنى خۇش پۇراقلىق لالە ـ رەيھانىم ...
چىقىپ ئەڭ چوققىغا ئەتراپ ئېتىزلەرگە نەزەر سالسام ،
تىراكتۇر ، كومبايىنلار ھەيدىبەكتە ئىشچى ـ دىخانىم ...
تۇراتتى يالتىراپ گوياكى مەرۋايىت ـ سەدەپلەردەك ...
ئەشۇ بۇغدا بىلەن بويلار تالاشقان قانچە خىرمانىم !
ئېقىپ تۇرغاي گۈزەل باغرىڭدا گويا ھەۋزى كاۋسەردەك...
ئەجەپ دۆلقۇنلاپ ـ ئۆركەشلىنىپ تارىم ، زەرەپشانىم !
يېشىل ياپلاقلىرىڭدا باش كۆتەرمەي ئوتلۇشۇپ يۈرگەي،
مىسال سايىنىڭ تېشىدەك سان ـ ساناقسىز چارۋا ھايۋانىم...
«پۈتۈن تۆرت پەسلىدە قىش ـ ياز دىمەي قارىغاي كەبى كۆكلە !»
دىبان ئىلھام بىرىپ تۇرغاي كۆرۈنگەن بارچە ئورمانىم...
ساما تۈرۈكلىرىدەك مىڭلىغان تۇرخۇن كۆتەرگەي قەد!
جاراڭلاپ سىتانوك ، ماشىناي گۈرۈلدەپ زاۋۇت ـ كارخانىم...
بۇ چاغ ئۇچتى تۆمۈر قۇشلار بېشىمدا ئايلىنىپ مەغرۇر،
ئۇنى تېز قىلدى جەلپ ، بەلكى قولۇم شىلتاپ ئۇزاتقانىم!...
تۆۋەنگە قارىسام پويىز ، ماشىنا بەسلىشىپ ئۇچقاي...
توشۇيدۇ يۈكلىرىنى توختىماستىن يولدا كارۋانىم.
بىكار تۇرغان خالايىقنى پەقەت ئۇچراتمىدىم يولدا،
« ۋەتەن ! » دەپ ئىشلىگەي ھەر ساھەدە ئىشچان ـ تىرىشچانىم!
جاھانغا ياڭرىتىپ سەنئەتتە ئون ئىككى مۇقامىمنى،
كۆرەشچان كۈيلىرىنى ـ كۈيلىمەكتە كەڭ غەزەلخانىم!...
ئاجايىپ ھەم غارايىپ موجىزاتلارنى كۆرۈپ مۇندا،
بىلىندى مەن ئۇچقۇن گويا ، ئۇپۇقلار كەنو ئىكرانىم...
شۇ بۇ ئىكرانغا چۈشكەن بارچە ئوبرازلەرنى يازماقتا،
قەلەمىم تەۋرىسە مىڭ كۈن، توگۈمەس بەلكى جەريانىم.

4

مىسال: جەننەتنى كۆردۈم، ئۆز كۆزۈم بىرلە بۇگۈن گويا،
مېنى جەلپ قىلدى ئۆزىگە بىر پەرىزات ھۆرى غۇلامانىم!
يۈزى توغاچ، لىۋى ياقۇت، كۆزى ئاھۇ، چېچى سۇمبۇل...

كۆرۈپلا „ ئاھ! “ دېدىم، بولدى „ ۋەتەن “ دەردىمگە لوقمانىم.
دىمەك بۇ چاغ „ ۋەتەن ئىشقى “ كېلىپ يار ئىشقىدىن غالىپ!
ئۆزىنى ئۇرمىدى مۇنداق كىچىك ئوتلارگە پەرۋانىم ...
„ ۋەتەن! “ دەپ سوقتى بۇ چاغدا يۈرۈكىم جۇش ئۇرۇپ ھەردەم،
كۆكۈلنىڭ مەيلىنى تۇيتى خىتابىم، ئەمرى - پەرمانىم!
„ كۆكۈلنىڭ كەينىگە كىرمەڭ، كۆكۈل ھەر جايغا باشلايدۇ،
سەمەرقان ئالىمىسدەك ئاپىرىپ چۆللەرگە تاشلايدۇ... “
دىگەن خەلقنىڭ قوشاقى دەرماھال ئەسكە چۈشۈپ بۇ چاغ،
ئەگەر ئۇ بولسا بىلقىس، تاتىمدى كۆكۈل سۇلەيمانىم!...
ۋە ياكى بولمۇدۇم بىر لەيلىنىڭ ئىشقىدىكى مەجنۇن...
پەقەت كەلمەسكە كەتتى، بولدى مەغلۇپ ئىشقى شەيتانىم.
„ ۋەتەن خەلق ھەممىدىن ئەلا!“ دىگەن ئوتلۇق شۇئار بۇچاغ،
ماڭا بولدى پۈتۈن مەپكۇرەۋى جەڭدە قوماندانىم!
ۋەتەننىڭ ئىشقىغا دۇنيادا تەڭداش ئىشقىيات يوقكەن،
ئەشۇ ئىشىق ئەھلىدىن بولماق مېنىڭ زور شانى ئۇنۋانىم!
بۈگۈن چوڭ پەخىرلەنگەيمەن ئۇلۇغۋار شۇ ئېلىم بىرلە،
ۋەتەننىڭ شۆھرىتى ھەر چاغ مېنىڭكى ئەڭ شەرەپ شانىم!
جاھاندا بەلكى ئارمانسىز كىشى ئۆتكەنمىدۇ زادى؟
ۋەتەن يولىدا جان بەرسەم مېنىڭ قالمايتتىئارمانىم!
ماڭا ئۇ چاغ ئۆلۈم بولماي ۋە بەلكى بىر تويۇم بولغاي،
چېلىنغاي بەلكى ماتەم سازىنىڭ ئورنىغا شادىيانىم!!
تۆرەلدىم ئەسلىدە سەندىن، يەنە ئەسلىمگە قايتارمەن،
شۇ چاغقوينۇڭغا ئالغاندا دىگەيسەن ”كەل ئى قۇربانىم...“
مۇيەسسەر بولغىنىدا بۇ شەرەپلىك بىرئۆلۈمگە مەن،
ئەبەت گۈللەرگە پۈركەنگەي مېنىڭ ياتقان گۆرىستانىم!
”ۋەتەن پەرۋانىسى“كۆيگەي ۋەتەننىڭ ئىشقىدا دائىم
مۇرادىم ھاسىلىغا ھەر قاچاندا كامىل ئىمانىم!

****

ئالتۇن كۆزدە تاۋلىنىپ كۈلدى سانسىز گۈل - غۇنچە
پەرۋاز ئەيلەپ بۇلبۇللار تۆكتى ئىسسىل دۇر - ئۈنچە

ژورنىلىمىز قەلەمكەشلەر ئىجادىيەت سۆھبەت يىغىنى ئۆتكۈزدى

گېزىت ـ ژورنال باشقۇرۇشنى كۈچەيتىش، ئەدەبىي ئىجادىيەتنى تېخىمۇ جانلاندۇرۇش، ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىغا ياخشى خىزمەت قىلدۇرۇش يۈزىسىدىن ژورنىلىمىز 8 ـ ئاينىڭ 14 ـ كۈنىدىن 18 ـ كۈنىگىچە قەشقەر شەھىرىدە قەلەمكەشلەر ئىجادىيەت سۆھبەت يىغىنى ئۆتكۈزدى.

يىغىنغا شىنجاڭ ئىجتىمائى پەنلەر ئاكادېمىيىسىدىن پېشقەدەم يازغۇچى ۋە شائىر ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، يازغۇچى قەييۇم تۇردى، « شىنجاڭ گېزىتى» نىڭ مۇئاۋىن باش مۇھەررىرى ئابلىز ئاتاۋۇللا، « ئۈرۈمچى كەچلىك گېزىتى » نىڭ مۇئاۋىن باش مۇھەررىرى ئالىم مەخمۇت، « تارىم » ژورنىلىنىڭ مۇئاۋىن مەسئۇل مۇھەررىرى، يازغۇچى ئەخەت تۇردى، « شىنجاڭ سەنئىتى » ژورنىلىنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى، پېشقەدەم شائىر مۇھەممەت رېھىم، مەركىزىي مىللەتلەر نەشرىياتى ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىدىن خوجا ئابدۇللا ۋە ھۆرنىسا، « بۇلاق » ژورنىلىدىن نىجات مۇخلىس، « دۇنيا ئەدەبىياتى » ژورنىلىدىن ئەخمەت ئىمىن، شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى تىل ـ ئەدەبىيات پاكولتېتىنىڭ لېكتورى، شائىر بوغدا ئابدۇللا، « شىنجاڭ مائارىپى » ژورنىلىدىن سادىر سادىرى، « ئىلى دەرياسى » ژورنىلىدىن مۆمىن مۇھەممەدى، « قارىماي ئەدەبىيات ـ سەنئىتى » ژورنىلىدىن ئالماس ئالماس، « ئاقسۇ ـ ئەدەبىياتى » ژورنىلىدىن تۇنىياز مەتنىياز، « ئاتۇش ئەدەبىياتى » ژورنىلىدىن نەسرۇللا ئابلەت قاتارلىق يولداشلار ۋە ۋىلايىتىمىزنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىن كەلگەن يازغۇچى، شائىر، ئەدەبىي ھەۋەسكارلار ۋەكىللىرى بولۇپ جەمئىي 45 كىشى تەكلىپكە بىنائەن يىغىنغا ئىشتىراك قىلدى.

يىغىندا « قەشقەر ئەدەبىياتى » ژورنىلىنىڭ 10 يىلدىن بۇيانقى مۇساپىسى ئەسلەپ ئۆتۈلۈپ، قولغا كەلتۈرۈلگەن نەتىجىلەر مۇئەييەنلەشتۈرۈلدى. ۋەكىللەر مۇنداق دېيىشتى: « قەشقەر ئەدەبىياتى » ـ قەشقەرنىڭ مىللىي خۇسۇسىيەت ۋە مىللىي ئالاھىدىلىكلىرىنى ئەكس ئەتتۈرۈشتە، تارىخ، قەدىمقى مەدەنىي يادىكارلىقلارنى ۋە ئەدەبىي مىراسلارنى خەلققە تونۇشتۇرۇشتا ھەمدە ئەدەبىي

ئىجادىيەتچىلەرنى ئۇيۇشتۇرۇش — تەشكىللەشتە؛ 4نى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇش جەريانىدا بارلىققا كەلگەن يېڭى ئادەم، يېڭى ئىش، يېڭى خىسلەتلەرنى تەشۋىق قىلىش — مەدھىيىلەشتە كۆرۈنەرلىك رول ئوينىدى. ژورنالدا ئېلان قىلىنىۋاتقان ئەسەرلەرنىڭ سۈپىتى تەدرىجى ئۆستۈرۈلۈپ، سەھىپە، ئىستونلار رەڭدار، جەلپ قىلارلىق قىلىنىپ، مەزمۇنى بېيىپ، كەڭ خەلق ئاممىسى قىزغىن تالىشىپ ئوقۇيدىغان، مەملىكەت بويىچە ئوچۇق تارقىتىلىدىغان ژورنالغا ئايلاندى.

يېقىندا يەنە ھەر قايسى ژورنال، نەشرىيات، گېزىتخانىلاردىن كەلگەن ۋەكىللەر ئەدەبىي ژورنال ۋە گېزىتلەر ئەدەبىيات بەتلىرى خىزمىتىنى كۈچەيتىش، گېزىت — ژورناللارنىڭ سۈپىتىنى ئۆستۈرۈپ، دەۋر روھىنى چوڭقۇر ئەكس ئەتتۈرۈش قاتارلىق مەسىلىلەر ئۈستىدە كەڭ — كۇشادە پىكىر ئالماشتۇردى.

ۋەكىللەر نۆۋەتتىكى بەزى ناتوغرا تونۇشلارنى ئەتراپلىق تەھلىل قىلغاندىن كېيىن، ھازىر ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى مۇھىم مەسىلە — بىروزا ئىجادىيىتىنى يەنىمۇ يۈكسەلدۈرۈش ۋە پوئېزىيەنىڭ سۈپىتىنى يەنىمۇ ئۆستۈرۈش لازىم، دەپ ھېساپلىدى.

يىغىن مەزگىلىدە، 400 كىشىلىك چوڭ يىغىن ئۇيۇشتۇرۇلۇپ، ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر «قەشقەر دىيارىنىڭ ئۇيغۇر مەدەنىيەت تارىخىدا تۇتقان ئورنى ۋە ‹قۇتاتقۇبىلىك› نىڭ ئۇلۇغ ئەھمىيىتى» دېگەن ماۋزۇدا ئىلمىي دوكلات بەردى. يىغىن قاتناشچىلىرى يەنە ئۇلۇغ ئالىم مەھمۇت قەشقەرىنىڭ مەقبەرىسىنى ۋە ئۇيغۇر مىمارچىلىقىنىڭ مەشھۇر نامايەندىسى ئاپپاق خوجا مازىرىنى زىيارەت قىلدى.

مۇھەممەتتۇرسۇن ئابدۇكېرىم

تەبرىك سۆز

قەييۇم تۇردى

(جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى)

يولداشلار:

سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىشلىرىمىزنى گۈللەندۈرۈش، ئەدەبىي ژۇرناللىرىنى ياخشى چىقىرىش تەجرىبىلىرىنى ئالماشتۇرۇش، ئەدەبىي ئىجادىيەت ئىشلىرى ھەم «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنى تېخىمۇ ياخشى چىقىرىشنى مۇھاكىمە قىلىش مەقسىتىدە بۈگۈن ھەممىمىز بۇ سورۇنغا جەم بولدۇق. مەن جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبە جەمئىيىتى نامىدىن بۇ يىغىننى قىزغىن تەبرىكلەيمەن ھەمدە يىغىنغا مۇۋەپپەقىيەت تىلەيمەن.

«قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلى دۇنياغا كەلگەندىن بۇيان، بولۇپمۇ پارتىيە 11 ـ نۆۋەتلىك 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن، كىچىكلىكتىن چوڭۇيۇپ، ئاددىيلىقتىن ئىلمىيلىشىپ، پۇختا قەدەم بىلەن راۋاجلىنىپ، زور بىر تۈركۈم قابىلىيەتلىك ياش، ئوتتۇرا ياشلىق يازغۇچى، شائىر، دراماتورگ ۋە ئەدەبىي ئوبزورچىلارنى ئۆز ئەتراپىغا توپلاپ ۋە يېتىشتۈرۈپ، نۇرغۇنلىغان سەۋىيىلىك، تەسىرلىك ئەسەرلەرنى ئېلان قىلىپ، بۈگۈنكى كۈندە قەشقەر ۋىلايىتىدىلا ئەمەس، بەلكى پۈتۈن شىنجاڭدىكى ئۇيغۇر كىتابخانلىرى ئارىسىدا بەلگىلىك تەسىرى، ھۆرمىتى بار، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ رەڭگا ـ رەڭ گۈل ـ چېچەكلىرى جۇلالىنىپ تۇرىدىغان ژۇرناللاردىن بىرى بولۇپ قالدى. "4 كىشىلىك گۇرۇھ" نىڭ فېئودال فاشىزمنى پاش قىلىش، ھەرخىل روھى كىشەنلەرنى پاچاقلاپ تاشلاش ھەم ئۇنىڭ قالدۇق زەھىرى، تەسىرىنى تازىلاشتا؛ ئىدىيىنى ئازات قىلىپ، خەلقنى روھلاندۇرۇپ، خەلقىمىزنىڭ بىر نىيەت، بىر مەقسەتتە 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇشقا قاراپ يۈرۈش قىلىشىغا ئىلھام بېرىشتە؛ خەلقنىڭ پەن ـ مەدەنىيەت سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈپ، ئالىجاناپ، مەزمۇنغا باي مەدەنىي تۇرمۇشنى بېيىتىش، مەنىۋى ئوزۇق يەتكۈزۈپ بېرىشتە؛ ساغلام، يېڭى ۋە مىللى ئالاھىدىلىككە ئىگە مەنىۋى مەدەنىيەت يارىتىشتا ئىجابىي، ئوبدان رول ئوينىدى. بۇ ئىلھام بەخش نەتىجىلەر بىزنى بەكمۇ خوشال قىلىدۇ. بىز «قەشقەر ئەدەبىياتى» دىكى يولداشلار ۋە كەڭ ئاپتورلارغا چوڭقۇر ھۆرمەت بىلدۈرىمىز.

بۇ بىر نەچچە يىلدىن بۇيان ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئىتىدە كىشى قەلبىنى زوقلاندۇرىدىغان گۈللەپ ـ ياشناش مەنزىرىسى بارلىققا كەلدى، ئەدەبىي ئىجادىيەت قوشۇنىمىز ھېچقاچان بۈگۈنكىدەك قۇدرەت تاپقان ئەمەس. ئەدەبىيات سېپىمىز زور بىر تۈركۈم ياش، ئوتتۇرا ياشلىق تالانتلىق ئىجادىيەت خادىملىرىنىڭ ئارقا ـ ئارقىدىن مەيدانغا كېلىشى بىلەن بارغانچە كېڭەيمەكتە. تۇرمۇشىمىزنىڭ ھەر قايسى تەرەپلىرى بىر قەدەر مۇكەممەل يورىتىپ بېرىل-

گەن رومان، پوۋېست، دراما، داستان ۋە چوڭقۇر مەزمۇنلۇق شېئىر ئىجادىيىتى سان جەھەتتىلا ئەمەس، كەڭلىك، چوڭقۇرلۇق جەھەتتىمۇ يۈكسىلىشكە ئېرىشتى. ئەدەبىياتىنىڭ خەلق ئاممىسى، تۇرمۇش ۋە ئاكتىپ رىئاللىق بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى قويۇقلاشتى. بىز شۇنىڭغا ئىشىنىمىزكى، ئەدەبىياتىمىزدا ئۇزاققا قالماي مەملىكەت سەۋىيىسىگە يېتىدىغان ۋە جاھان سەۋىيىسىگە يېقىنلىشىدىغان مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنىڭ كۆپلەپ مەيدانغا كېلىدىغانلىقىدىن ئۈمىت بار.

يولداش دىڭ شياۋپىڭ: «بىزنىڭ سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئىتىمىز جانلىق ۋە تەسىرلىك بەدىئىي ئوبرازلار ئارقىلىق، مەزمۇنغا باي ئىجتىمائىي تۇرمۇشنى، كىشىلەرنىڭ تۈرلۈك ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلەردىكى ماھىيىتىنى ئەينەن ئەكس ئەتتۈرۈشى، دەۋرنىڭ ئالغا ئىلگىرىلەش تەلىۋىنى ۋە تارىخى تەرەققىيات يۆزلىنىشىنى ئىپادىلەپ بېرىشى، شۇنىڭدەك خەلقنى سوتسىيالىستىك ئىدىيە بىلەن تەربىيىلەپ ئۇلارنى پائال ئالغا ئىنتىلىش، جاسارەت بىلەن ئىشلەش روھىغا ئىگە قىلىش لازىم» دىگەن ئىدى. ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنىڭ بۇ بىر نەچچە يىللىق ئەمەلىيىتى پارتىيىنىڭ ئۈمىدىنى سادىقلىق بىلەن ئەمەلگە ئاشۇرۇۋاتقانلىقىنى كۆرسەتتى. بۇ بىزنىڭ شەرىپىمىز.

ھازىر مەملىكىتىمىزدە ئۇلۇغ تارىخى خاراكتېرلىق چوڭقۇر ئۆزگىرىشلەر مەيدانغا كەلمەكتە. ئىدىيىنى ئازات قىلىش، داشقازاننى چېقىش، سانائەت، يېزا ئىگىلىكىدە ھەرخىل مەسئۇلىيەت تۈزۈملىرىنى ئورنىتىش، ئېقىل بولغىنى ئېچىش، ئىلىم ـ پەنگە تايىنىپ بايلىق يارىتىش، گۈللىنىش بەلگە قىلىنغان ئۇلۇغ ئىسلاھات ھەركىتى بارغانسېرى چوڭقۇرلاشماقتا. ھەممىنى ئىسلاھات روھى بىلەن ئۆزگەرتىش، يېڭىلاش، كەشپ قىلىش ھاياتىمىزنىڭ ئۈمىتۋارلىققا تولغان مەزمۇنلىرى بولۇپ قالدى. ھەممە يەردە چوڭقۇر ئىسلاھات ئېلىپ بېرىشقا بەل باغلىغان، ئۆزگەرتىش، يېڭىلاشقا جۈرئەتلىك زامانىمىزنىڭ يېڭى كىشىلىرى، باشلامچىلىرى، قەھرىمانلىرى كۆپلەپ مەيدانغا كەلمەكتە.

كەڭ خەلق ئاممىسى قىزغىن قاتنىشىۋاتقان ۋە جىددى كۆڭۈل بۆلىۋاتقان بۇ رىئاللىق ئەدەبىياتىمىز ئالدىغا مۇشكۈل. شەرەپلىك ۋەزىپىلەرنى قويىدى. ئەدەبىياتىمىزنىڭ 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇش كۈرىشى جەريانىدا ئەرە تارتىپ ئالدىدا مېڭىپ، قەھرىمانلارنى تولۇپ ـ تاشقان قىزغىنلىق بىلەن مەدھىيىلەپ، پۈتلىكاشاڭ، توسقۇنلۇقلارنى قامچىلاپ، يىمىرىپ تاشلاپ، دۆلىتىمىزنىڭ قۇدرەت تېپىشى، خەلقىمىزنىڭ روناق تېپىپ گۈللىنىشى ئۈچۈن يول ئېچىش ۋەزىپىسى بار. بۇ قېتىمقى يىغىنىنىڭ ئەدەبىياتىمىزنىڭ بۇ جەھەتتىكى ۋەزىپىلىرىنى ئايدىڭلاشتۇرۇپ، ئىدىيە جەھەتتە بىرلىككە كېلىپ، ئىتتىپاقلىشىپ تېخىمۇ زور نەتىجىلەر يارىتىدىغانلىقىغا ئىشىنىمىز.

كېلەر يىل 10 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىق مەرىكىسى بولىدۇ، بۇ شىنجاڭدىكى ئۇيغۇر خەلقى ۋە باشقا قېرىنداش مىللەت خەلقلىرى ھاياتىدىكى چوڭ ئىش. 30 يىللىق تويغا ئاتاپ ئاپتورلىرىمىزنىڭ كۆپلەپ مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى يېزىپ سوۋغا قىلىشىنى تەلەپ قىلىمىز. 30 يىللىق توي مۇناسىۋىتى بىلەن جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ شىنجاڭ شۆبىسى بىر قېتىملىق كەڭ كۆلەملىك ئەدەبىي ئىجادىيەتنى باھالاش ـ مۇكاپاتلاشنى ئويلىشىۋاتىدۇ، كەڭ ئاپتورلىرىمىزنىڭ پارتىيە 11 ـ نۆۋەتلىك 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيانقى تۇرمۇشىمىزنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان يېڭى، مۇنەۋۋەر ئەسەرلىرى بىلەن بۇ پائالىيەتكە قىزغىن ئاۋاز قوشۇشىنى ئۈمىت قىلىمىز.

يولداشلارنىڭ تېنىگە سالامەتلىك، يىغىنغا غەلىبە تىلەيمەن.

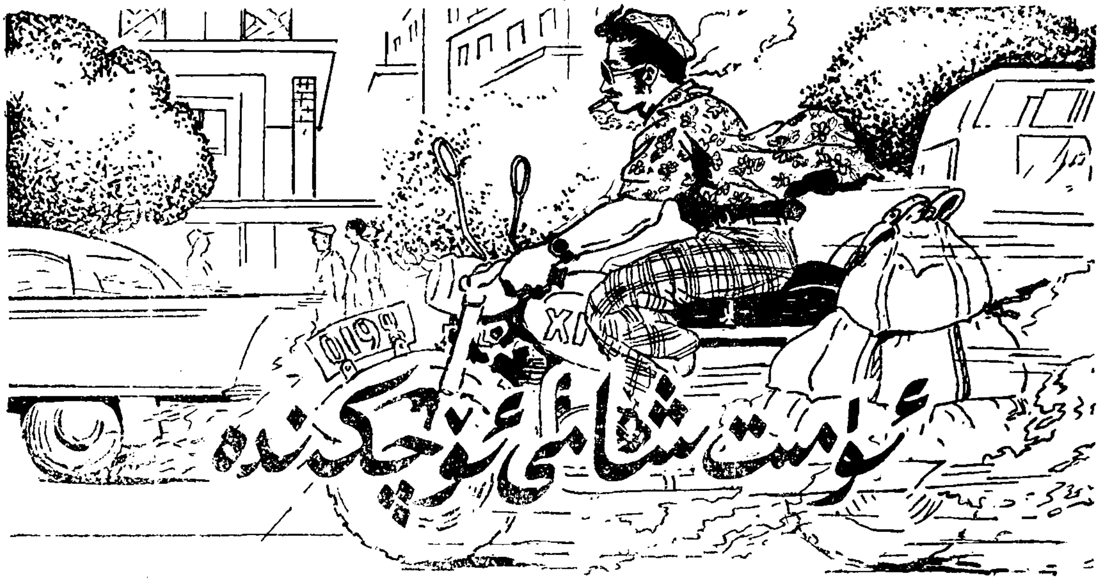

ئۈمىت شامى ئۆچكەندە

(هىكايە)

تۇرسۇن نىياز

مەن بىر كۈنى شەھەرلىك دوختۇرخانا تاشقى كېسەللەر بۆلۈمىدە خىلىدىن بىرى يېتىپ داۋالىنىۋاتقان سىڭلىم رەيھانغا دورا ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن، تۇساتتىنلا يېنىمىزدىكى خوشنا ياتاققا چاي ئىزدەپ كىرىپ قالدىم. ياتاق ئىچى پاكىز ۋە ئازادە بولۇپ، بىر چەتتىكى يالغۇز كېسەل كارۋىتىدا كېسەل ئازاۋىدىن چىرايى تامدەك تاتارغان، لەۋلىرىدە قان دىدارى قالمىغان 30 ياشلار چامىسىدىكى بىر يىگىت، ئوڭ پۇتى پۈتۈنلەي ئاق داكا بىلەن تېڭىلغان هالدا تورۇسقا قاراپ ياتاتتى.

مەن ياتاققا كىرىپ ئۆيىمدىن قىسقىغىنە هال-ئەھۋال سورىغاندىن كېيىن، كارۋاتقا تاقاپ قويۇلغان يېشىل سىرلىق تومپوچكا ئۈستىدىكى گۈللۈك چايدانغا قول ئۇزاتتىم. ئەپسۇسكى، چايداندا چاي دىدارى كۆرۈنمەيتتى.

— هەي، بۇ ئىشنى قاراڭ! تەلىيىڭىزگە چايىمۇ تۈگەپ قاپتىكەن - دە، - دىدى ھېلىقى يىگىت مەيۈسلەنگەن قىياپەتتە مەن تەرەپكە بېشىنى بۇراپ، - بۇ ياتاقتا مەندىن باشقا ھېچكىم يوق، شۇڭا چايمۇ تۈگىشىپ قالغان بولسا كېرەك.

— خىجىل بولماڭ، - دىدىم مەن ئۇنىڭ كۆڭلىگە يارىشا چايدانىنى قويۇۋېتىپ، - كەچقۇرۇن چاي قايىنىغاندا ئۆزۈم ئالغاچ كىرەمەن.

— رەھمەت سىزگە.

مەن كىيىمىنى تۈگىتىپ ئەمدىلا ئارقامغا يېنىشىمغا، ئۇ بىردىنلا بېشىمنى كۆتىرىپ:

— سىڭلىڭىزنىڭ ئەھۋالى قانداقراق؟ — دەپ سوراپ قالدى، مەنمۇ ئۇنىڭ بۇ ھىممىتىگە يارىشا يېڭىۋاشتىن ئۇ ياتقان كارۋاتنىڭ ئايىغىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ:

— ھازىرچە خېلى ياخشى، لېكىن كۆپرەك ياتسۇن دىسەك قولىمىز قىسقا كەپقالدىغان ئوخشايدۇ. شۇڭا، مۇشۇ ھەپتىنىڭ ئاخىرىدا چىقىپ كەتسەكمىكىن دەۋاتىمىز، — دەپ جاۋاپ بەردىم.

— قولىمىز قىسقا كەپقالدى دەڭ، — دىدى ئۇ ئاستاغىنا سۆزۈمنى تەكرارلاپ، — ئەگەر پۇل بىلەنلا ياخشىلىنىپ كېتىدىغانلا ئىش بولسا، ئۇزۇنراق ياتقىنى ياخشى. چۈنكى، پۇل دىگەن ھامان تېپىلىدىغان نەرسىغۇ، لېكىن ئادەمنىڭ تېپىلمىغى تەس.

ئۇ سۆزلەۋېتىپ نىمە ئۈچۈندۇر چىرايى بىردىنلا جىددىي تۈس ئالدى-دە، قانسىز لەۋلىرى خۇددى كۆز شامىلى سوققان ياپراقتەك تىترەپ بىر ھازا ئۈن-تىنسىز ئولتۇرۇپ كەتتى. مەن بېشىمنى كۆتىرىپ قايتا ئۇنىڭغا سەپ سالغىنىمدا، پۈتۈن كېسەللىك ئازاۋى گويا ئۇنىڭ ياداڭغۇلىقتىن ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن ئەشۇ بىر جۈپ كۆزىگە يىغىلىپ قالغاندەك، كۆز چانىغىدىن دومىلاپ چۈشكەن بىر تامچە ياش ئاستا مەڭزىنى بويلاپ ياستۇققا ئېقىپ چۈشتى. مەن ئۇنىڭ بۇخىل كۆڭۈل يېرىمچىلىكىغا بىر ئىككى ئېغىز سۆز بىلەن بولسىمۇ تەسەللى بېرىپ، ياتاقتىن چىقىش ئۈچۈن دەرھال ئورنۇمدىن قوزغالدىم. بىراق ئىشىك تۈۋىگە بارابارمايلا ئۇ مېنىڭ ئىسمىمنى چاقىرىپ مېڭىشتىن توختاتتى.

— ئېيتىڭا، سىڭلىڭىز ئۈچۈن يەنە قانچىلىك پۇل لازىم بولىدىكەن؟

— 100 يۈەن.

— ئۇنداقتا، قانچە لازىم بولسا مەن بىرىپ تۇراي، — دىدى ئۇ، جاۋابىمنى كۈتمەيلا، ياستۇق ئاستىغا تىقىپ قويغان بىر توپ پۇلنى قولىغا ئېلىپ، — مانا بۇنى ئېلىڭ، مەن بۈگۈن نىمە ئۈچۈن بۇ ياتاقتا يالغۇز غېرىپسىنىپ ياتىمەن. مانا شۇ پۇل ئۈچۈن بولمىدىمۇ؟ پۇلۇم بار دىگەندىمۇ يولىدا خەژلەپ كۆڭلۈك تارتقان نەرسەڭنى ئېلىپ يىيەلمىسەڭ ئۇنىڭ نىمىگە پايدىسى بار؟ ھۆكۈمەت ياخشىمىغۇ بۇ ئاق خالاتلىق قىزلارنى ماڭا ھەمرا قىلغان ئىكەن، بولمىسا قانداق قىلاتتىمكىن-تاڭ؟!

مەن ئۇنىڭ بىردە غەزەپتىن بوغۇلۇپ، بىردە چوڭقۇر ئېچىنىش ئىچىدە تىترەپ چىققان مەيۈس ئاۋازىنى ئاڭلاپ يۈرەك باغرىم "شۈر-رىدە" ئىرىپ كەتكەندەك بولدى-دە، خېلىدىن بىرى كۆڭلۈمگە پۈكۈپ قويغان، لېكىن ئالدىراپ سوراشقا جۈرئەت قىلالمايۋاتقان بىر سوئالنى ئاغزىمدىن چىقىرىۋەتتىم:

قارايدىغان ئادىمىڭىز يوقمۇ؟

— شۇنداق، — دىدى ئۇ ئۇلۇغ كىچىك تىنىپ، — ھازىرچە ئۆزۈمدىن باشقا ھېچكىمىم يوق. بۇنىڭ مۇنداق بولۇشىغىمۇ ئۆزەم سەۋەپچى بولغان، — ئۇ سۆزلەپ شۇ يەرگە كەلگەندە، داكا بىلەن ئورالغان پۇتىنىڭ مىدىرلىشىدىن كېيىنكى ئاغرىق ئازاۋىدىن قاتتىق بىر تولغاندى-دە، يۈز-كۆزلىرىنى غەلىتە پۈرۈشتۈرۈپ بىر پەس جىمىپ كەتتى، — راست، تۇرمۇشتا سىز ئېيتقاندەك ئىگە چاقىسىز بىرەر ئادەممۇ بولمايدۇ. لېكىن، ماڭا ئوخشاش ئۆز شورى ۋە ئەقىلسىزلىغى سەۋەۋىدىن ھەممىدىن ئايرىلىپ، ھەسرەت-نادامەتتە ياشاۋاتقان كىشىلەرمۇ ئاز بولمىسا كېرەك، — دەپ قوشۇپ قويدى.

مەن ئۇنىڭ بۇ سۆزلىرىدىن ئۇنىڭ هازىرقىدەك كېسەل بولۇپ يالغۇز يېتىشىنىڭ ئالدىداقىنى ماڭا مەلۇم بولمىغان بىر سىرلىق هايات سەرگۈزەشتىسى بىلەن مەھكەم باغلانغانلىقىنى سېزىپ يېتىپ ئىشىنىڭ تېگى-تەكتىنى تەپسىلىرەك بىلىپ بېقىش نىيىتىدە كوچىلاپ ئۇنىڭدىن سورىدۇم :

ــ قارىغاندا بېشىڭىزدىن ئۆتكەن ئىشلار ـ مۇ ئاز ئەمەستەك تۇرىدۇ ، شۇنداقمۇ ؟

ــ شۇنداق ، خالىسىڭىز باشتىن ـ ئاياق سۆزلەپ بېرەي. لېكىن تاشقىرىدا سۆز ـ چۆچەك قىلىپ يۈرمەڭ ، ـ دېدى ئۇ سۇئالىمغا جاۋاپ بېرىپ .

مەن ئۇنىڭ دېگىنى بويىچە، ئۆزۈمدىن باشقا هېچكىمگە تىنماسلىققا ۋەدە بېرىپ، 2 مىنۇت ئارىلىقىدا سىڭلىمغا دورا ئىچكۈزۈپ قويۇپ ، ياتاققا قايتىپ كىردىم ۋە يېڭىۋاشتىن ئۇنىڭ كارىۋىتىغا يېقىن كېلىپ ئولتۇردۇم . ئۇ ، يېنىدىكى بىر تال ئاغرىق پەسەيتكۈچى دورىنى چاققانلىق بىلەن ئاغزىغا سالدى ، كەينىدىن مەن ئېلىپ كەلگەن بىر پىيالە چاينى ئوتلىۋېتىپ ، سۆزىنى باشلىدى :

مەن بۇندىن بىر قانچە يىل ئىلگىرى بۇ چوڭ شەھەرگە تۇغۇل، ئۆز يۇرتۇم گۈل چىمەندىن ناهىيە بازىرىغىمۇ بېرىپ باقمىغان ئاددى بىر دېھقان بالىسى ئىدىم . هېلىقى 10 يىللىق ”مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى“ مەزگىلىدە دادام رەھمەتلىك ئالەمدىن ئۆتتى ، ئارقىدىن ئاناممۇ كېسەل بولۇپ يېتىپ قالدى. بۇنىڭ بىلەن ئائىلىمىزنىڭ ئېغىر ـ يەڭگىل ئىشلىرى ئۇكام قادىرجان بىلەن ئىككىمىزگە قېلىپ قالدى . ئۇ چاغدا بىز هەر كۈنى تاڭ سۈزۈلمەستە ئىشقا چىقىپ كەچ قايتىپ، دۇيدە شۇنچە كۆچەپ ئىشلىسەكمۇ يىل ئاخىرىدا يەنىلا قولىمىزغا دارامەت تەگمەي، ئەكسىچە قەرز چىقاتتى . ئارىدىن بىر يىل ئۆتمەي، ئاناممۇ ئالەمدىن ئۆتتى . بىز ئاكا ـ ئۇكا ئىككەيلەن خۇددى قانىتىدىن ئايرىلغان قۇشتەك ئىگە چاقىسىز بىر كۈن ئاچ ، بىر كۈن توق كۈن كۆچۈرۈشكە باشلىدۇق . ئىشتىن يېنىپ تاماق ئېتىش ، تاماقتىن كېيىن كىرقات يۇيۇشنىڭ بىز ئەرلەر ئۈچۈن قانچىلىك ئېغىر ئىكەنلىكىنى مەن دېمىسەممۇ ئۆزىڭىز ئوبدان چۈشىنىسىز. مانا شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە تام خوشنىمىز قاسىم ئاكامنىڭ 18 ـ 17 ياشلارغا كىرگەن قىزى ئايشەمگۈل بىر كۈنى كەچتە تۇساتتىنلا ئۆيىمىزگە كىرىپ كەلدى ۋە بىزدىن هال ـ ئەھۋال سوراپ :

ــ ئەركىنجان ئاكا ، مەرىيەم ئاچام كۆز يۇمغاندىن كېيىن، ئۆيدىكى بارلىق ئېغىر ـ يەڭگىل ئىشلار سىزگىلا يۈكلىنىپ قالدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە قادىرجان ئۇكام تېخى كىچىك، دادام بىلەم ئانام بۈگۈن سىلەرنىڭ غېمىڭلارنى يەپ : ”قىزىم ، ئۇلارنىڭ نان ـ پانلىرىنى بولسىمۇ يېقىپ بېرىشكە ياردەملەشكىن، خوشنا دېگەن مۇشۇنداق كۈنلەردە ئەسقاتمىسا ، نېمىسىنى ئارزۇلايدۇ“ دەپ سىزنىڭ قېشىڭىزغا كىرگۈزگەن ئىدى. ئىشلىرىڭىز بولسا قارىشىپ بەرسەم قانداق ؟ دېدى. قالدى . مەن ئۇنىڭ شۇ چاغدىكى قىزلارغا خاس ئۇياتچان ، تارتىنچاق ۋە ئېكىن چىن قەلبىدىن سەمىمىيلىك ، مېھرىبانلىق چىقىپ تۇرغان قاپقارا كۆزلىرىگە قاراپ، نېمە دەپ جاۋاپ بېرىشىمنى بىلمەيلا تۇرۇپ قالدىم . ئۇمۇ جاۋابىمنى كۈتمەيلا هۆيلىدا تۇرغان سۆپۈرگىنى قولىغا ئېلىپ، خېلىدىن بېرى تازىلانمىغان هۆيلا ـ ئارام ، ئۆي ئىچىنى بىردەمدىلا چىننىدەك قىلىۋەتتى ، قازان ـ قومۇشلارنى يۇيۇپ ، ئاشتىن كېيىن بىر ئوچاق

نان يېقىپ بېرىپ، بىزنىڭ: ئايشەمگۈل، تاماق يەپ چىقىڭ دېگىنىمىزگىمۇ قارىماي ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. شۇندىن كېيىن، ئۇ پات-پات ئۆيىمىزگە كىرىپ قولىدىن كېلىشىچە بىزگە يار-يۆلەك بولىدىغان، ھەتتا مەن ئۆيدە يوق بەزى كۈنلىرىمۇ ئۇكام قادىرجاندىن ئاچقۇچنى ئېلىپ، يوتقان-كۆرپىلەرنى سۆكۈپ ئوڭلاپ، كىيىم-كېچەكلىرىمىزنى يۇيۇپ قويىدىغان بولدى.

بىر كۈنى ئىنىم قادىرجان ئۇشتۇمتۇت كېسەل بولۇپ قېلىپ، گۆڭشې دوختۇرخانىسىغا ئېلىپ باردىم، كىم بىلسۇن، «ئۆلمەك ئۈستىگە تەپمەك» دەپ دوختۇرخانىدىن يېنىشىمىزغا قاتتىق يامغۇر ئۇستىگە بېشىمىزنى چىلىق-چىلىق سۇ قىلىۋەتتى. بۇنىڭ بىلەن بىر تەرەپتىن قوساق ئاچلىقى، يەنە بىر تەرەپتىن كۈز يامغۇرىنىڭ جاندىن ئۆتەر ئاچچىق سوغىقى قوشۇلۇپ، چىشلىرىمىز بىر-بىرىگە كىرىشىپ، تەنلىرىمىز جاقىلداپ تىترەپ كەتتى. بىز ئۆيگە يېتىپ كەلگەندە، قاراڭغۇ چۈشكەن ئىدى. مەن ئالدىراپ-تېنەپ ئوچاققا ئوت يېقىشقا تۇتۇش قىلدىم. شۇ ئەسنادا ئاسماندىن چۈشكەندەكلا ئىشىك ئېچىلىپ، يۈزلىرى ئاناردەك قىزارغان، بېشىدىكى گەرس ياغلىقنى چىرايلىق چىگىۋالغان ئايشەمگۈل بىر تاماق كورىسىنى كۆتەرگىنىچە ئۆيگە كىرىپ كەلدى. مەن بۇ ئىشنى كۆرۈپ چوڭقۇر ھاياجان ئىلكىدە ئۆز كۆزۈمگە ئىشەنمەيلا قالدىم ۋە دەرھال ئورنۇمدىن تۇرۇپ:

— ئايشەمگۈل، سىز نېمانچە ئاۋارە بولىدىغانسىز. ھېلىمۇ كۆپ جاپا چەكتىڭىز،— دېگەن بىر ئېغىز سۆزنىلا ئاغزىمدىن چىقىرالىدىم.

— ئاۋارە بولغىدەك نېمىسى بار،— دېدى ئۇ قولىدىكى ئاشنى قاچىلارغا ئۇسسۇۋېتىپ،— مەن سىزنىڭ دوختۇرخانىغا كەتكىنىڭىزنى ھېلىلا بىلدىم، بۇرۇنراق بىلگەن بولسام باشقىچىرەك بىر نەرسە ئېتىپ تۇرىدىكەنمەن، سوۋۇق ئاش بولسىمۇ ئىچىپ كۆرۈڭ.

— رەھمەت سىزگە ئايشەمگۈل،— دېدىم مەن بۇندىن باشقا ياخشىراق بىرەر سۆز تاپالماي،— بۇ قىلغىنىڭىزنى ھەرگىز ئۇنتۇمايمەن.

سۆھبەتلىشىم دەل مۇشۇ يەرگە كەلگەندە بىردىن قاتتىق ئۇھ تارتتى-دە، كارۋاتتىن چۈشۈپ كەتكەندەك بىر خىل كۈچ بىلەن تولغىنىپ دېرىزە تەرەپكە قارىۋالدى ۋە بىر مىنۇتچە جىملىقتىن كېيىن، تىزدىنلا بىر نەرسىنى ئېسىگە ئالغاندەك مەن تەرەپكە بۇرۇلۇپ:

— ئۇششاق-چۈششەك ئىشلارنى سۆزلەۋېرىپ سىزنى زېرىكتۈرۈپ قويماي يەنە،— دەپ بىلىنەر-بىلىنمەس كۈلۈمسىرەپ قويدى. مەن:

— نەدىكىنى، سۆزلەۋېرىڭ، زېرىكمەيمەن،— دەپ جاۋاپ بەردىم.

ئۇ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى: — شۇنداق قىلىپ ئوتتۇرىمىزدىكى بۇ سەمىمىي ياردەم، چوڭقۇر مېھرىبانلىق ۋە ئۆز ئارا چۈشىنىش بىزنى تەبىئىي ھالدا مۇھەببەتنىڭ يوشۇرۇن، نازۇك يىپلىرى بىلەن مەھكەم باغلاپ، ياشلىقھايات گۈلزارىمىزدا تۇنجى بەخت گۈلىنى ئېچىلدۇردى.

كۆپ ئۆتمەي قاسىم ئاكام ۋە بەختى ئاچاملارنىڭ ئىختىيارلىقى ۋە ھەر جەھەتتىن يار-يۆلەك بولۇشى بىلەن ئاددىي-ساددىلا توي قىلىپ بېشىنى ئوڭشىۋالدىم. ئۆيىمىزنىڭ بۇ چاغدىكى تۇرمۇش ئەھۋالى ئەۋۋەلقىدىن ئانچە چوڭ پەرقلەنمىسىمۇ، لېكىن تويدىن كېيىنكى ئايشەمگۈلنىڭ ماڭا بولغان چوڭقۇر مېھرى-مۇھەببىتى، ئائىلە باشقۇرۇشتىكى ئىشچان، چەۋەر، زېرەكلىكى بىز نامرات ئائىلىمىزگە بەخت ۋە خۇشاللىق بېغىشلىدى. ئارىدىن بىر يىلغا يېتەر-يەتمەي بىر بالىلىقمۇ بولۇپ

قالدىم، ئىنىم قادىرجانمۇ ئۇرۇمچىدىكى بىر مەكتەپكە ئوقۇشقا كەتتى. بۇ ـ دەل 1977 ـ يىلنىڭ ئەتىياز پەسلى بولۇپ، بىر كۈنى ئىشتىن يېنىپ ئەمدىلا ئۆيگە كىرىپ تۇرۇشۇمغا، مەھەللىمىزدىكى هاشىمجان ئىسىملىك كونا ساۋاقدىشىم كىرىپ كەلدى. ئۇ سۆھبەت ئارىلىقىدا ئۇيان ـ بۇيان گەپ ئېچىپ، ئۆزىنىڭ بىر ئىككى يىلدىن بۇيان، شەھەر بىلەن يېزا ئوتتۇرىسىدا ئانچە ـ مۇنچە سودا ـ سېتىق ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل بولۇپ، تۇرمۇشتا خېلى هاللىنىپ قالغانلىقىنى، بولغاندا مېنىڭمۇ ئازراق دەسمى سېلىپ ئۆز تەلىيىمنى سىناپ بېقىشىمنىڭ لازىملىقىنى دەۋەت قىلدى. مەن ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ دەسلەپتە ئىككىلەندىم، ئارقىدىن هاشىمجان ئاز تولا پۇل بېرىپ تۇرۇشنى ۋەدە قىلغاندىن كېيىن "قېنى، تەۋەككۇل ئۆز تەلىيىمنى سىناپ باقمايمۇ" دېگەن نىيەتكە كەلدىم. يولدۇشۇم ئايشەمگۈلمۇ كۆڭلۈمدىكىنى چۈشەنگەندەك: "بوپتۇ ئەركىن، بۇ ئويىڭىزمۇ ياخشى بوپتۇ. كونىلاردا "مىدىرلىغان تاغ ئاشار، تاغ كەينىدە باغ ياسار" دېگەن بىر ماقال بار، ناۋادا تەلىيىمىز ئوڭدىن كېلىپ، تۇرمۇشىمىز ئازراق ياخشىلىنىپ قالسىمۇ ئەجەپ ئەمەس. سىز ئۆينىڭ باشقا ئىشلىرىنى ماڭا قويۇپ بېرىپ، هاشىمجان بىلەن خاتىرجەم مېڭىۋېرىڭ" دەپ بۇ ئىشىمنى قىزغىن قوللىدى. ئەتىسى يولغا چىقىش ئالدىدا ئۇ، قىزىم ساداقەتنى باغرىغا مەھكەم باسقان هالدا ئۆزىگە ئاتاپ ئالغان بىردىن ـ بىر تويلۇق سوۋغام ـ ياقۇت كۆزلۈك ئالتۇن هالقىنى قۇلىقىدىن ئېلىپ:" ئەركىن، مانا بۇنى ئېلىۋېلىڭ، لازىم بولسا، سېتىپ خەجى ـ خىراجەت قىلارسىز" دەپ قولۇمغا تۇتقۇزۇپ قويدى.

تۇنجى قېتىملىق سەپىرىمدە راستىنلا ئىش ئوڭدىن كەلدى: شەھەرگە ئېلىپ بارغان 5 تاغار گۈلە ـ قاق ۋە قۇرۇق ئۈزۈم ئەسلى سېتىۋالغان باهادىن بىر هەسسىدىن كۆپرەك پۇلغا يارىپ، قايتىشىمدا يېزىلاردا يوق بىر تۈركۈم سانائەت ماللىرىنى ئېلىپ قايتتىم. يېزا بازىرىدىكى تىجارىتىممۇ خېلى ياخشى بولدى. شۇنداق قىلىپ كۆپ ئۆتمەي شەھەردىن يېزىغا، يېزىدىن شەھەرگە قاتناپ يۈرۈپ، خېلى كۆزگە كۆرۈنگەن تىجارەتچىلەردىن بولۇپ قالدىم. يېنىمدىكى پۇلمۇ ئۈزلۈكسىز كۆپىيىپ يۈرۈگۈم يوغىنىدى. كېيىنكى يىلى شەھەرنىڭ چاققانغىنا بىر يۈرۈش ئۆي سېتىۋېلىپ، ئاۋات كوچىلاردىن بىرسىگە دۇكان ئېچىپ، ئۆيگىمۇ كۆپ بارمايدىغان بولۇپ قالدىم. كېيىنچە ئۆزۈمگە ئوخشاش باشقا تىجارەتچىلەر بىلەن تەڭ رىقابەتلىشىپ، شاڭخەي، بېيجىڭ، گۇاڭجۇ قاتارلىق چوڭ شەھەرلەرگە بېرىپ، بىمالال مال ئېلىپ كېلىدىغان، پۇلنى پۇلغا ئۇرۇپ خەژلەيدىغان داڭلىق "شياڭگاڭچى"لار قاتارىدىن ئورۇن ئالدىم. پۇلنىڭ كۈچى بىلەن يۈز ئابرويۇم يۇقۇرى كۆتىرىلىپ، هۆرمىتىم ئاشتى. تونۇش، ـ بىلىش، دوست ـ ئاغىنىلار كۆپەيدى. هەتتا ئولپەتداشلىرىم بىلەن ئولتۇرغان سورۇنلاردا بىرەر يۈز يۈەننىڭ كۆزىگە قارىمايلا خەژلەپ چىقىپ كېتىدىغان هالغا يەتتىم.

بىراق، پۇل كۆپەيگەندىن كېيىن، سېنىڭ ئارزۇ ـ هەۋەسلىرىڭدىمۇ ئۆزگىرىش بولىدىكەن. بارا ـ بارا ئۆزەم تۇرغان بۇ شەھەردىكى نازىنىن قىز ـ چوكانلارنى كۆرۈپ كۆزۈم ـ قىزاردى. ئاي ـ ئايلاپ ئۆيگە بارمايدىغان، بارسامۇ بىر ئىككى كۈن تۇرۇپ قايتىپ كېتىدىغان بولدۇم. ئايالىم بۇ ئىشتىن قاتتىق نارازى بولدى. بىر ئىككى قېتىم جېدەللىشىپمۇ قالدۇق. بىر قېتىم شاڭخەيدىن يېڭىم

يىلدىن كۆپرەك قايتمىدىم، ئۆيگىمۇ بىرەر
پارچە خەت ياكى پۇلمۇ ئەۋەتمىدىم. لېكىن
ئايالىم ئىككى قېتىم خەت يېزىپ،
ھازىر يېزىلاردا يېڭى مەسئۇلىيەت تۈزۈمى
يولغا قويۇلغانلىقىنى، ئائىلىمىزگىمۇ
10 مو مەسئۇلىيەت يېرى تەقسىم قىلىنىپ، ئۆ-
زىنىڭ ئىشلەپچىقىرىشتا قىينىلىپ قالغانلىقىنى،
بولغاندا مېنىڭ دەرھال قايتىپ كېلىپ، ئائىلە
ئىشلىرىغا ياردەم بېرىشىمنىڭ زۆرۈرلىكىنى تە-
لەپ قىلدى. مەن خەتنى ئوقۇپ بولۇپ بۇنىڭ-
غىمۇ پىسەن قىلمىدىم، ئەكسىچە "يېزىغا بې-
رىپ يەر تېرىپ نېمە كەپتىكەن، ئۇنىڭسىزمۇ
جان باقالايمەنغۇ» دەپ ئويلىدىم ۋە يامىنى
كەلسە ئۇنىڭ خېتىنى بېرىپ، ئۆزەم خالىغان
شەھەر قىزلىرىدىن بىرىنى تاللاپ، توي قىلىۋې-
لىش قارارىغا كەلدىم. ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي،
بۇ مەقسىدىمۇ ئەمەلگە ئاشتى: شۇ قېتىم
شاڭخەيدىن يېنىپ ئۇدۇل ئۆيگە
باردىم ــ دە، قەستەن ئۇنىڭ خېتىنى بىر ئۇ-
تىش نىيىتىمدە، بۇندىن كېيىن ئۆزەمنىڭ بۇ
ئۆيدە تۇرالمايدىغانلىقىمنى، ئۆي ئىچى ۋە
دېخانچىلىق ئىشلىرىغا بولسا ئۇنىڭ ئۆزىنىڭلا
مەسئۇل بولۇش كېرەكلىكىنى ئوچۇقلا ئېيتتىم.
ئەگەر بۇنىڭغا قوشۇلمىسا خېتىنى بىر ئۇ يېتىمدى-
غانلىقىمنىمۇ قوشۇپ قويدۇم. ئۇ بۇ گەپلى-
رىمنى ئاڭلاپ ئولتۇرغان ئورنىدا قېت-
تىسپلا قالدى ۋە شۇ ھامان كۆزىدىن
تاراملاپ تۆكۈلگەن كۆز يېشىنى توختۇتۇۋالال-
ماي، قىزىم ساداقەتنى كۆتەرگىنىچە ئۆيدىن
چىقىپ كەتتى. ئەتىسى ئەتىگەن قاسىم ئاكام-
لار بۇ ئىشتىن خەۋەر تېپىپ "بولۇپتۇ، ئەر-
كىنجان ئەمدى كۆزىگە ياغ تولۇپ، قىزىمىز-
دىن چانغان بولسا، خېتىنى بەرسىمۇ مەيلى»
دەپ ئادەم كىرگۈزدى. مەن ئىشنىڭ مۇنداق
تېز بىر تەرەپ بولۇشىدىن خۇشال

بولۇپ كەتسەممۇ، لېكىن، ئۆيگە كېلىشتىن
بۇرۇن داخىيەندە تونۇشۇپ قالغان بىر ياش
چوكانغا بەرگەن ۋەدەمنىڭ راستىن ئەمەلگە
ئاشىدىغانلىقىنى ئويلاپ، كۆزۈمگە ھېچ نەرسە
كۆرۈنمەي قالدى. ئىككىنچى كۈنى ئەتىگىنى
راستىنلا ئۇنى گۇڭشېغا ئېلىپ بېرىپ، قىزىم
ساداقەتنى ئۇنىڭغا بېرىدىغان، بالىنىڭ سۈت
ھەققى ئۈچۈن ھەر ئايدا مەلۇم ساندا پۇل
تۆلەيدىغان بولۇپ خېتىنى بىر ئۇۋەتتىم. شۇ
كۈنى ئۇ يولدا قايتىپ كەلگىچە ماڭا بىر ئې-
غىزمۇ سۆز قىلمىدى. لېكىن، ئۆيگە يېقىنلاپ
كەلگەندىلا، چوڭقۇر ئېچىنىش ۋە ھەسرەت بى-
لەن ماڭا قاراپ: "خەير ــ خوش ئەركىن! مەن
سىزنى ئىلگىرى مۇنچىلا ئۆزگىرىپ كېتەر، دەپ
زادىلا ئويلاپ باقمىغان ئىكەنمەن. ئەمدى
سىز يالغۇز مېنىلا ئەمەس، نارىسىدە قىزىڭىز-
ساداقەتنىمۇ مەڭگۈ بەختسىز قىلدىڭىز، مەي-
لى بۇمۇ ئۆزىڭىزنىڭ شورى، لېكىن سىز
ساداقەتنى ھەرگىز ئېسىتىن چىقارماڭ»
دېدى ــ دە، قىستاپ كېلىۋالغان كۆز يېشىنى
ياغلىقى بىلەن سۈرتكىنىچە ئۆيگە كىرىپ كەتتى.

ــ ئايرىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭ بىلەن قاي-
تا كۆرۈشتىڭىزمۇ؟ ــ سورىدىم مەن، ئىش-
نىڭ ئاخىرىنى بىلىشكە قىزىقىپ.

ــ ياق، ــ دېدى ئۇ بىردەم تۇرۇۋېلىپ، ــ پەق-
ەت بىر قېتىملا يىراقتىن چالا ــ پۇلا كۆر-
دۈم. بۇ ــ 3 يىل بۇرۇنقى ياز ئايلىرىنىڭ
بىرى ئىدى. مەن ئاكاتسىيە دەرەخلىرى قو-
يۇق سايە تاشلاپ تۇرغان دۇككىنىمدا، كېيىن-
كى ئايلىم شاراپەت بىلەن مال سېتىپ ئول-
تۇراتتىم. شۇ ئەسنادا 6 ــ 5 ياشلار چامىسى-
دىكى بىر قىزچاقنى يېتىلىگەن سەھرا سۈپەت
بىر ئايال، ئاسماندىن چۈشكەندەكلا دۇككان-
دىن 8 ــ 9 مېتىر يىراقتىكى كوچا ئاغزىغا
كېلىپ توختىدى. ئارقىدىن قولى بىلەن ھې-

AltunOq

لىقى قىزچاققا مېنى كۆرسىتىپ، قانداقتۇ بىر نىمىلەرنى دەپ پىچىرلاشقا باشلىدى. مەن بۇ ئىشتىن دەرھاللا بىر نەرسىنى سىزىپ يەتتىم - دە، يۈرۈكىم «قاتتىدە» قىلىپ ئۆزلۈكۈمدىن ئوڭشايسىزلىنىپ كەتتىم، ئاندىن ھەش - پەش دېگىچە ئورنۇمدىن قوزغىلىپ، دۇككاننى ئايالىمغا تاشلاپ قويۇپلا، يېنىمدىكى چايخانىغا كىرىپ ئۆزۈمنى دالدىغا ئالدىم. بىراق چايخانا ئىشىكىدىن كىرىۋاتقان چېغىمدا ماڭا 3 - 2 قەدەملا يېقىنلاپ قالغان بۇ قىزنىڭ «دادا! دادا!» دەپ ۋاقىرىغان يېقىملىق، زىل ئاۋازى خېلى ئۇزۇنغىچە كىشىلەر توپى ئارىسىدا جاۋاپسىز تىترەپ، يۈرەك-باغرىمنى قاتتىق ئېزىۋەتتى. بۇ ئەسلىدە، ئۆز قىزىم سادادقەت ئىدى. مەن ئۇ چاغ ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكىنىمدە، چوقۇم ئايىلىم شاراپەت بىلەن ئوتتۇرىمىزدا چوڭ جەڭگە - جېدەلنىڭ چىقىشى تۇرغانلا گەپ ئىدى. چۈنكى مەن توي قىلغاندىن بېرى ئۇنىڭدىن بالىنى تۇگۇل، ئىلگىرى قىلغان تويىنىمۇ يوشۇرۇپ كەلگەن ئىدىم. چايخانىدا يېرىم سائەتتىن كۆپرەك ئولتۇرۇپ دۇكانغا قايتسام، ئايىلىم بىر ئەپلەك دۇكاندا ئولتۇرۇپ مال سېتىۋېتىپتۇ. ئۇنىڭ سوداسېتىق ئىشلىرىدىكى چاققانلىغى ۋە پۇختىلىغى يالغۇز مېنىلا ئەمەس، ھەتتا باشقا كەسپداشلىرىمنىمۇ قايىل قىلاتتى. ئۇ يېنىغا كەلگەن ھەر قانداق پىششىق خېرىدارنىمۇ ھەر باپ بىلەن پۇلىنى سۇغۇرۇۋېلىشقا ئۇستا ئىدى. توي قىلغىنىمىزغا ئىككى يىلدىن ئاشقان بولسىمۇ، لېكىن ئارىمىزدا پەرزەنت يوق، پەقەت پۇل تېپىش كويىدىلا كىرىپ كەتتۇق. ئاردىن يەنە بىر قانچە يىل ئۆتۈپ كەتتى. ئاڭلىسام، قىزىم سادادقەت چوڭ بولۇپ مەكتەپكە كىرىپتۇ. ئۇ، ھەتتا ئۆز قولى بىلەن ماڭا 3-2 پارچە خەتمۇ يازدى. دەسلەپكى خەتلىرىدە ئۇ ئانىسى بىلەن تۇرمۇشتا خېلىلا قىينىلىپ قالغانلىغىنى، مۇمكىن بولسا، بىرەر قېتىم مېنىڭ بېرىپ يوقلاپ كېلىشىمنى تەلەپ قىپتۇ. مېنىڭ ئۇ چاغلاردا كۆرۈپ كېلىشكە نە كۆزۈم بولسۇن، پەقەت 30 - 20 يۈەنلا پۇل ئەۋەتىپ قويۇپ بولدى قىلدىم. كېيىنچە يازغان خەتلىرىگىمۇ جاۋاپ يازمايدىغان، ھەتتا پۇل پېچەكىمۇ ئېۋەرتمەيدىغان بولۇپ كەتتىم...

— ئۇنداقتا، — دېدىم مەن ئارىدىكى جىمجىتلىقنى بۇزۇپ، — خېلى كۆپ كېسەل تارتىپسىز، بۇ يەرگە كىرگىنى قانچە ۋاقىت بولدى؟

ئۇ ئۇزۇن سۆزلەپ بىر ئاز ھارغىنلىق ھېس قىلدى بولغاي. قورۇپ كەتكەن لەۋلىرىنى يالاپ قويۇپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — دوختۇرخانىغا كىرگىنىمگە 3 ئايدىن ئاشتى. دەسلەپكى كۈنلەردە سۇنغان پۇتۇم شۇنداق قاتتىق ئاغرىپ كەتتىكى، خۇددى تاپىنىمدىن 7 باشلىق يالماۋۇز يىڭنە بىلەن تېشىپ قېنىمنى شوراپ ئىچىۋاتقاندەك، سۆڭەك - سۆڭەكلىرىم زىڭىلداپ مىدىرلاشقىمۇ ئىمكان بەرمىدى. بۇ چاغدا كېيىنكى ئايىلىم يېنىمدا ئولتۇرۇپ تاماق ۋە باشقا ئىشلىرىمدىن خەۋەر ئېلىپ تۇردى. بىراق، پۇتۇمنىڭ تېز سۆڭىگى قاتتىق زەخىملىنىپ، ئىچ - ئىچىدىن سېسىپ كەتكەچكە ئاخىرى داۋالاش ئۈنۈم بەرمەي، تىزىمدىن كېسىپ تاشلاندى. «دەرت كەلسە قوش كەپتۇ» دەپ بۇ بەختسىزلىكنىڭ ئازاۋىنى تارتالايۋاتسام، پۇتۇم كېسىلگەن كۈنىنىڭ ئەتىسى ھېلىقى ئايالىم شاراپەتمۇ بىر كېچىدىلا سۇغا چۈشكەن تاشتەك كۆزدىن غايىپ بولدى. خوشنىلاردىن ئاڭلىسام، پۇتۇم كېسىلگەن شۇ ئاخشىمى ئۇ ئۆيدىكى بارلىق مال - مۈلۈك ۋە

نەق پۈل قاتارلىق نەرسىلەرنى ئېلىپ كېتىپ
قاپتۇ. ئۇنىڭدىن كەلگەن ۋاپا ئەنە شۇ. مەن
ھازىر ئۇنى ئويلىسام ئۆز ـ ئۆزۈمگە نەپ-
رەتلىنىمەن.

شۇ پەيتتە كاللامدا چىگىش بىر سوئال
پەيدا بولدى ـ دە، ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپلا
سورۇدۇم.

ــ ئەدلىيە ئورۇنلىرىغا خەۋەر قىلمىدىڭىز-
مۇ ؟

ــ ياق خەۋەر قىلمىدىم، چۈنكى مەن توي
قىلغاندا قانۇنىي رەسمىيەت ئۆتۈمەيلا ئۆزۈمگە
نىكاھ قىلدۇرىۋالغان ئىدىم، ئۇنىڭ ئۈستىگە
ھازىرقى ئۇنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنىنىمۇ بىلمەيمەن.

ــ پۇتىڭىز قانداق بولۇپ زەخمى-
لەنگەن ؟

ــ توختاڭ، بۇنىمۇ سۆزلەپ بېرەي ، ـ
دېدى ئۇ دەرھال جاۋاپ بېرىپ، ـ بۇ يىل 1-
ئاينىڭ قاتتىق سوغۇق كېچىلىرىنىڭ بىرى،
مەن بىلەن بىر كەسپتىكى ئاغىنىلەردىن بىر-
سى ئۇشتۇمتۇت ئىشىگىمنى قېقىپ، شاڭخەيدىن
ئېلىپ كەلگەن بىر تۈركۈم ماللارنى ئۆز ئۆيى-
دىن يۆتكەپ ئەكىلىۋېلىشىمنى ئېيتتى.
مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ موتوتسىكلىتنى ئوت
ئالدۇردۇمدە، ھېلىقى ئاغىنىنى كەينىمگە ئول-
تۇرغۇزۇپ دەرھال يولغا چىقتىم، بۇ چاغ پۈ-
تۈن شەھەر جىم جىت ئۇيقۇغا چۆمگەن بولۇپ،
كۆمۈش رەڭ تۇمان بىلەن قاپلانغان بىپايان
كەڭ ئاسماندا ئاندا ـ ساندا كۆرۈنگەن يۇل-
تۇزلار غۇۋا چىمىرلاپ تۇراتتى. تۈنۈگۈن كەچ-
كىچە ياققان قېلىن قار، ماشىنىلارنىڭ ئۇزمەي
ئۆتۈشىدىن كوچىلاردا ئەينەكتەك مۇز قاتلىمى
ھاسىل قىلغان ئىدى. مەن موتوتسىكلىتنى
چوڭ يولدا بوۋاشىغا قويۇۋېتىپ، 5 مىنۇتتىن
كېيىن بىز كىرىدىغان كىچىك بىر كوچىنىڭ
دوقمۇشىغا كەلگەندە، رولىنى تىزدىنلا سولغا
بۇرۇدۇم، بىراق تېز كېتىۋاتقان موتوتسىك-
لىت بەختىمگە قارشى مۇز ئۈستىدە تېيىلىپ
كېتىپ يەرگە يىقىلدىم، ھېلىقى ئاغىنەم موتوت-
سىكلىتنى ئۈستۈمدىن ئېلىپ مىنى يۆلەپ تۇر-
غۇزغاندا سول پۇتۇم گويا ھاۋادا ئېسىلىپ قال-
غاندەك مېنىڭ ئىختىيارىمدا ئەمەس ئىدى،
بىر ئازدىن كېيىن پۇتۇمنىڭ قاتتىق ئاغرىغى-
غا بەرداشلىق بېرەلمەي، شۇ كېچىدىلا دوختۇر-
خانىغا بېرىشقا مەجبۇر بولدۇم ...

ئۇ سۆزىنى مۇشۇ يەردە توختۇتۇپ، ئۇزۇن-
دىن بېرى قەلبىنى ئازاپلاپ كېلىۋاتقان بار-
لىق دەرت ـ ئەلەم ۋە ھەسرەت، ئېچىنىشلىرى
گويا مۇشۇ ھىكايىسى بىلەن تەڭ ئىچىدىن
چىقىپ كەتكەندەك چوڭقۇر بىر ئۇھ تارتتى ـ دە،
ئۈن ـ تۈنسىزلا جىمىپ كەتتى. مەن ئاستا ئۇنىڭ
يېنىغا كېلىپ، بېشىدىكى ياستۇغىنى ئىگىزرەك
يۆلەپ قويۇپ ئۆز ياتىقىمغا قايتىپ كىردىم.

× ×

ھايات بىر ئادەم ئۈچۈن، ھېچ قانداق ئەگە
چاقىسىز، كۆڭۈلەپ، ئايلاپ قوزغۇلالماي كارۋاتتا
يېتىش، ئۇنىڭ ئۈستىگە ياپ ـ ياشلا تۇرۇپ
ئەڭ كېرەكلىك بولغان بىر پۇتىدىن ئايرى-
لىپ قېلىش ـ كىشىلىك ھاياتتا نىمە دىگەن
ئېغىر ئىش ـ ھە ؟! ئۇنىڭ كېسىلگەن پۇتى
ئەمدى مەڭگۈ ئەسلىگە كەلمەيدۇ ، ئەسلىگە
كەلگەندىمۇ قولتۇق تايىقىغا ياكى سۈنئى پۇت-
قا تايىنىپ ماڭالىشى مۇمكىن. لېكىن ئۇ بۇ
ھالغا كەلگىچە قانچە ئاي، قانچە كۆڭۈلەرنى
مۇشۇنداق قىيىنچىلىق ئىچىدە ئۆتكۈزەركىن؟

مەن ياتاققا قايتىپ كىرىپمۇ خېلى ئۇزۇن-
غىچە مۇشۇلارنى ئۆيلىدىم ۋە قولۇمدىن كېلىشى-
چە ئۇنىڭغا ياردەم قىلغىم كەلدى.

قىش ئۆتۈپ كەتتى، كۈن ئاستا ـ ئاستا
ئىسسىپ، ئۇزۇندىن بۇيان ئۇيقىدا ياتقان يەر-
زىمىنمۇ باشقىچە جانلىنىپ قالدى. ئېتىز ـ ئې-

رىق بويىلىرىدىكى تال - تېرەكلەر كەينى - كەينىدىن بىخ سۈرۈپ، باش باھاردىن دېرەك بەردى. دېمەك، تەبىئەت ئۆزگەرمەكتە، ھايات ئۆزگەرمەكتە.

مېنىڭ پۈتكۈل ئوي پىكرىم يەنىلا ئەركىندە ئىدى. بىر كۈنى كەچقۇرۇن خوشنا ياتاقتىكى كېسەل بېقىۋاتقان بىر ئايال بىلەن مۇڭدىشىپ ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭ ئاغزىدىن كۈتمىگەندە ئايشەمگۈلنىڭ ئىسمىنى ئاڭلاپ قالدىم. بۇ ئايال ئەسلىدە ئەركىن بىلەن بىر يۇرتلۇق بولۇپ، دوختۇرخانىدىكى بىر تۇققىنىنى يوقلاپ كەلگەن ئىكەن. مەن ئۇنىڭدىن ئايشەمگۈلنىڭ ھازىرمۇ تۇرمۇشلۇق بولماي، قىزى ساداقەتنى بېقىپ ئولتۇرۇۋاتقانلىقىنى بىلدىم - دە، دەرھال ئادرېسىنى تەپسىلى يېزىۋېلىپ ياتاققا چىققاندىن كېيىن، ئايشەمگۈلگە تەۋەككۇل قىلىپ تۆۋەندىكىچە بىر پارچە خەتنى يازدىم:

"ھۆرمەتلىك ئايشەمگۈل!

سىزگە ۋە سىز ئارقىلىق قاسىمكام، زوراچام، ئوماق قىزىمىز ساداقەتكە سالام! مەن سىلەرنىڭ تېنىڭلەرگە سالامەتلىك، تۇرمۇشىڭلارغا خوشاللىق تىلەش بىلەن چەكسىز ئۈمىد ۋە ئىشەنچ بىلەن تولغان بۇ خېتىمنى يېزىپ ئولتۇرۇپتىمەن. دوختۇرخانىدىكى مۇساپىرلىق، تەقدىرداشلىق سۈپىتىم بىلەن سىزگە شۇنى يازىمەنكى، شۇ كۈنلەردە بىر پۇتى تامامەن تىزىدىن كېسىپ تاشلانغان قەدىناس يولداشىڭىز ئەركىن بىز بىلەن بىر دوختۇرخانىدا داۋالىنىپ تۇرماقتا. ئۇنىڭ ھازىرقى يالغۇزلىقى ۋە ھەسرەت ئەلەمىدىن قاتتىق ئېچىنىمەن. مەن سىزنىڭ يەنىلا ئۆتكەنكى ئىشلارنى ئېسىڭىزدىن چىقىرىپ تاشلاپ، مۇھەببەتكە سادىق ئالىجاناپ خىسلىتىڭىزنى نامايان قىلىپ، سۆيۈملۈك قىزىڭىز ساداقەتنى بىرگە ئېلىپ كېلىپ، ئۇنى بىر نۆۋەت يوقلاپ كېتىشىڭىزنى ئۈمىت قىلىمەن!

ھۆرمەت بىلەن سىزگە ناتونۇش بولغان:

ئەنۋەر: 1984 - يىل 15 - فېۋرال.

مەن خەتنى يېزىپ پوچتىدىن سېلىۋەتكەندىن كېيىن، ئۆزۈمنى گويا ئېغىر بىر يۈكتىن خالىي بولغاندەك ھېس قىلدىم ۋە شۇ كۈندىن باشلاپ ئانچە - مۇنچە ئەركىننىڭ ياتىقىغا كىرىپ، ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرىدىغان، چاي - پاي ئېلىپ كىرىپ قولۇمدىن كېلىشىچە ياردەم بېرىپ تۇرىدىغان بولدۇم. سىڭلىم رەيھانمۇ ئاستا - ئاستا ياخشى بولۇپ قالدى.

بىر كۈنى كەچقۇرۇن چاي ئېلىپ كىرىش ئۈچۈن كارىدورغا چىقىشىمغا، ياندىكى ئىشىكتىن مەڭزىلىرى ئالۇچىدەك قىپ - قىزىل، لەۋلىرى نېپىز، قاڭشالىرى ئېقىپ چۈشكەندەك چىرايلىق 9-8 ياشلاردىكى بىر قىزنى يېتىلىگەن 25 ياشلار چامىسىدىكى قارا قاش، زىلۋا بوي، بۇغداي ئۆڭلۈك بىر چوكان ئىشىكتىن تىكىرقىغان ھالدا كارىدورغا كىرىپ كەلدى. مەن ئۇلارنى كۆرۈپ دەرھال ئىككى ھەپتە بۇرۇن ئايشەمگۈلگە يازغان ھېلىقى بىر پارچە خېتىم ئېسىمگە كەلدى - دە، " بۇ شۇلارنىڭ ئۆزى بولۇپ قالمىسۇن يەنە؟» دىگەن بىر خىيال چاقماق تېزلىكىدە كاللامدىن ئۇچۇپ ئۆتتى. مەن قولۇمدىكى چايدانىنى باشقا بىرسىگە بېرىپ، بۇ ئىككەيلەننى يىراقتىن كۈزىتىشكە باشلىدىم. ئانا - بالا ئىككەيلەن ئەركىن ياتقان ياتاقنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، دوختۇر ئىشخانىسىدىن چىققان بىر سېستىراغا ئۇچرىشىپ قالدى ۋە ئۇنىڭدىن قانداقتۇر بىر نەرسىلەرنى سوراشقا باشلىدى. دوختۇر شۇ ھامان قولى بىلەن ئەركىن ياتقان ياتاقنى كۆرسىتىپ قويۇپ تاشقىرىغا ماڭدى.

مەن ئۇلار ياتاققا كىرىپ كەتكەندىن كې-

يىن، كىشى قەلبىنى چوڭقۇر ھاياجانغا سال-
دىغان بۇ كۈتمىگەن ئۇچرۇشۇشنى ئۆز كۆزۈم
بىلەن كۆرۈش ئۈچۈن كەينىدىنلا ئۇسسۇپ كى-
رىشنى بىئەپ كۆرۈپ، قىيا ئېچىلغان ئىشىكنىڭ
يوچۇغىدىن ئۇلارغا سەپ سېلىپ قارىدىم: ئەر-
كىن كۈتمىگەندە ياتاققا كىرىپ كەلگەن
ئايالى بىلەن قىزىنى كۆرۈپ، دەسلەپ بىردىنلا
ئېغىر ئۇيقۇدىن چۆچۈپ ئويغانغان ئادەمدەك،
دەرھال ياستۇقتىن بېشىنى كۆتەردى ـ دە،
بىر ھازاغىچە ئۆز كۆزىگە ئىشىنەلمىگەن ھالدا
ئولتۇرغان ئورنىدا قېتىپلا قالدى. كەينىدىن
ھىچقاچان كۆرۈلۈپ باقمىغان بىر خىل ئەجەپ-
لىنىش ھىسسىياتى بىلەن بىردەم ئايشەمگۈلگە،
بىردەم خېلى چوڭ بولۇپ قالغان ساداقەتكە
قاراپ، پۇتىنىڭ ئاغرىغىنىمۇ قارىماي كارۋات-
تىن يەرگە چۈشۈشكە تەمشەلدى. بۇ چاغ
ئۆزىدىن 2 قەدەمچە نېرىدا قاراپ تۇرغان
ئايشەمگۈل چاققانلىق بىلەن ئۇنىڭ ئالدىغا
ئېتىلىپ كېلىپ، مۈرىسىدىن تۇتقان ھالدا تىت-
رىگەن ئاۋازى بىلەن " بولدى مىدىرلىماڭ،
ساداقەت قېشىڭىزغا بارسۇن!» دەپ، خېلىدىن
بېرى دادىسىدىن ھەيىقاپ تۇرغان ساداقەتنى
ئەركىننىڭ ئالدىغا يېقىنراق ئېلىپ كەلدى ۋە
ئىختىيارسىز كۆزىدىن دومىلاپ چۈشكەن
ياشلىرىنى قول ياغلىقى بىلەن سۈرتۈپ يەرگە
قارىۋالدى. ساداقەتمۇ ئۇزۇندىن بېرى كۆرۈپ
باقمىغان بۇ " ناتونۇش » ئادەمدىن بىر ئاز
ياتسىرىدىمۇ ياكى ئۇنىڭ شۇ تاپتىكى كېسەل-
لىك ئەھۋالى سەۋەبى قەلبىنى ئەزدىمۇ، ئەيناۋۇر
ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپلا " پاڭگىدە » يىغلىۋەت-
تى. ئەركىنمۇ يىپى ئۈزۈلگەن مارجاندەك تا-
راملاپ تۆكۈلگەن كۆز يېشىنى سول قولىنىڭ
دۈمبىسى بىلەن سۈرتۈپ يەنە بىر قولى بىلەن
ساداقەتنىڭ ئۇششاق ئۆرۈلگەن قاپ-قارا چاچ
ئۆرۈملىرىنى توختىماي سىلاشقا باشلىدى...

مەن بۇ تەسىرلىك مەنزىرىنى كۆرۈپ ئىچ-
ئىچىمدىن خوشال بولۇپ ياتاققا قايتتىم ۋە
ئىختىيارسىز ئۆز ھاياجىنىمنى بېسىۋالالماي
كۆزۈمگە ياش ئالدىم.

ئارىدىن بىر قانچە كۈنلەر ئۆتۈپ كەتتى.
بىر كۈنى ئاخشىمى ياتىقىمدا گېزىت كۆرۈپ
ئولتۇرغىنىمدا، ئەركىن ئۇشتۇمتۇتلا قولتۇق
تايىقى بىلەن مېنىڭ قېشىمغا كىرىپ كەلدى.
مەن ئۇنى بۇ ھالەتتە كۆرۈپ شۇنچىلىك خوش-
ال بولۇپ كەتتىمكى، ئولتۇرغان كارۋاتتىن
سەكرەپ يەرگە چۈشۈپ: " ئەركىن يېڭى قە-
دىمىڭىزگە مۇبارەك بولسۇن، ھەر نىمە بولسا
مېنىڭ قاپسىز! » دەپ ۋاقىرىۋەتتىم. ياتاق-
تىكى باشقا كېسەللەرمۇ ئۇنىڭ پۇتىنىڭ ياخ-
شىلىنىپ قالغانلىقىنى قىزغىن تەبرىك-
لەشتى.

ئەركىن ھەم خوشاللىق ھەم خىجىللىق
ئەكس ئېتىپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن ماڭا
تىكىلدى ـ دە، ئوڭ قولىنى ئاستا مۈرەمگە
قويۇپ:

— رەھمەت ئەنۋەر، سىزنىڭ دوختۇرخانىدا
ماڭا بىر تۇققان قېرىنداشتىنمۇ چارە كۆڭۈل
بۆلۈپ، ئۆز قىزىم ۋە ئائىلەم بىلەن قايتا ئۇچ-
رۇشۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلغان سەممىي
ياردىمىڭىزنى ھەرگىز ئەستىن چىقارمايمەن، ـ
دىدى.

مەن ئۇنىڭ يىغا ئارىلاش تىترەپ چىقى-
ۋاتقان ئاۋازىنى ئاڭلاپ، گېپىگە ئۇلاپلا:

— سىز ماڭا نىمە ئۈچۈن رەخمەت ئېيتات-
تىڭىز؟ بۇ بىزنىڭ ئۆز ئارا بىر ـ بىرىمىزگە
قىلىشقا تېگىشلىك ياردىمىمىزغۇ؟ ـ دەپ جا-
ۋاپ بەردىم.

مەن ئەركىننى ئۆز يېنىمدا ئولتۇرۇشقا تەكلىپ
قىلىۋېتىپ، يەنە بىر قېتىم ئۇنىڭ چىرايىغا سىنچى-
لاپ سەپ سالدىم، ئەندى مېنىڭ ئالدىمدا بۇن-

دىن 2 ئاي بۇرۇن كېيەل كارۋىتىدا ئۇچراتقان لەۋلىرىدە قان دىدارى يوق، جۇدەڭگۈ، غەمكىن چىراي ئەركىن ئەمەس، بەلكى يۈز - كۆزلىرىگە خېلىلا قان يۈگۈرۈپ قالغان، قاپ - قارا بۇرۇتى ئۆزىگە بىر چىرايلىق ياراشقان قاۋۇل، بەستلىك بىر يىگىت كۈلۈپ ئولتۇراتتى. ئۇ مەن بىلەن سۆزلىشىپ ئولتۇرۇپ گەپ ئارىسىدا ئۆزىنىڭ پات ئارىدا دوختۇرخانىدىن چىقىپ كەتمەكچى بولغانلىقىنى، كەتكەندىن كېيىنمۇ، ماڭا داۋاملىق خەت يېزىپ تۇرىدىغانلىقىنى ئېيتتى. مەن بۇنى ئاڭلاپ بىر ئاز ھەيرانلىق ھېس قىلدىم - دە:

— سىز ئەمدى نەگە قايتماقچى؟ — دەپ سورۇدۇم.

— نەگە بولاتتى، — دىدى ئۇ قەتئى ئىشەنچ بىلەن قولىدىكى تاياقنى يەرگە ئۇرۇپ تۇرۇپ، — ئۆز يۇرتۇم گۈلچىمەنگە. قىزىم ساداقەت تۇغۇلغان كونا ئۆيىمىزگە.

مەن ئۇنىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، ئۆز مۇھەببىتىگە ۋاپاسىزلىق قىلىپ، بۇگۈنكى كۈندە ھەممىدىن ئايرىلغان؛ ھەتتا جىسمانىي جەھەتتىمۇ ئېغىر مەيىپ بولۇپ، يالغۇز ياشاش ئىقتىدارىنى يوقاتقان بىر بەختسىز ئەر ئۈچۈن يېڭىۋاشتىن شەپقەت قولىنى سۇنۇپ، كەلگۈسىدىكى ھەر قانداق جاپا - مۇشەققەتلەرنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىشقا تەييار تۇرغان ئۇنىڭ ئايالى ئايشەمگۈلگە يەنە بىر قېتىم ئۆز ئىچىمدە چەكسىز ئاپىرىن ئوقۇدۇم.

شۇ نەسنادا بىز ئولتۇرغان ياتاق ئىشىكى ئالدىدا ئايشەمگۈل بىلەن ساداقەتمۇ پەيدا بولۇپ قالدى. مەن ئۇلارنىڭ ئەركىننى ئۆزى ياتقان ياتاققا ئېلىپ چىقىپ كېتىش ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى بىلدىم - دە، دەرھال يانچۇغۇمغا قول سېلىپ، ئۇ ئۆتكەندە ماڭا بېرىپ تۇرغان ھېلىقى 100 يۈەن پۇلنى ئۇنىڭغا ئۇزاتتىم، ئەركىن پۇلنى قولغا ئالمايلا تۇرۇۋالدى. مەنمۇ ئۇنىڭ ئۇنىمىغىنىغا قارىماي: ئەركىن كونلاردا ” ھېساپلىق دوست ئايرىلماس» دىگەن بىر ماقال بار، بۇ پۇل سىزگە بۇندىن كېيىن تېخىمۇ كۆپ لازىم بولىدۇ، ئېلىڭ. دىگىنىمچە ئۇنىڭ مەيدە يانچۇغىغا مەجبۇرى سېلىپ قويدۇم.

× ×

ئارىدىن يېرىم يىل ئۆتكەندە، ئەركىندىن كۈتمىگەندە بىر پارچە خەت تاپشۇرۇپ ئالدىم. بۇ ئۇنىڭ ماڭا يازغان 2 - خېتى ئىدى. ئەركىن بۇ خېتىدە، مېنىڭ ئۆزىگە قىلغان ھېلىقى ئەرزىمەس ياردىمىم ئۈچۈن يەنە بىر قېتىم ئۆز يۈرەك تەشەككۈرىنى ئىزھار قىلغاندىن كېيىن، ئۆزىنىڭ دوختۇرخانىدىن يېزىسىغا قايتىپ بېرىپ، يېڭىۋاشتىن ئايشەمگۈل بىلەن توي قىلىۋالغانلىقىنى، بۇ ئارىدا ئۈرۈمچىگىمۇ بېرىپ، سۈنئى پۇتمۇ سالدۇرۇپ كەلگەنلىكىنى، شۇندىن ئېتىۋارەن ئايشەمگۈل ئېتىز - ئېرىق، ئۆي ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل بولسا، ئۆزىنىڭمۇ مەھەللىدە كىچىك بىر تىجارەت دۇككىنى ئېچىپ، بۇرۇنقى كەسپى بىلەن شۇغۇللىنىپ تىنچ، ئىناق، بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتقانلىقىنى يېزىپتۇ. مەنمۇ بۇ خەتتىن كېيىن بۇ ئىككەيلەننىڭ ئۇزۇن يىللىق جۇدالىق ۋە ئەستىن چىقماس بەختسىزلىكتىن كېيىن، يېڭىدىن دۇنياغا كەلگەن يېڭى ھاياتىغا ۋە ئاللاقاچان ئۆچۈپ قالغان ئۈمىت شامىنى قايتا نۇرلاندۇرغان پاك مۇھەببىتىگە يەنىمۇ زور بەخت، خوشاللىق، چىن ۋاپا، ساداقەت تىلەپ بىر پارچە جاۋاپ خەت يېزىپ، ئۇلارنىڭ يېڭى توي مەرىكىسىنى تەبرىكلىدىم.

قەشقەر گۈلزارىدىكى خۇش ناۋا بۇلبۇللار

ئازات زامانىنىڭ نۇرلۇق باھارى ئېلىمىزنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت گۈلزارىدا رەڭمۇ - رەڭ گۈل - چېچەكلەرنى ئېچىلدۇردى. جۈملىدىن ئالتۇن دىيارىمىز - گۈزەل قەشقەرنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت سېپىدىمۇ مىسلىسىز گۈللەپ - ياشناش مەنزىرىسى بارلىققا كەلدى. خەلق يۈرىكى بىلەن بىر رىتىمدا سوققان ھەر مىللەت يازغۇچى، شائىرلىرىمىز 30 نەچچە يىلدىن بېرى بولۇپمۇ، پارتىيە 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان زوق-شوق بىلەن قولىرىغا قايتىدىن قەلەم ئېلىپ، ۋەتەننى، خەلقنى، پارتىيىنى، سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى قىزغىن كۈيلەيدىغان نۇرغۇنلىغان مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى يېزىپ، ئۇيغۇر ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن بەلگىلىك تۆھپىلەرنى قوشتى.

بىز جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 35 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن ژۇرنىلىمىزنىڭ بۇ سانىدا ۋىلايىتىمىزنىڭ 30 نەچچە يىللىق ئەدەبىيات - سەنئەت ئىشلىرىدا كۆرۈنەرلىك نەتىجە ياراتقان بىر قىسىم پېشقەدەم، ئوتتۇرا ياش، ياش يازغۇچى شائىرلارنى، ئىلمىي تەتقىقاتچىلارنى قىسقىچە تونۇشتۇردۇق.

(بۇ تونۇشتۇرۇشنىڭ رەسىم ۋە ماتېرىياللىرىنى «شىنجاڭ گېزىتى» مۇخبىرى تۇردى مەتنىياز يەتكۈزۈپ بەرگەن)

— تەھرىردىن

ئىمىر ھۈسەيىن قازى ئاخۇنۇم

پېشقەدەم ئۆلىما، تارىخچى ۋە شائىر ئىمىر ھۈسەيىن قازى ئاخۇنۇم 1900 - يىلى قەشقەر شەھىرى قازانچى كوچا مەھەللىسىدە تۇغۇلغان. قەشقەر ھېيتكا مەدرىسىدە ۋە زامانىسىنىڭ مۇدەررىسلىرىدىن ئەمەت ئاخۇن خەلپىتىنىڭ ھوزۇرىدا ئىلىم تەھسىل قىلىپ، ئەرەب، پارس تىلىنى، ئەدەبىيات، تارىخ بىلىملىرىنى مۇكەممەل ئىگەللىگەن. 1933 - يىلىدىن ئازاتلىققا قەدەر قەشقەر كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ مەھكىمەشەرىيىسىدە قازى بولۇپ ئىشلىگەن.

ئىمىر ھۈسەيىن قازى ئاخۇنۇم 30 - يىللاردىن باشلاپ ئىجادىيەتكە كىرىشكەن. ئاتىسى قۇتلۇق ھاجىم (شەۋقى) بىلەن بىللە گېزىتچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىپ، مەرىپەت تارقاتقاندىن باشقا، ھەر خىل شەكىللەردە 200 پارچىدىن ئارتۇق شېئىر يازغان. ئەدىپنىڭ شىنجاڭ تارىخىنى يورۇتۇشتا مەلۇم ئىلمىي قىممىتى بار دەپ قارالغان تارىخى ئەسەرلىرىدىن بىرى «قەشقەر تارىخى» 1956 - يىلى شىنجاڭ مۇزېيىنىڭ ئىختىيارىغا ئېلىنغان. مەزكۇر، ئۇلۇغ ئالىم مەھمۇد قەشقىرىنىڭ قەۋرىسىنى ئېنىقلاشتا كۆپ كۈچ قوشقان. ئۇ ھازىر يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ تارىخى پائالىيەتلىرى ئۈستىدە جىددى ئىزلىنىمەكتە.

قۇربان ئىمىن

پېشقەدەم شائىر قۇربان ئىمىن 1914 - يىلى قەشقەر شەھىرىدە ئوقەتچى ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. 1937 - يىلىدىن باشلاپ ئەدەبىي ئىجادىيەتكە كىرىشىپ، ئەسەرلىرى ئېلان قىلىنىشقا باشلىغان.

ئۇ، 40 نەچچە يىلدىن بېرى شېئىرىيەت ئىجادىيىتىدىن باشقا سەھنە ئەسەرلىرى، خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى، بالىلار ئەدەبىياتى، نەسىر ۋە ئەدەبىي ماقالىلارنى يېزىش بىلەن شۇغۇللىنىپ، جامائەت ئارىسىدا بەلگىلىك تەسىرگە ئىگە بولغان. ئازاتلىقتىن بۇرۇن «شىرىن» ناملىق شېئىرلار توپلىمى (باشقىلار بىلەن بىرلىكتە) نەشر قىلىنغان بولسىمۇ، ئەكسىيەتچىلەر تەرىپىدىن قامال قىلىنىپ كۆيدۈرۈۋېتىلگەن.

پارتىيە 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن، شائىرنىڭ «تارىم غەزەللىرى»، «قەشقەر ئاۋازى» ناملىق شېئىرلار توپلىمى ئارقا - ئارقىدىن نەشر قىلىنىپ، جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشتى. يەنە «مېنىڭ ناخشام» ناملىق 3 - شېئىرلار توپلىمىنى نەشرىياتقا تاپشۇردى.

قۇربان ئىمىن ھازىر جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى.

نۇرمەھەممەت ئېركى (ئۆز بېك)

پېشقەدەم شائىر مەرھۇم نۇرمەھەممەت ئېركى 1927 - يىلى قەشقەر شەھىرىدە بىر زىيالىي ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن.

شائىرنىڭ ئىجادىي پائالىيىتى 1944 - يىلى « قەشقەر گېزىتى » باسما زاۋۇتىدا نابورچىك بولۇپ ئىشلەۋاتقان چاغلىرىدا باشلىنىپ، " ئېركى " تەخەللۇسى بىلەن جامائەتچىلىككە تونۇلغان. ئۇ ئازاتلىقتىن ئىلگىرى «قاينام ئۆركىشى غەزىلىگە مۇخەممەس»، «ياشاش ئۈچۈن كۈرەش»، «ئاڭ » قاتارلىق شېئىرلىرى ئارقىلىق خەلقنى گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرىگە قارشى كۈرەشكە ئۈندىگەن، ئازاتلىقتىن كېيىن، يۇقۇرى بەدىئىي سەۋىيىگە ئىگە كۆپلىگەن شېئىرلارنى يازغان. ئۇ پېشقەدەم شائىر بولۇپلا قالماستىن، بەلكى يەنە كۆزگە كۆرۈنگەن تىلشۇناس ۋە چەت تىل ئەدىبىي تەرجىمانى ئىدى. ئۇ پارىس شائىرى ئۆمەر ھەييامنىڭ رۇبائىلىرى بىلەن « تىببىي يۇسۇپى » ناملىق كىتابىنى پارىسچىدىن تەرجىمە قىلغان. 1983 - يىلى قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى ئۇنىڭ « بۇلبۇل ۋە باھار» ناملىق شېئىرلار توپلىمىنى نەشر قىلدى. شائىر ھايات چېغىدا جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى، « قەشقەر گېزىتى » نىڭ مۇھەررىرى ئىدى. ئۇ 1984- يىل 4- ئاينىڭ 14- كۈنى مېڭىگە قان چۈشۈش كېسىلى بىلەن بەختكە قارشى ۋاپات بولدى.

مۇھەممەت ئىمىن توختىنىياز (سۇزۇك)

پېشقەدەم شائىر سۇزۇك 1920- يىلى خوتەن ۋىلايىتىنىڭ چىرىيە ناھىيىسىدە قول ھۈنەرۋەن ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. 1929 - يىلى ئاتا - ئانىسى بىلەن يەكەنگە كېلىپ ئولتۇراقلىشىپ قالغان.

شائىرنىڭ ئىجادىي پائالىيىتى 1943 - يىلى باشلانغان ۋە " سۇزۇك" تەخەللۇسى بىلەن ئەسەرلىرى ئېلان قىلىنغان. ئازاتلىقتىن كېيىن، بولۇپمۇ " 4 كىشىلىك گۇرۇھ " تارمار قىلىنىپ، يېڭى باھار باشلانغاندىن بۇيان، قولىغا يېڭىۋاشتىن قەلەم ئېلىپ، سالامەتلىكىنىڭ ناچارلىقىغا قارىماي ئىجادىيەت بوستانىدا يېڭى - يېڭى گۈللەرنى ئېچىلدۇردى. شائىرنىڭ شېئىرلىرى ئارۇز ۋەزنىدە يېزىلغان بولۇپ، ئۇ ئۆز شېئىرلىرىدا ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى كىلاسسىكلارنى ئۈلگە قىلىپ، كىلاسسىك ئەدەبىياتنىڭ ئېسىل ئەنئەنىلىرىگە ۋارىسلىق قىلغان. 1983 - يىلى ئۇنىڭ " يادىكار " ناملىق شېئىرلار توپلىمى نەشر قىلىندى. ھازىر ئۇ 2- توپلام ئۈستىدە جىددىي ئىشلىمەكتە.

ئۇ، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى.

ئابدۇرېھىم توختى

پىشقەدەم شائىر ئابدۇرېھىم توختى 1919 - يىلى ئاتۇش ناھىيىسىنىڭ تارقۇت يېزىسىدا دېھقان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. 1937 - يىلىدىن باشلاپ ئەدەبىي ئىجادىيەتكە كىرىشكەن. ھازىر قەشقەر دارىلمۇئەللىمىندە پىنسىيىگە چىقتى.

ئۇ، 40 نەچچە يىلدىن بۇيان كۆپلىگەن شېئىرلارنى يېزىپ، بىر قىسمىنى گېزىت - ژورناللاردا ئېلان قىلغان. 1983 - يىلى شائىرنىڭ «ئۇچمەس تىلەكلەر» ناملىق شېئىرلار توپلىمى مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنىپ، جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشتى. «مەنتىقۇتتەيىر» (قۇشلار تىلى) نى نەشرگە تەييارلاپ «بۇلاق» مەجمۇئەسىدە ئېلان قىلدى. «قەشقەرنىڭ يېقىنقى ۋە ھازىرقى زامان مائارىپ تارىخى» دېگەن ئىلمىي ماقالىسى «قەشقەر مائارىپى»دا ئېلان قىلىندى. ئۇ ھازىر ناۋايىنىڭ «مەھبۇبۇلقۇلۇپ» ئەسىرىنى جىددىي نەشرگە تەييارلىماقتا.

ئابدۇرېھىم توختى قەشقەر ۋىلايەتلىك ئەدەبىياتچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.

ھامۇت مەھمۇدى

پىشقەدەم شائىر ھامۇت مەھمۇدى 1924 - يىلى قەشقەر شەھىرى قازانچى مەھەللىسىدە كىچىك تىجارەتچى ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن.

ئۇ ھازىر دەم ئېلىشقا چىقىپ، ئائىلىسىدە ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانماقتا.

شائىر قەشقەر دارىلمۇئەللىمىندە ئوقۇۋاتقان چېغىدىلا ئەدەبىي ئىجادىيەتكە كىرىشىپ، شېئىر ۋە دىراممىلار يېزىشقا باشلىغان. دەسلەپكى شېئىرلىرى غۇلجا مەتبۇئاتلىرىدا ئېلان قىلىنغان. بىر قىسىم شېئىرلىرى ئالمۇتىدا بېسىلغان، ئۇيغۇر ئەدەبىياتى دەرسلىكىگە كىرگۈزۈلگەن. 3 ۋىلايەت ئىنقىلابىغا بېغىشلانغان «تارىخى ساۋاق» دېگەن كىتاۋى غۇلجىدا نەشر قىلىنغان.

ئۇ ھازىر «ھەقىقەت كۈيلىرى» ناملىق شېئىرلار توپلىمىنى نەشرگە تەييارلىماقتا.

مۇھەممەت ئىمىن قۇربانى (ئىشقى)

پېشقەدەم شائىر مۇھەممەت ئىمىن قۇربانىي 1914 - يىلى قەشقەر شەھرىدە تۇغۇلغان، 1948 - يىلدىن باشلاپ ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانغان. 1980 - يىلى قەشقەر ۋىلايەتلىك 1 - خەلق دوختۇرخانىسىدىن پېنسىيىگە چىقتى.

ئۇ، 40 نەچچە يىلدىن بۇيان، شېئىر ئىجادىيىتىدىن باشقا ھېكايە، نەسىر، سەھنە ئەسەرلىرى، ئەسلىمە ۋە تارىخىي خاتىرە قاتارلىقلارنى يېزىش بىلەن شۇغۇللىنىپ، جامائەت ئارىسىدا بەلگىلىك تەسىرگە ئىگە بولدى. شائىر ئازاتلىقتىن بۇرۇن ۋە كېيىن «كۆرگەن - بىلگەنلىرىمدىن پارچىلار» ناملىق ھېكايە ۋە «نومۇس داغلىرى»، «ئاچچىق كۈنلەر خاتىرىسى» ناملىق پوۋېستلارنى، «ئازدۇرۇش كومېدىيىسى»، «قۇتلۇق ھاجى شاۋقىي»، «ئابدۇقادىر داموللام ھەققىدە»، «قەشقەردە 6 - فېۋرال ۋەقەسى»، «روزەكباشى ھەققىدە ئەسلىمە» قاتارلىق تارىخىي خاتىرىلەر، ئەسلىمىلەر، ئىلمىي ماقالىلارنى يازدى. ھازىر «ئاچچىق كۈنلەر پاجىئەسىدىن پارچىلار» دېگەن ئەسىرى ئۈستىدە ئىشلىمەكتە.

ئۇ، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئەدەبىياتچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.

مۇھەممەت ئوسمان

پېشقەدەم تارىخچى ۋە ئەدىب مۇھەممەت ئوسمان 1924 - يىلى قەشقەر شەھرىگە تەۋە قىزىل دۆۋە يېزىسىدا تۇغۇلغان. 1930 - يىلدىن 1939 - يىلغىچە قەشقەر مەدرىسلىرى ۋە دارىلمۇئەللىمىن قاتارلىق مەكتەپلەردە ئوقۇپ تىببىي خادىم، ئوقۇتقۇچى، سودا خىزمەتچىسى بوغالتىر، مەدەنىيەت خادىمى بولۇپ ئىشلىگەن.

1956 - يىلدىن ھازىرغىچە كۈتۈپخانا خىزمىتى بىلەن شۇغۇللانماقتا.

مۇھەممەت ئوسماننىڭ ئىلمىي پائالىيىتى 1950 - يىللاردىن تارتىپ باشلانغان. ئۇ ئۆز ھاياتىدا تارىخ ۋە ئەدەبىياتقا دائىر بىر قانچە تارىخىي خاتىرىلەر، ئەسلىمىلەر، ئىلمىي ماقالىلارنى يازغاندىن باشقا «ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەدەپ ئەخلاقى توغرىسىدا» دېگەن كىتاۋىنى يېزىپ پۈتتۈردى.

مۇھەممەت ئوسمان قەشقەر ۋىلايەتلىك خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى.

مۇھەممەت زۇنۇن سىدىق

پېشقەدەم تارىخچى ۋە ئەدىب مۇھەممەت زۇنۇن سىدىق 1926-يىلى قەشقەر كونىشەھەر ناھىيىسىگە تەۋە ئوپال رايونىدا مەرىپەتپەرۋەر ئۆلىما ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. 1941-يىلى قەشقەر دارىلمۇئەللىمىنىنى پۈتتۈرۈپ، ئۇزۇن مۇددەت مەدەنىي مائارىپ خىزمىتى بىلەن شۇغۇللانغان. ھازىر قەشقەر ۋىلايەتلىك مەدەنىي يادىكارلىقلارنى ئاسراش-باشقۇرۇش ئورنىدا ئىشلىمەكتە.

مۇھەممەت زۇنۇن ئۇزۇندىن بۇيان تارىخ ۋە كىلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللىنىپ، «ھېيتكا جامەسى ۋە ئۇنىڭ قىسقىچە تارىخى»، «ھەزرىتى موللام - مەھمۇت قەشقەرى»، «ئۇلۇغ ئالىم مەھمۇت قەشقەرى ۋە ئۇنىڭ ھاياتى»، «مەھەممەت سىدىق بەرشىدى ۋە ئۇنىڭ "سىدىقنامە" ناملىق كىتاۋى ھەققىدە»، «گۈلىستاندىن پارچىلار» قاتارلىق ئىلمىي ئەمگەكلىرى ئارقا - ئارقىدىن ئېلان قىلىنغان. ھازىر ئۇ «تارىخىي ئەمنىيە» نى نەشرگە تەييارلىماقتا.

ئابلىدى ھوشۇر (تاجىك)

پېشقەدەم ئەدىب ئابلىدى ھوشۇر 1928-يىلى تاشقورغاندىكى بىر چارۋىچى ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. ئۇ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چېغىدا ئەدەبىيات - سەنئەتكە ھەۋەس باغلىغان. ئۇ 1956-يىلدىن بۇيان ناھىيىلىك مەدەنىيەت يۇرتى، بېيجىڭ پەنلەر ئاكادېمىيىسى ئازسانلىق مىللەتلەر تەتقىقات ئورنىدا تاجىك تىلىنى تەتقىق قىلىش بىلەن شۇغۇللانغان. ئۇ تاجىك خەلقىنىڭ مەدەنىيەت ئىشلىرى ئۈچۈن جاپالىق ئىشلەپ، ھازىرغىچە 84 پارچە تاجىك خەلق چۆچەكلىرى، 400 پارچىدىن ئارتۇق قوشاق، بېيىت، 200 پارچىدىن ئارتۇق تاجىك خەلق ماقال تەمسىللىرىنى توپلىدى. تاجىك ئەدەبىياتىغا دائىر مول ماتېرىياللارنى توپلاپ «تاجىك كىلاسسىك ئەدەبىياتىغا دائىر بايان» ناملىق ئىلمىي ماقالىنى يازدى.

ئۇ ھازىر جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ، مەملىكەتلىك خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.

سېيىت زۇنۇن

يازغۇچى سېيىت زۇنۇن 1931-يىلى 9-ئايدا قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ئاياق تازغۇن داڭگالچى يېزىسىدا دېھقان ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. هازىر قەشقەر «ئۇيغۇر» نەشرىياتىدا ئىشلىمەكتە.

ئۇنىڭ ئىجادىي پائالىيىتى 1955 - يىلى باشلانغان. تۇنجى ئەسەرى 1959 - يىلى ئېلان قىلىنغان. ئۇنىڭ كۆپلىگەن ھېكايىلىرى ھەر قايسى گېزىت - ژورناللاردا ئېلان قىلىنغان. 1982-يىلى مەركىزىي مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن «ھەقىقەت نۇرى» ناملىق ھېكايە ۋە ئوچېركلار توپلىمى، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن «ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى» ناملىق كىتاۋى نەشىر قىلىنغان. ئۇ ھازىر «قىرىق بىرىنچى تاشمايماق» ھېكايىلار توپلىمىنى نەشرگە تەييارلىماقتا.

ئۇ، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ، جۇڭگو خەلق ئەدەبىيات - سەنئىتى تەتقىقات جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى.

ئابلا ئەخمىدى

يازغۇچى ئابلا ئەخمىدى 1935 - يىلى قەشقەر شەھىرىنىڭ ئېگىز ئېرىق بېشى مەھەللىسىدە خىزمەتچى ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. ھازىر ئۇ «قەشقەر گېزىتى» ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىنىڭ مۇھەررىرى.

ئابلا ئەخمىدى 1958 - يىلى ئەدەبىيات سېپىگە كىرىپ كەلگەن. ئۇ ھازىرغىچە بىر قىسىم شېئىر، ھېكايە، ۋە ئوچېركلارنى ئېلان قىلدى. 1982 - يىلى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى ئۇنىڭ «يول ئۈستىدە» ناملىق ھېكايىلار توپلىمىنى نەشر قىلدى. بۇ يىل قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى «بوزۇلغان قىسمەم» ناملىق يەنە بىر ھېكايىلار توپلىمىنى نەشر قىلدى. ئۇ ھازىر «يىللار» ناملىق رومانى ئۈستىدە 2 - قېتىملىق تۈزىتىش ئېلىپ بارماقتا.

ئۇ جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى.

ھوشۇر ئىبراھىم

شائىر ھوشۇر ئىبراھىم 1937 ـ يىلى قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ناچۇق يېزىسىدا دېھقان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان . ھازىر قەشقەر دارىلمۇئەللىمىن مەكتىپىدە ئوقۇتقۇچى بولۇپ ئىشلىمەكتە .

ئۇنىڭ ئىجادى پائالىيىتى 1951 ـ يىلى قەشقەر دارىلمۇئەللىمىن مەكتىپىدە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدا باشلانغان . شۇندىن بۇيان ئۇ ھازىرغىچە كۆپلىگەن شېئىر ، داستانلارنى ۋە بىر قانچە پارچە ھېكايە ، دىراممىلارنى يازدى . شائىرنىڭ 1981 ـ يىلى « چىلىش تەنتەنىسى » ، « باھار ئىشقى » ناملىق شېئىر توپلاملىرى نەشر قىلىندى . ئۇنىڭ يەنە " قەلب كۈيى " ناملىق شېئىرلار توپلىمى نەشرىياتقا سۇنۇلدى . ئوقۇتۇش ئېھتىياجىنى نەزەردە تۇتۇپ تۈزۈپ چىققان « يېزىقچىلىق بىلىملىرى » ناملىق كىتاۋى بېسىلىپ تارقىتىلدى .

ئۇ ھازىر جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى .

ئابدۇسەمەت خېلىل

شائىر ئابدۇسەمەت خېلىل 1937 يىلى قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ شەيخباغ يېزىسىدا بىر دېھقان ئائىلىدە دۇنياغا كەلگەن. 1954 ـ يىلى يەكەن دارىلمۇئەللىمىن مەكتىپىنى پۈتتۈرۈپ، يەكەن ناھىيىلىك مەدەنىيەت يۇرتى، «يەكەن گېزىتى» ئىدارىسىدا مەدەنىيەت خادىمى، تەھرىر بولۇپ ئىشلىگەن. ھازىر ناھىيىلىك تەشۋىقات بۆلۈمىدە ئىشلەۋاتىدۇ.

شائىر ئابدۇسەمەت خېلىلنىڭ تۇنجى شېئىرى 1952 يىلى مەتبۇئاتتا ئېلان قىلىنغان . شۇندىن بۇيان ئۇ «زەرەپشان»، «ياشلىق كۆچۈپتۇ»، «لەيلىگۈل» قاتارلىق نۇرغۇن شېئىر، باللادا، داستانلارنى يازدى. 1982 ـ يىلى قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى ئۇنىڭ «زەرەپشان» ناملىق شېئىرلار توپلىمىنى نەشر قىلدى. شۇ يىلى مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن «زەرەپشان چېچەكلىرى» ناملىق شېئىرلار توپلىمى نەشر قىلىندى . ئۇ، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى.

مەمتىلى زۇنۇن

شائىر ۋە دراماتورگ مەمتىلى زۇنۇن 1939 ـ يىلى قەشقەر شەھىرى «ساقىيە» مەھەللىسىدە بىر تىجارەتچى ئائىلىسىدە تۇغۇلغان، ھازىر ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكىدە كەسپىي ئىجادىيەتچى بولۇپ ئىشلىمەكتە.

شائىرنىڭ ئىجادىيىتى 1952 ـ يىلى باشلانغان. 1955 ـ يىلىدىن ئېتىۋارەن ئەسەرلىرى مەتبۇئاتتا كۆرۈلۈشكە باشلىغان. ئۇ، ئۆزىنىڭ 30 نەچچە يىللىق ئىجادىيەت ھاياتىدا كۆپلىگەن شېئىر، داستان، باللادا ناخشا تېكىستلىرى ۋە ھېكايە، درامىلارنى يازدى. 1979 ـ يىلىدىن بۇيان ئۇنىڭ «گۈلمەھرى» «ۋىسال سەھرى»، «كارۋان ناخشىسى» قاتارلىق توپلاملىرى ئارقا ـ ئارقىدىن نەشر قىلىندى. ئۇ يېقىندا يەنە بىر درامىلار توپلىمى، بىر ھېكايىلار توپلىمىنى نەشرگە بەردى. ئۇ يازغان «ئۈچ نەۋقىران» ناملىق تېلېۋىزىيە تىياتىرى شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى تەرىپىدىن سۈرەتكە ئېلىندى.

ئۇ ھازىر جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئىجرائىيە ھەيئەت ئەزاسى.

ئابلىمىت ھاجى

يازغۇچى ئابلىمىت ھاجى 1937 ـ يىلى ئاتۇش ناھىيىسىنىڭ ئوكېرىق يېزىسىدا مەرىپەتپەرۋەر ئائىلىدە دۇنياغا كەلگەن. 1953 ـ يىلىدىن باشلاپ ئەدەبىي ئىجادىيەتكە كىرىشكەن. ھازىر قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتىنىڭ مۇھەررىرى.

30 نەچچە يىلدىن بۇيان ئۇ، نۇرغۇن شېئىر ۋە ھېكايىلارنى يازدى. ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ «چىلىش تەنتەنىسى» ناملىق شېئىرلار توپلىمى، «تۇتىيا» ناملىق ھېكايىلار توپلىمى، «ئاتا ئىزىدىن» ناملىق پوۋېستى، «قەمبەرنىسا» ناملىق شېئىر ۋە داستانلار توپلىمى، «خەت-چەكلەر ساۋادى» ناملىق كىتابلىرى ھەر قايسى نەشرىياتلار تەرىپىدىن نەشر قىلىندى.

ئۇ، ھازىر جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى. قەشقەر ۋىلايەتلىك ئەدەبىياتچىلار جەمئىيىتىنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى.

مىرزاھەمت كېرىمى

شائىر مىرزاھەمت كېرىمى 1939 - يىلى 11 - ئايدا قەشقەر شەھرىگە تەۋە تاربۇغۇز كەنتىدە تىجارەتچى ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. ھازىر قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتىدا مۇھەررىر بولۇپ ئىشلىمەكتە.

مىرزاھەمت كېرىمىنىڭ ئىجادىي پائالىيىتى تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چېغىدىلا باشلانغان. 1956 - يىلدىن باشلاپ گېزىت - ژۇرناللاردا ئەسەرلىرى ئېلان قىلىنغان. ئۇ ئىلگىرى ئاخىرى بولۇپ «ساندۇق ئىچىدىكى بوۋاق»، «لاچىن ھەققىدە باللادا»، «ھېيتكادا ھېيت كۈنى»، «بىباھار تۇپراق» قاتارلىق شېئىر - داستانلارنى يېزىپ جامائەتچىلىك ئارىسىدا كۈچلۈك تەسىر قوزغىغان. 1982 - يىلى بېيجىڭ مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن ئۇنىڭ «ئالتۇن ئاچقۇچ» ناملىق شېئىرلار توپلىمى نەشر قىلىنغان. 1984 - يىلى شائىر «قاناتلانغان تىلەك» ناملىق شېئىر ۋە داستانلار توپلىمىنى نەشرگە بەردى. ھازىر «جۇدالىق» ناملىق يىرىك ئەسەرى ئۈستىدە ئىشلىمەكتە.

شائىر مىرزاھەمت كېرىمى جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى.

ھاجى ئەخمەت

شائىر ھاجى ئەخمەت 1942 - يىلى قەشقەر شەھرىگە تەۋە كۆكئېرىق يېزىسىدا دېخان ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. 1958 - يىلدىن باشلاپ ئىجادىيەتكە كىرىشكەن. ھازىر «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ مۇھەررىرى.

ئۇ، 20 نەچچە يىلدىن بۇيان كۆپلىگەن شېئىر ۋە نەسرى ئەسەرلەرنى يازدى. ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ «ۋىسال ئارزۇسى»، «ئۈچ مەس يۇلتۇزلار» شېئىرى توپلاملىرى بىلەن «ئۇيغۇر شېئىرىيىتى توغرىسىدا»، «دېڭىز ئۈنچىلىرى» قاتارلىق ئىلمىي - نەزەرىيىۋى كىتاپلىرى نەشر قىلىنىپ، ئامما بىلەن يۈز كۆرۈشتى.

ھاجى ئەخمەت ئۇزۇن يىللاردىن بېرى ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتى ۋە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى توپلاش، رەتلەش ۋە تەتقىق قىلىش خىزمىتى بىلەن قىزغىن شۇغۇللىنىپ، «نەسىردىن ئەپەندى لەتىپىلىرى (باللار ئۈچۈن)»، «سەلەي چاققان لەتىپىلىرى»، «ئۇيغۇر خەلق مەسەللىرى» (باشقىلار بىلەن بىرلىكتە ئىشلىگەن) قاتارلىق كىتاپلىرى بېسىلىپ چىقتى. ئۇنىڭدىن باشقا «قارغوجا»، «ھاياتقا مۇھەببەت»، «ئالما كۈچىتى» قاتارلىق 6 پارچە ئەسىرى مىللىي باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپلەر ئەدەبىيات دەرسلىكىگە كىرگۈزۈلدى.

شائىر يېقىندا باللارغا دائىر ئەسەرلىرىنى «چولپان» نامى بىلەن بىر توپلام قىلىپ نەشرىياتقا تاپشۇردى. «قىميان» ناملىق ھىكايە - نەسرلەر توپلىمىنى نەشرگە تەييارلاش ئۈستىدە ئىشلىمەكتە. ئۇ، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ، جۇڭگو خەلق ئەدەبىيات-سەنئىتى تەتقىقات جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ، مەملىكەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىياتى ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.

AltunOq

ئابلىمىت سابىر

يازغۇچى ئابلىمىت سابىر 1939 ـ يىلى قەشقەر شەھىرىنىڭ ئەشمكا كوچىسىدا ئۇششاق تىجارەتچى ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن، هازىر قەشقەر شەھەرلىك پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىدە ئىشلەيدۇ.

ئابلىمىت سابىرنىڭ ھىكايە ئىجادىيىتى 1957 ـ يىلى «قەشقەر گېزىتى» دە ئېلان قىلىنغان «كېيىنكى پۇشايمان» ناملىق ھىكايىسى بىلەن باشلانغان. 20 نەچچە يىلدىن بۇيان ئۇ، «بەخت»، «ھەسرەت»، «باھاردىن كېيىن» قاتارلىق 40 پارچە ھىكايىسىنى كىتابخانلار بىلەن يۈز كۆرۈشتۈردى. 4 پارچە ھىكايىسى خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلىندى. 1982 ـ يىلى مەركىزىي مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن «بىخ» ناملىق ھىكايىلار توپلىمى نەشر قىلىندى، ئۇ هازىر ئۆزىنىڭ ئىككىنچى ھىكايىلار توپلىمىنى نەشرگە تاپشۇردى.

ئابلىمىت سابىر جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ، ۋىلايەتلىك ئەدەبىياتچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.

ئابلىز ئۆمەر

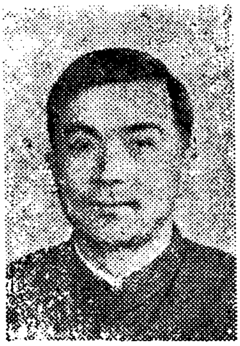

شائىر ئابلىز ئۆمەر 1942 ـ يىلى قەشقەر شەھىرىگە تەۋە قوغان رايونىنىڭ مۇللازادە كەنتىدە دېھقان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. 1958 ـ يىلدىن باشلاپ ئەدەبىي ئەسەرلىرى مەتبۇئاتتا كۆرۈنۈشكە باشلىغان. ئۇ هازىر «قەشقەر گېزىتى» ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىدە ئىشلەيدۇ.

ئۇ، 20 نەچچە يىلدىن ئارتۇق ۋاقىتتىن بۇيان، ھەر دەرىجىلىك گېزىت ـ ژۇرنال، ئالمۇناخلاردا كۆپلىگەن شېئىر، ھىكايە، نەسىر، ئوبزورلارنى ئېلان قىلدى. 1983 ـ يىلى قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى تەرىپىدىن «ئۆمۈر ئىزلىرى» ناملىق شېئىرلار توپلىمى نەشر قىلىنىپ، جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشتى.

ئۇ، جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىياتى ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئەدەبىياتچىلار جەمئىيىتى ۋە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.

ئابدۇرېھىم ئىسمائىل

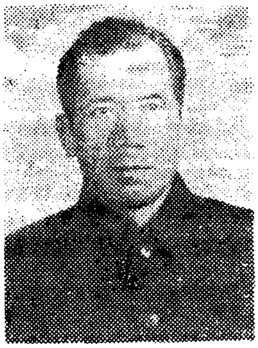

شائىر ئابدۇرېھىم ئىسمائىل 1940 ـ يىلى يېڭىسار ناھىيىسىنىڭ بازار ئىچىدە بىر دىنىي ئائىلىدە دۇنياغا كەلگەن. ھازىر يېڭىسار ناھىيىلىك 1 ـ ئوتتۇرا مەكتەپتە ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى بولۇپ ئىشلىمەكتە.

ئۇ 1957 ـ يىلى «قەشقەر گېزىتى» دە بېسىلغان «كەتمىنىمنى بەر قولۇمغا» ناملىق شېئىرى بىلەن ئەدەبىي ئىجادىيەت مەيدانىغا كىرگەن، ئۇ ئۆزىنىڭ 20 نەچچە يىللىق ئىجادىي ھاياتىدا كۆپلىگەن شېئىر، داستان، باللادا ۋە مەسەللەرنى يازدى. بۇلارنىڭ كۆپ قىسمى گېزىت ـ ژۇرناللاردا ئېلان قىلىندى.

شائىرنىڭ «چىمەنزار» ناملىق تۇنجى شېئىرلار توپلىمى 1982 ـ يىلى مەركىزىي مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىندى. ئۇندىن كېيىن شېئىر ۋە داستانلار توپلىمى بىلەن بالىلار ئۈچۈن يازغان نەسرى مەسەللەر توپلىمىنى نەشرىياتقا تاپشۇردى.

ئۇ، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى.

ئۆچقۇنجان ئۆمەر

شائىر ئۆچقۇنجان ئۆمەر 1945ـيىلى قەشقەر كونىشەھەر ناھىيىسىنىڭ بازار ئىچىدە مەرىپەتپەرۋەر ئائىلىدە دۇنياغا كەلگەن. 1957 ـ يىلدىن باشلاپ شېئىرلىرى مەتبۇئاتلاردا كۆرۈنۈشكە باشلىغان. ھازىر "قەشقەر ئەدەبىياتى" ژۇرنىلىنىڭ مۇھەررىرى.

ئۇ، 20 نەچچە يىلدىن بۇيان، ھەر دەرىجىلىك گېزىت-ژۇرناللاردا كۆپلىگەن شېئىر، ئوبزور، ئەدەبىي تەرجىمە ۋە ئىلمىي ماقالىلارنى ئېلان قىلدى. 1984 ـ يىلى ئۇنىڭ «چەشمىلەر» ناملىق تۇنجى شېئىرلار توپلىمى مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىندى.

ئۆچقۇنجان ئۆمەر يەنە ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى توپلاش، رەتلەش، تەتقىق قىلىش بىلەن شۇغۇللىنىپ، ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ، «ئۇيغۇر خەلق تارىخى قوشاقلىرى»، «سەلەي چاققان لەتىپىلىرى» (بۇ كىتابنىڭ خەنزۇچە نۇسخىسىمۇ ئېلان قىلىندى) دېگەن كىتابلارنى نەشر قىلدۇرۇپ، جامائەت بىلەن يۈز كۆرۈشتۈردى.

شائىر يېقىندا بالىلارغا ئاتاپ يازغان «غۇنچىلارغا مۇبارەك» ناملىق شېئىرلار توپلىمىنى، ئۇنىڭدىن باشقا توپلاپ، رەتلىگەن «ئۇيغۇر بۇلبۇللىرى»، «يۇمۇرلار» «ئازاتلىق قوشاقلىرى» قاتارلىق توپلاملارنى نەشرىياتقا تاپشۇردى. ئۇ، ھازىر «دەۋر ئۇچقۇنلىرى» ناملىق 2 ـ شېئىرلار توپلىمى ۋە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىغا دائىر ئىلمىي ماقالىلىرى توپلىمىنى جىددىي ئىشلىمەكتە.

ئۆچقۇنجان ئۆمەر جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئەدەبىياتچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى. جۇڭگو خەلق ئەدەبىيات-سەنئەت تەتقىقات جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى، ۋىلايەتلىك خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى.

ئەسقەر ھۈسەيىن

شائىر ئەسقەر ھۈسەيىن 1938 ـ يىلى 10 ـ ئايدا ئاتۇش ناھىيىسىنىڭ سىم تاغ كەنتىدە دېخان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. ھازىر قەشقەر پېداگوگىكا ئىنستىتۇتى ئەدەبىيات پاكولتېتىدا ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى بولۇپ ئىشلىمەكتە.

ئۇ، 1950 ـ يىللاردىن باشلاپ ئەدەبىي ئىجادىيەتكە كىرىشكەن. شۇندىن ئېتىۋارەن ئۇ كۆپلىگەن شېئىر ۋە ئىلمىي ماقالىلارنى يازدى. ئۇنىڭ يولداش ۋاھىتجان غوپۇر بىلەن بىرلىشىپ ئىشلىگەن «ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتى تېزىسلىرى» ناملىق كىتابى مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنماقتا. ئۇ، يەنە بىر شېئىرلار توپلىمىنى نەشرگە تەييارلىدى.

سەمەت دۆگايلى

يازغۇچى سەمەت دۆگايلى 1947 ـ يىلى قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسىدە دېخان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. ئۇ، ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدىن باشلاپلا ئەدەبىي ئىجادىيەتكە كىرىشكەن، ھازىر قەشقەر پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى.

سەمەت دۆگايلى 20 يىلدىن كۆپرەك ۋاقىتتىن بۇيان، گېزىت-ژۇرناللاردا كۆپلىگەن ھېكايە، نەسىر، دىراما، شېئىر ۋە ئىلمىي ماقالىلارنى ئېلان قىلدى. «رابىيە ـ سەيدىن»، «ئامانىسا» قاتارلىق دىرامىلىرى سەھنىدە ئوينالدى. ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ، ئۇنىڭ «جۇشقۇن ئېقىم» ناملىق ھېكايىلار توپلىمى، «غۇنچىچەن» ناملىق شېئىرلار توپلىمى نەشر قىلىنىپ جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشتى. «نۇرلۇق قەلبلەر» ناملىق رومانىنى نەشرىياتقا بەردى. ھازىر «ئانار پىشقان ۋاقىتتا»، «ھايات بورانلىرى» قاتارلىق ئەسەرلىرى ئۈستىدە ئىشلىمەكتە.

ئۇ، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى، جۇڭگو دىراما تورگلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئەدەبىياتچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.

جېلىلى

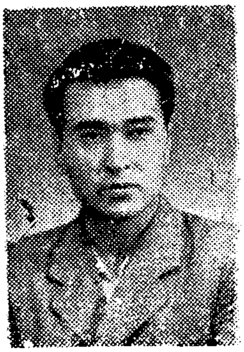

شائىر جېلىلى (ئابدۇجېلىل تۇرسۇن) 1940 - يىلى 11-ئايدا خوتەن ۋىلايىتىنىڭ لوپ ناھىيىسىدىكى يورۇڭقاش رايونىغا قاراشلىق ئالتىلە يېزىسىدا دېھقان ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. ھازىر «قەشقەر گېزىتى» ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىدە مۇھەررىرلىك ۋە مۇخبىرلىق بىلەن شۇغۇللانماقتا.

شائىرنىڭ ئىجادىيىتى 1959 - يىلى باشلانغان. شۇنىڭدىن تارتىپ ھازىرغىچە كۆپلىگەن شېئىر، داستان ۋە ھېكايىلارنى يازدى. شائىرنىڭ «يۈرەك ئۇچقۇنلىرى» ناملىق شېئىرلار توپلىمى 1983 - يىلى قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنىپ، جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشتى.

ئۇ، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ۋە قەشقەر ئەدەبىياتچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.

مۇھەممەتسىدىق تۆمۈرى

شائىر مۇھەممەتسىدىق تۆمۈرى 1942 - يىلى قەشقەر شەھىرىگە تەۋە دۆلەتباغ يېزىسىدا كەمبەغەل دېھقان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. ئۇ ھازىر قەشقەر پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنىڭ ئەدەبىيات پاكولتېتىدا ئوقۇتقۇچى بولۇپ ئىشلىمەكتە.

شائىرنىڭ ئىجادىيەت پائالىيىتى 1958 - يىلدىن باشلانغان. ئۇ ئوقۇتقۇچىلىق كەسپىنى مەسئۇلىيەتچانلىق بىلەن ئىشلەشكە بىرلەشتۈرۈپ، شېئىر، ھېكايە، نەسىر ۋە بالىلار ئۈچۈن فانتازىيىلىك ھېكايىلارنى يېزىش بىلەن شۇغۇللاندى، يېقىنقى بىر نەچچە يىلدىن بېرى، ئۇنىڭ «شاتلىق ناۋاسى»«ئۇيغۇر خەلق مەسەللىرى»، «قالىغاچ»، «يېزىقلىق بىلىملىرى» قاتارلىق كىتابلىرى ئارقا-ئارقىدىن نەشر قىلىنىپ جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشتى.

مۇھەممەتسىدىق تۆمۈرى جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ۋە جۇڭگو ئالىي مەكتەپلەر يېزىقچىلىق جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.

تۇرسۇن نىياز

شائىر تۇرسۇن نىياز 1940 ـ يىلى پەيزىۋات ناھىيىسىنىڭ ھازىرقى غولتوغراق رايونى بەش تۈپ كەنتىدە دېخان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. ھازىر «قەشقەر ئەدەبىياتى» تەھرىر بۆلۈمىنىڭ مۇھەررىرى.

ئۇ، 1960 ـ يىلدىن باشلاپ ئىجادىيەتكە كىرىشكەن. شۇندىن بۇيان جاپالىق ئىزدىنىپ 200 پارچىغا يېقىن شېئىر، 12 پارچىغا يېقىن ھېكايە ـ نەسىرلەرنى يازدى ۋە بۇ ئەسەرلىرىنى «ئۇزۇن سەپەر ناخشىلىرى» (شېئىرلار توپلىمى) ۋە «گۈل لوڭقىسى» (ھېكايىلار توپلىمى) ناملىق توپلام قىلىپ تۈزەپ نەشرىيات ئورۇنلىرىغا تاپشۇردى. «ئەگرى شاخنىڭ تەقدىرى» قاتارلىق 3 پارچە مەسەلى شۇ ناملىق مەسەللەر توپلىمىغا كىرگۈزۈلدى. ھازىر «رۇبائىيات» توپلىمى ئۈستىدە ئىشلىمەكتە.

تۇرسۇن نىياز قەشقەر ۋىلايەتلىك ئەدەبىياتچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.

ئابدۇرېھىم سابىت

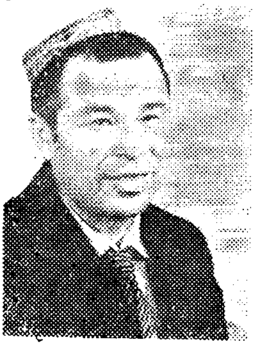

ئەدىب ۋە تەتقىقاتچى ئابدۇرېھىم سابىت 1943 ـ يىلى قەشقەر شەھىرىدە تۇغۇلغان. ھازىر قەشقەر ۋىلايەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ قەدىمقى كىتابلىرىنى يىغىش، رەتلەش، نەشر قىلىش ئىشخانىسىدا «قەدىمقى كىتابلار تەتقىقات خەۋىرى» ژورنىلىنىڭ تەھرىرلىك خىزمىتىنى ئىشلىمەكتە.

ئابدۇرېھىم سابىتنىڭ ئىجادىي پائالىيىتى 1960 ـ يىلدىن باشلانغان. ئۇنىڭ بىر قىسىم شېئىر ۋە ئىلمىي ماقالىلىرى ئاپتونوم رايون ۋە يەرلىكتە نەشر قىلىنىدىغان گېزىت ـ ژۇرناللاردا ئېلان قىلىنغاندىن تاشقىرى «ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىيات تارىخى» ناملىق تۆت توملۇق كىتاۋى قەشقەر شەھەرلىك ئوقۇتۇش تەتقىقات ئىشخانىسى تەرىپىدىن نەشر قىلدۇرۇلۇپ تارقىتىلدى. ئۇ جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەت ئەدەبىياتى ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.

AltunOgh

نىمەتۇللا ئەبەيدۇللا (ئۆزبېك)

شائىر نىمەتۇللا ئەبەيدۇللا 1948 ـ يىلى يەكەن شەھرىدە ئوقۇـ مۇشلۇق دىنى ئائىلىدە دۇنياغا كەلگەن. 1960 ـ يىلدىن باشلاپ ئەدەـ بىي ئىجادىيەتكە كىرىشكەن. ھازىر يەكەن بازارلىق ھۆكۈمەت قارىمىغىـ دىكى مىللى شىپاخانىدا ئىشلەيدۇ. ئۇ كۆپ يىللاردىن بۇيان گېزىتـ ژورناللاردا نۇرغۇن شېئىر ئىلمى ماقالىلارنى ئېلان قىلدى. كىلاسسىك ئەدەبىيات ۋە خەلق ئېغىز ئەدەبىياـ تىغا دائىر ماتېرىياللارنى توپلاپ رەتلەپ، «يۈسۈپ ـ زۇلەيخا» «جامئۇل ھىكايەت» قاتارلىق كىتابلارنى جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشتۈردى. ئۇ تەييارلاپ نەشرگە بەرگەن «خەستە شېئىرلىرى»، «كەلـ لەـ دەمنە» قاتارلىق كىتابلار ئامما بىلەن يۈز كۆرۈشۈش ئالدىدا تۇرماقتا.

ئۇ جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئەدەبىياتچىلار جەـ مئىيىتى ۋە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.

ۋاھىتجان غوپۇر

ياش شائىر ۋاھىتجان غوپۇر 1951 ـ يىلى مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ ئاۋات كەنتىدە خىزمەتچى ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. ھازىر قەشقەر پېداگوـ گىكا ئىنستىتۇتى تىل ـ ئەدەبىيات پاكۇلتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى بولۇپ ئىشلىمەكتە.

ئۇنىڭ تۇنجى شېئىرى ـ «ئاچچاندا ۋاراق» 1964 ـ يىلى مەتبۇـ ئاتتا ئېلان قىلىنغان. شۇنىڭدىن ئېتىۋارەن ئۇ ھازىرغىچىلىق نۇرغۇن شېئىر، داستان، مەسىلەرنى گېزىت ـ ژورناللاردا ئېلان قىلدى. بىر قىسىم شېئىرلىرى خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلىندى. بۇنىڭدىن باشقا «مەدەنىيەت تارىـ خىمىزدىكى ئۈچ مەسنامايەندە»، «يۈسۈپ خاس ھاجىپ ۋە سۆزدە گۈزەل بولۇش» قاتارلىق كۆپلىگەن ئىلمى ماقالىلارنى يېزىپ، بىر قىسمىنى كىتابچىلار بىلەن يۈز كۆرۈشتۈردى. ئۇنىڭ يولداش ئەسقەر ھۈسەيىن بىلەن بىرلىشىپ يازغان «ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتى تېزىسلىرى» ناملىق كىتابى ھازىر مەركىزىي مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنماقتا. بۇندىن باشقا ئۇ يەنە شېئىرلار، شېئىرى مەسەللەر، ئىلمى ماقالىلار توپلىمىدىن ئىبارەت 3 كىتابىنى نەشرگە تەييارلىدى.

ئۇ، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ، مەملىكەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىـ ياتى ئىلمى جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، قەشقەر ۋىلايەتلىك خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى.

ئابلىمىت ئىسمائىل

ئابلىمىت ئىسمائىل 1939 ـ يىلى قەشقەر شەھىرىدە تۇغۇلغان. ئۇ ھازىر قەشقەر پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنىڭ تىل-ئەدەبىيات پاكۇلتېتىدا ئوقۇتقۇچى بولۇپ ئىشلەپ كەلمەكتە.

ئۇ ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدىلا ئەدەبىي ئىجادىيەتكە كىرىشكەن، «قىرائەتخانىدا» ناملىق تۇنجى ھېكايىسى 1957 ـ يىلى «قەشقەر گېزىتى» دە ئېلان قىلىنغان. شۇندىن بېرى ئۇنىڭ بىر قىسىم ھېكايە، ئوبزور، ئىلمىي ماقالىلىرى كىتابخانلار بىلەن يۈز كۆرۈشتى. ئۇ ھازىر «ئۇيغۇر ھازىرقى زامان يازغۇچىلىرىنىڭ تەرجىمھالى» ناملىق كىتابىنى نەشرگە تەييارلىدى. «جۇڭگو ھازىرقى زامان ئەدەبىياتى» ناملىق كىتاۋىنىڭ 1 ـ قىسمى نەشىردىن چىقىش ئالدىدا تۇرماقتا. ئۇ جۇڭگو ئازسانلىق مىللەتلەر ئەدەبىياتى ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ھەم جۇڭگو خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى.

ئابلىكىم روزى

شائىر ئابلىكىم روزى 1946 ـ يىلى ئۈستۈن ئاتۇشنىڭ دىخانلار يېزىسىدا خىزمەتچى ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. ئۇ ھازىر «قەشقەر گېزىتى» ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىدە مۇھەررىرلىك ۋە مۇخبىرلىق قىلماقتا .

شائىرنىڭ ئىجادىي پائالىيىتى ئوقۇغۇچىلىق دەۋرىدىلا باشلانغان. 1962 ـ يىلىدىن باشلاپ ئەسەرلىرى مەتبۇئاتتا ئېلان قىلىنىشقا باشلىغان. ئۇ، يېقىنقى يىللاردىن بېرى ئاساسەن بالىلار ئەدەبىياتىغا دائىر ئەسەرلەرنى كۆپرەك ئىجاد قىلدى. شائىرنىڭ تۇنجى شېئىرلار توپلىمى «قالىغاچ» شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن 1984 ـ يىلى نەشر قىلىندى. «ئۆسمۈرلەر ئارزۇسى» ناملىق شېئىرلار توپلىمىنى نەشرىيات ئورۇنلىرىغا بەردى. ئۇ ھازىر جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى.

تاھىر تالىپ

شائىر تاھىر تالىپ 1945 ـ يىلى قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ يامانيار رايونسېغىزلىق يېزىسىدا ئوقۇتقۇچى ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. ئۇ ھازىر «قەشقەر گېزىتى» ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىدە مۇھەررىرلىك قىلىۋاتىدۇ.

ئۇنىڭ تۇنجى شېئىرلىرى 1960 ـ يىلى «قەشقەر گېزىتى» دە ئېلان قىلىنغان. شۇنىڭدىن ئېتىۋارەن ھازىرغىچىلىك ھەر خىل گېزىت ـ ژورناللاردا كۆپلىگەن شېئىر، ھىكايە، ئوچېرىكلىرى ئېلان قىلىندى، «يۇلغۇن چېچەكلىرى» قاتارلىق 3 پارچە شېئىرى «شىنجاڭ مىللەتلەر ئەدەبىياتى» ژورنىلىدا ئېلان قىلىندى. ئۇ ھازىر «چوكانيار» ناملىق تارىخىي داستان ئۈستىدە جىددى ئىشلىمەكتە.

ئۇ، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى.

دىلبەر قەييۇم

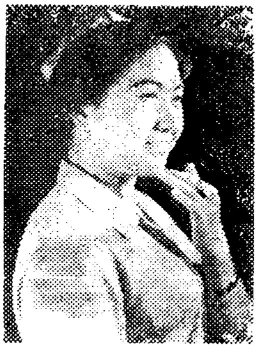

ياش شائىرە دىلبەر قەييۇم 1958 ـ يىلى قەشقەر شەھىرىدە خىزمەتچى ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. ھازىر «قەشقەر ئەدەبىياتى»نىڭ مۇھەررىرى بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ.

ئۇنىڭ تۇنجى شېئىرى 1980 ـ يىلى «قەشقەر گېزىتى» دە ئېلان قىلىنغان. شۇندىن بۇيان شائىرەنىڭ بىر قىسىم لىرىك شېئىر، بالىلار ۋە ھېكايىلىرى ھەر قايسى گېزىت ـ ژورناللاردا ئېلان قىلىندى. ئۇنىڭ ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ئايال ئاپتورلارنىڭ ئەسەرلىرىنى ئاساس قىلىپ تۈزگەن «سوت ئۈستىدە» ناملىق ھىكايىلار توپلىمى 1984 ـ يىلى مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنىپ، جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشتى. قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى نەشر قىلغان «تامچە» ناملىق شېئىرلار توپلىمى يات ئارىدا كىتابخانلار بىلەن يۈز كۆرۈشىدۇ. ئۇ، ھازىر ئۆزىنىڭ «ئانا» ناملىق ھىكايىلار توپلىمى ئۈستىدە جىددى ئىشلىمەكتە.

دىلبەر قەييۇم جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئەدەبىياتچىلار جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى.

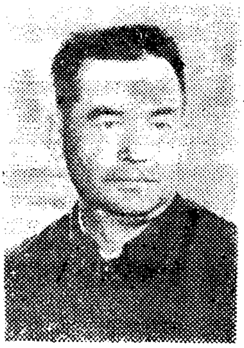

ھۈسەيىن تالىپ

يازغۇچى ھۈسەيىن تالىپ 1942 - يىلى قەشقەر شەھىرىدە تۇغۇلغان. ھازىر يېڭىسار ناھىيىلىك رادىيو ئۇزېلىدە ئىشلىمەكتە.

1960 - يىلى ئۇنىڭ تۇنجى ھېكايىسى «ئىززەتخان» «شىنجاڭ ئەدەبىيات - سەنئىتى» (تارىم) ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغان. ھازىرغا قەدەر ئۇنىڭ 10 نەچچە پارچە ھېكايىسى گېزىت - ژۇرناللاردا ۋە «بەخت»، «كىشىلەر» ناملىق ھېكايىلار توپلىمىدا ئېلان قىلىندى. بىر ھېكايىلار توپلىمىنى مەركىزىي مىللەتلەر نەشرىياتىغا تاپشۇردى. ھازىر «رازۋېتچىك» ناملىق پوۋېستى ئۈستىدە جىددىي ئىشلىمەكتە.

ئۇ، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى.

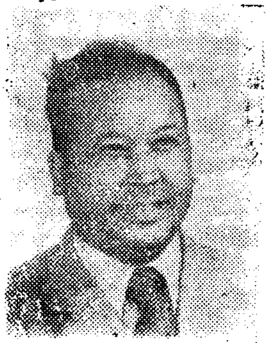

نۇردۇن مۇسا

شائىر نۇردۇن مۇسا 1942-يىلى يېڭىسار ناھىيىسىنىڭ تېتىرباغ يېزىسىدا دېھقان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. 1955 - يىلدىن باشلاپ ئەدەبىي ئىجادىيەتكە كىرىشكەن. ھازىر قەشقەر دارىلمۇئەللىمىنىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى.

ئۇ، 20 نەچچە يىلدىن بۇيان كۆپلىگەن شېئىر، ھېكايە، نەسرلەرنى يازدى، «ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى» ناملىق كىتاۋىنى نەشرىياتقا سۇندى. قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى 1982 - يىلى ئۇ توپلاپ رەتلىگەن «ئۇيغۇر خەلق تېپىشماقلىرى» نى نەشر قىلدى. ئۇنىڭ «قىزىل گۈل ناخشىسى» ماۋزۇسىدىكى بىر قىسىم شېئىرلىرى بىرلەشمە توپلامغا كىرگۈزۈلدى. ھازىر ھېكايىلار توپلىمىنى نەشرگە تەييارلاش ئۈستىدە جىددىي ئىشلىمەكتە.

نۇردۇن مۇسا جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئەدەبىياتچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى. ۋىلايەتلىك خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى.

ئۆمەر ئىسمايىل

شائىر ئۆمەر ئىسمايىل 1947 ـ يىلى يەكەن ناھىيىسىدىكى بەشكەن گۆكشى باغىرىق يېزىسىدا دىخان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. ئۇ ھازىر «يەكەن گېزىتى» تەھرىر بۆلۈمىدە مۇھەررىر بولۇپ ئىشلىمەكتە.

ئۇنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتى 1960 ـ يىلدىن باشلانغان. ئۇ يىگىرمە نەچچە يىلدىن بۇيان «قىساس ئوتى»، «بەختى راۋاپنىڭ ناخشىسى»، «قەيسەر كوممۇنىست»، «بۇ قانداق باشلىق»، «يىغىن خۇمارى» قاتارلىق شېئىر، باللادىلارنى يازغان. ئۇ «ھەجۋى شېئىرلار» ناملىق توپلىمىنى نەشرگە تەييارلىدى.

ئۇ ھازىر جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى.

ماھىگۈل پەخىردىن

يازغۇچى ماھىگۈل پەخىردىن 1944 ـ يىلى ئۈستۈن ئاتۇشنىڭ ئىكساق يېزىسىدا مەرىپەتپەرۋەر ئائىلىدە دۇنياغا كەلگەن. ھازىر قەشقەر ۋىلايەتلىك مىللىي تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇتقۇچى بولۇپ ئىشلەمەكتە.

ئۇ 1960 ـ يىللاردىن بۇيان ھېكايە ئىجادىيىتىگە قىزىقىپ، يېزىشقا كىرىشكەن. 1981 ـ يىلدىن باشلاپ ئۇنىڭ «نۇرانەم»، «ئەختەرنى كىمگە بېرەر»، «سىزنىڭ»، «ئارمىنىمغا يەتكەن قىز» قاتارلىق ھېكايىلىرى ئارقا ـ ئارقىدىن «تارىم»، «قەشقەر ئەدەبىياتى» دا ئېلان قىلىندى. ۋە «سوتتا»، «كىشىلەر» ناملىق ھېكايىلار توپلىمىغا كىرگۈزۈلدى. ئۇ ھازىر ئۆزىنىڭ ھېكايىلار توپلىمىنى نەشرگە تەييارلاش ئۈستىدە ئىشلىمەكتە.

ماھىگۈل قەشقەر ۋىلايەتلىك ئەدەبىياتچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.

ئابدۇللا ياقۇپ

شائىر ئابدۇللا ياقۇپ 1947 ـ يىلى يېڭىسار ناھىيىسىنىڭ بازار ئىچى ئاق مەچىت مەھەللىسىدە تىجارەتچى ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. ھازىر يېڭىسار ناھىيە ماڭشىن ئوتتۇرا مەكتىۋىنىڭ تىل ـ ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى بولۇپ ئىشلىمەكتە.

ئۇنىڭ ئىجادىي پائالىيىتى قەشقەر دارىلمۇئەللىمىندە ئوقۇۋاتقان چېغىدا باشلانغان. ئۇنىڭ تۇنجى شېئىرى «تاغ سۈيى» 1962 ـ يىلى «شىنجاڭ گېزىتى» دە ئېلان قىلىنغان. 1962 ـ يىلدىن ھازىرغىچە 350 پارچىدىن ئارتۇق شېئىر، باللادىلارنى يازدى.

ئۇ، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى.

قاۋسىلقان قامجان

ئەدەبىي ئوبزورچى قاۋسىلقان قامجان 1941 ـ يىلى تولى ناھىيىسىدە چارۋىچى ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. ھازىر قەشقەر پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنىڭ تىل ـ ئەدەبىيات پاكۇلتىتىدا ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى بولۇپ ئىشلىمەكتە.

ئۇ 1960ـ يىللاردىن باشلاپ يېزىشقا كىرىشكەن. 1976ـ يىلدىن ئېتىۋارەن ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ئۈستىدە ئىزدىنىشكە باشلاپ، ھازىرغىچە «ئابدۇخالىق ئۇيغۇر ۋە ئۇنىڭ شېئىرلىرى» ، «ئەدەبىي ئوبزور ۋە ئۇنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەتتىكى رولى» ، «تاڭجارىق شېئىرلىرىنىڭ ھازىرقى زامان قازاق ئەدەبىياتىدا تۇتقان ئورنى» ، «غۇنچەم دىرامىسىنىڭ بەدىئى ئالاھىدىلىگى توغرىسىدا» قاتارلىق 70 پارچىدىن ئارتۇق ئەدەبىي ئوبزور ۋە ئىلمىي ماقالىلارنى يېزىپ، ئۇلارنىڭ كۆپ قىسمىنى گېزىت ـ ژورناللاردا ئېلان قىلىپ، كىتابخانلارغا تونۇلدى. ئۇنىڭ تۇنجى «ئوبزورلار» توپلىمى 1984 ـ يىلى مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىندى. «قەلەم» ناملىق ئىككىنچى ئوبزورلار توپلىمىنى تەييارلاپ قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتىغا تاپشۇردى.

ئۇ، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى. قەشقەر ۋىلايەتلىك ئەدەبىياتچىلار جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى.

يۈسۈپ خاس ھاجىپ ھەربى تەدبىرلەر توغرىسىدا ①

« قۇتادغۇ بىلىك » نىڭ تۇنجى قېتىم ئۇيغۇر تىلىدا نەشر قىلىنغانلىقىغا بېغىشلايمەن

تۇرغۇن ئالماس

كىرىش

9 ـ ئەسىردىن 13 ـ ئەسىرگىچە بولغان بىر تارىخى مەزگىل ئوتتۇرا ئاسىيا خەلقلىرى بولۇپمۇ ئۇيغۇرلار ھاياتىدا شانلىق بىر دەۋر بولدى .

شۇ دەۋردە ئۇيغۇرلار دۇنياغا يۈسۈپ خاسدەك ئۇلۇغ دانىشمەن پەيلاسوپ ۋە ئاجايىپ تالانتلىق شائىرنى ، مەھمۇت قەشقەرىدەك ئۇلۇغ تىلشۇناس ئالىمنى يېتىشتۈرۈپ بەردى .

ئۇيغۇر قاراخانىلار دۆلىتى (870 ـ 1212) مىلادىنىڭ 1000 ـ يىللىرى ئوتتۇرا ئاسىيادىكى بىرلەشكەن ، كۈچلۈك ، باي ۋە مەدەنى بولغان سامانىلار دۆلىتىنى (870 ـ 1000) تار ـ مار كەلتۈرۈپ ، ئۇنىڭ تېررىتورىيىسىنى ئۆزىگە قوشۇپ ئالغاندىن كېيىن تېخىمۇ كۈچەيدى . شۇندىن باشلاپ قارا خانىلار دۆلىتىدە ئىشلەپچىقىرىشنىڭ (يېزا ئىگىلىك ، قول ھۈنەرۋەنچىلىك ، چارۋىچىلىق) تەرەققى قىلىشى ، تاشقى سودا مۇناسىۋەتلىرىنىڭ ناھايىتى كەڭ مىقياستا غۇلاچ يېيىشى ، قوشنا دۆلەتلەر بىلەن مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇشنىڭ كۈچىيىشى (بولۇپمۇ مۇسۇلمان شەرقى بىلەن) مەدەنىيەتنىڭ گۈللىنىشىگە سەۋەپ بولدى .

مىلادىنىڭ 930 ـ يىلى ساتۇق بۇغراخان مۇسۇلمان بولغاندىن باشلاپ ، ئىسلام دىنى ئۇيغۇر قارا خانىلار دۆلىتىدە ھۆكۈمران دىن سۈپىتىدە ئورۇن ئالدى . شۇندىن باشلاپ قاراخانىلارنىڭ پايتەختى قەشقەر ۋە بالا ساغۇنغا مۇسۇلمان شەرقىدىن مەشھۇر ئالىملار جەلپ قىلىندى . قەشقەر ، بالا ساغۇن قاتارلىق شەھەرلەردە ئالىي بىلىم يۇرتلىرى تەسىس قىلىندى . ئالىي بىلىم يۇرتلىرىدا قەدىم يونانىنىڭ ئەرەپ تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان پەلسەپىسى (پىلاتون ، سوقرات ، ئارىستوتىل ئەسەرلىرى) ، تىبابەت ئىلمى (ھىففوكىرات ـ لوقمان) ئىستېتىكاسى ، ماتېماتىكا ، ئەدەبىيات پەنلىرى ئوقۇلدى ۋە تەتقىق قىلىندى . قارا خانىلار پادىشالىرىدىن ساتۇق بۇغرا ـ

خان (مىلادىنىڭ 930 ـ يىلىدىن 956 ـ يىلىغىچە پادىشا بولغان) ھەسەن بۇغراخان(مىلادىنىڭ 1063 ـ يىلىدىن 1070 ـ يىلىغىچە پادىشا بولغان) مۇھەممەت ئارسلانخان (مىلادىنىڭ 1102 ـ يىلىدىن 1132 ـ يىلىغىچە پادىشا بولغان) لار ئىلىم ـ پەننىڭ تەرەققىي قىلىشىغا ئالاھىدە ئىپتىۋار بەرگەن .

يۇقۇرىدىكى سەۋەپلەرگە كۆرە 11 ـ ئەسىرگە كەلگەندە ئۇيغۇر مەدەنىيىتى گۈللەپ ـ ياشناپ ، ئوتتۇرا ئەسىر شارائىتىدا ئەڭ يۇقۇرى، پەللىگە كۆتۈرۈلدى. يۈسۈپ خاس ھاجىپ بىلەن مەھمۇت قەشقەرىنىڭ « قۇتادغۇ بىلىك » داستانى ، « تۈركى تىللار دىۋانى » قاتارلىق شانلىق ئۆلمەس ئەسەرلىرى مانا شۇ دەۋردە مەيدانغا كەلدى.

ئوتتۇرا ئەسىردىكى ياۋرۇپا مەدەنىيىتى ئىتالىيە شائىرى دانتى (1321 ـ 1265) نىڭ «ئىلاھى كومىدىيە » سى ئارقىلىق گۈللەش دەۋرىگە كىرگەنلىكىنى نامايىش قىلغان بولسا ، ئۇيغۇرلار دانتىنىڭ « ئىلاھى كومىدىيە » سى مەيدانغا چىقىشتىن 3 ئەسىر بۇرۇن (11 ـ ئەسىردە) يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ « قۇتادغۇ بىلىك » داستانى ، مەھمۇت قەشقەرىنىڭ « تۈركى تىللار دىۋانى » ئارقىلىق پەلسەپە تارىخ ۋە ئەدەبىيات ساھەسىدە دەۋر بۆلگۈچ ئىجادىي دانىشمەنلىك دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلگەنلىكىنى كۆرسەتتى .

يۈسۈپ خاس ھاجىپ (تەخمىنەن 1018 ـ يىلى تۇغۇلۇپ 1070 ـ يىللىرى ئالەمدىن ئۆتكەن) قارا خانىلارنىڭ يازلىق پايتەختى بالا ساغۇندا تۇغۇلغان . ئۇ باشلانغۇچ ، ئوتتۇرا ، ئالى بىلىمنى شۇ جايدا ئالغان بولۇشى مۇمكىن . ئۇ « قۇتادغۇ بىلىك » داستانىنى قەشقەردە يېزىشقا باشلاپ،186 ئايدا تاماملىغان. يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ ئەيتىشىچە داستانىنى مىلادىنىڭ 1069 ـ يىل ياكى 1070 ـ يىلى ھەسەن بۇغراخانغا تەقدىم قىلغان . يۈسۈپ خاس ھاجىپ داستانىنى يېزىپ بولۇپ ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەي قەشقەردە ئالەمدىن ئۆتكەن .

ئۇ ياشىغان مەزگىل بىرلەشكەن ، كۈچلۈك قارا خانىلار دۆلىتى ئىككىگە ـ شەرقىي ۋە غەربىي قارا خانىلارغا بۆلۈنۈپ كەتكەن چاغ ئىدى . مىلادىنىڭ 1040 ـ يىللىرىغا كەلگەندە سەمەرقەندە تۇرۇپ قارا خانىلار تېررىتورىيىسىنىڭ غەربىي قىسمىنى ئىدارە قىلىدىغان (ئاساسەن ماۋرائۇننەھرنى) ئىلىك خانى ئىلى تىگىنىنىڭ ۋارىسلىرى مۇستەقىل بولۇشقا بەل باغلاپ ، قارا خانىلارنىڭ پايتەختى قەشقەرگە بويسۇنۇشتىن باش تارتقان ئىدى. بولۇپمۇ ئىبراھىم تاۋغاچ بۇغراخان غەربىي ئىلىك خانى بولغان مەزگىلدە (مىلادىنىڭ 1050 ـ يىللىرى) ئەھۋال تېخىمۇ جىددىيلەشكەن ئىدى . ئۇ ئۆزىنى " تاۋغاچ قارا خان » ئۇنۋانى بىلەن ئاتىدى . ئۇنىڭ " تاۋغاچ قارا خان » ئۇنۋانىنى ئېلىشى قارا خانىلارنىڭ بۇغراخانغا ھۆرمەت بىلدۈرۈپ ، ئۆزىنى كۆرۈنۈشىدىلا قەشقەردىكى بۇغراخانغا بويسۇنغۇچى خان قىلىپ كۆرسەتكەنلىك ئىدى . چۈنكى قەدىمقى ئۇيغۇر تىلىدىكى " تاۋغاچ » سۆزى تەۋە ھەم بويسۇنغۇچى مەناغا ئىگە ئىدى . شۇنداق بولىشىغا قارىماي پامىر ، ئالتاي تاغلىرى چېگرا بولۇپ قارا خانىلار دۆلىتى ئىككىگە بۆلۈنۈپ كەتكەن ئىدى .

غەربىي قارا خانىلار دۆلىتىنىڭ تېررىتورىيىسىگە دەسلەپ ماۋرا ئۇننەھرلا كىرەتتى . كېيىن پەرغانە ۋادىسىنىڭ غەربىي قىسمى قوشۇۋېلىندى . ئىككى دۆلەت كۈچىنىڭ كۈچىيىشى ۋە ئاجىز-

لىشىشىغا ئەگىشىپ چېگرا سىزىقى ئۆزگۈرۈپ تۇراتتى. غەربىي قاراخانىلارنىڭ پايتەختى سەمەرقەند ئىدى.

توغرۇل (تېكىن) بۇغراخان (1049 ـ 1063) ئىبراھىم تاۋغاچ بۇغراخاننىڭ مۇستەقىللىق ھەرىكىتىگە جىددىي ۋە ئەمەلىي چارە قوللانماي، ئۆزىگە ھۆرمەت بىلدۈرگىنىگە قانائەت ھاسىل قىلىش بىلەنلا چەكلەنگەن ئىدى. چۈنكى ئۇ ئەخمەق، دۆت، راھەتپەرەس، قابىلىيەتسىز ئادەم ئىدى.

يۈسۈپ خاس ھاجىپ قاراخانىلار دۆلىتىنىڭ ئىككىگە بۆلۈنۈپ، ئاخىرى ھالاك بولۇش خەۋپىگە ئۇچرىشىدىن قاتتىق ئەنسىرەپ، دۆلەتنى ھالاكەتتىن قۇتۇلدۇرۇپ قېلىش نىيىتىگە كېلىپ «قۇتادغۇ بىلىك» داستانىنى يازغان ۋە ئۇنى شەرقىي قاراخانىلارنىڭ پادىشاسى ھەسەن بۇغراخانغا 1069 ـ يىلى تەقدىم قىلغان.

ھەسەن بۇغراخان قاراخانىلار تارىخىدا ناھايىتى ئاتاقلىق پادىشا بولۇپ، باغدات خەلىفىسى ئۇنىڭغا ”ئادالەت ۋە دىننى قوغدىغۇچى“، ”دىنىنىڭ شۆھرىتى“، ”شەرق پادىشاسى“ قاتارلىق ناملارنى بەرگەن. ئۇ پادىشالىق قىلغان چاغلاردا (1063 ـ 1070) قەشقەرنىڭ مەدەنىيىتى مىسلى كۆرۈلمىگەن ھالدا گۈللەپ ـ ياشنىغان ئىدى. يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ «قۇتادغۇ بىلىك» داستانىنى ئۇنىڭغا تەقدىم قىلىشىمۇ تاسادىپىي ئەمەس ئىدى.

«قۇتادغۇ بىلىك» داستانىنىڭ مەزمۇنىغا قارىغاندا، يۈسۈپ خاس ھاجىپ ئىلىم ـ پەننىڭ كۆپ ساھەسى بويىچە (پەلسەپە، ئىجتىمائىي ۋە تەبىئىي پەن قاتارلىقلارنىڭ ھەممە تۈرلىرى بويىچە) ئۆز زامانىسىغا يارىشا مۇكەممەل، ئەتراپلىق چوڭقۇر بىلىمگە ئىگە دانىشمەن، تەڭدىشى ئاز تېپىلىدىغان ئالىم سۈپىتىدە نامايان بولىدۇ.

بۇ ماقالىدە «قۇتادغۇ بىلىك» دەپ ئاتىلىدىغان سۈيى مەڭگۈ ئۆركەشلەپ ئېقىپ تۇرىدىغان سۈپ ـ سۈزۈك دەريانىڭ ئاستىدا ئادەمنىڭ كۆزىنى قاماشتۇرۇپ چاقناپ تۇرغان ھەددى ـ ھېسابسىز ئىسىل گۆھەر، ياقۇت، مەرۋايىتلارنىڭ بىر دانىسى توغرىسىدا توختالماقچىمەن. ئۇ «يۈسۈپ خاس ھاجىپ ھەربىي تەدبىرلەر توغرىسىدا» دىن ئىبارەت.

يۈسۈپ خاس ھاجىپ «قۇتادغۇ بىلىك» داستانىدا دۆلەتنى ئېقىللىق، بىلىملىك، ئەخلاقلىق، قابىلىيەتلىك ئادەملەر بىلەن قانۇن (ئادالەتنى ئاساس قىلغان) ئارقىلىق ئىدارە قىلىشنى تەشەببۇس قىلغاندىن تاشقىرى قىلىچ (ھەربىي كۈچ) ئارقىلىق باشقۇرۇشنىمۇ ئالغا سۈرىدۇ. مەسىلەن: داستاننىڭ 286 ـ بېيتىدە مۇنداق دېيىلگەن:

قىلىچ بىرلە كەسسۇن يېغى بويىنىنى،
قانۇن بىرلە تۈزسۇن ئېلى ـ خەلقىنى.

يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ «قۇتادغۇ بىلىك» داستانىدا ئوتتۇرا ئەسىر شارائىتىغا نىسبەتەن ئېيتقاندا، خېلى سېستىمىلىق ھەربىي تەدبىرلەر ئوتتۇرىغا قويۇلغان.

بۇنداق ھەربىي تەدبىرلەرنى دەسلەپكى قەدەمدە بولسىمۇ ناھايىتى ئۇزە ھالدا بايان قىلماقچىمەن.

قوشۇننىڭ تەركىۋى توغرىسىدا I

قەدىمقى زاماندىن تارتىپ هازىرغىچە ئۆتكەن دۆلەتلەر بىلەن هازىرقى دۆلەتلەرنىڭ هەممىسى يۈز بېرىش ئېهتىماللى بولغان ئىچكى-تاشقى توپىلاڭنى باستۇرۇش، تاشقى دۈشمەننىڭ تاجاۋۇزىدىن ساقلىنىپ، دۆلەتنىڭ مۇستەقىللىقىنى قوغداپ قېلىش ئۈچۈن ئۆزىنىڭ قوراللىق كۈچلىرىگە ئىنتايىن كۆڭۈل بۆلگەن ۋە بۆلمەكتە.

يۈسۈپ خاس هاجىپنىڭ بەرگەن مەلۇماتىغا قارىغاندا، قاراخانىلارنىڭ قوشۇنلىرى، ئوردا مۇهاپىزەتچىلىرى، ئالاهىدە قوشۇن، خان جەمەتىگە مەنسۇپ قوشۇنلار بىلەن بەگلەر ۋە دۆلەتنىڭ باشقا ئەمەلدارلىرى باشقۇرىدىغان قوشۇنلار، دۆلەتكە تەۋە قەبىلەرنىڭ خانلىرى باشقۇرىدىغان قوشۇنلاردىن تەركىب تاپقان.

يۈسۈپ خاس هاجىپ ئوردا مۇهاپىزەتچىلىرىنى ئىككىگە بۆلۈپ چۈشەندۈرگەن. ئۇنىڭ ئېيتىشىچە، ئوردىنى كۈندۈزى مۇهاپىزەت قىلىدىغان قاراۋۇللارنى "تۇرغاق" (قوۋۇقچى) كېچىسى مۇهاپىزەت قىلىدىغانلارنى "ياتىقاق" (گۈزەتچى) دەپ ئاتىغان. بۇ هەقتە تۆۋەندىكى بېيىتتە مۇنداق دېيىلگەن:

608. قوۋۇقچى، گۈزەتچى بىلەن كۈن ۋە تۈن،
بولۇپ قىلدى خىزمەت ئۇ سادىق پۈتۈن.

بۇندىن تاشقىرى ئۇرۇش ۋاقتىدا قاراخانىلار بۇغراسى تىڭ قارار گاھىنىڭ ئەتراپىدا تۇرىدىغان قوماندانىنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە، قوشۇنلارنىڭ چېچىلىپ كەتمەسلىكى، بۇيرۇقسىز پىيادىلەر كەتمەسلىكىنى تېزگىنلەپ تۇرىدىغان "يورتوغ" (قورۇغداش قىسمى) دەپ ئاتىلىدىغان قىسىم تەشكىل قىلىناتتى. بۇ هەقتە يۈسۈپ خاس هاجىپ تۆۋەندىكى بېيىتتە مۇنداق دەيدۇ:

2586. قوماندان قورۇغداش توپى قۇرغۇلۇق،
يىغىپ ئالدى – كەينىرەتكە سالغۇلۇق.

2587. كىچىكلەر ئۇلۇغلار ئارا كىرمىسۇن،
يىراقتا يۈرۈچى يېقىن كەلمىسۇن.

2588. نىچۇك بولسا سارايدا قوپۇش – ئولتۇرۇش،
كېرەكتۇر بۇ يەردە هەم شۇنداق بولۇش.

بۇنداق قوشۇننىڭ ئاساسى ۋەزىپىسى قاراخانىلار بوغرالىرىنى قوغداش ئىدى. بۇ ئالاهىدە قوشۇننىڭ سانى 12 مىڭ جەڭچىدىن تەركىب تاپىدىغانلىقى مەلۇم. غەربىي قاراخانىلار (1040 – 1212) نىڭ بوغراسى مۇهەممەت ئارسلان خاننىڭ ئالاهىدە قوشۇنى 12 مىڭ جەڭچىدىن تەركىب تاپقان ئىكەن. ②

قارا خانىلارنىڭ خان جەمەتىگە مەنسۇپ قوشۇنلىرى بىلەن بەگلەر ۋە دۆلەتنىڭ باشقا كىشىلىرى باشقۇرىدىغان قوشۇنلار، قەبىلە خانلىرى باشقۇرىدىغان قوشۇنلار ئەھۋالغا قاراپ بەزىدە ئۆز ئالدىغا ياكى بىرلىكتە ئۇرۇش ھەركەتلىرىنى ئېلىپ باراتتى.

خان جەمەتىدىن بولغان شاھزادىلار كۆپىنچە ئىلىك خانلىق ھوقۇقىغا ئىگە بولۇپ دۆلەتنىڭ مەلۇم رايونلىرىغا ھۆكۈمرانلىق قىلاتتى. ئىلىك خانلار بەزىدە ئۆزى ھۆكۈمرانلىق قىلىدىغان رايونغا چەتتىن ھۇجۇم بولۇپ قالغاندا، ئۆزى باشقۇرۇپ تۇرغان قوشۇن بىلەنلا دۈشمەنگە تاقابىل تۇراتتى. مىلادىنىڭ 1018 ـ يىلى قىتانلار (كىدانلار) دۆلىتى (مىلادىنىڭ 916 ـ يىلىدىن 1211 ـ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن) يۈزمىڭ ئاتلىق قوشۇن بىلەن ئالتايدىن ئۆتۈپ يەتتە سۇغا ھۇجۇم قىلغاندا، بالا ساغۇندا تۇرىدىغان قارا خانىلار شاھزادىسى شىمالى ئىلىك خان تورغان بەگ بالا ساغۇننىڭ شىمالىدىن بەش كۈنلۈك يىراقلىقتىكى جايدا قىتانلارنى تارمار قىلغان. ئۇلارنى ئۆز دۆلىتى تېرىتورىيىسىگىچە قوغلاپ بارغان.

مىلادىنىڭ 1008 ـ يىلى غەزنە ۋىلەر (مىلادىنىڭ 963 ـ يىلىدىن 1186 ـ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن) سۇلتانى مەھمۇت غەزنەۋىنىڭ ھىندىستانغا يۈرۈش قىلغانلىقىدىن پايدىلانغان قارا خانىلار، غەزنە ۋىلارنىڭ ئافغانىستان، خوراسان رايونلىرىغا بېسىپ كىرىپ،شۇ جايلارنى ئۆز دۆلىتى تېرىتورىيىسىگە قوشۇپ ئالماقچى بولغان. شۇچاغدا قارا خانىلارنىڭ پايتەختى قەشقەردە تۇرىدىغان بۇغراسى يۈسۈپ قىدىرخان، قارا خانىلارنىڭ شىمالى ئىلىك خانى تۇغان بەككە، غەربى ئىلىك خانى ئىلى تىكىنگە (بۇ سەمەرقەندە تۇراتتى) ۋە قاراخانى بەگلىرى، خانلىرى (قەبىلە ئاقساقاللىرى) غا بۇيرۇق چۈشۈرۈپ، ئۇلارنى ئامۇر دەريا ئارقىلىق ئافغانىستانغا ئۆتىدىغان جايغا توپلىنىشنى بۇيرىغان. شۇ قېتىمقى ئۇرۇشقا يۈسۈپ قىدىرخان ئۆزى باش بولۇپ بارغان بولسىمۇ، كابولنىڭ جەنۇبىدىكى "كەتەر" دىگەن سايدا بولغان ئۇرۇشتا قارا خانىلار مەغلۇپ بولغان. يۈسۈپ قىدىرخان قاراخانى قوشۇنلىرىنى بەلخقە چېكىندۈرۈپ كېلىپ ئىنتىزام بىلەن ئامۇ دەريادىن ساق سالامەت ئۆتكۈزۈپ كەتكەن.

شۇ ئۇرۇشتىن كېيىن قارا خانىلار بىلەن غەزنە ۋىلار ئارىسىدا بىتىم نامە تۈزۈلۈپ، ئامۇ دەريا چېگرا قىلىپ بەلگىلەنگەن. شۇندىن باشلاپ ئىككى دۆلەت قېرىنداشلارچە مۇناسىۋەت ئورنۇتۇپ ئۇزاق مۇددەتكىچە ئىناق ياشىغان.

II قوشۇننىڭ سان ـ سۈپىتى ۋە قورال‌لىرى توغرىسىدا

1 . قوشۇننىڭ سان ـ سۈپىتى

يۈسۈپ خاس ھاجىپ «قۇتادغۇ بىلىك»داستانىدا، ئۇرۇش تارىخىنىڭ ناھايىتى مول تەجرىبىلىرىگە ئاساسلىنىپ، ئۇرۇشنىڭ غەلىبىسىنى قولغا كەلتۈرۈشتىكى مۇھىم ئامىللار ئىچىدە قوشۇن جەڭگىۋارلىقى، قوشۇننىڭ سانى ئەمەس سۈپىتى، قورال‌لارنىڭ خىللىقى، قوماندانىنىڭ تالانتى قاتارلىق ئامىللارنى ئالاھىدە ئورۇنغا قويغان.

ئۇ تۆۋەندىكى بېيىتلىرىدا مۇنداق دەيدۇ :

2333. قوشۇن سانى كۆپ بولسا باشسىز بولۇر،
قوشۇن بولسا باشسىز يۈرەكسىز بولۇر.

2336. كۆپ ئەسكەر يىغىلسا ئىچى بۇلغۇشۇر،
تۈزەپ بولماس ئۇنى، يارامسىز بولۇر.

ئېھتىمال ئۇ يەنە كۆپ سانلىق قوشۇننى تەمىنلەشتە خەلق ئۈستىدىكى مەجبۇرىيەتنىڭ ئېغىرلىشىپ كېتىشىنىمۇ كۆزدە تۇتقان بولسا كېرەك، ئەگەر ئوتتۇرا ئەسىردىكى فېئوداللىق جەمئىيەتتە هۆكۈم سۈرگەن خانلىق تۈزۈمدىكى دۆلەتلەر قوشۇننىڭ سۈپىتىگە ئېتىبار بەرمەي، يالغۇزلا سانىغا كۆڭۈل بۆلۈپ نۇرغۇن سانلىق قوشۇن ساقلايدىغان بولسا، ئۇچاغدا قوشۇننى تەمىنلەشتە خەلق ئۈستىدىكى يۈك تېخىمۇ ئېغىرلىشىپ كېتىدۇ.

يۈسۈپ خاس هاجىپ قوشۇننىڭ سۈپىتى توغرىسىدا توختالغاندا، قوشۇننىڭ جەڭگىۋارلىقىنى. باتۇرلىقىنى، جاسارىتىنى نەزەردە تۇتىدۇ. قانداق بولمىسۇن ئۆزىنىڭ جېنىدىنمۇ ئېزىز ۋەتىنى، خەلقى ئۈچۈن ئۇرۇشىدىغانلىقىنى چۈشەنگەن جەڭچى، ناهايىتى خوشال خورام، كۆتۈرەڭگۈ روھ بىلەن ئۇرۇشقا بارىدۇ.

يۈسۈپ خاس هاجىپ مانا شۇنداق باتۇر جەڭچىنىڭ سۆيۈنۈپ تۇرۇپ ئۇرۇشقا كىرىدىغانلىقىنى ناهايىتى ئوبرازلىق ئوخشۇتۇش بىلەن تەسۋىرلەپ مۇنداق دەيدۇ :

2380. كىلىن قىز سۆيۈنچى نىكا توي كۈنى،
باتۇرنىڭ سۆيۈنچى جەڭ قىلغان كۈنى.

يۈسۈپ خاس هاجىپ ئۇرۇشنىڭ تەقدىرىنى قوشۇننىڭ كۆپلىكى ئەمەس، بەلكى سانى ئاز بولسىمۇ خىل (جەڭگىۋار، باتۇر، قوراللىرى ساز) قوشۇننىڭ هەل قىلىدىغانلىقىنى كەسكىن هالدا ئوتتۇرىغا قويۇپ مۇنداق دەيدۇ :

2340. كۆپىدىن ئېزى خوپ، بولسا مۇنتىزىم،
يېڭىلغان سانى كۆپ چېرىك كۆپ قېتىم.

دۇنيادا ئۆتكەن مەشهۇر ئىستىراتېگىيىلىك، تاكتىكىلار قوشۇننىڭ كۈچىنى سانى بىلەن ئەمەس، ئۇنىڭ مەنىۋى كۈچى (جەڭگىۋار روهى) ۋە مۇنتىزىملىقى بىلەن مۆلچەرلەشنى ئاساسى ئورۇنغا قويغان.

دۇنيانىڭ قەدىمقى چاغدىن تارتىپ هازىرغىچە بولغان ئۇرۇش تارىخى، روهى ئۈستۈن، مۇنتىزىم باتۇر ئاز سانلىق خىل قوشۇننىڭ، روهى تۆۋەن، ئىنتىزامى بوش، كۆپ سانلىق قوشۇن ئۈستىدىن غەلىبە قىلغانلىقى توغرىسىدا كۆپ پاكىتلارغا ئىگە.

بىزنىڭ ئەجداتلىرىمىز خىللانغان ئاز سانلىق قوشۇن بىلەن دۈشمەننىڭ كۆپ سانلىق قوشۇنلىرى ئۈستىدىن غالىب كېلىشتەك شانلىق نەمۇنىلارنى ياراتقان .

مىلادىنىڭ 757 - يىلى تاڭ سۇلالىسىنىڭ خېبېيدە تۇرۇشلۇق چېگرا مۇداپىئە قوشۇنلىرىنىڭ قوماندانلىرى ئۇڭلۇك بىلەن سويگۇن (ھەر ئىككىسىنىڭ كېلىپ چىقىشى تۈرك) ئىسيان كۆتەرگەن . ئۇلار بىر نەچچە يۈز مىڭ قوشۇننى باشلاپ خېبېيدىن غەرپكە قاراپ يۈرۈش قىلىپ ، لوياڭ، شىئەننى بېسىپ ئېلىپ تاڭ سۇلالىسىنى (907 - 618) ئاغدۇرۇپ تاشلاشقا تاس - تاماس قالغان. شۇنداق پەيتتە تاڭ سۇلالىسى پادىشاسى سۇزوڭ ، ئۇيغۇر - ئۇرخۇن خاقانلىقى (مىلادىنىڭ 646 - يىلىدىن 846 - يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن) نىڭ خاقانى بايانچور (مىلادىنىڭ 747 - يىلىدىن 758 - يىلىغىچە خاقان بولغان) نىڭ ھوزورىغا ئەلچى ئەۋەتىپ، ئىسياننى باستۇرۇشقا ھەربى جەھەتتىن ياردەم بېرىشنى تەلەپ قىلغان . تاڭ سۇلالىسى ئەلچىلىرى بايانچور تەرىپىدىن ئوتتۇرىغا قويۇلغان ئېغىر شەرتلەرگە ماقۇل بولغاندىن كېيىنلا ئۇيغۇرلار ئۈچ قېتىم قوشۇن ئەۋەتىپ ئىسياننى باستۇرغان . شۇ چاغدا ئۇرخۇندىن ھەر قېتىم كەلگەن ئۇيغۇر قوشۇنلىرى بەش مىڭ بولۇپ ناھايىتى كۆپ سانلىق تاڭ سۇلالىسى قوشۇنلىرىغا ماسلىشىپ ئىسياننى باستۇرۇشتا ھەل قىلغۇچ رول ئوينىغان . مانا شۇ بەش مىڭ كىشىلىك ئاتلىق ئۇيغۇر قوشۇنى ئۇيغۇر - ئۇرخۇن خاقانلىقىنىڭ دائىمى مۇنتىزىم قوشۇنلىرىنىڭ ئىككى يېرىم پىرسەنتىگە ئاران تەڭ كېلەتتى. چۈنكى ئۇيغۇر - ئۇرخۇن خاقانلىقىنىڭ قوشۇنلىرى ئىككى يۈز يىگىرمە بىر مىڭ جەڭچىدىن تەركىپ تاپقان ئون يەتتە ئاتلىق دىۋىزىيە (ھەر بىر دىۋىزىيىدە ئون ئۈچ مىڭ جەڭچى بار ئىدى) دىن ئىبارەت ئىدى .

قەدىمقى چاغلاردا بىزنىڭ ئەجداتلىرىمىز ئۆزىدىن نەچچە ھەسسە ئارتۇق دۈشمەن ئۈستىگە تەپ تارتماستىن بېسىپ بېرىپ، غەلىبە قىلىدىغان ئاجايىپ جەڭگىۋار ئەنئەنىگە ئىگە ئىدى .

ئۇلۇغ سەلجۇقلار ئىمپىرىيىسىگە چاغرى بەگنىڭ ئوغلى ئالىپ ئارسلان(سەلجۇق بەگنىڭ ئەۋرىسى) ئىمپىراتور بولۇپ تۇرغان چاغلاردا (1072 - 1063) سەلجۇقلار بىلەن شەرقىي روما ئىمپىرىيىسى (1451 - 394) ئارىسىدا دۇنيا تارىخىدا ناھايىتى مۇھىم ئورۇن ئالغان " مالازگىرد " ئۇرۇشى يۈز بەرگەن .

مىلادىنىڭ 1071 - يىلى ئۆزىنى تەڭدىشى يوق ھەربى سەركەردە دەپ ئاتىغان روما ئىمپىراتورى رومان دىئوگېنىس سەلجۇقلار ئىمپىرىيىسىنى (مىلادىنىڭ 1037 - يىلىدىن 1157 - يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن) يوقۇتۇپ ، ئۇنىڭ تېررىتورىيىسىنى بېسىپ ئېلىشقا بەل باغلىغان ، ناھايىتى كۆرەڭ ، مەغرۇر رومان دىئوگېنىس مانا شۇ نىيەتنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن 1071 - يىلى 13 - مارتتا ئىككى يۈز مىڭ جەڭچىدىن تەركىپ تاپقان شەرقىي روما (تارىختا ۋىزانتىيە دەپمۇ ئاتىلىدۇ) قوشۇنلىرىنى باشلاپ كونستانتىنوپولدىن (ھازىرقى ئىستانبولدىن) شەرققە قاراپ يولغا چىقىپ ، 26 - ئاۋغۇستتا ھازىرقى ئەرمىنىستاندىكى ۋان كۆلىنىڭ شىمالىدىكى مالازگىرد قورغانىنىڭ يېنىدىكى دالىغا يېتىپ كەلگەن . روما قوشۇنلىرىنىڭ يۈكلىرى ئۈچ مىڭ ھارۋا ، بىر نەچچە تۆمەن تۆگە ئاتلارغا يۈكلەنگەن . روما قوشۇنلىرىدا بىر مىڭ ئىككى يۈز كىشى باشقۇرىدىغان ئاجايىپ قورال - شەھەر سېپىللىرىگە چىقىشتا ئىشلىتىلىدىغان مەنجانىقمۇ بار ئىدى .

سەلجۇق ئىمپىراتورى ئالىپ ئارسلان رومان دىئوگېنىسنىڭ شۇنداق چوڭ قوشۇننى باشلاپ ھەيۋەت بىلەن كېلىۋاتقانلىقىدىن خەۋەر تېپىپ ، ئەللىك مىڭ ئاتلىق ، پىيادە قوشۇننى ئې-

لىپ مالازگىرد دالىسىغا يېتىپ كېلىپ ، روما قوشۇنلىرىنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ سەپ تارتقان .

ئۇرۇش بولىدىغان كۈنى (بۇ جۈمە كۈنى ئىكەن) نەچچە يۈزلىگەن خىرىستىيان پوپلىرى كىرىستىنى كۆتۈرۈشۈپ ، ئاۋازلىرىنى ئىگىز كۆتۈرۈپ ھۆكۈرۈشۈپ ، روما قوشۇنلىرىنىڭ دۈشمەن ئۈستىدىن غالىب بولۇشىنى ئەيسادىن تىلەپ ، ئىنجىلدىن مۇقەددەس ئايەتلەرنى ئوقۇشقان .

ئۇرۇش باشلىنىش ئالدىدا ئالىپ ئارىسلان ئات ئۈستىدە ناھايىتى خاتىرجەم، سۈرلۈك قىياپەتتە تۇرۇپ، بولغۇسى ئۇرۇشنىڭ تاكتىكىلىق ئورۇنلاشتۇرۇلۇشىنى كۆزدىن كۆچۈرگەندىن كېيىن، سەلجۇق قوشۇنلىرىنى روما قوشۇنلىرىغا ھوجۇم قىلىشقا ماڭدۇرغان . ئىككى تەرەپتىن بىر - بىرىگە قارشى كېلىۋاتقان ئىككى چوڭ قوشۇن خۇددى دەھشەتلىك دېڭىز دولقۇنىدەك كۆتۈرۈلۈپ كېلىپ بىر - بىرلىرىگە ئۆزلىرىنى ئۇرغان . كەچ كىرىشكە ئاز قالغاندا ، ئالىپ ئارىسلان باشچىلىقىدىكى سەلجۇق قوشۇنلىرى رومالىقلار ئۈستىدىن تولۇق غەلىبە قازانغان ، ئالىپ ئارىسلان يارىدار بولغان رومان دىككىنىسىنى تىرىك تۇتۇۋالغان . ئامان قالغان روما قوشۇنلىرى قورال تاشلاپ سەلجۇقلارغا تەسلىم بولغان .

تارىختا " مالازگىرد " قورغانىنىڭ نامى بىلەن " مالازگىرد ئۇرۇشى " دەپ ئاتالغان شۇ ئۇرۇشتا ئالىپ ئارىسلاننىڭ شەرقىي روما ئىمپېرىيىسى ئۈستىدىن قازانغان ئالەمشۇمۇل شانلىق غەلىبىسىنىڭ خەۋەرلىرى شەرق ۋە غەرب دۇنياسىنى ھەيرەتتە قالدۇرغان ، بولۇپمۇ خىرىستىيان دۇنياسى ۋەھىمە ئىچىدە قېلىپ ، خۇددى كەچ كۈزدە سارغىيىپ تۆكۈلگەن دەرەخ يوپۇرمىقىدەك تىترىگەن .

مانا شۇ " مالازگىرد ئۇرۇشى" ئازسانلىق جەڭگىۋار قوشۇننىڭ كۆپ سانلىق قوشۇن ئۈستىدىن غالىب كېلىدىغانلىقىنىڭ جانلىق مىسالى.

2 . قوشۇننىڭ قورالى

يۈسۈپ خاس ھاجىپ « قۇتادغۇ بىلىك » داستانىدا ، قوشۇننى ناھايىتى خىل قوراللار بىلەن قوراللاندۇرۇشنى ئالاھىدە تەكىتلەپ ، ئۇنى تۆۋەندىكى بېيىتتە بايان قىلىدۇ:

2332. كېرەكمەس كۆپ چېرىك، چېرىك خىل كېرەك،
چېرىككە خىللانغان خىل قورال كېرەك.

يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ مەلۇماتىغا كۆرە ، قاراخانىلارنىڭ قوشۇنلىرى ئىشلىتىدىغان قوراللار: ئوقيا ، پالتا ، نەيزە ، خەنجەر ، قىلىچ ، ئومۇت ، ساۋۇت ، قالقان ، دوبۇلغا (باش كىيىم) دىن ئىبارەت بولغان . بۇ قوراللارنىڭ ئىچىدىن ئوقيا ، قىلىچ ، پالتا ، نەيزە، خەنجەر، ئومۇت (چوماق) ھۇجۇم قىلىش قوراللىرى بولۇپ ، ساۋۇت (زەنجىر چاپان) قالقان، دوبۇلغا قاتارلىق قوراللار مۇداپىئە قىلىش قوراللىرىدىن ئىبارەت ئىدى .

قاراخانىلار دەۋرىدە ، قوشۇننىڭ قوراللىرىنى ناھايىتى سۈپەتلىك قىلىپ ياسايتتى. قىلىچ، پالتا ، خەنجەر قاتارلىق قوراللار سۈپىتى يۇقىرى پولاتتىن ياسىلاتتى .

تارىخى مەلۇماتلارغا قارىغاندا ، ئومۇت قاراخانىلار قوشۇنلىرىنىڭ دۈشمەنگە ھۇجۇم قىلىشىدا ئىشلىتىدىغان ئاساسلىق قورالى ئىكەن .

ئومۇت (چوماق) ئىككى خىل بولۇپ ، بىر خىلى قاراخانىلار بوغرالىرىنىڭ شان - شەۋكىتىنى ، سەلتەنىتىنى دوست - دۈشمەن ئالدىدا نامايان قىلىش ئۈچۈن ئالتۇن ، كۈمۈشتىن ياسىلاتتى . يەنە بىر خىلى بولسا ئۇرۇشتا قوللىنىدىغان ئەمچەكلىك چۆيۈن ئومۇت (چوماق) دىن ئىبارەت بولغان .

قارا خانىلار ھەققىدە بېرىلگەن مەلۇماتىدا ، غەربىي قارا خانىلارنىڭ بۇغراسى خىزىر تاۋغاچ بۇغراخان (1081 - 1080) قوشۇنلىرى ئالدىدا ئالتۇن ۋە كۈمۈشتىن قۇيۇلغان يەتتە يۈز ئومۇتلۇق (چوماقلىق) ئاتلىق قىسمىنى ماڭدۇرغان ئىكەن. ③

غەربىي قاراخانىلارنىڭ بۇغراسى ناسىر (Ⅱ) تاۋغاچ بوغراخان (شەمسۇل مەلىك دەپمۇ ئاتىلىدۇ) ئۇلۇغ سەلجوقلارنىڭ ئىمپىراتورى مەلىك شاھقا (مىلادىنىڭ 1072 - يىلىدىن 1092 - يىلىغىچە ئىمپىراتور بولغان) ئەلچى ئارقىلىق يازغان مەكتۇبى بىلەن قوشۇپ 50 پاتمان④ ئېغىرلىقتىكى بىر ئومۇت ، 10 پاتمان ئېغىرلىقتىكى بىر قىلىچنى ئەۋەتىپ بېرىپ مۇنداق دىگەن : " بىز بۇ قىلىچ بىلەن ئۇرۇشمايمىز ، ئوينايمىز ، بۇ ئومۇت تەككەن ھەرقانداق ساۋۇت پارە - پارە بولۇپ كېتىدۇ . بىز مانا شۇ ئومۇت بىلەن سوقۇشىمىز ". ⑤ مەلىك شاھ (سەلجوق بەگىنىڭ چەۋرىسى) ناسىر تاۋغاچ بۇغرا خاننىڭ تەھدىت سېلىپ يازغان مەكتۇبىدىن يوقۇرىدىكى سۆزلەرنى ئوقۇغاندىن كېيىن، دەرھال- ئاتقا مىنىپ، ئومۇتنى باش ئۈستىدە يەتتە قېتىم ئايلاندۇرۇپ، ئۇنى مىڭ قەدەم يىراقلىققا تاشلىۋېتىدۇ . ئاندىن كېيىن مەلىك شاھ قىلىچىنى بىر ئۇرۇپلا تۆگىنىڭ بوينىنى ئىككى پارچە قىلىۋەتكەن . ئۇ يۇقىرىدىكى ئىشلارنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن ناسىر تاۋغاچ بوغراخان (مىلادىنىڭ 1068 - يىلىدىن 1080 - يىلىغىچە ھۆكۈمران بولغان) نىڭ ئەلچىلىرى ئالدىغا ئوقيانى تاشلاپ ، " بىزگە ئۇرۇشتا قامچا بىلەن ، يا كۇپايە قىلىدۇ" دىگەن .⑥

يۇقۇرىدىكى پاكىتلارغا قارىغاندا ، ئومۇت قارا خانىلارنىڭ ئاساسلىق ئۇرۇش قورالى ئىكەنلىكى مەلۇم .

Ⅲ ئۇرۇشنى قانداق ئېلىپ بېرىش توغرىسىدا

يۈسۈپ خاس ھاجىپ ئۇرۇشنى قانداق ئېلىپ بېرىش توغرىسىدا سۆزلىگەندە، بىر قاتار تەشكىلى ئىشلار ۋە ئۇرۇشنىڭ ئىستىراتىگىيە ، تاكتىكىسىغا مۇناسىۋەتلىك جىددى تەدبىرلەر توغرىسىدا تەپسىلى توختالغان . بۇنى تۆۋەندىكى بىر نەچچە نۇقتىغا بۆلۈپ چۈشەندۇرۇش مۇمكىن .

1 . ھەربى كېڭەش چاقىرىش

قارا خانىلار ھەر قانداق بىر ئۇرۇشنى قىلىشتىن بۇرۇن ھەربى كېڭەش چاقىراتتى . بىرەر دۆلەت بىلەن بولىدىغان ئۇرۇش ، ئۇرۇشقۇچى دۆلەتلەرنىڭ تەقدىرىگە مۇناسىۋەتلىك بولغان ناھايىتى خەتەرلىك چوڭ ۋەقە ئىدى . بۇ ھەقتە يۈسۈپ خاس ھاجىپ مۇنداق دەيدۇ:

2272. ناھايەت چوڭ ئۈشتۈر قوشۇن باشلىماق،
تۈزەپ لەشكىرىن ، ياۋنى قىرىپ تاشلىماق.

شۇڭا قارا خانىلار ھەربى كېڭەش چاقىرىپ ، ئۇرۇشقا مۇناسىۋەتلىك ئىشلار توغرىسىدا ئەتراپلىق چوڭقۇر ئويلۇنۇپ بىر قارارغا كېلەتتى .

ئەگەر ھەربى كېڭەشتە ئۇرۇش قىلىش قوبۇل قىلىنسا ، ئۇرۇشقا قاتنىشىدىغان قوشۇنلارنىڭ سانى ، ئۇرۇشنى باشلاشنىڭ ۋاقتى ، كىمنىڭ باش قوماندان بولىشى قاتارلىق مۇھىم ئىشلار بىر تەرەپ قىلىناتتى .

ھەربى كېڭەشكە قارا خانىلارنىڭ ابۇغراسى ، شاھزادىلار ، مەشھۇر بەگلەر ، چوڭ قەبىلە (قارلۇق ، چىگىل ، ئوغراق ، توقسى قاتارلىق قەبىلىلەر) لەرنىڭ خانلىرى قاتنىشاتتى .

كۆپ چاغلاردا ئۇرۇشقا قوماندانلىق قىلىش ۋەزىپىسىنى قارا خانىلارنىڭ بۇغراسى ئۆز ئۈستىگە ئالاتتى .

2 . ئالاھىدە مۇھاپىزەتچى قوشۇن تەشكىل قىلىش

ئۇرۇشتا قارا خانىلارنىڭ بۇغراسىنى قوغداش ۋە قوشۇنلارنىڭ تەرتىپ ئىنتىزامىنى ساقلاش ئۈچۈن ئالاھىدە مۇھاپىزەتچى قوشۇن تەشكىل قىلىناتتى . بۇنداق قوشۇن " پورتۇغ » (قوروغداش) دەپ ئاتىلاتتى.

قارا خانىلارنىڭ بۇغرالىرى قوشۇن باشلاپ ئۇرۇشقا ماڭغاندا، قوشۇننىڭ ئالدىدا ئالاھىدە مۇھاپىزەتچى قوشۇن بۇغراخاننى ئارىغا ئېلىپ ماڭاتتى .

ئالاھىدە مۇھاپىزەتچى قوشۇن قارا خانىلارنىڭ دۆلەت بايرىقىنى — ئوتتۇرىسىغا بىر تەرىپىدە ئالتە ، بىر تەرىپىدە ئۈچ شېخى بار ئالتۇن رەڭلىك ئارچا چۈشۈرۈلگەن توق قىزىل شايى بايراقنى ، بۇندىن باشقا بايراقلار ، تۇغلار ، ئالتۇن ، كۈمۈشتىن قۇيۇلغان ئومۇتلار (چوماقلار) نى كۆتۈرۈشۈپ ، تولۇق قوراللانغان پېتى ناھايىتى ھەيۋەتلىك ھالدا مېڭىشاتتى.

يۈسۈپ خاس ھاجىپ ئالاھىدە مۇھاپىزەتچىقوشۇننىڭ ئۈستىگە ئالغان ئىشىنى، مۇھىم مەسئۇلىيەتنى تۆۋەندىكى بېيىتلەردە ئېنىق چۈشەندۈرگەن.

2344 . قوشۇننى ساقلىسۇن، قىلسۇن مۇنتىزىم،
كېيىن ۋە ئىلگىرى يۈرمىسۇن ھېچكىم.

2374 . ئىشەنچىلىك كىشىنى قوي ئالدىن، كېيىن،
بېكىت ئوڭ ـ سولۇڭغا يەنە باشقىدىن.

2586 . قوماندان قوروغداش توپى قۇرغۇلۇق،
يىغىپ ئالدى ـ كەينىن رەتكە سالغۇلۇق.

2587 . كىچىكلەر ئۇلۇغلار ئارا كىرمىسۇن،
يىراقتا يۇرۇچى يېقىن كەلمىسۇن.

2588 . ئىچۇك بولسا سارايدا قوپۇش – ئولتۇرۇش،
كېرەكتۇر بۇ يەردە ھەم شۇنداق بولۇش.

3 . دۇشمەن ئەھۋالىنى بىلىش ۋە ئۆزىنىڭ سىرىنى چىڭ ساقلاش

ھەر قانداق ئۇرۇشتا ، دۇشمەنىنىڭ ئەھۋالىنى پۇختا ، راست ئىگەللىگەندىن تاشقىرى ، ئۆزىنىڭ سىرىنى چىڭ ساقلاشمۇ ئىنتايىن مۇھىم. ئۇنداق بولمىغاندا ئۇرۇشتا غەلىبە قىلىش بۇ - ياقتا تۇرسۇن ئەجەللىك مەغلۇبىيەتكە ئۇچراپ كېتىشتىن ساقلانغىلى بولمايدۇ.

قارا خانىلار ئۇرۇشقا مېڭىشتىن بۇرۇن تۇرلۇك يوللار (دۇشمەن ئىچىگە ئەۋەتكەن جاسۇس - لار ، دۇشمەن ئىچىدىن سېتىلىپ كەتكەن ساتقۇنلار) ئارقىلىق دۇشمەنىنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەردار بولغاندىن تاشقىرى ، ئۇرۇشقا كىرىشىدىغان ئالدىنقى كۇنلەردە دۇشمەن ئەھۋالىنى ئېنىق ئىگەل - لەش ئۇچۇن " تۇتقاق " ⑦ ۋە " يەزەك " ⑧ دەپ ئاتىلىدىغان ئاتلىق چارلىغۇچى ، خەۋەرچى قىسىملار تەشكىل قىلاتتى.

بۇنداق قىسىم ئۇرۇش باشلىنىشتىن بۇرۇن دۇشمەنىنىڭ ئالدىنقى چارلىغۇچى قىسىملىرىنى ئىزدەپ تېپىپ ، ئۇلارغا ھۇجۇم قىلىپ ، قاچسا شىددەت بىلەن قوغلاپ " تىل " ⑨ تۇتۇپ كې - لەتتى . " تىل " ئارقىلىق دۇشمەن ئەھۋالى ئىگەللىنەتتى . " تىل " تۇتۇپ كېلىدىغانلار " تۇت - قاق " دەپ ئاتالسا . دۇشمەن ئەھوالىدىن خەۋەر يەتكۇزۇپ تۇرىدىغانلار " يەزەك " دەپ ئاتىلاتتى .

بۇ ھەقتە يۇسۇپ خاس ھاجىپ تۆۋەندىكى بېيىتلەردە مەلۇمات بېرىدۇ:

2342 . كېرەك چارلىغۇچى قىسىم خىللىماق،
قۇلاق – كۆزنى ساقلاپ، يىراق قارىماق.

2343 . چارلاۋچى ئۇچراشسا تۇتقاققا يېتىپ،
ھۇجۇمنى قىلسۇن ئۇ ئارقىدىن بېرىپ.

2351 . ئىلگ ئاۋال ئىرىشىپ تىل ئالماق كېرەك،
بۇ تىلدىن ياۋ ھالىنى بىلمەك كېرەك.

يۇسۇپ خاس ھاجىپ سىر ساقلاش ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ:

2350 . قوشۇننى كۆزەتسۇن، ئۇ تىل بەرمىسۇن،
قوشۇن ئازمۇ – كۆپ ياۋ ئۇنى بىلمىسۇن.

4 . ئۇرۇشىدىغان جاينى تاللاش

ئەزەلدىن تارتىپ ئۇرۇشقا قوماندانلىق قىلغۇچىنىڭ ناھايىتى مۇھىم بىر ۋەزىپىسى ئۇرۇشىدىغان جاينى تاللاش ئىدى.

يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ كۆرسىتىشىچە، ئۇرۇشىدىغان جاي مۇداپىئەلىنىشكە، چېكىنىشكە ئەپلىك، ئوت ـ چۆپ، سۇيى مول بولۇشى شەرت.

ئۇرۇشىدىغان جاي تاللانغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ مۇۋاپىق بىر يېرىگە قارار گاھ (قوماندانلىق شىتاۋى) جايلاشتۇرۇلىشى، قارار گاھقا يېقىنراق بولغان ئېگىز بىر جايغا مۇنار ياسىلىشى لازىم ئىدى. ئەگەر كېچىسى دۈشمەن تەرىپىدىن بىرەر خەۋپ سېزىلىپ قالسا دەرھال مۇنار ئۈستىگە مەشئەل يېقىلىپ پۈتۈن قوشۇن ئاياق ئۈرە تۇرغۇزۇلاتتى.

بۇندىن باشقا كېچىسى پارول قوللىنىلاتتى. ئەگەر كېچىسى قوشۇن چۈشۈرۈلگەن ۋە قارار گاھ ئورۇنلاشقان جايلارنىڭ ئەتراپىدا ئىككى كىشى ئۇچرىشىپ قېلىپ، ئۇلاردىن بىرى پارولنى بىلمىسە، شۇ ئۆلتۈرۈلەتتى.

5 . كېچىدە قىلىدىغان ھۇجۇم

بىزنىڭ ئەجدادلىرىمىز ئۇرۇش ھەركەتلىرىدە، دۈشمەنگە كېچىسى تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلىشقا ناھايىتى ئەھمىيەت بەرگەن. كېچىسى قىلىدىغان ھۇجۇم ئىشەنچلىك، باتۇرلۇق بىلەن قىلىنسا، ئۇنىڭ ئۈنۈمى ناھايىتى يۇقۇرى بولاتتى.

يۈسۈپ خاس ھاجىپ «قۇتادغۇ بىلىك» داستانىدا، دۈشمەنگە كېچىسى ھۇجۇم قىلىشنى، دۈشمەننى يوقۇتۇشنىڭ ئەڭ ياخشى تەدبىرى سۈپىتىدە تەكىتلەپ مۇنداق دەيدۇ:

2361 . تىرىش، غەپلەتتە قوي، كېچە قىل ھۇجۇم،
كېچىدە كۆپ ـ ئازلىق بىلىنمەس چوقۇم.

دۈشمەنگە كېچىسى ھۇجۇم قىلىشنىڭ ھەقىقەتەن ناھايىتى ئوبدان ئۈنۈم بېرىدىغانلىقىغا بىر ئىككى مىسال كەلتۈرىمىز.

بىرىنچى مىسال: مىلادىدىن 91 يىل بۇرۇن ھون تەڭرىقۇتى غۇلىقو تەڭرىقۇت (مىلادىدىن 96 يىل بۇرۇنقى چاغدىن مىلادىدىن 85 يىل بۇرۇنقى چاغقىچە تەڭرىقۇت بولغان) ھازىرقى تاشقى موڭغۇلىيىدىكى توغلار دەرياسىنىڭ (ئورخۇن دەرياسىنىڭ بىر تارمىقى) جەنۇبى قىرغىقىدا بولغان بىر ئۇرۇشتا قارشى تەرەپنىڭ 70 مىڭ ئاتلىق قوشۇنىغا كېچىسى 50 مىڭ ئاتلىق قوشۇن بىلەن تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلىپ، ئۇلارنى تولۇق تارمار قىلغان، قارشى تەرەپنىڭ باش قوماندانىنى تىرىك تۇتۇۋالغان. بۇ ئۇرۇش قەدىمقى چاغنىڭ ئۇرۇش تارىخىدا ناھايىتى يۇقۇرى ئورۇندا تۇرىدۇ.

ئىككىنچى مىسال: مىلادىنىڭ 765 ـ يىلى تاڭ سۇلالىسىنىڭ دۆلەت ئەربابلىرىدىن بىرى ـ بوكوقەيىن (ئۇيغۇر ـ ئا) ئىسيان كۆتۈرۈپ، تىبەت خانلىقىنى تاڭ سۇلالىسىغا قارشى كۈشكۈرتۈپ، ئۇلار بىلەن بىرلىشىپ، بىر نەچچە يۈز مىڭ قوشۇننى ئاتلاندۇرۇپ، شىئەنگە ھۇجۇم قىلىپ، تاڭ سۇلالىسىنى ئاغدۇرۇپ تاشلىماقچى بولغان.

باشتا بۇ ئىسيانىنى قوللىغان ئۇيغۇر — ئورخۇن خاقانلىقىنىڭ خاقانى بوكوتىكىننىڭ قېرىندىشى ئالپ قولۇق ياغلاقارتىكىن ئىسيانچىلاردىن ئايرىلىپ تاڭ سۇلالىسىغا ياردەم بىرىدۇ . شۇ چاغدا ، ئالپ قولۇق ياغلا قارتىكىن ئون مىڭغا يەتمەيدىغان ئۇيغۇر قوشۇنلىرى بىلەن تاڭ سۇلالىسى قوشۇنلىرىغا ماسلىشىپ تىبەت قوشۇنلىرىغا قارشى ماڭىدۇ . بۇنداق ئەھۋالنىڭ يۈز بەرگەنلىكىنى بىلگەن تىبەت قوشۇنلىرى هازىرقى نىڭشياغا چېكىنىپ كېتىدۇ . يۈز مىڭ ئاتلىق تىبەت قوشۇنلىرىنىڭ كەينىدىن قوغلاپ كەلگەن ئالپ قولۇق ياغلا قارتىكىن، قار، بوران ئارىلاش چىققان شىۋىرغانلىق سوغۇق كېچىدە چېدىرلىرىدا ئۇخلاپ ياتقان تىبەت قوشۇنلىرىغا ئۇشتۇمتۇت هۇجۇم قىلىدۇ . ئۇيغۇرلار تاڭ ئاتقۇچە تىبەت قوشۇنلىرىدىن 50 مىڭنى ئۆلتۈرۈپ، قالغان قىسمىنى تولۇق ئەسىر ئالىدۇ . بۇندىن باشقا بىر مىليوندىن ئارتۇق چارۋا مال (ئات ، تۆگە ، كالا ، قوي قاتارلىق) نىمۇ قولغا چۈشۈرىدۇ.

تارىخىي مەلۇماتلىغا قارىغاندا، تاڭسۇلالىسى ئۇيغۇرلارنىڭ بۇ ئۇرۇشتىكى غەلىبىسى بەدەلىگە يۈز مىڭ توپ تاۋار — دۇردۇن هەدىيە قىلغان ئىكەن.

يۇقۇرىدا كەلتۈرۈلگەن ئىككى مىسال ، ئوبدان ئويۇشتۇرۇلغان كېچىدىكى هۇجۇمنىڭ ياخشى ئۆلگىسى .

6 . كۈندۈزى ئېلىپ بېرىلىدىغان ئۇرۇشلار

كۈندۈزى ئۇرۇش قىلىش قارارىغا كەلگەن قوماندان ئەڭ ئەۋۋەل قوشۇندىكى جەڭچىلەرنىڭ روھىنى كۆتۈرۈش ، هۇجۇمغا ماڭىدىغان قىسىملارنىڭ ئالدىغا ياشانغان ، تەجرىبىلىك جەڭچىلەرنى قويۇش ، بىر قىسىم قوشۇننى بۆكتۈرۈپ قويۇش قاتارلىق ئىشلارنى ئورۇنداپ بولغاندىن كېيىن، ئۇرۇشتا ئۆزى باش بولۇپ ئۆلگە كۆرسىتىپ جەڭچىلەرنى ناهايىتى يۇقۇرى جاسارەت بىلەن جەڭ قىلىشقا رىغبەتلەندۈرۈش لازىم.

يۈسۈپ خاس هاجىپ « قوتادغۇبىلىك » داستانىدا مۇنداق دەيدۇ:

2365 . ئىشىڭنى ئۈزارتماي قوشۇن تۈز، سوقۇش،
ئاتاپ ماختا ئەرنى، تارات مال، كۈمۈش.

2371 . يېشى چوڭ، جەسۇرلەر كۆرەشچىنىنى،
سەپ ئالدى قىل، باشلاپ ماڭسۇن جەڭچىسىنى.

2372 . ساقال — چاچ ئاقارغان كۆرەشچى بولۇر،
كۆرەشچى بولۇر هەم كۆپ ئىشنى بىلۇر.

2373 . كىچىك، ياش يىگىتلەر بولۇر بەكمۇ تېز،
ئەگەر ئۆرسە يۈز، ئۆچەر ئوتى تېز.

2370 . چېرىكتىن بىر قىسمىنى قوي مۆكتۈرۈپ،
ياياق ئوقچىنى سال سەن ئالدىن يۈرۈپ.

2376 . ئەگ ئەۋەل يىراقتىن ئوقىن ئاتقۇلۇق،
يېقىنلاشسا نەيزە بىلەن تىققۇلۇق.

2377 . كىرىشكەندە پالتا، قىلىچ بىلەن چاپ،
ياقادىن تۇت، چىشلە، تىرناقتا تاتلاپ.

2378 . چىدا، ياۋغا ئارقاڭنى بەرمە تۇتۇپ،
يوقات ياۋ ياكى يات ئۇرۇشتا ئۆلۈپ.

7 . ئىشەنچىسىز سوقۇشتىن ساقلىنىش

هەر قانداق ئۇرۇشنىڭ ئىستىراتېگىيىسى، تاكتىكىسىدىكى مۇھىم بىر ئىش ، ئەقىللىق ، يىراقنى كۆرەلەيدىغان قوماندان ئەھۋالنى ئېنىق ئىگىلىگەندىن كېيىن ، ئۇرۇشتا غەلىبە قىلىشقا ئىشەنچىسى بولمىسا ئۇرۇش قىلىشتىن ساقلىنىش ، بولۇپمۇ دۆلەتنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشى ياكى مۇنقەرز بولۇشى ئۇرۇشتا غالىپ بولۇش ياكى مەغلۇپ بولۇشقا مۇناسىۋەتلىك بولىدىغان بولسا ، ئۇنداق ئۇرۇشنى قىلىش ـ قىلماسلىققا قەتئى دىققەت قىلىش لازىم.

يۈسۈپ خاس هاجىپ ئىشەنچىسىز ئۇرۇشتىن ساقلىنىپ ، دۈشمەن بىلەن ئېغىزدا بولسىمۇ ۋاقىتلىق يارىشىپ ، پەيتنى قولغا كەلتۈرۈشنى تەكىتلەيدۇ.

بۇنى تۆۋەندىكى بېيىتلەردە كۆرىمىز:

2359 . قوشۇنى كۆپ بولسا ياۋنىڭ، سېنىڭ ئاز،
سوقۇش قىلما، تېزدىن كۆر تەدبىرنى ساز.

2362 . يېڭىشقا ئەگەرچە يەتمىسە كۈچۈڭ،
ئەۋەتكىن ئەلچىلەر، ياراشقىن ئۆزۈڭ.

2363 . تىلىڭ بىرلە ئەل بول، ئۆزۈڭنى كۈزەت،
سوقۇشماققا ئالدىرىما، سۆزنى بەس ئەت.

8 . دۈشمەننى قوغلاش

ئۇرۇشتا يۈز بېرىدىغان هادىسىلەر هەر خىل مۇرەككەپ بولىدۇ . بەزىدە دۈشمەن چېكىنىدۇ، چېكىنىشىمۇ هەر خىل بولىدۇ ، ئۇنىڭ بىرى دۈشمەن ھەقىقەتەن مەغلۇپ بولغاندا يۈز بەرسە ، يەنە بىرى دۈشمەن ھىيلە ئىشلىتىپ ، يالغاندىن چېكىنگەن بولۇپ ، ئۆز دۈشمىنىنى تۇزاققا چۈشۈرىدىغان جايغا ئەگەشتۈرۈپ كېلىدۇ ، مۇھاسىرىگە ئالىدۇ . قولىدىن كەلسە يوقۇتىدۇ . شۇنىڭ ئۈچۈن ، چېكىنگەن دۈشمەننى قوغلاشتا ناھايىتى ئېھتىياتچان بولمىسا ، ئېغىر مەغلۇبىيەتكە يولۇقىدۇ .

ئەگەر دۈشمەن مەغلۇپ بولۇپ ، راستىن چېكىنگەن بولسا ، ئۇنى مەلۇم جايغىچە قوغلاپ بېرىپ ، بىر قىسمىنى ئەسىر ئېلىپ ، دۈشمەن كۈچىنى ئاجىزلاشتۇرۇپ شۇ ئارقىلىق قوشۇنىنىڭ

AltunOq

روھىنى كۆتۈرۈشكە توغرا كېلىدۇ ، ئۇنداق بولمىغاندا دۈشمەن ئۇشتۇمتۇت ئارقىسىغا يېنىپ ھۇجۇم قىلىدۇ . بۇنداق ئەھۋالغا دىققەت قىلمىغاندىن تاشقىرى دۈشمەننى بەكمۇ ئۇزاق جايغىچە قوغلاپ بېرىپ ئارقا سەپتىن يىراقلىشىپ ، يېتىم ھالغا چۈشۈپ قېلىپ ، مەغلۇبىيەتكە ئۇچراشتىن ساق ـ لىنىشقىمۇ دىققەت قىلىش لازىم .

بولۇپمۇ يالغاندىن چېكىنىپ تۇزاققا چۈشۈرىدىغان دۈشمەننىڭ ھىيلىسىگە ئالدىنىپ دۈشمەننى قوغلىغاندا ، ناھايىتى ئېغىر مەغلۇبىيەتكە يولۇقۇش مۇمكىن .

بۇ ھەقتە يۈسۈپ خاس ھاجىپ « قۇتادغۇ بىلىك » داستانىدا مۇنداق دەيدۇ :

2390 . يېغى قاچسا قوغلاپ ئۇزاپ كەتمىگىل ،
ئەگەر قايتسا دۈشمەن ، قاچالمايسەن ، بىل .

2395 . يېغى قاچسا بارما ئۇزاق يەرگىچە ،
يىراق قوغلىغان قامچە يەر تويغىچە .

دۈشمەننى بەك ئۇزاق جايغىچە قوغلاپ بېرىشنىڭ خەتەرلىك ئىكەنلىكىگە يېقىندىقى زامان ئۇ ـ رۇش تارىخىدىن مىسال ئېلىش توغرا كەلسە ، بۇنىڭغا 1812 ـ يىلى فرانسۇز ئىمپېراتورى ناپا ـ لېئون I نىڭ روسىيىگە قىلغان پۈتۈن يۈزلۈك ھۇجۇمىدا ئەجەللىك مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغانلىقى ـ نى ئەسكە ئېلىش يېتەرلىك .

ناپالېئون 1799 ـ يىلى فرانسىيىدە ھاكىمىيەت تۆپىسىگە چىققاندىن باشلاپ ئون نەچچە يىل باسقۇنچىلىق ئۇرۇشلىرىنى يۈرگۈزۈپ ، پۈتۈن ياۋروپانى ئۆزىگە بويسۇندۇرۇپ ئالىدۇ . ئۇ 1811 ـ يىل سېنتەبىردە كۆرەڭلىگەن ھالدا : " يەنە ئۈچ يىلدىن كېيىن دۇنيانىڭ خوجايىنىغا ئايلىنىمەن ، ھازىر روسىيىلا قالدى ، لېكىن ئۇنى چەزمەن مەغلۇپ قىلىمەن " دېگەن .

ناپالېئون شۇ نىيەتنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن 1812 ـ يىل 6 ـ ئايدا ، 500 مىڭدىن ئار ـ تۇق " ئۇلۇغ ئارمىيە " نى باشلاپ روسىيىگە بېسىپ كىرىدۇ . روسىيىنىڭ غەربىي چېگرىسىدا مۇدا ـ پىئەدە تۇرغان 180 مىڭ كىشىلىك ئىككى ئارمىيىسى باركلاي ، باگراتىئوننىڭ يېتەكچىلىكىدە دەرھال ئارقىغا يېنىپ چېكىنىدۇ . ناپالېئون بۇ ئىككى ئارمىيىنىڭ بىر ـ بىرىگە قوشۇلۇپ ئېلىش ـ دىن بۇرۇن ئۇلارنى بىر ـ بىرلەپ تار مار قىلىش ئۈچۈن جىددىي تەدبىرلەر كۆرگەن بولسىمۇ مەقسىتىگە يېتەلمەيدۇ ، ناھايىتى ئېغىر قىيىنچىلىقلارنى بېشىدىن كۆچۈرۈپ كېچە ـ كۈندۈز توخ ـ تىماي چېكىنگەن ئىككى روس ئارمىيىسى 8 ـ ئايدا سمولېنىسكىدا بىر ـ بىرى بىلەن قوشۇلىدۇ . روسلار سمولېنىسكىدىنمۇ چېكىنىپ چىقىدۇ . بۇ چاغدا ئالېكساندىر I كۇتۇزوۋنى روس ئارمى ـ يىسىگە باش قوماندان قىلىپ تەيىنلەيدۇ . كۇتۇزوۋ ، سۇۋوروۋنىڭ باھاسى بويىچە : " ناھايىتى ھىيلىگەر ، بەكمۇ ئەقىللىق ئادەم ، ھېچكىم ئۇنى ئالدىيالمايدۇ " . كۇتۇزوۋ چېكىنىش تاكتىكىسىنى داۋاملاشتۇرۇپ ، موسكۋادىن 112 چاقىرىم يىراقلىقتىكى بورودىن قىشلىقىنىڭ يېنىدا فرانسۇزلارغا قاتتىق بىر زەربە بەرگەندىن كېيىن موسكۋاغا قاراپ چېكىنىدۇ . كۇتۇزوۋ بىرىنچى سېنتەبىردە چاقىرغان ھەربىي كېڭەشتە موسكۋانى تاشلاپ چىقىش قارارىغا كېلىدۇ . كۇتۇزوۋ روس ئارمىيىسى ـ

نى يېڭى كۈچلار بىلەن تولدۇرۇپ ، ھەل قىلغۇچ جەڭلەرگە تەييارلىنىش نىيىتىدە ، موسكۋانى تاشلاپ چىقىپ ، موسكۋانىڭ جەنۇبى تەرىپىگە كېتىدۇ.

ناپالېئون ئۆز مەملىكىتى فرانسىيىدىن بىر نەچچە مىڭ كىلومېتىر يىراقلىقتىكى موسكۋاغا كىرگەندە، شەھەردە ھاراقتىن باشقا يەيدىغان ـ ئىچىدىغان نەرسىلەر قالمىغان ئىدى.

ناپالېئون ئارمىيىسى ئارقا سەپتىن ئايرىلدى . تەمىناتسىز قالدى ، روس پارتىزانلىرىنىڭ توختىماي قىلىپ تۇرغان ھۇجۇملىرى ئۇلارغا بالايى ئاپەت كەلتۈردى . ناپالېئون ئارمىيىسى ئا ـ چارچىلىق ئىچىدە قالدى ، تەرتىپ ئىنتىزام تۈگىدى . مانا شۇنداق ئەھۋالدا قالغان ناپالېئون ئۆزىنىڭ خاتا قىلغانلىقىنى سېزىپ ، 6 ـ ئۆكتەبىر كۈنى موسكۋادىن چېكىندى.

كوتوزوۋ يېڭى كۈچلار بىلەن تولۇقلانغان روس ئارمىيىسىنى باشلاپ ھۇجۇمغا ئۆتتى . بىر نەچچە جايدا فرانسۇزلارغا قاقشاتقۇچ زەربە بېرىلدى . روسسىيىدىن قاچقان ناپالېئون 1812 ـ يىل دېكابىردا ، كۆپ مۇشەققەت بىلەن روسىيە چېگرىسىدىن چىقىپ كېتىشكە ئىمكانىيەت تاپقان چاغ ـ دا ، ئۇنىڭ 500 مىڭدىن ئارتۇق " ئۇلۇغ ئارمىيە " سىدىن ئاران 30 مىڭ كىشى قالغان ئىدى .

. روسىيىگە قىلغان تاجاۋۇزچىلىق ئۇرۇشىنىڭ مەغلۇبىيىتى ناپالېئون ئىمپىرىيىسىنىڭ گۈللە ـ نىشتىن زاۋاللىققا يۈزلىنىشتىكى بۇرۇلۇش نۇقتىسى بولدى.

ناپالېئوننىڭ روسىيىدىن يېڭىلىشى بىر نەچچە سەۋەبلەرگە باغلىق بولسىمۇ ، ئۇنىڭ چېكىنگەن روس ئارمىيىسىنىڭ كەينىدىن قوغلاپ ، ئۆز ئارقا سېپىدىن ئايرىلىپ ، ياردەمسىز (تە ـ مىنات ۋە يېڭى كۈچلەردىن) قالغانلىقى كۆچۈرۈپ بولمايدىغان تاكتىكا خاتالىقىدىن باشقا نەرسە ئەمەس ئىدى .

II قوماندان توغرىسىدا

يۈسۈپ خاپ ھاجىپ . قوشۇنغا قوماندانلىق قىلىدىغان كىشىنىڭ قانداق خۇسۇسىيەتلەرگە ئىگە بولۇشى ۋە ئۇنىڭ ۋەزىپىسى توغرىسىدا ئېنىق بەلگىلىمە بەرگەن.

1 . قوماندانىنىڭ خۇسۇسىيەتلىرى

يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ پىكرىچە قوشۇنغا قوماندانلىق قىلىپ ، دۈشمەننى يېڭىش بەكمۇ ئۇلۇغ ئىش بولۇپ ، ئۇنىڭغا تۆۋەندىكى خۇسۇسىيەتلەرگە ئىگە كىشىنىڭ لايىقلىقىنى كۆرسەتكەن. قوماندانىدا بولۇشقا تېگىشلىك خۇسۇسىيەتلەرنى قىسقىچە تەرىپلىگەندە مۇنداق دەيدۇ:

قوماندان راستچىل ، تەجرىبىلىك ، شەخسىيەتتىن خالى ، ئاددى ـ ساددا، يۈرەكلىك، با ـ تۇر ، ھىلىگەر ، تەدبىرلىك ، كەمتەر ، مۇلايىم ، ئەقىللىق ، ھۇشيارلىققا ئوخشاش خۇسۇسىيەت ـ لەرگە ئىگە بولۇشى شەرت.⑩

2 . قوماندانىنىڭ ۋەزىپىلىرى

يۈسۈپ خاس ھاجىپ قوماندانىنىڭ ئۆتەشكە تېگىشلىك ۋەزىپىلىرى توغرىسىدىمۇ توختۇلىدۇ . ئۇنىڭچە، قوماندانىنىڭ ئەڭ ئاساسلىق ۋەزىپىسى ئۇرۇشتا قوشۇنغا يېتەكچىلىك قىلىپ ، دۈشمەننى يېڭىشتىن تاشقىرى ، يارىدار بولغانلارنى داۋالىتىش ، ئەسىر چۈشۈپ كەتكەنلەرنى قۇتۇلدۇرۇپ

ئېلىش ، ئورۇشتا ئۆلگەنلەرنىڭ ئورۇق ئەۋلادىنى رازى قىلىش ، خىزمەت كۆرسەتكەنلەرنى مۇكاپاتلاش قاتارلىق ۋەزىپىلەرنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.(11)

ئاخىرقى سۆز

يۈسۈپ خاس ھاجىپ « قۇتادغۇ بىلىك » داستانىدا ئوتتۇرىغا قويغان ھەربىي تەدبىرلەرنى قەدىمقى زاماندىكى ئورۇش تارىخىنىڭ تەجرىبىلىرىگە، قاراخانىلارنىڭ مەۋجۇت ھەربىي تۈزۈمىگە ئاساسلىنىپ ، ئۆزىنىڭ يىراقنى كۆرىدىغان تەپەككۇرى ئارقىلىق ئىستىراتىگىيە ۋە تاكتىكىنىڭ ئۇسۇل ، شەكىللىرىنى تېخىمۇ جانلىق بايان قىلغان.

يۈسۈپ خاس ھاجىپ ئوتتۇرىغا قويغان ھەربىي تەدبىرلەر ئۇنىڭ ئوتتۇرا ئەسىردە يېتىشكەن ھەربىي ئالىم ئىكەنلىكىنىمۇ شۈبھىسىز ئىسپاتلايدۇ.

بىز « قۇتادغۇ بىلىك » نى تەتقىق قىلغاندا، ئەدەبىي مىراسلارنى قانداق تەتقىق قىلىش ، ئۇنىڭغا قانداق ۋارىسلىق قىلىش توغرىسىدىكى ماركسىزىم پرىنسىپلىرى بويىچە ئىش كۆرۈشىمىز لازىم .

ھازىرقى پەيتتە « قۇتادغۇ بىلىك » نى تەتقىق قىلىپ ، ئۇنىڭغا تەنقىدىي ۋارىسلىق قىلىش تۆتنى زامانىۋىلاشتۇرۇش مەزگىلىدە مەنىۋى مەدەنىيەت يارىتىشىمىز ئۈچۈن زور ئەھمىيەتكە ئىگە .

بىز يۈسۈپ خاس ھاجىپتەك ئۇلۇغ ، دانىشمەن پەيلاسوپ ، تالانتلىق شائىر ئەجدادىمىزنىڭ ئۆتكەنلىكى بىلەن پەخىرلەنگەندىن كۆرە ، ھازىرقى پەيتتە پارتىيىمىزنىڭ ئىلىم - پەننىڭ گۈللىنىشىگە مىسلى كۆرۈلمىگەن دەرىجىدە ئىمكانىيەت ، تولۇق شەرت - شارائىت يارىتىپ بەرگەنلىكى بىلەن پەخىرلىنىشكە ھەقلىقمىز.

بولۇپمۇ بىزنىڭ ئىلىم ساھەسىدىكى ۋە ئالىي مائارىپ ئورۇنلىرىدىكى ئۇستازلىرىمىز ئىنتايىن تولۇق ، مۇكەممەل شەرت - شارائىتتىن پايدىلىنىپ ، ئۆزلىرىنىڭ ئەۋلادلىرىمىز ئالدىدىكى شەرەپلىك ۋەزىپىسىنىڭ ئەھمىيىتىنى چوڭقۇر چۈشىنىپ ، قابىلىيەتلىك ، بىلىملىك ، ئەخلاقلىق ، ساغلام بولغان ئىلمىي كۈچلەرنى يېتىشتۈرۈشكە پۈتۈن ۋۇجۇدىنى بېغىشلاپ ، يېقىن كەلگۈسىدە يۈسۈپ خاس ھاجىپتەك ئالىملارنىڭ دۇنياغا كېلىدىغانلىقىدىن دېرەك بېرىدىغان مۆجىزىلەرنى يارىتالىسا ، ئۇ چاغدا خەلقىمىز قىن - قېنىغا پاتماي خۇشاللىنىپ، مەڭگۈ پەخىرلىنىشكە ھەقلىق بولغان بولاتتى.

ئەگەر بىزنىڭ ئىلىم ساھەسىدىكى ۋە ئالىي مائارىپ ئورۇنلىرىدىكى ئۇستازلىرىمىز ۋاقتىنى، ئىمكانىيەتنى، شەرت ـ شارائىتنى قولدىن بېرىپ، ئۆتەشكە تېگىشلىك ۋەزىپىسىنى ئۆتەشكە كىرىشمىسە ياكى دىگەندەك ئۆتىمىسە، ئۇ چاغدا تاڭ دەۋرىدە ياشىغان شائىر چېگر دىئالىڭ (702 ـ 661) نىڭ:

ئالدىمدا كۆرمىدىم قەدىمقىلانى،
كەينىمگە قارىسام كېلەر ئادەم يوق.
ئويلىسام بەركەتلىك چەكسىز دۇنيانى،
يىغانىم ئۆرلەيدۇ ھەممىدىن ئارتۇق.

دىگەندەك ھالغا چۈشۈپ قالمايمىزمۇ؟

ئەگەر شۇنداق بولىدىغان بولسا، ئەجدادلىرىمىز، ئەۋلاتلىرىمىز ئالدىدا يەرگە قاراپ، ئانىمىزنىڭ بىزگە بەرگەن تاتلىق، جان بېغىشلىغۇچى سۈتىنىڭ بىر تامچىسىنىمۇ ئاقلىيالمايمىز. دۇنيادا بۇنىڭدىن ئارتۇق نومۇس بولامدۇ؟!

ئىزاھاتلار

① ماقالىدىكى مىسالغا ئالغان بېيىتلەر «قۇتادغۇ بىلىك» نىڭ ھازىرقى ئۇيغۇر تىلىغا قىلىنغان يەشمە نۇسقىسىدىن ئېلىندى.

② رىشات گېنج: «قارا خانىلارنىڭ دولەت تەشكىلاتى» تۈركچە، 291 ـ بەتكە قارالسۇن.

③ رىشات گېنج: «قارا خانىلارنىڭ دولەت تەشكىلاتى» تۈركچە، 333 ـ بەتكە قارالسۇن.

④ بىر پاتمان.

⑤⑥ رىشات گېنج: «قارا خانىلارنىڭ دولەت تەشكىلاتى» تۈركچە، 333 ـ بەتكە قارالسۇن.

⑦ دۈشمەندىن ئەسىر تۇتۇپ كېلىندىغان قىسىملار.

⑧ دۈشمەن ھالىدىن خەۋەر يەتكۈزگۈچىلەر.

⑨ ئەسىر، خەۋەر مەناسىدا.

⑩ يۈسۈپ خاس ھاجىپ: «قۇتادغۇ بىلىك» مىللەتلەر نەشرىياتى، 1984 ـ يىل 5 ـ ئاي ـ ئۇيغۇرچە نەشىرى. 2377، 2375، 2374، 2371، 2325، 2324، 2326، 2381، 2378 ـ بېيىتلەرگە قارالسۇن.

⑪ يۈسۈپ خاس ھاجىپ: «قۇتادغۇ بىلىك» مىللەتلەر نەشرىياتى 1984 ـ يىل 5 ـ ئاي ئۇيغۇرچە نەشرى 2399، 2398، 2403، 2402 ـ بېيىتلەرگە قارالسۇن.

مەسەللەر

هاجى ئەخمەت

قوياش بىلەن ھەسەن - ھۆسەن

يامغۇر بىلەن يۇيۇنغاندا تەبىئەت ،
سىڭىپ كەتتى گۈلنىڭ ھىدى ھاۋاغا .
ھوسون قوشتى كائىناتنىڭ ھۆسنىگە ،
ئالتۇن قوياش لىنتە ئوراپ ساماغا .

ھەسەن - ھۆسەن زەپ چىرايلىق پارلىدى،
قوياش نۇرى جۇلا بەرگەچ يۈزىگە .
"گۈزەللىكنىڭ شاھىمەن" دەپ ماختاندى ،
قويۇپ بەكمۇ چوڭ تەمەننا ئۆزىگە .

بۇنى ئاڭلاپ دىدى قوياش " ماختانما،
مەۋجۇت بولۇپ تۇرالمايسەن مېنىڭسىز "
ھەسەن - ھۆسەن چالۋاقىدى : ئۆتۈپ بار،
ياشالايمەن ئۆزۈم تەنھا - سېنىڭسىز !..."

قوياش رەنجىپ يۇمۇۋالدى كۆزىنى،
ماكان تۇتۇپ بۇلۇت ئارا - پىنھاندىن.
تۇمان قاپلاپ ھەمساتتا كۆك يۈزىنى،
ھەسەن - ھۆسەن غايىپ بولدى ئاسماندىن.

پاقا بىلەن چىۋىن

پاقا لايغا مىلىنىپ،
چىقتى ئەۋرەز تېشىغا.
ئۇچۇپ كەلدى ھايالسىز،
چىۋىن ئۇنىڭ قېشىغا.

پاقا بۇندىن سۆيۈنۈپ،
-كەل بۇرادەر ، كەل،-دىدى.
بۇ ئورۇن تىنچ، بىخەتەر،
يىمەك-ئىچمەك تەل ، -دىدى.

ھايال ئۆتمەي ئىككىسى،
يېقىن ئۇلپەت بولۇشتى.
نىجاسەتنى تەڭ يالاپ،
بىللە سورۇن قۇرۇشتى.

پاقا بىردىن چىۋىننى،
تۇتۇۋالدى « كاپ » قىلىپ،
يۇتۇۋەتتى تىرىكلا،
بىرلا يالماپ «هاپ» قىلىپ.

-يوقمۇ رەھىمىڭ، ئىنساۋىڭ؟!-
دىدى چىۋىن ئاھ ئۇرۇپ.

ئېيتتى پاقا شۇ سۆزنى،
ئاڭا جاۋاپ ياندۇرۇپ:

- يىدىم سېنى ، بۇرادەر،
ئاچلىغىمغا پايلىماي.
"دوست»قا ئازار بەرمەي دەپ،
تىرىك يۇتتۇم ، چاينىماي.

تۆمۈرنىڭ زارى

بەرمەي ئارام ئۇستىكارغا كۈندۈز ۋە تۈنى،
قىلدى بىزار جاراڭلىغان تۆمۈرنىڭ ئۈنى.

شۇڭا بىر كۈن ئۇ تۆمۈرگە تاشلىدى سوئال:
- ئەي بۇرادەر قىلما بۇنداق جېنىمغا ئۇۋال!

سەۋەپ نىمە، زارلىمايسەن كۆيدۈرسە يالقۇن،
ئوتتىن چىقىپ جاراڭ-جۇرۇڭ سالىسەن شاۋقۇن؟...

تۆمۈرچىگە تۆمۈر بۇنداق ئەيلىدى جاۋاپ:
-ئوتتا كۆيۈپ، مەيلى باغرىم بولسىمۇ كاۋاپ.

مەيلى، قانچە قاتتىق زەربە ئەزسە جىسمىمنى،
قىلمىغايمەن پەسەنت، تاغدەك ئېغىر بېسىمنى!

مىڭ ئەپسۇسكى بازغان، سەندەل ئارىسىدا مەن،
تولغىنىمەن ئاچچىق ئەلەم يارىسىدا مەن.

ئەسلى زاتىم ئۇلار بىلەن بولغاچ جىنىسداش،
بېرەلمىدىم ھەرگىز ئۇنىڭ زەربىگە چىداش.

جاراڭ-جۇرۇڭ قىلىپ شۇڭا سالىمەن ۋاي-دات،
زارلاپ شورلۇق قىسمىتىمدىن چېكىمەن پەريات.

شەپەرەڭنىڭ ھالاكىتى

چىقتى كەچتە شەپەرەڭ،
ئۇۋىسىدىن تالاغا.
ئەندى نۆۋەت مېنىڭ دەپ،
چۈشتى ئۇسۇل- ساماغا.

قايناپ- تېشىپ خوشلۇقى،
سىغماي قالدى ئىچىگە.
خىيالىدا تاج كەيدى،
ھاكىم بولۇپ كېچىگە.

توساتتىنلا كوچىدا ،
توك چىراقلار يېقىلدى.
تامغا ئۇسسۇپ شەپەرەڭ،
نىمجان بولۇپ يىقىلدى...

×

تەقدىرى شۇ تۈن خۇمار،
يورۇقلۇقتىن بەزگەنىنىڭ.
شەپەرەڭدەك نەس بېسىپ،
ئەل ئىچىدىن تەزگەنىنىڭ.

ماختىنىش

قاغا دەر: قاق، قاق!
چىرايىمغا باق:
ئالەمدە تاقمەن،
سۈتتىنمۇ ئاقمەن.
قانىتىم چىپار،
يىيىشىم ئىپار.
قۇشلار شاھىمەن.

تۇننىڭ ماھىمەن.
ئاۋازىم گۈزەل،
كۈيلەيمەن غەزەل.
دىمەي باشقىنى...
ئەرتە- ئاخشىمى
مەندىن ئۆگىنەر،
بۇلبۇل ناخشىنى.

شاتۇتىنىڭ ماھارىتى

شاتۇتىنىڭ نامى بار
"ناخشىچى" دەپ ئەسلىدىن.
باشقىلارنى دورىماق
مىراس ئاڭا نەسلىدىن.

"تەييارغا-شەيخ" بولۇشتىن
ئۆزمەس كۆڭۈل مەيلىنى.
"تالانتىم" دەپ ماختىنار،
ئۆزىنىڭ خۇي- پەيلىنى.

بارچە قۇشلار بىر كۈنى،
چوڭ سورۇنغا توپلاشتى.
بەس- بەس بىلەن سايرىشىپ
ئاۋازىنى سىناشتى.

كۈيچى بۇلبۇل زوق بىلەن،
چۈشتى ئاۋال ناۋاغا.
ئۇنىڭ دىلكەش ئاۋازى،
تارقالدي كەڭ ساماغا.

سايرىغاندا تومۇچۇق،
ھەممە زوقمەن ئاڭلىدى.
ناخشىسىدىن تورغاينىڭ،
جان سۆيۈندى يايرىدى.

ئەيتتى قۇشلار ھەممىسى
ئۆزىگە خاس ناخشىنى.
نۆۋىتىدە شاتۇتى،
دوراپ بەردى باشقىنى.

ئۆز ناخشىسى بولمىسا،
قانداق قىلسۇن بىچارە!؟
كۆرسۈتۈشكە ماھارەت،
بار ئۇنىڭغا نى چارە!...

پاتتى كۆپنىڭ ئالدىدا
قايىنىمغا ئىزانىڭ.
تەمى بولماس باشقىلار،
چاينىپ بەرگەن غىزانىڭ.

مالچى بىلەن يىلان

سۆز تاشلىدى مالچى يىلانغا:
— قەست ئەيلەيسەن ئۇچرىغان جانغا.
ئەي بالاخور نىجىس، هاراملىق،
قىلمىساڭچۇ مۇنچە قاراملىق.
تىنجىمامدۇ كۆڭلۈڭ زادىلا،
باشقىلارغا بەرسەڭ ئازاملىق؟!

دىدى يىلان:
— ئەيلىگىن هەزەر،
چۈنكى تۇرغان - پۈتكىنىم زەهەر.
مەندىن ۋاپا كۈتمەك - نادانلىق،
ياشالمايمەن قىلماي يامانلىق.
كۆرگەن يەردە سىنى چاقىمسام،
ماڭا قانداق بولسۇن ئامانلىق!؟

تام بىلەن چىڭگىلىك

كۆتىرەلمەي چىڭگىلىك
ئەۋرىشىم غولىنى،
باغ تېمىنىڭ ئۈستىگە،
ئارتىۋالدى پۈت قولىنى.

تەھسىن ئوقۇپ ئىچىدە،
ئۇ ئۆزىنىڭ قۇۋۇلىغىغا؛
پىچىرلىدى ئەركىلەپ،
ئىگىز تامنىڭ قۇلىغىغا:

— هىممىتىمنى كۆرۈپ قوي،
غېمىڭنى تەڭ بۆلىۋالىمەن.
قايغۇرمىغىن بۇرادەر،
يىقىلساڭ يۆلىۋالىمەن.

مايمۇن بىلەن يولۋاس

كونىلار بەك توغرا ئېيتقان:
"بازار چاققانىنىڭ».
هايان—
بەختى ئوڭ كۆزىدە كۈلۈپ باققانىنىڭ.

ئېيىقۋاينىڭ ئەمەلدارلىق مۇددىتى توشۇپ،
ئورمان ئەهلى يېڭى سايلام قىلدى باش قوشۇپ.
چەبدەسلىكتە يېتەلمىگەچ هېچكىم مايمۇنغا،
ئولتازغۇزدى ئۇنى تەختكە-خانلىق ئورۇنغا.
يولۋاس باتۇر ئىمش پۈتكەندە سايلامغا كەلدى،
لېكىن خانغا هەممىدىن تىز سالامغا كەلدى.
كۈلگەن ئىدى كۆرگەن كۆزلەر ئۇنى مازاقلاپ،
دىدى يولۋاس ئەل ئالدىدا ئۆزىنى ئاقلاپ:
— يوقلىغىدىن ئەمەس بۇهال مەندە غۇرۇرنىڭ،
بىر ماقال بار:
"زامان زورنىڭ تاماششا كورنىڭ».
ئويلاپ كۆرۈڭ، هەق ئەمەسمۇ بوۋىلار سۆزى؟
تا ئەزەلدىن ئەما ئىرۇر تەقدىرنىڭ كۆزى!
ئەي نادانلار- شۇڭا مەندىن كۈلمەڭ، ئەمدى بەس،
سالامىم ئۇ قوڭۇلتاققا تەئەللۇق ئەمەس.
ماسلىشىپ مەن شارائىتنىڭ ئېهتىياجىغا،
تازىم ئەتتىم ئەمەلدارلىق هۆرمەت تاجىغا.
مايمۇنچاقنىڭ بېشىدىن تاج چۈشسۇنچۇ قېنى،
ئۇنىڭ بىلەن نەق مەيداندا كۆرۈڭلار مىنى!

توخۇ بىلەن بۆركۈت

قىقىپ تالماس قاناتلىرىنى،
پەرۋاز قىلدى بۆركۈت سامادا.
توخۇ ئۇندىن ئۈزەلمىدى كۆز،
مەنمۇ ئۇچسام دىگەن تامادا.

”نەرى ئارتۇق مەندىن بۆركۈتنىڭ،
ئۇ دىگەن تاز مىنىڭ تاجىم بار.
سىمىزلىكتىن قىلمايمەن ۋايىم،
نە قاناتقا ئىھتىياجىم بار“.

شۇ خىيالدىن مەس بولۇپ توخۇ،
باشقىدىنلا غەيرىتى ئاشتى.
باغ تېمىنىڭ شورىسى بىلەن
ئىگىزلىككە قاراپ ياماشتى.

سىپىل يەگلىغ تامىنىڭ ئۈستىگە
بىر ئامالاپ چىققان چېغىدا؛
ئۇ ئۆزىنى سەزدى بۆركۈتتەك،
تۇرغان گويا تەگرى تېغىدا.

مەنمەنلىگى قوينىدى زادى،
قاراپ پەسكە قايسىنۇ بېشى.
قارار تاپتى كۆگلىدە قەتئى،
ئۇنىڭ بۆركۈت بولۇپ ئۇچىشى.

قانىتىنى كىرىپ ــ پالاقلاپ،
ئۇچقان ئىدى يۇمۇپ كۆزىنى.
يەرگە چۈشتى نەچچە موللاقلاپ،
باشقۇرالماي زادى ئۆزىنى.

يىرىلغاندەك بولۇپ پوكىنى،
بىھۇشلۇقتىن سۇسلىدى نەپەس.
بۆركۈت ئوخشاش ئىگىز ئۇچالماس،
توخۇ قانچە قىلسىمۇ ھەۋەس.

تەنقىت تەقرىز

تەقرىز دىدى تەنقىتكە:
ــ تەرىك سۇرۇن.
ئەپتىگدىن مۇر ياغىدۇ،
سىنى كۆرسەم بۇرادەر،
تېنىم شۈركۈنۈپ،
ئىسىم ئاغرىدۇ.

سۇرى يامان سوتچىدەك
گاھ بىرىگە دوق قىلىپ،
تارتىسەن گاھ سوراققا.
زەھەردەك ئاچچىق،
قوپال سوزلىرىڭ
مۇش ئۇرغاندەك تىگەر قولاققا.

ئەكسىنچە سەن
نازاكەت بىلەن
كۆرۈنگەننى ئۈچۈرۈپ ــ ماختاپ،
كىشىلەرنى قىلىمەن قايىل.
شۇڭا سەندىن بىرار كىتاپخان،
پەقەت مەنلا ھورمەتكە نائىل.

تەنقىت دىدى:
ــ بازارلىق ھىلىڭ،
چۈشىن ئۇلاشقان شىرىنىگە ئوخشار.
سۆزلىگىنىم ھەقىقەت مىنىڭ،
سۆزلىگىنىم ھەقىقەت مىنىڭ...
كىممۇ ئاچچىق دورىغا خۇشتار؟!

دۇيجاڭنىڭ ئايىلى

(ھىكايە)

ئابدىقادىر تاش

قاسىم دۇيجاڭنى ئەمدىلا ئىشىكگە يولغا سالغان زورىخان، ئۇلاغلىرىغا يەم - بوغۇز بېرىۋېتىپ، ئۇنىڭ كەينىدىن ئىشىكگە بېرىشقا تەرەددۇتلىنىۋاتقاندا، ئىشىك ئالدىدا بىرسىنىڭ قاسىم دۇيجاڭنى چاقىرغان ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇ دەرۋازىنى ئېچىپ چىقىپ، قولىدا كەتمەن، ئىشتانلىرىنىڭ پۇشقاقلىرى تۈرۈلگەن، ئۇستىۋاشلىرى غەرق لايغا مىلەنگەن ھالدا تۇرغان ئۈچ نەپەر ئادەمنى كۆرۈپ ئەرۋايى ئۇچتى.

— قاسىم دۇيجاڭ ئۆيدىمۇ؟ - سورىدى ئۇلاردىن بىرسى.

— ياق، - دىدى زورىخان ئىتتىك ئارقىسىغا يېنىپ، ئۇ دەرۋازىنى يېپىپ كىرىپ كەتمەكچى بولىۋىدى، ھېلىقى كەلگەنلەر ئۇنى توختاتتى.

— توختىڭا زورىخان، قاسىم دۇيجاڭ نەگە كەتتى؟

— ئۇنى ئىزدەپ نېمە قىلاتتىڭلار؟ - دىدى زورىخان ئۇلارغا ئارقىسىنى قىلىپ تۇرۇپ.

كەلگەنلەردىن چاساقال بىرسى زورىخانغا چۈشەندۈردى:

— ماۋۇ ئېرىقتىكى سۇيىمىز يار كېتىپتىكەن، بىز ئۇچەيلەن بىرىپ قانچە قىلساقمۇ ئېتەلىمىدۇق، سۇنىڭ قىستىلىشىدا ئېرىقتىكى سۇ بىكارلا يەرگە كىرىپ كېتىۋاتىدۇ، شۇڭا قاسىم دۇيجاڭ ئەزالارنى تەشكىللەپ يارنى ئەتتۈرۈپ بىرەرمىكىن دەپ كىلىۋىدۇق.

— ۋايەي، شۇ گەپمىدى؟ - دىدى زورىخان قاپاقلىرىنى سۈزۈپ، - ئۇ ئەندى ئېرىقتىكى سۇنىمۇ ئۆزى ئەكىلىپ يېرىڭلارغا تۇتۇپ بەرسە بوپتىكەندە! بىزنىڭمۇ چا ئۆزىمىزگە چۇشلۇق

AltunOq

دىخانچىلىغىمىز بار. مۇشۇ تۈرقى ئېتىمىزدا ئىش تۈگىتەلمەي، بىر ئادەمنى پۇلغا سېتىۋالغىدەك بولىۋاتىمىز. سۇ لازىم بولغانلار يارنى ئۆزلىرى ئېتىپ، سۇنى ئەكىلىپ تۇتىۋەرسۇن. قاسىمنىڭ ئېتىمىزدا ئىشى بار.

— قارىسىلا زورىخان، — دېدى يەنە بىر يېلەن، — سىلە شۇنداق دېگەن بىلەن قاسىم دۇيجاڭ يىل ئاخىرىدا بىزدىن ئىش ھەققى ئالىدىغۇ؟ ئۇ مۇشۇنداق پەيتلەردە ئانچە — مۇنچە بىزنىڭ بەزى ئىشلىرىمىزغا قارىشىپ بەرمىسە...

— ئۇنىڭغا بېرىدىغان ئىش ھەققىڭلەرگە خوتۇنۇڭلارغا ئۇسما ئېلىپ بېرىڭلار، ۋايەي، تېخى بىزدىن ئىش ھەققى ئالىدۇ، دەۋاتقىنىنى، يوغان بىر نېمە بېرىدىكەنسىلەر، دۇيجاڭ بولدۇم دەپ خەخقە سېتىلىپ كەتتىمىكىن بۇ غالچا؟!

زورىخان سۆزلىگەن پېتى دەرۋازىنى "جالاققىدە" يېپىپ ھويلىسىغا كىرىپ كەتتى. ئۇ ئېتىمىزغا بېرىشقا شۇنچە ئالدىرىسىمۇ، ئۆي ئىچىدىكى ئىشلاردىن قولىنى ئۈزەلمەي، بىر ئاز كېچىكىپ چىقتى. زورىخان ئېتىمىزغا بارغاندا قاسىم دۇيجاڭ ئاللا بۇرۇن بىر بۆلۈم ئەزالارنى باشلاپ ئېرىقۋېشىغا كەتكەن ئىدى.

— خەپ توختاپتۇر، — دېدى زورىخان لىۋىنى چىڭ چىشلەپ، — كەچتە ئۆيگە كىرەرسەن!

× ×

بىر كۈنى قاسىم دۇيجاڭ ئۆزىنىڭ ئېتىزلىقىدا قوش ھەيدەۋاتاتتى. شۇ ئەسنادا بىر دېخان ئۇدۇللاپ ئېتىزمۇ - ئېتىز مېڭىپ ئۇنىڭ يېنىغا يېتىپ كەلدى.

— كۆرمەمسىز دۇيجاڭ، ماۋۇ ھەسەن دېگەن پاخشەك ئەتىگەن چىقسام مېنىڭ يېرىمنىڭ پاسىلىغا بىر مۇنچە جىرىم تىكىۋاپتۇ. مەن ئاچچىغىمدا چىقىپلا ئۇنىڭ تىككەن جىرىملىرىنى بىر تەرەپتىن يۇلۇپ تاشلىدىم. ئۇ يەنە تەپ تارتماي، بۇ يەر مېنىڭ پاسىلىم دەيدۇ، سىنىڭ پاسىلىڭ قىرنىڭ ئۇ تەرىپى ئەمەسمۇ دېسەم، بۇ تەرىپىمۇ مېنىڭ دەپ، مېنىڭ يېرىمنىڭ ئىچىگە كىرىۋاپتۇ. شۇنداق قىلىپ ئىككىيلەن ئازراق كاژ تالىشىپ قالدۇق. بىر يوسۇنغا ئادەم قاراپ تۇرۇپ شۇنداق قىلسا بولامدۇ؟ مەن ئۇنىڭ بىلەن تەڭ بولسام بىر مۇنچە بالا تېرىلاتتى. سىز بىر دەملىك ئىشىڭىزنى قويۇپ تۇرۇپ، بىزنىڭ شۇ دەۋايىمىزنى ۋاقتىدا بىر تەرەپ قىلىپ قويسىڭىز، ئۇ يەنە مەن يۇلىۋەتكەن جىرىملارنى بىشەملىك قىلىپ جايىغىلا تىككىلى تۇردى.

ھېلىقى دېخان ھاسىراپ - ھۆمىدەپ تۇرۇپ شۇ گەپلەرنى قىلدى - دە، قىردىلا زوڭزىيىپ ئولتۇردى.

قاسىم دۇيجاڭ قوشنى توختۇتۇپ قويۇپ، ئۇنىڭ بىلەن بىللە مېڭىۋىدى، بۇ چاغدا ئېتىزنىڭ بۇلۇڭىنى چاناپ، چالمىلىرىنى چوقىۋاتقان زورىخان قولىدىكى كەتمەننى چۆرىۋېتىپ بېرىپلا قاسىم دۇيجاڭنىڭ قولىغا كاپ قىلىپ ئېسىلدى:

— ھوي غالچا، ئەمدى نەگە بارىسەن؟ بۇ نېملەرنىڭ دەۋايىنى سوراپ كەلگىچە، ماۋۇ يەر قۇرۇپ كەتمەمدۇ؟

قاسىم دۇيجاڭ خوتۇنىنىڭ ئەلپازىنى كۆرۈپ ئاچچىق كۈلدى ۋە ئۆزىنى بېسىۋېلىپ:

— مەن ھازىرلا قايتىپ كېلىمەن. سەن ماۋۇ كاللارغا ئوت سېلىپ بەر، مەن كەلگىچە يەپ تۇرسۇن، — دېدى.

لېكىن زورىخان ئۇنىڭ قولىنى قويۇۋەتمىدى.

— كۆرىمەن، ھازىرلا قايتىپ كەلگىنىڭنى، سەن ھازىرلا كېلىمەن دېگەن يەردە تاس قا—

لىسەن قونۇپ قالغىلى. ئۇ يەرگە بارساڭ مۇنداق دەۋادىن يەنە نەچچىسى!

— قولۇمنى قويۇپ بەر، — دىدى قاسىم دۈيجاڭ ئايىلىغا يالۋۇرۇپ، — سەن تولا مېنىڭ ئىشىمغا ئارىلاشما، بولدى. مەن مۇشۇ ھەيدەيدىغان يەرنى بۈگۈندىن ئاشۇرۇپ قويسام بولىدىغۇ؟ كېچىلەپ بولسىمۇ ھەيدەپ تۈگىتىمەن.

شۇنداق قىلىپ قاسىم دۈيجاڭ ئايىلى زورىخاندىن قولىنى تەسلىكتە ئاجرىتىپ ماڭدى. لېكىن زورىخان ئاغزى بېسىلماي سۆزلەپ، ئېتىزنى بېشىغا كەيدى ۋە قاسىم دۈيجاڭنى ئاغزىغا كەلگەننى دەپ تىللاشقا باشلىدى:

— ساڭا دېخانچىلىقنىڭ كېرىكى يوق، بىر ئۆي لازىم ئەمەس، كۆنۈك غالچىلىق بىلەن ئۆتۈپ كېتىشۋاتىدۇ. سەن ھامان غالچا بولغاندىن كىيىن بار! بېرىپ خەقنىڭ غالچىلىقىنى قىل!

× ×

زورىخان كەچلىك غىزادىن كىيىن، قازان-قۇمۇش، قاچا-قوشۇقلىرىنى يۇيۇپ جاي-جايىغا قويىۋەتكەندىن كىيىن، بالدۇرلا ئورۇن سېلىپ ياتتى. ئۇ يېتىپلا ھايال ئۆتمەي كۆزى ئۇيقىغا كەتتى. قاسىم دۈيجاڭ يېرىم كېچىدىن ئۆتكەندە، يىغىندىن قايتىپ ئۆيىگە كەلگەن چاغدىمۇ ئۇ، ئىشىك-تۈڭلۈكنى مەھكەم تاقاپ ئىسسىق يوتقاندا يېتىپ بىخارامان ئۇخلاۋاتاتتى. قاسىم دۈيجاڭ ئىشىك ئالدىغا كېلىپ ئۇنى بىر نەچچە ئېغىز چاقىردى. قاتتىق ئۇخلاپ كەتكەن بولسا كېرەك دەپ ئۆگزىگە چالما تاشلىدى، ياندۇرۇپ يەنە چاقىردى. لېكىن زورىخان قوپۇپ ئىشىكنى ئاچمىدى. قاسىم دۈيجاڭ ئىشىك ئالدىدا خېلى بىر ھازا ساقلاپ تۇرغاندىن كىيىن، ئاخىرى ھويلىنىڭ تېمىدىن ئارتىلىپ ئۆيىگە كىردى.

— ھوي، ئۆلدۈڭمۇ، بارمۇسەن؟ — دىدى ئۇ زورىخاننىڭ بېشىغا كېلىپ.

— ئۆلمىدىم، مەن بار، — دىدى زورىخان چالا ئۇيقىلىق ئاۋازدا كۆزىنىمۇ ئاچماستىن.

— ئۇنداق بولسا مەن كەلگىنى نىكەم، نېمىشقا ئىشىكنى ئېچىۋەتمەيسەن؟

— سىلىنى كەلمەيدىكىن دەپتىمەن.

— مەن بۇ ئۆيگە كەلمەي نەگە باراتتىم؟

— سىلىنىڭ ئۆيلىرى ئازمۇ؟ بۇ ئۆيگە كەلمىسىلە باشقا ئۆيلەردە يېتىۋەرسىلىمۇ بولىدىغۇ؟

— باشقا ئۆيلەردە؟

— ھەئە، سىلە ھەممە ئادەمنىڭ غالچىلىقىنى قىلغاندىن كىيىن، ئۇلار سىلىنى بىر ئاخشام قوندۇرۇشقا يارىمامدىكەن.

— خوتۇن ئۇنداق دېمە. مېنىڭ قورسىقىم ئاچ، قېنى ماڭا ئېلىپ قويغان غىزايىڭ بارمۇ؟

— ۋۇي تېخى، مۇنداق گەپ بار دېسىلە، ئۇلار سىلىگە بىرەر ۋاخ غىزا بېرىشمىدىمۇ؟

بۇ گەپلەر قاسىم دۈيجاڭنىڭ راسا چىشىغا تەگدى. ئۇ ئەندى ئايىلى بىلەن تاكاللىشىۋېرىشنى ئەپ كۆرمەي، شۈك ئولتۇرۇپ تاماكا ئوراپ چېكىشكە باشلىدى. ئۇ ئاچچىق تاماكىنى قاتتىق-قاتتىق شوراپ خۇمارىغا قېنىۋالغاندىن كىيىن، ئوچاقۋېشى، تاختىۋېشىلارنى بىر قۇر ئاختۇرۇپ كۆردى. راستىنلا ئايىلى ئۇنىڭغا غىزا ئېلىپ قويمىغان ئىدى. قاتتىق قۇرۇق نان بولسىمۇ يەي، دەپ ساندۇقنى ئېچىپ قارىۋىدى، بىرەر چىشلەم نانمۇ چىقمىدى.

زورىخان بۇ چاغدا ئويغانغان بولۇپ جىم يېتىۋالغان ئىدى. ئۇ يوتقانغا بېشىنى تىقىۋېلىپ ئۇنىڭ يوچۇقىدىن قاسىم دۈيجاڭنىڭ ھەرىكىتىگە سەپ-سېلىپ ياتتى. قاسىم دۈيجاڭ ئۆي ئىچىنى سىنتاختا قىلىپ ئاختۇرۇپمۇ يېگىلى بىرەر نەرسە تاپالمىغاندىن كىيىن، ئۆگزىگە چىقىپ بىر باغلام قۇرۇق ئوتۇن تاشلىدى. ئۇ ئەمدى ئۆزى ئۈچۈن غىزا ئېتىشكە تەييارلانغان ئىدى.

× ×

— قاسىم دۆيجاڭ ئايىلى زورىخان بىلەن ئاجرىشىپ كەتمەكچى بوپتۇ.

— زورىخان كېچىچە ئەسكىلىك قىلىپ قاسىم دۆيجاڭ بىلەن جېدەل قىپتۇ، ئۇ ھازىر ئۆيدىكى ھەممە نەرسىلەرنى كۆچۈرۈپ كەتمەكچى بوپتۇ.

بۇ خەۋەر قاق سەھەردىلا پۈتۈن مەھەللىگە: ئۆيدىن — ئۆيگە، قۇلاقتىن — قۇلاققا ئاڭلىنىپ يەتتى. شۇنىڭ بىلەن تەڭ كوچىلاردا، ھويلىلاردا بۇ توغرۇلۇق غۇلغۇلا كۆتىرىلدى.

— ھەي، زورىخان بىلەن شۇنچە ئۇزۇن يىللار بىر مەھەللىدە ياشاپ تۇرۇقلۇقمۇ ئۇنىڭ مىجەزىنى بىلمەپتىكەنمىز، قاسىم دۆيجاڭ دۆيجاڭ بولۇپلا ئۇنىڭ سىرى ئاشكارا بولدى.

— بۇ خوتۇن يالغۇز قاسىم دۆيجاڭنىلا ئەمەس، پۈتۈن مەھەللىدىكىلەرنىڭمۇ كۆزىگە سەت كۆرۈنۈپ قالدى دەڭلا.

— شۇنداق، بىچارە قاسىم دۆيجاڭ ھېلىمۇ چىداپ كەلدى، ئۇ دۆيجاڭلىق خىزمىتىنى شۇنچە جان كۆيدۈرۈپ ئىشلەۋاتسا، بۇ خوتۇن ئۇنىڭ تارتىۋاتقان جاپالىرىنى ئىناز دەپ دەشنەم بېرىۋاتقان، تېخى ئاڭلىساق ئۆز ئېرىگە ۋاقتى - قارايىدا غىزامۇ بەرمەيدىكەن دەڭلا.

— شۇنداقمۇ دەيمىز باللا، ئالاھەزەل يامان بوپتۇ جۇما، قاسىم دۆيجاڭ يالغۇز تۇرسا، ئۆيگە قارامدۇ، ئېتىز - ئېرىق ئىشلىرىغا قارامدۇ؟ يەنە كېلىپ بىر دۆينىڭ دۆيجاڭلىق ۋەزىپىسى ئۇنىڭ زىممىسىدە تۇرسا...

— قويۇڭلار بولدى، ئۇ تېپىلماسنىڭ خو مىسىمىدى؟ زورىخان تاشلىۋېتىپ كەتكەن بىلەن بىز ئۇنى تاشلىۋېتەمدۇق. ئاتايىن ئۇنى دەپ قازان ئاسايمىز-دە، دېخانچىلىق ئىشلىرىغىمۇ قارىشىپ بېرەرمىز.

— زورىخاننىڭ ئەشۇنداق قىلىپ نىمە مۇددىئايى باركىنتاڭ؟

— نىمە مۇددىئايى بولاتتى، قاسىم دۆيجاڭ دۆيجاڭ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئائىلىسىدىكى دېخانچىلىق ۋە ئۆي ئىشلىرىنى بىز قىلىپ بەرسەك، زورىخان ئۆيدە ئۆزىنى پەدەزلەپ ئولتۇرسا، ھەممە ئادەم ئۇنى ”دۆيجاڭنىڭ ئايالى“ دەپ بېشىغا ئېلىپ كۆتەرسە بولىشۇدى، لېكىن ئىش ئۇنىڭ ئويلىغىنىدەك بولمىدى. قاسىم دۆيجاڭنىڭ دۆيجاڭلىق خىزمىتىدىن بۇ خوتۇنغا ھېچقانداق نەپ تەگمىگەچكە ئۆزىنى ئەتىۋا قىلغىلى شۇنداق قىلىدۇ — دەڭلا.

— توختاڭلا باللار، بىز ئۇنىمۇ دىدۇق، بۇنىمۇ دىدۇق، قاسىم دۆيجاڭ دۆيجاڭ بولمىغان بولسا مۇشۇ گەپلەرمۇ بولمايتتى. مانا ئەمدى ئۇ، بىزنىڭ خىزمىتىمىزنى قىلىمەن دەپ مۇشۇ كۈنگە قاپتۇ. بىز بۇ يەردە قۇرۇق پاراڭنى سوقماي، ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ بېشىنى ساقايتىشىغا ياردەم قىلمامدۇق؟

— شۇنداق قىلايلى، مېڭىڭلا ئەمىسە.

مەھەللىدىكى كىشىلەر بىردىن، ئىككىدىن قاسىم دۆيجاڭنىڭ ئۆيى ئالدىغا كېلىشكە باشلىدى. ئۇلارنى كۆرگەن زورىخان ھەددىدىن تېخىمۇ ئېشىپ ئۆي ئىچىدىكى سەرەمجانلارنى ئىشىك ئالدىغا ئېلىپ چىقىپ پومىلاۋاتاتتى. كەلگەنلەر بىردەم قاسىم دۆيجاڭغا، بىردەم زورىخانغا قارىشىپ ئۈنچىقماي جىم تۇرۇشتى.

— زورىخان ئىنساپ قىلىڭ، — دىدى ئاخىرى ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن چا ساقال بىر مويسىپىت دېخان، — قاسىم دۆيجاڭ بۇ ئۆيدە يالغۇز قالسا ئۇنىڭغىمۇ بىر نەرسە لازىم بولار!

— ئىنساپ قىلغان دىگەن مۇشۇ، — دىدى زورىخان ھەممىلەنگە قاراپ چالۋاقاپ، — ھەممىنى ئالمەن. بۇ سەرەمجانلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆزەم قىلغان.

زورىخاننىڭ ئاغزى دىر ئېچىلسا باسماق

تەس ئىدى. شۇڭا كەلگەنلەر ئۇنىڭغا ئارتۇقچە گەپ قىلمىدى. لېكىن قاسىم دۈيجاڭنى بىر چەتكە تارتىپ، ھەممە يەلەن ئۇنى ئارىغا ئېلىپ ئۇنىڭ بىلەن سۆزلەشتى. ئاندىن يەنە ھېلىقى چا ساقال كىشى زورىخانغا قاراپ:

— زورىخان، بۇ ئۆيدىن ئالىدىغان نەرسە-لىرىڭىز تۈگىدىمۇ - قانداق؟ چاپسانراق بو-لۇڭ، بۇ نەرسىلەرنى ھەقچان ئۆزىڭىزلا يۆت-كەپ بولالمايسىز، بىز ھارۋا قوشۇپ سىزنى تېزرەك يولغا سېلىۋېتەيلى - دېدى.

زورىخان بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ تۇيۇقسىز تۇخ-تاپ قالدى.

— ھەسلەرزە مېنى تېزرەك يولغا سېلىۋەتكىلى كەپ-تىكەنسىلەر دە!... — دېدى ئۇ كۆزىگە لىق ياش ئېلىپ.

— ئەمىسچۇ، سىزدەك بىر خو-تۇنىنىڭ مەھەللى-مىزدىن كەتكە-نىگە بۇ يەردە ئاياللار ئازىيىپ قالاتتىمۇ!

— مۇنداق دېگە-لا، بۇ گەپچە ھەم-مىڭلارنىڭ گېپى بىر ئىكەن-دە! سىلەر مېنى بۇ ئۆيدىن تېزى-رەك ھەيدىۋېتىپ قاسىمنى ئۆيلەمەكچىمۇ؟

— ئەلۋەتتە، سىز ئۇنى تاشلاپ كەتسىڭىز بىز ئۇنى ئۆيلەپ قويىمىز-دە!

— كەتمەيمەن، كەتمەيمەن، مەن ئەندى بىلدىم، ھەممىڭلارنىڭ خىيالىنى بىلىپ بولدۇم، بۇ مېنىڭ ئون سەككىز يىللىق تۇتقان ئۆيۈم. قېنى قانداق ئادەم مېنى بۇ ئۆيدىن كۆچۈر-ەلەن دەيدىكەن، ئۆزى كۆچسۇن!...

زورىخان بۇ چاغدا ئىشىك ئالدىغا يۆملىگەن نەرسىلىرىنى قۇچاقلاپ كۆتىرىپ ئۆي ئىچىگە ئېلىپ ماڭغان ئىدى.

گۇمان

(ھېكايە)

ئا. ئالماس

يېرىم كېچە، بۇلۇتلۇق ئاسماندىن سىم-سىم باھار يامغۇرى يېغىۋاتاتتى. تۆت قەۋەتلىك ھەيۋەتلىك بىنانىڭ بىرىنچى قەۋىتىنىڭ ئەڭ چېتىدىكى ئۆينىڭ ئىچى جىمجىت ئىدى. چىراقنى ئۆچۈرۈپ ياتقىنىغا ئانچە ئۇزۇن بولمىغان سەلىمەنىڭ كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمەي، يۈرىكى قانداقتۇر بىر ئەنسىزچىلىك بىلەن ئۇرۇۋاتاتتى. شۇ ئارىدا ئىشىك ئۇشتۇمتۇت قېقىلدى، سەلىمە ھودۇقۇش ئىچىدە چاپىنىنى كىيىپ، دەككە-دۈككىدە ئىشىك تۈۋىگە كەلدى.

— كىم؟

— مەن.

سەلىمە ئۆزىگە تونۇش بولغان غوپۇرجاننىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ، ئەندىشىسى يوقاپ ئىشىكنى ئاچتى. لېكىن، ئۇ غوپۇرجاننىڭ چىرايىنى كۆرۈپ ئىختىيارسىز چۆچۈپ كەتتى. ئۇنىڭ ئاغزىدىن ھاراق پۇرىقى كېلىپ تۇراتتى، تۇيغۇن قوي كۆزلىرىدە قانداقتۇ بىلگىلى بولمايدىغان غەزەپ ئۇچقۇنلىرى چاقنايتتى. سەلىمە ئۇنىڭ سوغاق قارىشىدىن ھەيران قالدى ۋە كۆڭلىدە "بىرەر كۆڭۈلسىزلىك بولدىمىكىن» دىگەن ئوي پەيدا بولدى-دە، ئۇنىڭدىن سورىدى:

— نەگە باردىڭىز، مۇشۇ كەمگىچىمۇ يۈرگەن بارمۇ؟ ئەنسىرەپ كۆزۈمگە زادى ئۇيقۇ كەلمىدى...

— نەگە بارغانلىغىمنى سوراپ نىمە قىلاتتىڭىز؟ غوپۇرجان سەلىمەگە قىرىچە تەگدى. ئەركىشى مەس بولۇپ قالغاندا، ئۇنىڭ بىلەن سۆز تەگىشىش مۇۋاپىق ئەمەس ئىدى. شۇڭا سەلىمە قايتا گەپ قىلىشتىن ئۆزىنى قاچۇردى. غوپۇرجان سەلىمەگە قانداقتۇر بىر گۇمانى تۇيغۇدا سەپسېلىۋاتاتتى. غوپۇرجان مەسلىگىنى تۇيدۇرماسلىققا تىرىشسىمۇ، لېكىن، ئاغزىدىن گېپى چۇشۇپ قېلىۋاتاتتى، شۇنداق

بولسىمۇ، ئۇ قايتىلاپ سورىدى:

— باللار ئۇخلاپ قالدىمۇ ؟

— ئۇخلاپ قالغىلى نەۋاخ.

غوپۇرجان گەپ قىلماستىنلا كىچىك ئۆينىڭ ئىشىكىنى ئىچىپ چىراقنى ياندۇردى، ئۇ بالىلىرىنىڭ تاتلىق ئۇخلاۋاتقانلىغىنى كۆرۈپ، ھەسرەتلىك بىر تىنىدى ـ دە، چىراقنى ئاستا ئۆچۈرۈپ ئارقىسىغا ياندى، چوڭ ئۆيگە كىرىپ ئىشكاپنى ئاچتى، ئۇنىڭدىن قارا سۆكنو شەپكىنى ئالدى ـ دە، تاشقارقى ئۆيدىكى كارۋاتنىڭ بۇرجىگىدە ئەنسىزلىك ئىچىدە ئولتۇرغان سەلىمىگە كۆرسەتتى. سەلىمە ئىشنىڭ ماھىيىتىنى چۈشىنەلمەي ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ قالدى. غوپۇرجاننىڭ قولى ئىختىيارسىز تىترەۋاتاتتى. ئۇ بىردىنلا شەپكىنى سەلىمىگە كۆرسىتىپ تۇرۇپ سورىدى:

— بۇ كىمنىڭ شەپكىسى؟

سەلىمە قاتۇرۇلغان ھەيكەلدەك سۈكۈت ئىچىدە نىمە دىيىشىنى بىلمەي، ئاخىرى جاۋاپ بەردى:

— بىلمەيمەن.

— بىلمەيمەش، سىز بىلمىگەن شەپكە بۇ ئۆيگە قانداق كىلىپ قالدى ؟ غوپۇرجان مەس بولغان بىلەن ھۇشى جايىدا ئىدى. شۇڭا، يەر ئاستىدىن زىلۋا بوي، قارا قۇمچاق كەلگەن ئايالىنىڭ چىرايىنى خۇپىيانە كۆزىتىۋاتاتتى. سەلىمىدە ھىچقانداق ئۆزگىرىش بولمىدى. لىكىن يۈزىدە پەيدا بولغان ھەيرانلىق ئالامىتى تىخىچە يوقاپ كەتمىگەن ئىدى.

— غوپۇرجان، زادى نىمە دىمەكچىسىز ؟ مىنى ئازاپلىماي، گەپنى ئوچۇق ئىيتىڭە ! سەلىمە بەكمۇ جىددىيلىك ھىس قىلىۋاتقان بولسىمۇ، ئۆزىنى تۇتۇپ تۇرۇشقا تىرىشىۋاتاتتى.

— سەلىمە خۇپسەنلىك قىلماڭ، ئالدىنقى كۈنى مىھرىگۇل چوڭ ئۆينىڭ ئاستىنى يۇغاندا، كارۋات ئاستىدىن مۇشۇ شەپكە چىقىپتۇ. بۇ شەپكە ئۆيگە زادى قانداق كىلىپ قالدى ؟ ئۇ غەزەپتىنمۇ ياكى بولمىسا تونۇغانلىغىدىنمۇ، غال ـ غال تىترەيتتى.

— سىز ئىشىنىڭ، شەپكىنىڭ كىمنىڭ ئىكەنلىگىنى، بۇ ئۆيگە قانداق كىلىپ قالغانلىغىنى بىلمەيمەن.

— ئىشەنمىدىكەنمەن تىخى، شەپكىنىڭ نەدىن كەلگەنلىگىنى سەن بىلمىسەڭ كىم بىلىدۇ؟!

غوپۇرجان غەزەپتىن بىردىنلا سەلىمىنى سەنلەپ سالغانلىغىنىمۇ سەزمەي قالدى ۋە ئالدىدا تۇرغان ئايالىنىڭ كاچىتىغا بىرنى سالدى، ئارقىدىن ئاچ بۆرىدەك سەلىمىگە ئىتىلىپ، بىلەكتەك ئۆرۈلگەن يۇمشاق چىچىنى قاماللاپ سىلكىشكە باشلىدى. سەلىمە «ۋايجان» دىگىنىچە، قاياققا تارتسا شۇ ياققا ئىگىلىپ، خۇددى مەجنۇنتالدەك تولغىناتتى. لىكىن ئۇ پوپاڭ سىلىپ، ئىشنى خوشنىلارغا ئاشكارىلاشنى خالىمىغانلىقتىن، چىچى تارتىلغان چاغدىكى ئازاپقا نائىلاج چىداشلىق بىرەتتى.

— راستىڭنى ئىيتامسەن ـ يوق؟ راستىڭنى ئىيتمايدىغان بولساڭ ··· مەن سىنى···

دەرغەزەپتىن غوپۇرجاننىڭ ۋۇجۇدى ياپراقتەك تىترەيتتى، چىشلىرى غۇچۇرلايتتى. تۈنۈگۈندىن بىرى ئۇنىڭ قەلبىنى پاراكەندە قىلىۋاتقان زىددىيەت ئۇنى ھەر خىل ئويلارغا سىلىپ ئازاپلىماقتا ئىدى، شۇڭا ئۇ بۈگۈن بازاردىكى مەيخانىغا بىرىپ، ھاراقنى بولۇشىغا ئىچكەن، ياماغۇرنىڭ يىغىۋاتقىنىغا قارىماي باغدا ئولتۇرۇپ، ئۆزى بىلەن ئۆزى مۇڭدىشىپ، كۆڭلىدە پەيدا بولغان گۇماندىن كىلىپ چىققان غەزەپنى باسالماي ئۆيگە كەلگەن ئىدى.

تويى قىلغان ئون نەچچە يىلدىن بىرى، ئايالىنى تاك ئىتىپ چىكىپ باقمىغان غوپۇرجان نىمىشقا شۇنى-

داق قىلىدۇ، ئۇنى شۇنداق قىلىشقا مەجبۇر لاۋاتقان سەۋەپ نىمە؟ ئۇ، سىفەن شۆيۈەندە ئوقۇۋاتقان چېغىدىلا سەلىمە بىلەن تونۇشۇپ، ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالغان، سەلىمىمۇ ئېغىر مىجەز، تەمكىن غوپۇرجاننى چىن قەلبىدىن ياقتۇرۇپ قالغاچقا، مەكتەپ تۈگەشكە ئاز قالغاندا، ئۇنىڭ تەكلىۋىگە ماقۇللۇق بىلدۈرگەن ئىدى. ئۇلار ئارام ئېلىش كۈنلىرى باغ سەيلىسىگە بارغاندا ياكى گۈللەر ئېچىلىپ كەتكەن گۈلزارلىقتا ئولتۇرۇپ تاتلىق پاراڭلارغا چۆشكەندە، غوپۇرجان كەلگۈسى ئائىلىۋى تۇرمۇش ھەققىدە گەپ ئېچىپ، ماركسىنىڭ ئۆز ئايالىنى بەكمۇ ھۆرمەت قىلىدىغانلىقى، ئاياللارنى خارلىغۇچىلارغا بەكمۇ ئۆچ ئىكەنلىكىنى، كەلگۈسىدە شۇنداق ئائىلىۋى تۇرمۇش ئۆتكۈزۈشنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقىنى قانچىلاپ قېتىم ئوتتۇرىغا قويمىغانىدى، ئۇ ئايدىڭ كېچىلەردە مەكتەپ بېغىدا سەلىمە بىلەن سەيلە قىلىپ يۈرۈپ ئۇنىڭ قاپقارا چاچلىرىنى سىلاپ تۇرۇپ: „ سەلىمە، چېچىڭىز نىمە دىگەن ئۇزۇنھە؟ „ دىگەن سۆزلەرنىمۇ قىلغان ئىدىغۇ؟ شۇ يۇمشاق چاچنى بۈگۈن سىلىكىشكە ئۇنىڭ قانداقمۇ قولى باردىكىن؟

سەلىمە مۇشۇلارنى ئويلاپ، غوپۇرجاننىڭ قىلىۋاتقان ئەسكىلىكى ئۈچۈن بەكمۇ خاپا بولدى. ئارقىدىن يەنە خىيالغا چۆكتى: „ بۇ شەپكە ھەققەتەن گۇمان تۇغدۇرىدۇ، تۇرمۇشتا كىشى ئويلاپ باقمىغان بەزى تاسادىپى ئىشلارمۇ بولۇپ قالىدۇ، ئەر كىشى ئۇنىڭ تېگىگە يەتكىچە يا ئۇنداق، يا مۇنداق كۆز قاراشتا بولماسلىقى مۇمكىن ئەمەس. بۇ شەپكە زادى قانداق قىلىپ كارۋات ئاستىغا پەيدا بولۇپ قالىدىكىن، تۇرمۇشىمىزنىڭ ئىناق ئۆتىۋاتقانلىقىنى كۆرەلمەيۋاتقانلارنىڭ ئىشى بولۇپ قالمىسۇن يەنە؟ بۇ، ئاخىرى ئېنىقلىنىدۇ. بىراق، شۇ ۋاقىتقىچە سەۋرى قىلىشىم كېرەك، بۇ سىر ئېچىلغاندىلا غوپۇرجان مېنىڭ ئالدىدا...»

سەلىمە ئويلىغانسېرى كۆزلىرىدىن چىققان ئاچچىق يېشى بېغى ئۈزۈلگەن مارجاندەك تۆكۈلىۋاتاتتى. ئۇ، ئېسەدەپ تۇرۇپ دىدى:

— غوپۇرجان، ئۇنداق قىلماڭ، ماڭا بىكار قارا سۇركەۋاتىسىز، مەندە گۇنا يوق، ئايالىغا ئىشەنمىگەن ئەرلا كۈنلەيدۇ، گۇمانخور كېلىدۇ. ئورۇنسىز گۇمان بىلەن مېنى ھەم ئۆزىڭىزنى ئازاپلىماڭ، چېچىمنى قويىۋېتىڭ، بېشىم ئاغرىۋاتىدۇ.

سەلىمىنىڭ ئاۋازى ھەققەتەن ئادەم ئېچىنغۇدەك مۇڭلۇق ئىدى. ئۇنىڭ گەپلىرى ھەقلىق بولسىمۇ، لېكىن، غوپۇرجاننىڭ كاللىسىدىن دەرھال ئۆتمەيۋاتاتتى.

— راستىڭنى ئېيت، بولمايدىغان بولسا ...

سەلىمە يۈرەك سۆزلىرى ئارقىلىق يولدىشىنىڭ كۆڭلىنى يۇمشىتالمىدى، ئاخىرى بىئىلاج ئۇنىڭ قولىدىن بوشۇنۇش خىيالىغا كەلدى ۋە غوپۇرجاننىڭ مەسلىگىدىن پايدىلىنىپ، بىرلا سىلكىنىپ چېچىنى قولىدىن بوشاتتى، غوپۇرجان قوغلاپ يەتكىچە سەلىمە چاققانلىق بىلەن چوڭ ئۆيگە كىرىپ، ئىشىكنى ئىچىدىن ئىلىۋالدى.

— ئاچ، ئاچمايدىغان بولساڭ، — دىدى غوپۇرجان ئىشىكنى ئىتتىرىپ، — كۆرگۈلۈكۈڭنى كۆرىسەن.

— يولسىزلىق قىلماڭ، ھەرقانداق ئىش بولسا ئەتە سۆزلىشەيلى، — دىدى سەلىمە ئۆي ئىچىدىن مۇلايىملىق بىلەن، — ئارام ئېلىڭ، كەچتە باللارغا لەغمەن ئېتىپ، سىزگىمۇ ئېلىپ قويغان، قوسىغىڭىز ئاچ بولسا يېۋېلىڭ!

سەلىمىنىڭ تىترەپ تۇرۇپ ئېيتقان سۆزلىرى غوپۇرجاننى ئىشىكنى ئىتتىرىشتىن توختاتتى. بىراق، ئۇنىڭ كۆڭلىدىن شۈبھە كۆ-

تۇرۇلۇپ كەتمىگەچكە، مېڭىسىدىكى قۇرۇت ئۇنى يەنە ئەزۋەيلەشكە مەجبۇرلاۋاتاتتى:

— كېيىنىڭ شەيپىسى ئىمكەنلىكىنى سەن بىلمەسەڭ، كىم بىلىدۇ؟ مەن ئىشەنمەيمەن.

— مەنمۇ بەك قېيىنىلىۋاتىمەن. بۇ بىر تېپىشماق، ھەر ھالدا بۇ تېپىشماقنى تاپماي بولمايدۇ.

قايتا بۇ مەسىلىنى تەگەشكە سەۋەپ تاپالمىغان غوپۇرجان بىردىنلا بوشاشتى. ئاخىرى پەسكويىغا چۈشۈپ، ئۈن- تىنسىزلا ئىشىك تۈۋىدىن ئارقىغا چېكىندى. غوپۇرجان قوسىقى ئاچ بولسىمۇ، ماغدۇرسىزلىقتىن، ئايىغىنىمۇ سېلىشقا ئۈلگۈرمەي، كۆرپە سېلىنغان كارۋات ئۈستىگە ئۆزىنى گۈپپىدە تاشلىدى.

2

يولدىشىدىن ئۈرۈنسىز تاياق يېگەن سەلىمە قاتتىق رەنجىدى. چۈنكى، غوپۇرجان تۇرمۇش قۇرغاندىن تارتىپ، مۇشۇ ھادىسە سادىر بولغىچە سەلىمىنى پەقەت رەنجىتمىگەن ئىدى. سەلىمە مېھرىگۈل بىلەن پازىلجاننى ئارقا - ئارقىدىن تۇغۇپ بىرسىنى 10 ياشقا، بىرسىنى 9 ياشقىچە كىرگۈزگىچە غوپۇرجان سەلىمىنىڭ قولىغا قول، پۇتىغا پۇت بولۇپ، تاماق ئېتىشكىچە تەڭ كۈچ چىقىراتتى. سەلىمىمۇ غوپۇرجاننى ھۆرمەت قىلاتتى، بېشىغا ئېلىپ كۆتەرگىدەك بولاتتى. بۇلارنىڭ بىر - بىرىگە بولغان كۆيۈنۈشلىرى خۇلۇم - خوشنىلارنىمۇ ھەيران قالدۇراتتى. سەلىمە ئەشۇ شېرىن، مەنىلىك ئۆتكۈزگەن كۈنلەرنى قايتا - قايتا ئەسلەپ، تاڭ سۈزۈلۈشى بىلەن تەڭ ئورنىدىن تۇرۇپ، بالىلىرى بار ئۆيگە كىردى. كارۋاتتا بالىلىرى بىخارامان ئۇخلاۋاتاتتى. ئۇ، بالىلىرىغا قاراپ كۆڭلى يېرىم بولدى، ئارقىدىن ھېچنەمىنى تۇيماي لەرزان

خورەك تارتىپ ئۇخلاۋاتقان غوپۇرجاننىڭ قېشىغا كىرىپ، بىر ھازا تۇرۇپ قالدى ۋە ئۇنىڭ كېچىكى قىياپىتىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ، قەلبىدە بىردىنلا غەزەپ ئوتى يېنىشقا باشلىدى، بىراق، ئۇزۇن يىللىق بەختىيار تۇرمۇشىنى ئېسىگە ئېلىپ، يېڭىۋاشتىن خىيالغا چۆكتى: "ئۇنىڭ مېنىڭ قەلبىمنى مۇشۇكەمگىچە چۈشەنمىگىنى بەكمۇ قاملاشمىغان ئىش بولدى، ئەرلەرنىڭ گۇمانخور كېلىدىغانلىقىمۇ ئېنىق. ئۇ، بىلكۆيۈم ئەر ئەمەس، لېكىن ئۇنى شۇنداق قىلدۇرغان - شەپكە. بۇنى ئېنىقلىماي زادى بولمايدۇ. گۇمان - شۆبھە يېشىلمىگىچە مەن ئۇنىڭ يۈزىگە قانداق قارىيالايمەن؟ كۆڭلۈمدىكى غەشلىكتىن قۇتۇلماي تۇرۇپ ئۇنىڭ بىلەن قانداقمۇ بىر ئۆيدە بولۇشۇم مۇمكىن؟!"

سەلىمىنىڭ خىيال يىپىنى ئەندىلا ئورنىدىن تۇرۇپ ئانىسىنىڭ قېشىغا كىرگەن مېھرىگۈلنىڭ "ئانا" دىگەن يېقىملىق ئاۋازى ئۈزۈپ تاشلىدى.

— قىزىم، تۇردۇڭمۇ؟ دەرھال يۈزۈڭنى يۇغىن، — دىدى سەلىمە روھى ھالىتىدىكى يامانلىقنى سەزدۇرمەسلىككە تىرىشىپ، — ساڭا گېپىم بار.

سەلىمە شۇ سۆزنى قىلىۋېتىپ، غوپۇرجاننىڭ ئايىغىنى سالدۇردى. ئۈستىگە يوتقان يېپىپ قويدى. ئاندىن دەرىزە تاكچىسىدىكى تەشتەكتە تۇرغان گۈللەرگە سۇ قۇيدى، تەشتەكتە ھۇپپىدە ئېچىلغان قىزىل گۈلنى تازا بىر پۇرىۋالغاندىن كېيىن، ھەسرەتلىك تىنىدى - دە، ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ قىزى مېھرىگۈلنى چاقىردى:

— قىزىم مېھرىگۈل، نەچچە ۋاقىتتىن بېرى چوڭ ئاناڭغا ئۆيدە يېتىپ - قوپۇپ قاراۋاتاتتىم، ئىككى يەردە تاماق ئېتىپ

بەكمۇ قىينىلىپ كەتتىم، خىزمىتىمگە تەسىر يېتىۋاتىدۇ، ئەندى ئۇنداق قىلالمايمەن. چوڭ ئاناڭ ياخشى بولغىچە داداڭلار بىلەن تاماق ئېتىپ يەپ تۇرۇڭلار، ئۆيگە ياخشى قاراڭلار، گۈللەرگە ۋاقتى - قارايىدا سۇ قۇيۇشنى ئۇنتۇپ قالماڭلار، ئوبدان ئوقۇڭلار. داداڭ ئورنىدىن تۇرغاندا ئۇنىڭغا مەن دىگەن گەپلەرنى دىگىن، تۈنۈگۈن چوڭ ئاناڭنىڭ ئەھۋالى بىر ئاز ئۆزگۈرۈپ قالغان ئىدى. ھازىر دوختۇرخانىغا بارمىسام بولمايدۇ...

سەلىمە سۆزىنى تۈگىتىپلا ئىشىك تەرەپكە ماڭدى. بۇ چاغدا پازىلجانمۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇنىڭغا ئەگەشتى. سەلىمە ئۇنى كۆكسىگە چىڭ بېسىپ سۆيگىنىچە بەزلىدى، دادىسىنىڭ، ھەدىسىنىڭ سۆزىنى ئوبدان ئاڭلاپ، تىرىشىپ ئوقۇش ھەققىدە بىر نەچچە ئېغىز سۆز قىلدى - دە، خوشلۇشۇپ ئۆيدىن چىقتى.

3

غوپۇرجان خېلى ۋاقىتچە ئورنىدىن تۇردى. تاشقىرىدا يامغۇر توختىغان بولسىمۇ، لېكىن، ھاۋا تولۇق ئېچىلمىغان ئىدى. ئاسماننى بۇلۇت قاپلاپ تۇراتتى. غوپۇرجاننىڭ مەسلىگى يېشىلمىگەچكە، ۋۇجۇدىدا كۈچ يوق ئىدى. بېشى قېيىپ، قۇسۇپ تاشلايدىغاندەكلا تۇراتتى. ئۇ، مېھرىگۈلدىن ئەھۋالنى ئۇقتى ۋە ھەسرەتلىك تىندى. شۇ كۈندىن باشلاپ ئۆي ئىشلىرى غوپۇرجاننىڭ باشقۇرۇشىغا قالدى. ئۇ، مەكتەپتىن كېلىپ تاماق ئېتىشكە ئاران ئۈلگۈرەتتى. قىسقىسى ئۇ، بۇ ئەھۋال توغرۇلۇق ھېچكىمگە تىنمىدى. سەلىمىگە بەكمۇ ئېچىكىشىپ كەتكەچكە، ئۇنىڭسىز ئۆتكەن كۈنلىرى ئەمەن چاينىۋالغاندەك مەنىسىز ئۆتۈۋاتاتتى.

ئارىدىن ھەش - پەش دىگىچە بىر ھەپتە ئۆتكەن بولسىمۇ، غوپۇرجان سەلىمە بىلەن كۆرۈشەلمىدى. ئۇ، قېيىناتىسىنىڭ ئۆيىگە بارغاندا بولسۇن ياكى دوختۇرخانىدا ياتقان قېيىناتىسىنى يوقلاپ بارغاندا بولسۇن، سەلىمە بىلەن ئۇچرۇشالمىدى. بىر كۈنى ئۇ يېرىم سائەت بۇرۇن ئىشتىن چۈشۈپ، مەيخانىغا بېرىپ، يۈز گىرام ئىچىۋالدى - دە، سەلىمە ئىشلەيدىغان باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ ئالدىدىكى يولنىڭ چېتىدە تۇردى. بىلىنەر - بىلىنمەس چىقىۋاتقان سوغاق باھار شاملى دولىنى قورۇسىمۇ، لېكىن ئۇ سوغاققا پەسەنت قىلماي، مەكتەپ ئىشىكىدىن كۆزىنى ئالماي قاراپ تۇراتتى، بىر چاغدا مۇئەللىملەر بىردىن - ئىككىدىن بولۇشۇپ ئۆيلىرىگە مېڭىشتى، لېكىن بۇ قاتاردا سەلىمە يوق ئىدى. غوپۇرجان بىر ئوقۇتقۇچىنىڭ ئالدىنى توسۇپ سەلىمىنى سورىغان ئىدى، ئىشخانىدا قالغانلىقىنى ئېيتتى.

غوپۇرجان ئىشىكنى ئېچىپ كىرگەندە، سەلىمە تاپشۇرۇق تەكشۈرۈۋاتاتتى. يولدىشىنى كۆرگەن سەلىمە ئورنىدىن تۇرغان بولسىمۇ، ئۇنىڭغا تىكىلىپ قاراشقا جۈرئەت قىلالمىدى، تىلى كالۋالىشىپ گەپ قىلالماي. يېنىچە ماي تارتىپ تۇرۇۋالدى. تەڭ قىسىلىقتا قالغان غوپۇرجان بىر قىزىرىپ، بىر تاتىرىپ، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكىلى كەلگەنلىكىنى ئېيتقاندىن كېيىن، سەلىمە تەستە زۇۋان سۈردى:

— شەپكىنىڭ ئىگىسى چىقتىمۇ؟

— ياق، تېخى تېگىگە يېتەلمەي سارالڭ بولۇپ قالغىلى تاسلا قېلىۋاتىمەن، - جاۋاپ بەردى غوپۇرجان.

— مېنى تولا قىينىماي، ئاغىنىڭىز شەردىگە مېھمان چاقىرغاندا كەلگەنلەردىنمۇ سو-

رۇشتۇرۇپ بېقىڭ !

— سۇرۇشتۇرۇپمۇ كۆردۇم ، كەلگەنلەردىن
بىرەرسىمۇ شەپكىنى مېنىڭ دېمىدى.

غوپۇرجاننىڭ باشلانغۇچ مەكتەپتىن تار –
تىپ ئوتتۇرا مەكتەپكىچە بىللە ئوقىغان سا –
ۋاقدىشى ئەمەتجان تەكلىپ بىلەن «ن» شەھە –
رىدىكى سىفەن شۆيۈەنگە بىر ئايلىق ماتېماتى –
كا دەرسى ئۆتۈشكە كەلگەن ئىدى . ئۇ قاي –
تىش ئەرپىسىدە غوپۇرجان ئۆز ئۆيىدە ئەمەت –
جانغا ئۇزۇتۇش زىياپىتى بەرگەن، بۇ زىيا –
پەتكە غوپۇرجان ئۇن نەچچە خىزمەتدىشىنى
چاقىرىپ تاكى تاڭغىچە ئولتۇرۇشقان ئىدى .
سەلىمە شۇ كۈنكى ئولتۇرۇشنى قايتا ئەسلەپ،
يەنە كۆڭلىدە ئويلىغانلىرىنى ئوتتۇرىغا
قويىدى :

— دوستىڭىز ئەمەتجاننىڭ شەپكىسىمۇ قارا
سۆكنودىن تىكىلگەن شەپكىدەك قىلىۋاتاتتى .
مەن شۇ كۈنى ئۇنىڭ دالانغا يالاڭباشتاق
چىققانلىغىنى كۆرگەن ئىدىم . شۇنىڭ بولۇپ
قالمىسۇن يەنە ؟

بۇ گەپ بىلەن غوپۇرجان بىر ئاز سەگەك –
لەشتى . لېكىن سەلىمىنىڭ پەرىزىگە ئى –
شىنىپمۇ كەتمىدى.

— ئۇنداق بولسا بىرەر خەت – پەت بول –
سىمۇ يېزىپ قويماسمىدى ؟

— دېگىنىڭىزمۇ دۇرۇس ، ئېهتىمالغا قاري –
شى سۈرۈشتە قىلىپ قويغىنىڭىزنىڭ زىيىنى
يوق . ئاڭلىشىمچە ، كىشىلەر قاتتىق مەس
بولغاندا نەگە بارغانلىغىنىمۇ بىلمەيدىغان
هالەت بولىدىكەن . ئۇمۇ شۇ كۈنى خېلى ئې –
غىر ئىچكەندەك تۇراتتى ، شەپكىسىنىڭ نەدە
قالغانلىغىنى پەرەز قىلالماي قالغان بولىشىمۇ
مۇمكىن.

سەلىمە سۆزى ئاياقلىشىشىغا سائىتىگە قا –
راپ ، ئانىسىنى ئېسىگە ئالدى – دە ، دەپ –

تەرلەرنى يىغىشتۇرۇپ سومكىسىغا سالدى .
غوپۇر جانمۇ ئۇششۇق – تۆشۈك گەپ قىلماي ،
ئىشىك تەرەپكە قاراپ ماڭدى . ئۇلار چاز –
دۇرماي مەكتەپ ئىشىكىدىن چىققىچە بىللە
ماڭدى ، ئىشىكتىن چىققاندىلا ، ئايرىلىپ
باشقا – باشقا ياققا كەتتى.

بىر كۈنى غوپۇر جان ئاخىرقى دەرسىنى
بېرىپ بولۇپ ، ئىشخانىسىغا كىرگەندە ، شىرە
ئۈستىدىكى ئۆز نامىغا كەلگەن زاكاز خەتكە
كۆزى چۈشتى . ئۇ لىپاپىنى يىرتىپ ، خەت –
نى ئوقۇپ بولۇپ ، ئايالى سەلىمىنىڭ ئۆت –
كەندە قىلغان مۇنۇ سۆزلىرىنى ئەسكە ئال –
دى : " هازىرقىزاماندا ئىلىم – پەن شۇنچە
تەرەققى قىلدى ، لېكىن ئىنسان يۈرىگىنىڭ
پاك – ناپاك ئىكەنلىگىنى تەكشۈرىدىغان ئاپا –
رات تېخى دۇنياغا كەلمىدى ، ئەگەر شۇن –
داق ئاپارات ئىجات قىلىنغان بولسا ، مې –
نىڭ يۈرىگىمنىڭ زادى قانداقلىغى ئاللىقا –
چان مەلۇم بولاتتى . غوپۇرجان ، مەن سىز –
گە يەنە بىر قېتىم شۇنى ئېيتىمەنكى ، مەن
ھەننىۋا گۈلگە قونۇپ ، ئۇنىڭ شىرنىسىنى
تېتىپ بېقىشنى نىيەت قىلىدىغان كېپىنەكلەر –
گە ئوخشىمايمەن . مەن مۇھەببەتكە خىيانەت
قىلىدىغان ئاياللارنىڭ ئۆزىگە بەختسىزلىك
ئېلىپ كېلىدىغانلىغىنى ، شۇنداقلا ئىككى قە –
لبنى جاراھەتلەندۈرىدىغانلىغىنى بىلىمەن ،
پاكىت ھەممىنى قايىل قىلىدۇ . مېنىڭ قاز –
داق ئايالىغىم جامائەتكە ۋە ئۆزەمگە بەكمۇ
ئايان ، ياماناىقنىڭ قاچان پاش بولىغىنى
بار ؟ "

غوپۇرجان قولىدىكى خەتنى قايتا – قايتا
ئوقۇپ ، ئۆزىنى ئېيىپلىدى : " گۇمان ئىمان –
نى قاچۇرىدۇ " دېگەن مانا شۇ – دە !
مەن ئورۇنسىز گۇمان بىلەنلا سەلىمىنى "
ئۇ قولىدىكى خەتنى يانچۇغىغا سېلىپ قو –

AltunOq

يۇپ، تاپشۇرۇق تەكشۈرۈشكە كىرىشتى. شۇ ئارىدا، مەكتەپتىن قايتقان مېھرىگۇل بىلەن پازىلجان بۆلۈمگە كىرىپ كەلدى ۋە چوڭ ئانىسىنىڭ بالىنىتسىدىن چىققانلىقىنى ئېيتتى. غوپۇرجان بالىلىرىغا:

— سىلەر ئۆيگە بېرىپ، چاي - پاي ئىچىپ، دەرس تەكرارلاڭلار. مەن ئىشتىن يانغاندا، چوڭ ئاناڭلارنى يوقلاپ، ئاندىن ئۆيگە بارىمەن، — دېدى - دە، بالىلىرىنى ئۆيگە كېتىشكە دەۋەت قىلدى. مېھرىگۇل:

— ئانام، چوڭ ئاناڭلار بالىنىتسىدىن چىقسا ئۆيگە قايتىپ كېلىمەن دېگەنتى، قايتىپ كەلمەمدۇ؟ — دەپ سورىدى. بۇنىڭدىن ھودۇقۇپ قالغان غوپۇرجان چاندۇرماي:

— ئاناڭلارنى ئىككى كۈندە بىر كۆرۈپ تۇرۇپمۇ سېغىنىپ قاپسىلەندە، قايتىپ كېلىدۇ، مېڭىڭلار، — دېدى. لېكىن ئۇنى ئېلىپ كېلىشكە ئېنىق ۋەدە بېرەلمىدى.

شۇ كۈنى كەچقۇرۇن غوپۇرجان بىلەن سەلىمە ئۆيگە كەلگەندە، بالىلىرى ئۇخلاپ قالغان بولۇپ، سائەت 10 دىن سەل ئاشقان ئىدى. قارشى بىنانىڭ ئۈستىگە كەلگەن تولۇنئاينىڭ نۇرى دېرىزىدىن ئۆيگە چۈشۈپ تۇراتتى. سەلىمە بالىلىرى ياتقان ئۆيگە كىرىپ، ئۇلارغا قاراش بىلەن كۆزىدىن ياش كەتتى، بۇ ھال غوپۇرجاننى تېخىمۇ تەڭلىكتە قالدۇردى. خېجىللىقتىن، يۈرەك ئازاۋىدىن تىلىگە پىكە كەلمەي قالغان غوپۇرجان ھېلىقى خەتنى يانچۇقىدىن ئېلىپ، ئايالىغا سۇندى. لېكىن گۇناھكاردەك ئۇنىڭغا تىكىلىپ قارىيالمىدى.

" ...... غوپۇرجان، ×× شەھىرىدىن قايتىپ، ئۇرۇمچىگە يېتىپ بارغان كۈنىنىڭ ئەتىسىلا ئىچكى ئۆلكىلەرگە زىيارەتكە كېتىپ قالدىم، شۇۋەجىدىن ساڭا ۋاقتىدا خەت يازالمىدىم، خاپا بولما! يەنە بىر ئىش، مېڭىشتىن بىر كۈن بۇرۇن سېنىڭ ئۆيۈڭدە مېھمان بولغىنىمدا، چاپىنىمنى چوڭ ئۆيۈڭنىڭ بۇلۇڭىدىكى كارىۋاتقا تاشلاپ، شەپكەمنى ئۈستىگە قويغانلىقىمنى ھازىرقىدەك ئېسىمدە. قىزىقچىلىقتا كۆپرەك ئىچىپ، قايتىش ۋاقتىمدا مەس بولۇپ قالغانلىقىم ئۈچۈن، چاپاننى ئېلىپ، شەپكەمنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن. ياتاققا كېلىپ ئويلىسام، بېشىمدا شەپكەم يوق، ئەھۋال مەن دېگەندەكمۇ ئەمەسمۇ، ماڭا بۇ ھەقتە خەت يېزىپ قويارسەن. مەن بۇ خەتنى بېيجىڭدىن يازدىم... "

سەلىمە خەتتىكى شەپكە ھەققىدىكى قۇرلارغا قايتا - قايتا كۆز يۈگۈرتكەندە، زىلۋا بەستى غال - غال تىترەپ كەتتى، ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي ئېسەدەپ يىغلاپ سالدى. بىر ھازادىن كېيىن، سەلىمە ئالدىدا يا - ئاق، يا - كۆك دېمەي، قاتۇرۇپ قويغان ھەيكەلدەك بېشىنى تۆۋەن سېلىپ تۇرغان ئېرىگە قارىدى. ئۇنىڭ ئالدىدا ئەمدى ھېلىقى كېچىدىكى دەھشەتلىك قىياپەتتىكى ئەر ئەمەس، بەلكى نەچچە يىلدىن بۇيانقى مېھرىۋان، ئاقكۆڭۈل ئەر تۇراتتى.

ئۇستاز

(نەسر)

ئابلىمەت باتۇر

مەن مەكتەپكە كىرگەن تۇنجى كۈنۈمنىڭ ئەتىسى ئوقۇتقۇچۇم مېنى دوسكىغا چىقىرىپ، ئىللىق چىراي بىلەن:

— تۈنۈگۈنكى تاپشۇرۇقنى ئىشلەپ كەلدىڭىزمۇ؟ — دەپ سورىدى.

مەندە ئۇ چاغ سەمىمىيەتتىن باشقا بىرەر غەيرى قاراش بولمىغاچقا، راستىنى ئېيتتىم:

— ئىشلەپ كەلدىم.

— ئەمىسە، — دەپ ماڭا بورنى تەگلىدى مۇئەللىم، — «ئا» نى يېزىپ بېقىڭا؟

مەن قوللىرىم تىترىگەن ھالدا «ئا» نى يېزىشقا باشلىدىم. ئۇنى يازماق شۇنچە تەس بولدىكى، بىر دەم ئىگىز، بىر دەم پەس چۈشۈپ، ئىككى تاپىنىم كۆتىرىلىپ، چىكەمدىن تەر قۇيۇلۇشقا باشلىدى. مەن ئاران دېگەندە «ئا» نى يېزىپ بولۇپ، ئۆزەمنى چەتكىرەك ئالدىم-دە، مۇئەللىمنىڭ نېمە دەپ باھا بېرىشىگە قاراپ تۇردۇم. مۇئەللىم ئوقۇغۇچىلارغا قاراپ:

— قانداق، توغرى بولدىمۇ؟ — دەپ سورىۋىدى، ھەممەيلەن:

— توغرا – توغرا دەپ چۇقۇراشتى. بىراق بىر ساۋاقدىشىم ئورنىدىن تۇرۇپ:

— توغرا بولغان بىلەن مايماق يېزىلىپ قالدى – دېدى. قارىسام، دېگەندەك «ئا» دوسكىدا ئىككى بۇلۇڭغا ئۇدۇللىنىپ يېزىلىپ قاپتۇ. مۇئەللىم بۇنىڭ بىلەن بىزگە قىزىقىپ قالدى، ھېلىقى مەندىن كەمچىلىك تاپقان بالىنىمۇ دوسكىغا چىقىرىپ «ئا» نى يازغۇزدى. لېكىن ئۇ مەندىنمۇ بەك مايماق يېزىپ قويغىنى ئۈچۈن سىنىپتا كۈلكە كۆتىرىلىپ كەتتى. مۇئەللىممۇ بىز بىلەن ھارغىچە كۈلدى. كېيىن ئىككىمىزنى ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپ «ئا» نى يېزىش ئۇستىدە يېڭىۋاشتىن دەرس ئۆتتى. دوسكا ئالدىدا گەۋدىنى قانداق رۇسلاپ تۇرۇشنىمۇ تەكرار – تەكرار كۆرسەتتى، ئاخىرىدا ھەممەيلەننىڭ تاپشۇرۇق دەپتەرلىرىنى بىر – بىرلەپ كۆرۈپ چىقىپ:

— ياخشى، ياخشى، ھەممىڭلار ئىشلەپ كەپسىلەر. بۇندىن كېيىنمۇ شۇنداق تىرىشىش كېرەك — دەپ ھەممىمىزنى ماختاپ قويدى.

ھۆرمەتلىك كىتاپخان! مەن 7 يېشىمدا مەكتەپكە تۇنجى قەدەم بېسىپ كىرىپ، ئەتىسى بول-

غان بۇ ۋەقەنى ئەسلەپ ئۆتتۇم. مانا كۆۋا بولۇپ تۇرۇپسىزكى، مۇئەللىمنىڭ «ئا» دىن ئىبارەت بىر ھەرپنى ئۆگىتىشكە كەتكەن ئەجرى شۇنچە بولغان يەردە، كېيىنكى ئىشلارغا سەرپ قىلىنىدىغان ئەمگەكنى قانداق تەسەۋۋۇر قىلىش كېرەك؟

مىليون - مىليون كىشىلەرگە تونۇلغان ئالىي جاناپلارمۇ ئانىسىدىن تۇغۇلۇپ، مۇئەللىمنىڭ قولىدا ئاندىن كامالەتكە يېتىدۇ. فارابىدەك ئۇنۇتۇلماس ئالىم، مەھمۇت قەشقەرىدەك بۈيۈك تىلشۇناس، يۈسۈپ خاس ھاجىپتەك ئۇلۇغ شائىر، گوركى ۋە لۇشۇنلەرگە ئوخشاش شۆھرەتلىك يازغۇچىلار، دارۋىن، ئېدىسونلاردەك مەشھۇر ئالىملار، پىداگوگلار، دوكتۇرلار ۋە قابىلىيەتلىك گېنراللارمۇ ئىلىم - پەن چوققىسىغا چىقىش ئۈچۈن بولغان تۇنجى قەدىمىنى مانا شۇنداق باسىدۇ. ئۇلارمۇ «ئا» نى يېزىشنى شۇنداق تەستە ئۆگىنىدۇ. ئۇلارنىڭ كېيىنكى ۋاقىتتا شۇنچە زور ئاتاقۋە ئىممىي ئۇنۋانلارغا ئىگە بولۇپ قېلىشىدا مۇئەللىمنىڭ ھەسسىسى قانچىلىك كۆپ- ھە؟!

ئەگەر سىز ماھىر ماتىماتىك بولسىڭىز، مۇئەللىمنىڭ سىزگە «ئا» يېزىشنى ئۆگىتىشكە كەتكەن ئەمگىكىنى بەلگىلىك سان بىلەن ئۆلچەم قىلىۋىلىپ، شۇ بويىچە ئۆزىڭىزنىڭ ماتىماتىك بولۇپ يېتىشكەن ۋاقتىڭىزغىچە بولغان ئارىلىقنى ھىساپلاپ باقسىڭىز، ئالدىڭىزدا تۇرغان سانلارنىڭ كۆپلىكىدىن ھەيران قېلىشىڭىزدا گۇمان يوق.

بۈگۈنكى كىشىلىك ئالەمدە، قايسىبىر مۆجىزات مۇئەللىمسىز ۋۇجۇتقا چىققان، قايسىبىر مەنىۋى كۈچ - قۇۋەت ئۆز غايىسىنى رىئاللىققا ئايلاندۇرالىغان؟ دۈشمەن قورشاۋىدا قالغان جەڭچى نېمە قىلىشنى بىلمەي تۇرغىنىدا، مۇئەللىمنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك توغرىسىدا ئېيتقان سۆزلىرى ئۇنىڭ قۇلاق پەردىسىنى تىترىتىدۇ- دە، ھېچبىر مىزان بىلەن ئۆلچەپ بولمايدىغان غەزەپكە كىلىپ، دۈشمەنگە يولۋاستەك تاشلىنىدۇ. ئەنە قاراڭ، پەن - تەتقىقات چوققىسىغا يامىشىۋاتقان ئىلىم ئەھلىلىرى، بۇ ئىگىز داۋاننىڭ مۈشكۈل يېرىگە كەلگەندە مۇئەللىم تۈزگەن كونسپىكىنى ۋاراقلىماقتا، ھەممە ئاسايىشلىقنى مۇئەللىم سىزىپ بەرگەن چىرتيوژدىن ئىزدەۋاتماقتا.

كائىنات بوشلۇغىدا پەرۋاز قىلىۋاتقان ئاسمانىتلار (ئۇچقۇچىلار) دېگىز - ئوكيانلار تېگىدە شۇڭغۇپ زەر جاۋاھىرلار ئىزدەۋاتقان غەۋۋاسلار، ئۆز نەتىجىلىرىنى مۇئەللىمنىڭ پىراكتىكا دەرس بەدىلىگە يېزىپ، ئۇنىڭ بىلەن پەخىرلەنمەكتە.

جاھان تەنتەربىيە مۇنبىرىدە، كۆكسىنى ئالتۇن مىدال بىلەن بېزەپ تۇرغان ياش ئەزىمەتنىڭ ئارقىسىغا قارىسىڭىز، مۇئەللىمگە كۆزى چۈشىدۇ. ۋەتىنىمىزنىڭ ئىززەت - ئابرويى ئۈچۈن نيۇيورك بىنالىرىدا كەسكىن مۇنازىرە قىلىۋاتقان دىپلوماتلىرىمىزمۇ ئۆز مەنتىقىسىنى مۇئەللىمنىڭ دەرسى ئىچىدىن تالىلاپ ئالماقتا.

سىز يېقىندىن بېرى باغۇ - بوستانلىق، يېزا - قىشلاقلارغا بارغانسىز، ئەلمىساقتىن تارتىپ مۇڭلۇق لاي - لاي بىلەن باغرى ئېزىلىپ، ئۆپكىسى ئېچىپ، ماغدۇرسىز ئاياقلىرىنى تەستە يۆتكەپ

خامان تېپىشۋاتقان دېخان بۇگۈنكى كۈندە، ئالتۇن باشاقلىق بۇغداي ئېتىزىدا كاراپتەك ئۈزمەكتە. ئەنە گۈكىرەپ سول يېرىپ كېتىۋاتقان كومبايىن ئۈستىدە بەستلىك، قىران يىگىت رول تۇتۇپ ئولتۇرىدۇ. ئۇمۇ تېخى تۈنۈگۈنلا مۇئەللىم قولىدىن شاھادەتنامە ئېلىپ ئېتىزلىققا كەلگەنغۇ؟

قەدىرلىك كىتابخان! ۋەتەندىن ئىبارەت بۇ كاتتا باغچىدا ئېچىلغان سان - ساناقسىز گۈل-غۇنچىلارغا قارىسىڭىز، ھەر بىرىنىڭ تۈۋىدە مۇئەللىمنىڭ ئىزىنى ئۇچرىتىسىز. ھەر بىر ياپراقتا مۇئەللىمنىڭ پەرۋىشكارلىق تامغىسى بېسىلغان.

مەن ئەنە شۇ گۈل - غۇنچىلاردىن پەقەت بىرى. شۇڭا قازانغان ئۇتۇقلىرىمنىڭ ھەر بىرىنى بىر لەۋھە قىلىپ، ئېھتىرام بىلەن مۇئەللىمگە تۇتىمەن. بېشىمنى ئېگىپ غۇبارسىز سالامىمنى ئىزھار قىلىمەن. مۇرەككەپ پائالىيەت ئوچىقى بولغان بۇ جاھاندا ئادەملەر خىلمۇ - خىلدۇر. مۇئەللىمنىڭ ئۇلۇغ ئىنسان ئىكەنلىكىگە گۇمان بىلەن قارايدىغان ئاز بىر قىسىم كىشىلەرمۇ بار، بۇنداقلارغا شۇنى مۇراجىئەت قىلىمەنكى، ئەگەر سىز بىرەر ئىش، بىرەر ھېكمەتنى بىلەن پەخىرلىنىپ ئۆزىڭىزگە تەمەننا قويىماقچى بولسىڭىز، ئۇ چاغدا سىز ئۇنى كىمدىن ئۆگەنگەنلىكىڭىزنى، بۇ يولنىڭ بېشىنى ئەڭ دەستلەپ سىزگە كىم كۆرسىتىپ بەرگەنلىكىنى ئېسىڭىزگە ئېلىڭ. ئاندىن ئېقىل تاپىسىز، ئاندىن ئۆزىڭىزنىڭ ئاددى شاگىرت ئىكەنلىكىڭىزنى بىلىسىز.

ھۆرمەتلىك يولداش! كۈندىن - كۈنگە تەرەققى قىلىۋاتقان بۈگۈنكى بۇ ئادەملەر دۇنياسىدا مۇئەللىم - بىباھا گۆھەر.

مەن سىزنى بۇ گۆھەرنىڭ قەدرىگە يېتىش بويىچە مۇسابىقىغا چاقىرىمەن. قايسىمىزنىڭ ئۇتۇپ چىقىدىغانلىقىمىزغا يەنىلا مۇئەللىم رېپىرلىك قىلسۇن!

1984 - يىل، ئىيۇن، مارالۋېشى.

ماقال - تەمسىللەر

△ بەرگەن خۇداغا يېقىن،
بەرمىگەن گۇناغا (يېقىن)

△ تىرىك بازارغا ئالدىرار،
ئۆلۈك مازارغا.

△ گۈپپاڭدىن شامال چىقار،
جۇرئەتتىن ئامال (چىقار)

△ تاۋۇزنىڭ خېمى
باقالنىڭ غېمى

△ ياخشى ۋەزىر
كۆرسەتەر خەزىر

△ مېۋىنى باغدىن ئۈزۈپلا يە.
بېلىقنى سۇدىن.

△ ئوت ئۇلغۇيار ياتار چاغدا،
ئوقەت كۆپىيىپتۇ ئۆلەر چاغدا.

△ سەن ئوبدان، مەن ئوبدان،
ئوچاق ئوبدان نان ئوبدان.

△ بىكاردىن ئات بولسا،
كاسام ئاغرىدى دەمەي مىنىپتۇ.

△ بۇگۈن ئۈچ كۈن بولدى، تۈلكە ئاكاڭ ناشتا،
بىر بالاسى بولمىسا قويرۇق تۇرامدۇ تاشتا؟

(مەكىت ناھىيە شەھەر 2 - باشلانغۇچ مەكتەپتىن ئابدۇمىجىت ئاۋۇت توپلىغان)

تۇيۇقلار

مەمتىلى زۇنۇن

1

قارا تۈن جاللاتى ئاقىل ئىجاتكار باشىنى كەستى،
يورۇقلۇق سۈتچىسى تۈن جاللاتىنى سودلىدى، كەستى.
ئىلىم - پەن مەشئىلىدىن ياغدۇرۇپ ھەريانغا نۇر - شولا،
ۋاپادىن ھەسسىلەپ خەۋپلىك خۇراپات يولىنى كەستى.

2

پېشانەمگە سۆيەر ئەردىك ئېغىر كۈنلەردە ئوھ تارتىپ،
سۆيۈك بەھرى بىلەن ئاخىر يېتىلدىم مەنمۇ بوي تارتىپ.
بېشىمدا سەن ئۆزەڭ تىككەن بادام دوپپا - بەخت تاجىم،
ئالالمايدۇ بۇ تاجىنى بېشىمدىن ھېچكىمشى تارتىپ.

3

جاھان تەرىپ ئېتەر بۇلبۇل ئۈنىنى "ئەڭ ئىسىل ئۈن" دەپ،
ناۋا قىلغان ئۈچۈن سۆيگۈ - ۋاپا گۈلزارىغا ئۈندەپ.
گۈزەل قار لەيلىسى ئاشىق ئىگىز تاغ، تىك قىيالارغا،
قېنى، مەجبۇر قىلىپ باققىن ئۈنى "گۈل يامىدا ئۈن" دەپ

4

كۆرۈپ قالدىم ئېزىز نامىڭنى تارىختىن ۋاراق ئۆرۈپ،
ۋىسالىغا يول ئىچىپسەن دەرت ـ جۇدالىق تاغىنى ئۆرۈپ.
تەسەددۇق سەن ئۈچۈن بۇ جان، سىنى مەن ئارزۇلاپ، جانان،
ئاساي بوينۇڭغا كۆز مۇنچاق بېشىڭدىن تىلتۇمار ئۆرۈپ.

5

بىلەمسەنكىن، سەھەر ـ سۇبھى دىرىزەڭنى چېكىپ ئۆتتۈم،
ئۇزاق تۈنلەر ۋاراقلارغا قەلەمدىن گۈل چېكىپ ئۆتتۈم.
جۇدا بولسام ئېزىز جاندىن پىراقىڭ ئىلكىدە، جانان،
دىدىمسەن: ئاھ، ئەجەپ كۆلپەت ـ رىيازەتلەر چېكىپ ئۆتتۈم.

6

ئېتىمنى مەن توقۇپ قويدۇم، ئېتىم بوز يورغا ئاق قاشقا،
قىيانلارنى يېرىپ ئاخىر ئېلىپ چىققاي مىنى قاشقا.
ئېشىپ تاغلار، كېزىپ چۆللەر ۋىسال باغىغا يەتكەندە،
يۈرەكنى ئىككى قوللاپ مەن تۇتاي يارىم قاراقاشقا.

7

نەۋ باھار، سۇبھى، چىمەندە قىلدى خەندان ئىككى ياش،
بىرسى ئون سەككىزدە بەلكىم، بىرسى چوڭ بەش ـ ئالتە ياش.
جىلۋە ئەيلەپ جۈت ـ شىۋىرغان پەسلى سولدۇرغان گۈلۈم،
" قايدىسەن، رەنا ؟ » دىدىم، مەڭزىمنى بويلاپ ئاقتى ياش.

8

نى ئەجداد ئۆتتىلەر دەۋران سۈرۈپ، يۇرتۇم،
يېتىلدىم مەنمۇ بوي-ئۇسقان سۈرۈپ، يۇرتۇم.
ياشايەن خۇددى لاچىندەك قىلىپ پەرۋاز،
قاراقوزغۇن-ھۇقۇشلارنى سۈرۈپ، يۇرتۇم.

9

ئەدەپلىك بول، بىراۋنى "تاك» ئېتىپ چەكمە،
زەھەرلىك ئىس-تۈتۈندىن نېرى قاچ، چەكمە،
جاھاندا يوق شەھەتلىكتىن ئوشۇق بايلىق،
بىتاپلىق پەنجىدە ئارتۇق ئەلەم چەكمە.

10

شىپالىقتۇر كۆزۈڭ گىرداۋىغا سۈرمە،
سۈرۈپ سۈرمە جۇنۇنلۇق كەيپىنى سۈرمە.
بولۇپ مەپتۇن پاراغەت سەيلىگاھىغا،
بىلىمگە ئۈندىگەننى قوغلىما ـ سۈرمە.

11

ئېلىپ كەلسەم شىپۇڭ تاۋار، رەڭگى ئوچۇق ھال،
قىيا باقماي تۇرۇپ كەتلە تارتىپ ئەجەپ ھال.
قانداق قىلاي، تاپقىنىم شۇ، قولۇم قىسقىراق،
ئەندى ئېيتاي ئۆزلىرىدىن بۆلەك كىمگە ھال.

12

"خەير ـ خوش !" دەپ ئۇزاتقانىدىم ئۆتكەن يىلى ماي،
" مەرھابا ! " دەپ قۇچاق ئاچسام تارتىدىڭ ئەجەپ ماي.
ئوي ـ خىيالدا ئۆتكۈزۈپ مەن تۈنلەرنى ئويغاق،
ئەمدى بىلسەم، كۆزلىرىڭگە تولغان ئىكەن ماي!

13

بولچى كارۋاندۇر ئىدىم،
ئاستىمدا تۇلپارىم ـ ئىتىم.
قالمىسا مەيلى بۇ يولدا
ئىككىلىك ـ بىرلىك ئىتىم.

14

نەكىرەك شېرىن خىيال ـ چۈش،
ئاچ كۆزۈڭ، بۇپقالدى چۈش.
ئات سەپەردە، ئەر كۈرەشتە
تاللىنار، مەيدانغا چۈش.

15

ئۆزەڭسەن بىر يېڭى ئۆسمە،
چېقىمخورلۇق بىلەن ئۆسمە.
خوشامەت ھەم چېقىمخورلۇق،
ئىشەن، بىر جۇپ يامان ئۆسمە.

16

سۇنى سىڭگەن يەرگە سەپ،
خەقنىڭ ئىشىغا سالما سەپ.
قويىنىغا ئالماس ئەدەپسىز،
ياشنى بىزنىڭ كاتتا سەپ.

17

ھۆسنۈڭگە كۆزۈم چۈشتى،
ئەلەڭگە ئىزىم چۈشتى.
لەۋزىڭدىن يانار بولساڭ،
دەپ قالما " يۈزۈم چۈشتى. "

18

كۆز گۆھىرىم تاش، بولما باغرى تاش،
بېشىڭ باش بولسۇن، پاقالچىڭىڭ تاش.
بولما بىبەھرى ، بەر ئەلگە بەھرى،
يامانغا قايىنا ـ قەھرىڭ بىلەن تاش!

19

يار، ساڭا كەلدى ئەجەپمۇ مەسلىكىم،
ھەم يېشىلدى كونا كەيپىم ـ مەسلىكىم،
بولسە پەرداش، سەن بىلەن بىر دەك مېنىڭ،
تاللىغان يول ھەم ئەقىدەم مەسلىكىم.

20

سەن دىدىڭ: ئەل دۈشمىنىنى قوغلا ـ سۈر،
ياشلىغىڭنىڭ پەيزىنى جەڭگاھتا سۈر!
باغلىسام لەۋزىڭنى مەن ئاقلاشقا بەل:
يەتتە باشلىق يالماۋۇزنى باستى سۈر.

21

يوللۇدۇم يارىم، سېرىق ماي ھەم قۇرۇت،
بول پەخەس، يەپ قويمىسۇن قوڭغۇز ـ قۇرۇت.
خۇش ۋىسال دىلدارى جابدۇنماقتىلەر،
سەنمۇ راسلان، غەمنى كۆڭلۈڭدىن قۇرۇت.

22

ئاھ گۈزەل، نازىڭ بىلەن باقتىڭ قىيا،
رىشتە ئۈزمەككە كۆڭۈل قانداق قىيا؟
ئاخىرى ۋەسلىڭگە يەتكەيمەن چوقۇم،
تۇسسىمۇ ئالدىمنى سانسىز تىك قىيا.

23

سېنى دەيمەن مەيلى سۈبھى، مەيلى كەچ،
مەن سېنىڭمەن، مەيلى سۆيگىن، مەيلى كەچ.
مەن بىجا ئەيلەي، نىگارىم، سەن دېبەك:
تاغ غولات، دەريا-دېڭىزنى مەيلى كەچ.

24

ئۆتۈپ كەتتى غەم - قايغۇسىز بالىلىق،
بولۇپ قالدۇق بىزمۇ ئەمدى بالىلىق.
ئاھ، ئۇ چاغدا زەپمۇ كەپسىز - شوخ ئىدۇق،
ياراشقايمۇ ئەمدى قىلساق بالىلىق؟

25

دەريا دەيمىز مەۋج ئۇرۇپ ئاقسا،
رەھبەر دەيمىز گەپ - سۆزى ئاقسا.
بولالمايدۇ ئەلنىڭ رەھبىرى،
سۆزى ئاقماس مەنمەنچى - ئاقسا.

26

جۇدۇنلار ئىلكىدە گۈل شاخى سۇندى،
بۇلبۇلنىڭ كۆڭلى ھەسرەتتە سۇندى.
زامانەم دىلراباسى تۆھپىكارغا،
ئانا يۇرت مېھرىدىن گۈلدەستە سۇندى.

27

بۇ ئەسىردۇر ئىلىم - ھېكمەت ئەسرى،
قولدا مەخمۇد قەشقىرىنىڭ ئەسىرى.
نى - نى ئۇلۇغ دانىشمەنلەر - ئاقىللار،
بولۇپ قالدى بۇ ئەسەرنىڭ ئەسىرى.

28

قانائەتنىڭ قاپقىنىنى چاق،
ئىلىم - ھېكمەت مېغىزىنى چاق.
بولسا كۈچلۈك شوتىدىكى ئات،
توختىماستىن ئىلگىرلەيدۇ چاق.

29

ئاشنى ئوخشاتقان نەمەرسە ياغۇ - پەش،
تونىنى ئوخشاتقان ياقا، يەڭ بىرلە پەش.
جۈملىڭىز ھەم ئوخشىماس دەل جايىدا،
كەلمىسە ئۇندەش، سۇئال، تىرناقۇ - پەش...

1970 - 1980 - يىللار.

ئىككى شېئىر

سادىن سادىرى

ناۋاي ئۇستام

شەنىڭىزگە ئېيتىمەن ناخشا،
ناۋاي ئۇستام، جاپاكەش ئۇستام.
ئىش ئىزىڭىز، ئالتۇن تەرىڭىز،
بولدى ماڭا بالقۇنلۇق ئىلھام.

نان مۇقەددەس، نان ئۇلۇغ بىزگە،
بىز بىلىمىز تەمىنى ناننىڭ.
داۋام قىلماس ئۇنىڭسىز ھايات،
كاپالىتى ئۇ شىرىن جاننىڭ.

ئىغىزلاندۇرۇپ ئانا بوۋاقنى،
تۇنجى قېتىم يىگۈزۈدۇ نان.
تىلى چىققىدۇ بوۋاقنىڭ نان دەپ،
ناندىن تاپار ۋۇجۇدىغا جان.

سىيادانلىق، مېزىلىك نانلار،
پاك ئەجرىدۇر ناۋاي ئۇستامنىڭ.
بىلىدۇ شۇ ئەقىللىق ناۋاي،
قان - تەرى ئۇدىخان ئاكامنىڭ.

دوستلار، زادى چىقماس ئېسىمدىن،
بىر چاغ نان دەپ يىغلىغان كۈنلەر.
يوقسۇزچىلىق قىيناپ جېنىمنى،
يۈرىكىمنى تىلغىغان كۈنلەر.

بۇرۇختۇملۇق چاغلار ئىلكىدە،
بېلى سۇنغان دىخان ئاكامنىڭ.
بىر ئۇچۇملار ۋەيران ئەيلىگەن،
ئىگىسىنى شۇ ئالتۇن دانىنىڭ.

تۆگمەنلەرمۇ ئۇخلىغان سۇسىز،
چاينىغانتۇق ياما - قوناقنى.
ياۋا ئوتنى سەي دەپ قاينىتىپ،
ئازاپلىغان ئىدۇق قوساقنى.

كېرەكلىكى بولمىسا ئەگەر،
گۈل كەلتۈرەر قايسى ھۈنەرۋەن؟
ئۇن بولمىغاچ قالدىڭىز بىكار،
نان ياقالماي سىزمۇ بىر مەھەل.

كەلگىنىدە بەختىيار چاغلار،
ئارزۇيىڭىز ھەل بولدى سىزنىڭ.
ھۈنىرىڭىز تاپتى ئېتىۋار،
توققۇزىڭىز تەل بولدى سىزنىڭ.

نان ياقتىڭىز يەنە ئوخشۇتۇپ،
ئاۋاتلاشتى تونۇر بېشىڭىز.
شاگىرتلارمۇ يېتىشتى بىر - بىر،
يەتمىش بەشكە يەتتى يېشىڭىز.

مەن ئەسلەيمەن ئېھتىرام ئىلەن
سىزنى، ئۇستام، نان يىگەن چاغدا.
نان ياقتىڭىز تولۇق ئاتمىش يىل،
كېلىڭ، ئەمدى دەم ئېلىڭ باغدا.

مەجنۇنتال

سۇ ئاقىدۇ ئۆستەڭدە،
ناخشا ئېيتىپ بەك خوشال.
ئاڭلايدۇ بۇ ناخشىنى،
سۇ بويىدا مەجنۇنتال.

شاتلىنىدۇ مەجنۇنتال،
سۆيگەچ سۇلار لېۋىدىن.
سالقىن شامال قۇچاقلار،
يېشىل تالنىڭ بېلىدىن.

بۇندىن ئون يىل ئىلگىرى،
ئۆستەڭ قۇرۇپ قالغاندا.
قۇرغاقچىلىق تالنىمۇ،
ئۆز ئىلكىگە ئالغاندا.

كۆرۈشكەنتى بىر جۈپ ياش،
ئەشۇ تالنىڭ تۈۋىدە.
كېتىشكەنتى يىغلىشىپ،
دەرت - ئەلەملەر ئىلكىدە.

ئەمدى بۇ يەر بەك ئاۋات،
سۇ ئاقىدۇ ئويناقلاپ.
ئۆستەڭ بويىدا تاللار
ئەگىيدۇ ئۇسۇل ئويناپ.

تاڭ قوينىدا پۈرەكلەپ،
كۈلدى ۋىسال گۈللىرى.
ئىشچان يىگىت - قىزلارنىڭ
كەلدى كۈتكەن كۈنلىرى.

گۈل - گۈلىستان بولغۇسى

ئابدۇرىھىم سەئىدى

ئەجرى قىلساق شەھرۇ- سەھرا باغۇ بوستان بولغۇسى،
كۆڭلىمىزنى ئاچقىدەك ھەريان گۈلىستان بولغۇسى.

باغ بىنا قىلغان ئەزەلدىن قەھرىمان ئەجدادىمىز،
بىزمۇ تەر تۆكسەك بۇ تۇپراق مىسلى ئەدنان بولغۇسى.

يۈرگىنە دوستۇم بىرىپ، بىزمۇ تىكەيلى ياش كۆچەت!
پەرۋىرىش قىلساق زىرىكمەي، يۇرت باراقسان بولغۇسى.

ئۆستۈرۈپ چۆللەردە گۈل، باغۇ بوستان ئەيلىسەك،
نامىمىز تا مەڭگۈگە تىللاردا داستان بولغۇسى.

سۈيىمىز مول، يەر ئىسىل ئەۋزەل شارائىت بىزدە بار،
سۇغا قاندۇرساق بىياۋان، تاغمۇ ئورمان بولغۇسى.

ھەر باھار كۈز جان بىشىغا نەچچە تۈپ تىكسەك كۆچەت،
يۇرت - مەھەللە، كوچا ئۆيلەر ئەترە رەيھان - بولغۇسى.

باغ ئارا قويساق كۆچەتلەر، مىۋە شەربەتكە تولۇر،
كۈزلىگى ھەميانىدا پۇل، تۇرمۇش پاراۋان بولغۇسى.

مەرت ئىقلىلىق ھەم زىرەك، باتۇر، چىۋەر ئەمگەكچى بىز،
ھۆر ۋەتەننىڭ مىھرى دىلدا مەڭگۈ گۈلخان بولغۇسى.

گۈل چىمەنلىك ياپ - يېشىل يۇرت قوينىدا ياشنار ھايات،
زوقلىنىپ بىزگە پۈتۈن قۇشلار غەزەلخان بولغۇسى.

كەلگۈسىگە باغ چىمەنلەر قالسا بىزدىن يادىكار،
كۆڭلىمىز توق، دەرد - ئەلەم يوق، نىمە ئارمان بولغۇسى؟

قەۋرە ئالدىدا

مامۇت زايىت

تەبىئەتنىڭ قانۇنى ئىكەن،
مەۋجۇت بولار، يوقىلار ئادەم.
بەزىلەرگە ياسىلار مازار،
كاھىش گۈمبەز، نەقىشلىك مىھمار.
بەزىلەرگە يار بولار ھۆرمەت،
بەزىلەرگە تەئەللۇق نەپرەت.
بەزىلىرى ھالال ئەجرىدە،
كۆمۈلىدۇ خەلق قەلبىگە.
تۆھپە بىلەن گۇناغا ئادىل،
باھا بېرەر قانۇنىئالەم ئالدىدا.

ئەزىز قەشقەر، ئەي قەدىمى يۇرت،
بىەندە تولا گۈمبەز ۋە مازار.
تارىخىڭنى ئۇگەنمەك بولۇپ،
تەتقىق قىلىپ ئىزدىمەك بولۇپ،
قىلدىم بىر ـ بىر سەيلە زىيارەت،
كۆردۈم نى ـ نى كاتتا ئىمارەت.
بىر گۈمبەزدىن شاتلىققا چۆمدۈم.
ئۇلۇغ ئالىم بوۋامنى كۆردۈم.
بۇندا ياتقان زاتنىڭ ئىشىدىن،
ھۆججۇدۇمغا تولدى ئىپتىخار.

بۇ قەۋرىنىڭ يېنىدا تۇرۇپ،
ئەسكە كەلدى خەلقىم تارىخى.
قۇدرەت تاپقان بۈيۈك سۇلالە.
پەن مەرىپەت بېغىدا لالە.
ئوردا، قەسىر، ساراي، جامىئە،
ئالىملارغا تولغان "ساچىئە".

كارۋان بۈيۈكنىڭ تۆگۈنى شەھەر،
تولغان ئىپسىل مالغا شۇ قەدەر.
بادام، گىلەم، قاشتېشى، يىپەك
ئالماس تىغلىق ئۇرۇش يارىغى.

ئەسكە كەلدى ئوپال ئارىقىنىڭ،
قەلئەلىرى بوستان باغلىرى.
ئەسكە كەلدى ئەشۇ دەۋرانىنىڭ،
پەيغەمبەرى ئىلىم ـ ئىرپانىنىڭ.
پەن يولىدا چەككەن رىيازەت،
ئۈچ ئۆلكىنى قىلغان زىيارەت.
ياغما، چىگىل، قارلۇق ۋە قىپچاق،
ئوغىز، باشقىرت، ياباقۇ، ئوغراق.
ياشاپ ئۆتكەن قەدىمى جايلار،
تۈركى ئەلىنىڭ دالا ـ تاغلىرى.

بۇ زىمىندا تۆھپىكار بوۋام،
قازغان يېگى بىلىم كانىنى.
ئوزۇق ئېلىپ ئەل ۋە مىللەتتىن،
مۇنار تىكلەپ، پەن ۋە سەنئەتتىن.
يېزىپ ئۈچ توم بىباھا كىتاپ،
ئېقىل بىلەن پارلاتقان ئاپتاپ.
مىڭ يىل ئۆتۈپ، ياشاپ شۇ پېتى
ئۆچمەي كەلدى قەدرى قىممىتى.
بۇ كەشىپ ـ ئىجات پۈركىدى شانغا،
ئۆز دەۋرىدە خەلقىم نامىنى.

«دىۋان» ـ ئۆلمەس قىممەتلىك قامۇس،
ئەجدادىمىنىڭ مىراس گۆھىرى.

ماقال ـ تەمسىل، قوشاق ۋە داستان،
فولكلوردا يادىكار بوستان.
تىل، تىبابەت، تۈركولوگىيە،
ھېساپ، تارىخ، ئاستىرونومىيە.
ئىككى تىلنىڭ كاتتا بەيگىسى.
پەن ـ سەنئەتنىڭ كاتتا غەزنىسى،
مۇجەسسەمدۇر بۇنىڭدا ئەلنىڭ،
ئەقىل ـ ئىدرەك، ئىجات جەۋھىرى.

بۇ قەۋرىنىڭ يېنىدا تۇرۇپ،
ھاياجاندا ئويغا چۆمۈلدۈم.
ئەتراپىمدا ياڭرىدى سادا،
ۋە ئاڭلاندى يالقۇنلۇق نىدا.
"مەن خوشالمەن ئوغلۇم بەختىڭدىن.
ئەلگە تۆككەن ھالال تەرىڭدىن.
مەمنۇن بولسا سەندىن ئەل ـ مىللەت،
ئەل قەلبىدىن تاپىسەن ھۆرمەت.
كۆمۈلگۈنۈم يەر تەكتى ئەمەس،
مىليونلىغان دىلغا كۆمۈلدۈم..."

ئاڭلىغاندا ئەقىل قۇلىغى،
بۇ مەردانە، ئوتلۇق خىتاپنى،
ۋۇجۇدۇمغا تولدى جاسارەت،
ئەللەيلىدى مېنى سائادەت.
مۇھەببىتىم ئاشتى زامانغا،
پەن گۈللىگەن يېڭى دەۋرانغا.
بولسام ئىشچان، بىلىملىك ئەۋلات،
رازى ئىكەن مېنىڭدىن ئەجدات.
ئۆرنەك قىلىپ ئۈگىنەي دېدىم،
ئالىم بوۋام يازغان كىتاپنى.

ئەزىز قەشقەر، بۇ ئالىم بوۋام.
مىللىتىمنىڭ بۈيۈك سىماسى.
نامى ئۇنىڭ مەخمۇت قەشقىرى،
ئورتا ئەسىر ئىرپان مەشئىلى.
ئۆتتى تارىخ داۋانلار ئاتلاپ،
كەلدى خەلقىم ئۇنۇتماي، يادلاپ.
تەخت ـ تاجلار غۇلىدى بىر ـ بىر،
غۇلىمىدى، ياشىدى ئۇ، پىر.
ياڭرار بۈگۈن ۋەتەن، دۇنيانىڭ،
ئاڭا يۈكسەك ئالقىش، باھاسى.

ۋەتەن ھەققىدە غەزەل

ئابدۇللا ساۋۇت.

ۋەتەن ـ بىر باغچا گۈللۈفىسەن، گۈلۈڭدىن ئۆرگۈلەي دايىم،
سولاشماس مەڭگۈ چوغلۇق سەن، قىسىپ چوغلۇق، كۈلەي دايىم.
ھاياتقا كۆز ئېچىپ باقتىم، مېھىر چەشمەڭدە مەن ئاقتىم،
شۇڭا ئىشقى ـ پىراقىڭدا لاۋا ـ ئوتتەك كۆيەي دايىم.
ماڭا ئامراق ئانا بولدۇڭ، بېشىم سىلاپ پانا بولدۇڭ،
ئانا قەدرى باھاسىزدۇر، ئۇنى ئەلا بىلەي دايىم.
سېغىنىپ سۆيگۈڭ ۋۇجۇدۇمغا، غۇرۇر قوشتى غۇرۇرۇمغا،
سادافەت بابىدا لازىم تېپىلسا جان بېرەي دايىم.

باھادىر نەسلىمەن ـ قابىل ، ئاڭا پۈتكۈل جاھان قايىل،
ساڭا قىلماق ئۈچۈن خىزمەت بىلەكنى چىڭ تۈرەي دايىم.
ساڭا ئوغلان ـ ۋاپادارمەن ، ھامان پەرمانىغا تەييارمەن،
ئەگەر باش تولغىسام ۋىجدان ئوتىدا ئۆرتۈنەي دايىم.
ئەقىدەڭ بىرلە ئەجرىڭ كۆپ ، شۇڭا بوينۇمدا قەرزىڭ كۆپ،
كۈرەش ـ جەڭنىڭ داۋانىدا ئۈنى ئاقلاپ كېلەي دايىم.
بولاي ئىشچى ، بولاي دىخان ، ماڭا جەڭگاھ ئېتىز ھەم كان،
ئېلىپ قوشلاپ ھوسۇل ، ئەلگە شەرەپ ـ شان كەلتۈرەي دايىم.
ئىجادىم گۈل ـ چېچەك ئاتسا ، شېرىن ، خۇشبۇي پۇراق چاچسا،
ئۆزەمنى ئاپىرىن، ئالقىش ساداسىدا كۆرەي دايىم.
پىدايى دەيدۇ : ـ شۇ پەيمان ـ بۇزۇلسا ، نە كېرەك بۇ جان؟،
تىرىلسەم مىڭ قېتىم ، مىڭ بىر قېتىم زىنھار ئۆلەي ، دايىم.

≈≈≈≈*****≈≈≈≈≈

ۋەتىنىمنى كۈيلەيمەن

(تەزمىنلەر)

ئەخەت داۋۇت

ۋەتەنىمنىڭ بايرىمى چۈمدى جۇلالىق قېپ ـ قىزىل نۇرغا،
بۇ تەزمىننى ئاتاپ يازدىم، ۋەتەن ـ ئەلگە قىلىپ سوۋغا.

1

” دۇنيادا قەدرىڭ ئۇلۇق گۈلشەن ۋەتەن “①
جەننەتى باتۇر خەلقىنىڭ سەن، ۋەتەن.
تاڭ بىلەن كۈلسە جاھان، ئىللىپ زېمىن،
گۈلگە تولدۇڭ، ياشنىدىڭ ئۆزسەن، ۋەتەن.
ئەيلىدىڭ پەرۋاز زەپەر ئاسمانىدا،
چاپتۇرۇپ تۇلپارنى شات ـ خۇرسەن، ۋەتەن.
ھۆر كېلىچەك ئەتىنى دىلغا پۈكۈپ،
راسلىدىڭ باغ، ئەل ساڭا زوقمەن، ۋەتەن.

① شائىر قۇربان ئىمىننىڭ « ۋەتەن ھەققىدە غەزەل » ى دىن.

2

«ۋەتىنىم، سۆيگەن ئانامسەن، بارلىغىم قۇربان ساڭا»①
ئانىلىق مېھرىڭ ئۈچۈن ئىشقىم گويا ئوكيان ساڭا.
ئاي جامالىڭدىن جۇلالاپ نۇر يېغىپ تۇرغاچ ھامان،
شان - شەرەپنى قىلدى مەنسۇپ بۇ يېڭى دەۋران ساڭا.
دەۋرىمىز بەرگەچكە ئىمكان شائىرىڭ كۈيلەر سېنى،
قەلبىدە يانغاچ مۇھەببەتنىڭ ئوتى ھەر ئان ساڭا.
ھەرگىميا، تاش، تۇپرىغىڭنى تۇتىيا بىلگەچكە مەن،
جان ئاتاپ مەن كۆكرىگىمنى ئەيلىدىم قالقان ساڭا.
توز قاناتىدەك ياسانغان ئۆز جامالىڭنى كۆرۈپ،
كۈنسېرى ئاشتى مۇھەببەت ئۇلغىيۇپ چەندان ساڭا.

3

«ۋەتەن - ئەل مىسلى بوستاندۇر كۈيى بۇلبۇل ناۋا كۆڭلۈم»②
قەدىم قەشقەر دىيارىدا كۈلەر شات دىلرابا كۆڭلۈم.
ۋەتەن كۈلگەندە كۈلدۈم مەن، ۋەتەندۇر تالىيىم - بەختىم،
ۋەتەن بولغاچ ھايات كۈلدى، شۇڭا ئۆچمەس لاۋا كۆڭلۈم.
ۋەتەن مېھرى ئاقار دولقۇن ياساپ، قەلبىمدە تارىمدەك،
مېھرى دەرياسىدا ئۈزدۈم، ئۆتتۈپ خۇشۋاق راسا، كۆڭلۈم.
يۈرەگىم سوقىدۇ دۈپ - دۈپ ۋەتەننىڭ ئىشقىدا ھەر چاغ،
ھوقۇق - بەختىمنى قۇچتۇم مەن، ۋەتەندىن مىڭ رىزا، كۆڭلۈم.
ۋەتەنگە مەڭگۈ قۇل بولسام مۇرادىم ھاسىلى بولغاي،
دىلىمدا سۇۋۇماس سۆيگۈ ئۇنىڭغا ئاشىنا كۆڭلۈم.

4

«ۋەتەننىڭ ئىشقىدىن تاپتىم بۇ سۆيگۈ - ئاشنالىقنى»③
جاھان كەزسەم تاپالماتتىم ۋەتەندەك خەيرىخالىقنى.
ۋەتەندۇر رەھنىما دىلبەر، ئۈزۈلمەيدۇ ئەبەت رىشتىم،
ئۆتەر ياشلىق باھار چاغىم سۆيۈپ دىلدىن خۇمالىقنى.
ۋەتەن قوينى گۈزەل جەننەت، سۈيى ئابى ھايات زەم - زەم،
ھايات شاۋقۇنلىدى ياشناپ تېپىپ ئۇندىن شىپالىقنى.
ۋەتەندۇر مىللىتىم پەخرى، ئۇ بولغاچ ھۆرمىتىم چەكسىز،
ئۈگەتتى شۇ بوۋام مەھمۇد ۋەتەنگە جان پىدالىقنى.
ئۆمۈرنىڭ لالىسى كۈلدى دىيارىمنىڭ قۇچاغىدا،
ئەخەت، كۆيلە بولۇپ بۇلبۇل دىيارىڭ - گۈل - زىبالىقنى.

① شائىر ھاجى ئەخمەتنىڭ «ۋەتەن ھەققىدە غەزەل» ى دىن.
② شائىرە دىلبەر قەييۇمنىڭ «غەزەللەر» دىن ئېلىندى.
③ شائىر ئابدۇللا ساۋۇتنىڭ «ۋەتەن ھەققىدە غەزەل» ى دىن.

ئىككى شېئىر

ئىمام مەھەممەت

ئەجدادلار شەنىگە

(مۇخەممەس)

ئەزىزانە دىيارىمدا بوۋام مەھمۇد مازارى بار ،
« بەختىنىڭ ئاچقۇچى ئاتلىق گۆھەردەك بىر تۇمارى بار ،
ئۇلۇق لۇتپى كەبى داڭلىق خەلقىنىڭ ئىپتىخارى بار ،
يەنە ئالىم سەئىددىن قەشقىرى ، گومنام ، نىزارى بار ،
ۋەتەن ـ ئەلنىڭ ئۇلاردەك ئەڭ پەخىرلىك تاجدارى بار .

جاھاندا كۆرمۇدۇم مەخمۇت ، يۇسۇپتەك ئەھلى ئىرپاننى ،
نەسىللەر بەختى چۈن كۆيگەن ئۇلاردەك ھىچ قەدىردانى ،
پەخىرلەندىم كۆرۈپ نادىر « قۇتادغۇ بىلىگ» داستاننى ،
ھاياتى كۈچ ئۇزۇق ئالدىم ئوقۇپ قامۇسى « دىۋان » نى ،
دېمەككى ، بۇ ئەزىز ئەلنىڭ مۇشۇنداق تۇتىيارى بار .

ئۇلۇغلار ئىزىنى باسماق ئۈمىدلىك ئىپتىقادىمدۇر ،
ئۇلارغا چەۋرە بولماقلىق پەخىرلىك ئىپتىخارىمدۇر ،
ياراتماق كەشپىيات ـ ئەلگە ئۇلۇق ـ ئىستەك مۇرادىمدۇر ،
بۇ يولدا جان پىدا قىلماق ئەبەتلىك چىن قارارىمدۇر،
دىلىمنىڭ سۆيگۈ ـ مەھبۇبى ئىجات ئاتلىق نىگارى بار .

ۋەتەنگە جان پىدا ئەيلەپ

ۋەتەن ـ خەلقىمنى سۆيدۇمەن يۈرەكتىن جان پىدا ئەيلەپ ،
ئۇنىڭ ئىشقىدا كۆيدۇمەن جىمىندىن ئەتىۋا ئەيلەپ
قۇچاغىنىڭ ، باغۇ ـ بوستانىنىڭ مىنىڭكى قىبلىگاھىمدۇر ،
كۆزۈمگە سۈرتىمەن چىمدىم توپاغىنى تۇتىيا ئەيلەپ

AltunOq

هايات بەردىڭ ، قانات بەردىڭ قىلاي باغىڭدا سەيلانە ،
سىنىڭ باغرىڭدا سايرايمەن بولۇپ بۇلبۇل ناۋا ئەيلەپ .
بىرەر نىمجانغا مىڭ جاننى سۆيۈك ئابى ھايات ئوخشاش ،
ئاقار دەريالىرىڭ تىنماي سىلىپ شاۋقۇن سادا ئەيلەپ .
سىنى قوغداش مىنىڭ بەختىم ، تۇزۇڭنى ئاقلىماق ئەھدىم ،
قىلاي جۇنۇ ـ تىنىم تەقدىم ساڭا قەرزىم ئادا ئەيلەپ .
ياشاي ۋىجدان بىلەن ، خەلقىم ۋەتەنگە چىن بولۇپ سادىق ،
جاپاسىغا ۋاپا ئەيلەپ ، ۋاپاسىغا ۋاپا ئەيلەپ .
كىرەكمەس مەن ئۇچۇن شۆھرەت ئىلىمىنىڭ بىر چاكارى مەن،
بولۇپ ۋەتەن پىداگارى قىلاي جانىم پىدا ئەيلەپ.

ئىككى شېئىر

پەرھات مەھەممەت

سۆي

خۇشچىراي ، ئەخلاقى ساپ ، كۆڭلى ئوچۇق ئىنسانىنى سۆي،
ئاققۇزۇپ تەر ئەل ئۇچۇن ، ئىش قويىنىدا پىشقانىنى سۆي.

شۆھرىتىڭ ئالەم ئارا گەر بولسىمۇ ، ئەل ئوغلى سەن،
ئەلنى كۆللەش مەقسىدىنى قەلبىگە پۈككەننى سۆي.

نەپ ئۇچۇن ئەلدىن بىزار بولغانغا سانجىل تىغ بولۇپ،
ئەل غېمىگە قايغۇرۇپ، ئەل بەختىگە كۆيگەننى سۆي.

قىل ئەمەل لەۋزىڭگە پەرھات ، ساقلىغىن ئەستە شۇنى،
ئەل ئۇچۇن قان ـ تەر تۆكۈپ ئاندىن خوشال كۆلگەننى سۆي.

دوست

بول ئۆزەڭ ۋىژدانى پاك ، ئەخلاق سۆيەر ئىنسانغا دوست،
ئەلگە مېھرى خۇددى دەريا، ئاقكۆڭۈل جانانغا دوست.

قاچ هامان شۆھرەتپەرەس ۋىژدانى يوق ئارىسىزلىدىن،
بول ئۆزۈڭ ھەم جەڭ چىلىشلەر قايىنىغان مەيدانىغا دوست.

نەپ ئۇچۇن ۋىژدان سېتىپ ، شاھ قەسرىدىن جاي ئالغىچە،
ھەق ئۇچۇن مىڭ ياخشى بولغان بىر ئۆمۈر زىندانىغا دوست.

بەزىلەر دوست دەيدىكەن پۇل - مۈلكى بارنى ھەر قاچان،
مەن ئۇچۇن ئالەمگە تەڭداشسىز كىشى ۋىژدانىغا دوست.

ساقلىغىن يادىڭدا پەرھات ، ئەل بىزارنى دوستىدىمە،
بول ئۆزەڭ خىسلەتكە باي ئەل ئوغلى ۋە مەردانىغا دوست.

ئانامغا جاۋاپ

ئەبەيدۇللا ئابدۇلۋارى

دىدى ئانام: جان ئوغلۇم،
ئۆستۈڭ تىمەن ياش بولۇپ،
بارغانسىرى بەستىڭگە -
ۋۇجۇدۇڭغا كۈچ تولۇپ،

سەندىن سوراي ئارزۇيۇڭ،
نىمە بولۇر ھاياتتا؟
قانداق ياخشى سوۋغاڭ بار،
سۈت بەرگەن جان ئاناڭغا؟

دىدىم: ئېزىز ئانىجان،
ئېيتاي يۈرەك سۆزۈمنى.
بىلىۋالغىن سەن بۈگۈن،
مېنىڭ بۇ ياش كۆڭلۈمنى.

كىشى ۋەتەن دىمىسە،
بەختى قۇچاق ئاچامدۇ ؟
ۋەتەن - ئەلنى سۆيگەندىن
يارۇ - جانان قاچامدۇ؟

شۇڭا ئانا ۋەتەننى، -
چىن دىلىمدىن سۆيىمەن.
ئېقىپ ئۇنىڭ سۈيىدە،
ئوتلىرىدا كۆيىمەن.

ئانام ئاڭلاپ كېيىنى،
سۆيدى ئوتلۇق يۈزۈمگە.
دىدى: بالام قەيسەر بول،
ئەمەل قىلىپ سۆزۈڭگە.

ئىككى شېئىر

داۋۇتجان سەيدىن

«رىسقى»

ئۇ ئېتىزدا ئىشلىگەن چاغدا،
ئاخماق دىدىلىك مەسخىرە قىلىپ.
غايىۋانە «رىسقى» تىلىدىلىك،
ئۇڭدا يېتىپ ئاسمانغا بېقىپ.

كۈزمۇ كەلدى پىشتى زىرائەت،
ئۇ، ئەجرىگە مول ـ ھوسۇل ئالدى.
لېكىن كۆكتىن «رىسقى» چۈشمىگەچ،
سىنىڭ ئۆيۈڭ قۇپ ـ قۇرۇق قالدى.

گۈل ئوغرىسى

خوشناڭىنىڭكى گۈللۈكلىرىگە،
ھەۋەس بىلەن تويماي قارايسەن.
بەزى چاغدا ئۈزۈپ تويدۇرماي،
ئوغۇرلۇقچە سۆيۈپ پۇرايسەن.

ئېچىنىمەن سىنىڭ ھالىڭغا،
گۈل ئوغۇرلاش ئۇيات ئەمەسمۇ؟
سەنمۇ ساپ تەر تۆكسەڭ ئەگەردە،
گۈلزار ساڭا قۇچاق ئاچماسمۇ؟

مەكتەپ قوينىدا

سەيلىخان بارات

باھار پەيزىدە ياشناپ غۇنچىلار،
نۇرغا چۆمۈلدى مەكتەپ بىناسى.
شاۋقۇنلۇق ھايات قاينىغان جەڭگاھ.
ياڭرايدۇ قىزغىن غەلىبە ساداسى.

بىلىم ـ ھېكمەتكە تەشنا يۈرەكلەر،
پەننىڭ باغىدىن ئالىدۇ ئوزۇق.
ئۇلار ۋەتەننىڭ پەخرى، ئۈمىدى،
ئىستىقبال يولى داغدام ۋە يورۇق.

ھەر بىر ياش يۈرەك گويا شۇڭقاردەك،
پەرۋاز ئەيلەسەم دەيدۇ پەلەكتە.
چۈنكى ئۇلارغا بېرىپ كۈچ ـ قۇۋۋەت،
ۋەتەن سۆيگۈسى يانار يۈرەكتە.

"دىمەك" سۆزىنىڭ ئەرزى

(ساترا)

ئابدىقادىر مەھەممەت

كەچتە ئىشىك غىچىرلاپ،
كىردى بىراۋ پىچىرلاپ.
شەپىسى بار ئۆزى يوق،
يا بىر ئېنىق سۆزى يوق.
سورىدىم: كىمسەن؟ دىدىم،
تونۇپ يېتەي مەن دىدىم.
نىچۈن كىردىڭ ئۆيۈمگە؟
جاۋاپ بەر تېز سۆزۈمگە.
گەپ باشلىدى ئۇ مۇنداق:
سۆزۈم بىر ئاز ئۇزۇنراق.
تىڭشىغايسەن زىرىكمەي،
زېھنىڭ سېلىپ تىرىكمەي.
"دىمەك" سۆزى مەن ئەسلى،
لىكىسكىنىڭ چىن نەسلى.
كۆڭلۈم ئاغرىق ئەخمەتتىن،
زارلاندىم كۆپ زەخمەتتىن.
قۇلاق سالغىن ئەرزىمگە،
كەچۈرگىن، يەت دەردىمگە.
دوستۇڭ مېنى خارلايدۇ،
پەقىر شۇڭا زارلايدۇ.
جۇملىدە خاس ئورنۇم يوق،
سوقۇندىمەن قۇربۇم يوق.
ھەر سۆزنىڭ بېشىمەن،
ئېتىپ ئوينار تېشىمەن.
ھەم سۆزنىڭ ئاخىرى،
بولدۇم تالماس چاكىرى.
سۆزى شۇڭا ئورامسىز،
زوۋانسىز ئۇ زورامسىز.
نارازى كەڭ ئاممىمۇ ،
كىچىك ئۆسمۈر بالىمۇ.
چۈشەنمىگەچ مەقسەتنى،
دەيدۇ "كىكەچ" ئەخمەتنى.
بۇ قېتىم ئۇ يېقىندا،
سۆزگە ئۆتۈپ يىغىندا.
ئالدى مېنى تىلىغا،
پۈكۈپ دەسلاپ دىلىغا.
دىمەك، دىققەت كۆپچىلىك،
خۇلاسىم بۇ ھەپتىلىك.
سۆزلەي دىمەك، ئاڭلاڭلار،
دىمەك ئۆيگە ماڭماڭلار.
دىمەك مەن ھە، مەن دىمەك،
مەقسىدىم ئاز سۆزلىمەك.
لېكىن سىلە، بۇ دىمەك،
بۇنىڭغا كۆپ ئىش كېرەك.
....
....
ئەخمەت كونا ئادەتتە،
سۆزلەپ غەيرى ھالەتتە.
بىزار قىلدى ھەممىنى،
تەكرار ئاتاپ دەم مېنى.
ئوخلاشتى ۋە بەزىلەر،
ياقماي تۇتۇق ۋەزىلەر.
قاچتى كىمدۇر غىپىلداپ،
پۇت ـ ئۇچىدا شىپىلداپ.

سۆزى قۇمدەك مەنا يوق،
چۇشەنمەدى ئەل تولۇق.
شۇ سەۋەپ يۇرت ئەھلىنىڭ،
شىكايىتى تۈمەنىڭ.
مەن تۇراتتىم ئەسلىدە،
يەكۈن سۆزى ئۈستىدە.
سۆزنى يىغىش رولۇمتى،
بىر مۇۋاپىق يولۇمتى.
مېنى نورمال ئىشلەتمەي،
ئاھ ـ زارىغا ھەم يەتمەي.
كەلدى شۇنداق ئازاپلاپ،
ھالىنى بەك خاراپلاپ.
شۇڭا بىرىپ مەسلىھەت،
قىلغىن ئوبدان نەسىھەت.
يەتسۇن مېنىڭ زارىمغا،
قىلسۇن رەھىم ھالىمغا.

×

"دىمەكۋاي» نىڭ ئۆزىنى،
كۆرۈپ، ئاڭلاپ سۆزىنى.
بەتكە تېزدىم دەردىنى،
شىكايەتلىك ئەرزىنى.
بۇ ئەرزنى كۆرگەنلەر،
مەناسىنى بىلگەنلەر.
"دىمەكۋاي» نى يولىدا،
ئىشلەتسۇن ئۆز ئورنىدا

(بېشى 115 ـ بەتتە)

لەنگەن قەلبىگە ئاز بولسىمۇ ئىلھام بېغىش ـ لىدىم . مانا شۇندىن باشلاپ، قەيىنئانام ماڭا قاراپ ئانچە ـ مۇنچە كۆلۈمسىرەپ قويىدى ـ غان بولدى . بىر كېچىدە ئالتە يەتتە قېتىم قەيىنئانامنىڭ ئاستىنى يەڭگۈشلەش ، بەدەن ـ لىرىنى ئۆرۈش ، ئۇۋۇلاش، ئۇسسۇزلۇق ئىچىـ رۇش ، دورا ئىچىرۇش ئىشلىرىنى سەمىمى بېجىرگىنىم ئۈچۈن، ئالتە ئايلاپ مىدىرلىماي ياتقان قەيىنئانامنىڭ بەدىنىدە بىرەر يارا پەيدا بولۇش ياكى تىرە ئېچىلىپ كىتىش خەۋپى كۆرۈلمىدى. مانا، قەيىنئانام ئاغرىپ يېتىپ قالغان ئالتىنچى ئايدا سۆزدىن تاما ـ مەن قالدى .

× ×

مەن خىيال كەيتەرلىرىمنى يىغىپ، قەيىنئا ـ نامنىڭ باغرىدىن باغرىمنى ئاجرىتىپ كۆ ـ زۈمنى ئاچقاندا، قەيىنئانام ئاللىقاچان يورۇق دۇنيا بىلەن ۋىدالىشىپ، بەندىچىلىك قىلغان ئىدى .

ئۇنىڭ جان سەكرات ۋاقتىدا : " جېنىم قىزىم ، ئۆز قىزىم " دىگەن سۆزى ھېلىمۇ قۇلاق تۈۋىمدە جاراڭلاپ ، قەلبىمدە قانداق ـ تۇ خوشاللىق تۇيغۇسى جەۋلان قىلىدۇ .

قېينانام مېنى قىزىم دېدى

(ھىكايە)

غوجا ئابدۇللا

قەيىنئانامنىڭ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغىنىغا ئالتە ئايدىن ئاشقان بولۇپ، ھازىر پۈتۈنلەي سۆزدىن قالغان ئىدى.

كالتەك چىراقنىڭ ئۆتكۈر نۇرلىرى چاچلىرى ئۇچىدەك ئاقارغان، رەڭگى سېرىق، جۇدەڭگۈ، ئورۇقلىقىدىن بىر تېرە - بىر سۆڭەك بولۇپ قالغان قەيىنئانامنىڭ چىرايىنى تېخىمۇ ئاقارتىۋەتكەن ئىدى. ئۇ كېسەل ئازاۋىدىن ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن خۇنۇك كۆزلىرىنى لۆمىدە ئاچتى - دە:

— قىزىم، قىزىم ... دەپ ئۈزۈپ - ئۈزۈپ تۈۋلىدى. بىز ھەيرانلىق ئىلكىدە چۆچۈپ قەيىنئانامغا قارىدۇق. خان ئاچام ئىتتىك ئورنىدىن تۇرۇپ، قەيىنئانام ياتقان كارىۋاتقا يېقىنلىشىپ، بوش ئاۋازدا " ئانا ... " دېدى.

قەيىنئانام كۆزىنى چىڭ يۇمىۋېلىپ، ئورۇقلىقىدىن ئۇچەتكۈدەك بولۇپ قالغان قولى بىلەن خان ئاچامنى كېتىشكە ئىشارەت قىلدى. خان ئاچام كۆزىگە لىققىدە ياش ئالغان ھالدا يەرگە قاراپ لىۋىنى چىشلىگىنىچە، ئورنىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ، ئىسەدەپ يىغلاشقا باشلىدى، ئۆينىڭ ئىچى چىۋىن ئۇچسا بىلىنگىدەك جىمىپ كەتكەن ئىدى، ئارىدىن مىنۇت ئۆتمەي:

— قىزىم! قىزىم ... تۇتى - دىگەن ئاۋاز ئاڭلاندى.

— مەن قولاقلىرىمغا ئىشەنمەي ئەتراپىمغا ھەيران بولۇپ قارىدىم. ئۆيدە خان ئاچام، يولدۇشۇم ۋە مەن بىلەن قوشۇلۇپ 4 كىشى بار ئىدۇق.

يولدۇشۇم ماڭا قاراپ كۆزى بىلەن ئانامنىڭ مېنى چاقىرغانلىغىنى ئىشارەت قىلدى. مەن قەيىنئانامنىڭ قېشىغا باردىم. ئۇنىڭ كۆز قارچۇقلىرى يوغىناپ كەتكەن بولۇپ، نەپەس ئېلىشىمۇ جىددىلەشكەن ئىدى. مەن قەيىنئانامغا كۆلۈمسىرەپ قارىدىم – دە:

— ئانا – دىدىم.

— قىزىم. – دىدى قەيىنئانام بوش ئەۋازدا، – مېنى كېچىرگىن، مەن سەندىن رازى.

مەن ئۆزەمنى توختۇتۇپ ئالالماي قەيىنئانامنىڭ باغرىغا ئۆزەمنى ئاتتىم. قەيىنئانام مېنى باغرىغا بېسىپ پېشانەمگە گەز باغلاپ كەتكەن لەۋلىرى بىلەن سۆيدى ۋە ئارىلاپ – ئارىلاپ:

— سەن ئۆز قىزىم، مەن سەندىن رازى...

دەپ پىچىرلايتتى.

بۇ، مەن مۇشۇ ئائىلىگە كېلىن بولۇپ كىرگەن 20 يىلدىن بۇيان قەيىنئانامنىڭ مېنى تۇنجى قېتىم ئۆز قىزىم دەپ ئېتىراپ قىلغىنى ۋە مەن سەندىن رازى دەپ يۈرەك سۆزىنى ئېيتقىنى ئىدى. شۇڭا قەلبىم شاتلىنىپ، ۋۇجۇدۇم ئاجايىپ بىر خىل ئىللىق ئېقىم بىلەن تولدى. بۇ ئېقىم قان تومۇرلىرىمدا ئېقىشقا باشلىدى. ۋۇجۇدۇم شامدەك ئېرىپ، كۆز ياشلىرىم چەشمە بولاق مەرۋايىتلىرىدەك مەڭزىم بويلاپ ئېقىپ، قەيىنئانامنىڭ مەڭزىگە چۈشمەكتە.

× ×

60 – يىللىنىڭ خاسىيەتلىك ياز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە بىزنىڭ تويىمىز بولغان ئىدى. ئۇ چاغ بىزنىڭ خىزمەتكە چىقىپ ئەۋلات تەربىيەلەش بىلەن شۇغۇللانغانلىغىمىزغا ئىككى يىل بولغان بولۇپ، ھەر ئىككىمىز ئالىي مەكتەپنى بىرگە تۈگىتىپ، بىر ئورۇنغا خىزمەتكە چىققان ئىدۇق. يولدۇشۇم ئوتتۇرا بوي، ئاق سېرىق، قارا قاش، قاڭشالىق قوي كۆزلىرى قاپ – قارا قاشلىرى ئاستىدا ئويناپ تۇرىدىغان مەغرۇر بىر يىگىت ئىدى.

ھازىرغىچە ھەيرانمەن: بىز توي رەسمىيىتىنى ئۆتەپ ئەتىسى چۈشتىن كېيىن مەكتىۋىمىزنىڭ كىچىك مەجلىسخانىسىدا توي زىياپىتى ئۆتكۈزدۇق، تويىمىزغا ناھىيىمىزنىڭ ئايال ھاكىمى باشچىلىق قىلدى. شۇ كۈنى مېنى خىزمەتداشلىرىم يۆتكەپ توي ئۈچۈن راسلانغان ئازادە، ياسداق ئۆيگە ئېلىپ كىرىشكەندە، مەن قەيىنئانامنىڭ رەسمىيەت بويىچە ئالدىمىزغا پاياندار سېلىپ قارشى ئېلىشىنى شۇنچە ئارزۇلاپ كۈتكەن بولسامۇ، ئەمما ئۇ بۇنىڭ ئەكسىچە بىزنى كۆرۈپ ئولتۇرغان ئورنىدىن دەست تۇرۇپ كۆزلىرىدىن غەزەپ ياغدۇرغان ھالدا ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. سەۋۋى مەن يېزىلىق بىر قىز بولۇپ، شەھەر قىزلىرىدەك ئابرۇيلۇق ئائىلىنىڭ نەسلى ئەمەس ئىدىم. قەيىنئانامنىڭ كۆڭلىدە ئوغلىنى شەھەردىكى ئابرويلۇق ئۇرۇق – تۇققانلىرىدىن بىرىنىڭ قىزىغا ئۆيلەندۈرۈش نىيىتى بار ئىدى. مەن بۇنى كېيىنچە باشقىلاردىن ئۇققان ئىدىم. لېكىن ساپ – سەممىي مۇھەببەت ئاخىرى قەيىنئانامنىڭ شىرىن ئارزۇلىرىنى بۇزۇپ تاشلاپ، بىز ئىككى ياشنى بىر ئائىلىگە جەم قىلغان ئىدى. بىز دوستلار بىلەن بىر سائەتتەك خۇشال – خورام ناخشا ئېيتىپ، ئۇسۇل ئويناشتۇق. ئاخىرى ئۇلارمۇ بىر – بىرلەپ كېتىپ، ئۆيدە ئىككىمىزلا قالدۇق.

يولدۇشۇم بېشىنى سالغان ھالدا نىمىدىندۇر خىجىل بولغان ھالدا ئاستىنقى لەۋلىرىنى چىشلەپ، ھەسرەت ئىچىدە ئۇلۇغ – كىچىك تىناتتى.

مەن ئۇنىڭ بۇ ھالىنى كۆرۈپ ھەيرانلىق ئىلكىدە قالدىم، چۈنكى ھازىر يېڭى توي قىلـ

غان ياش يىگىت - قىزلارنىڭ خوشال كەيپىياتى ۋە ۋىسال شاتلىغى نىمە ئۈچۈنكى بۇ ئۆيدە كۆرۈنمەيتتى. مەن يولدۇشۇمنىڭ بۇ ھالىدىن قىسىلىپ بىردىنلا كۆزلىرىمگە ياش ئالدىم.

— يىغلىما، — دىدى يولدۇشۇم بېشىمنى سىلاپ تۇرۇپ، — بىز بىر - بىرىمىزنى ياخشى كۆرىمىز، دۇنيادا ساپ مۇھەببەتتىن ئېسىل نەرسە بولمىسا كېرەك. لېكىن ساپ مۇھەببەت شاتلىغى توسقۇنسىز بولمايدۇ، قىزىل گۈلگە تىكەن ھەمرا بولغاندەك، بىزگىمۇ جۇدۇن - چاپقۇنلار قول ئۇزارتماقتا. ئانامنىڭ سېنى قارشى ئالمىغانلىغىدىن ئەنسىرىمە، دۇنيادا ئاتا - ئانىنى سۆيمەيدىغان پەرزەنت يوق. مەنمۇ شۇلارنىڭ جۈملىسىدىن، سەن مېنى قانداق ياخشى كۆرسەڭ، مېنىڭ ئانامنىمۇ شۇنداق ياخشى كۆرۈشۈڭ كېرەك. ئانامنىڭ قەلبىدىكى مۇزنى ساپ مۇھەببىتىڭ، كىلىشلىك مېھرىڭ بىلەن ئېرىتىشىڭ كېرەك. چۈشەنگىنكى ئانام ياخشى ئايال... مەن ئىختىيارسىز بېشىمنى كۆتەردىم - دە، ئۈمىت بىلەن تولغان كۆزلىرىمنى يولدۇشۇمغا تىكتىم...

× ×

ئارىدىن ئون بەش كۈن ئۆتۈپ كەتتى. رەسمىيەت بويىچە ئاتا - ئانىلار بىلەن يۈز كۆرۈشۈش ئۈچۈن تاڭ سەھەردىلا جابدۇندۇق. توي كىيىملىرىمنى كىيىپ، يۇيۇنۇپ تارىنىپ ئەينەك ئالدىغا كەلدىم. ئاناردەك يۈز، قاپقارا كۆز، گىلاستەك لەۋلەر، سەدەپتەك چىشلار مېنى خىجىل قىلدى بولغاي، ئەينەكتىن يۈز ئۆرۈپ ئىككى قولۇم بىلەن يۈزۈمنى توسىۋالدىم. قوللىرىم ئارىسىدىن ئەينەككە قارىغىنىمدا، قولۇمدىكى ياقۇت ئۈزۈككە چۈشكەن ئېلېكتىر نۇرى ئەينەك بىلەن ئەكس تەسىر نۇر پەيدا قىلىپ كۆزلىرىمنى چاقنىتىۋەتتى. كۆزلىرىمنى يۇمۇپ قايتا ئاچقىنىمدا، ئەينەكتە بىر جۈپ قوي كۆز پەيدا بولۇپ، مېنىڭ كۆزۈم بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. مەن ئەينەكتىن بۇرۇلۇپ ئارقامغا قارىدىم. يولدۇشۇم مېنى ئېلىپ ئۆيدىن چىقىپ، ئۇدۇل قەيىنئانامنىڭ ھوجرىسىغا ئېلىپ كىردى.

ئىشىكتىن كىرىشىمگىلا يۈزۈمگە شالاقىدە بىر سوغۇق نەرسە چېچىلدى. مەن «ۋاي» دەپ يۈزۈمنى تۇتۇپ كۆزۈمنى ئاچسام، قەيىنئانامنىڭ غەزەپلىك كۆزلىرى ماڭا مىختەك تىكىلگەن بولۇپ ئۇنىڭ قولىدىكى چىنە ئاچچىق دەستىدىن داۋالغۇپ تۇراتتى. چەكسىز قايغۇ ئەلەم ئىچىدە بىز ئۆيدىن ئارقىغا ياندۇق. يولدۇشۇم ئىنىدەستىن مېنى يېتىلەپ بىزنىڭ ئۆيگە قاراپ ماڭدى. ئۆيگە كىرگەندە، ئانام بىزنى ئىللىق چىراي، خۇش تەبەسسۇم بىلەن قارشى ئالدى، ئۇنىڭ قورۇق بېسىپ كەتكەن يۈزىگە كۈلكە يۈگۈرگەن بولۇپ، چەكسىز ئاغزى ئېچىلىپلا قالغان ئىدى. چۈنكى مەن ئانامنىڭ بىرلا قىزى بولۇپ، دادامدىن يېتىم قالغان، ئانام 10 يىللاپ ئوقۇتۇپ بۈگۈنكى بەختكە ئېرىشتۈرگىچە مىڭ ئۆلۈپ، مىڭ تىرىلگەن ئىدى. ئانام ئۆز قىزىنىڭ تۇنجى بەختلىك تويىدىن نىمە ئۈچۈن شاتلانمىسۇن. چۈنكى ئاتا - ئانا بولغۇچى ئۆز پەرزەندىنىڭ ئاغزىغا بىلىم سېلىش، مۇۋاپىق كەسپكە ئىگە قىلىش، ئۇنىڭ شاتلىق بىلەن تولغان بەختىيار تويىدىن باشقا نىمە بەختى بولسۇن! ئىككى ئۆيدە ئىككى خىل كەيپىيات، ئىككى ئانىدا ئىككى خىل چىراي.

ئانام مېھرى بىلەن يولدۇشۇمنى قارشى ئالدى-دە، "كەلسىلە بالام" دەپ يولدۇشۇمنىڭ پېشانىسىگە بىرنى سۆيۈپ، مېنى باغرىغا باستى.

— خۇدا بەختىڭلەرنى بەرسۇن، نەۋرەڭلەر-

نى كۆرۈشكە نېسىپ قىلسۇن، - دېدى ۋە بىزنى ئۇلتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى. يولدۇشۇم ئانامغا تازىم بىجا كەلتۈرگەندىن كېيىن، ئانامدىن سەمىمىي هال سورىدى. مەن يولدۇشۇمنىڭ بۇ ئالىيجاناپ خىسلىتىدىن تەسىرلىنىپ، ئۇنىڭ قولىنى چىڭ قىسىپ يىغلاپ تاشلىدىم.

× ×

كۈنلەر ئايلارنى، ئايلار يىللارنى قوغلىشىپ، ئۆيلۈك ئوچاقلىق بولۇپ قالغىنىمىزغا بىر يىل بولۇپ قالدى. مەن هامىلدار ئىدىم، توققۇز ئاي، توققۇز كۈن قوساق كۆتىرىپ تاڭ سەھەرنىڭ ئالتۇن نۇرلىرى جاهاننى زۇمرەتكە ئايلاندۇرغان بىر كۈنى بىر قىز تۇغدۇم. دوختۇرخانىغا يوقلاپ كەلگەنلەر ئىچىدە ئانام، يولدۇشۇم ۋە قەينىئانامۇ بار ئىدى. ئانام بالىنى يۆگەككە ئوبدان يۆگەپ يولدۇشۇمغا سۇندى. يولدۇشۇم زور هاياجان ئىچىدە بوۋاقنى قولىغا ئېلىپ، چوڭقۇر ئاتىلىق مېھرى بىلەن ئۇنىڭ پېشانىسىگە سۆيدى. ئۇنىڭ خوشاللىقتىن ئاغزى گەپكە كەلمەيتتى. ئۇ بىر چەتتە ھومىيىپ تۇرغان ئانىسىغا قاراپ.

— ئانا - دېدى - دە، بالىنى قەينىئانامغا سۇندى. قەينىئانام بالىنى قولىغا ئېلىپ شۇنداق سىنچىلاپ قاراپ كەتتىكى، بۇ هال كىشىنى هەيران قالدۇراتتى.

— هەجەپ دادىسىغا ئوخشاپتۇ، قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشاپتۇ. "ئىسىل تاشتىن گۆھەر چىقىدۇ" دىگەن راست ئىكەن، هەي سادىغاڭ كېتەي...... دېگىنىچە بالىنى دادىسىغا سۇندى. بۇ سۆزدىن هەم خوشال بولدۇم هەم كۆڭلۈم غەش بولدى. سەۋەبى قەينىئانامنىڭ بالىنى هەۋەس بىلەن ماختىشى ئۇنىڭغا ئانىلىق مېھرى بىلەن كۆيۈنۈشى مېنى خوشال قىلسا، ھېلىقى خەلق ماقالىنى ئىشلىتىشى مېنى تولىمۇ بىئارام قىلغان ئىدى.

بالام تۇغۇلۇپ يېرىم ياشقا كىرگەندە، يولدۇشۇم قانداقتۇ يالغان تۆھمەتلەر بىلەن خىزمەتتىن توختۇتۇپ قويۇلدى. مەن بۇ ناھەقچىلىققا چىدىيالماي، بالامنى كۆتىرىپ پارتىيە، ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىغا باراتتىم، داتلىمنى ئەيتاتتىم، بىر قىسىم رەھبەرلەر كۆڭلۈمگە يارىشا: " قايغۇرماڭ سىڭلىم، بۇ ئىش ھەقىقەتكە چىقار، بىز تەكشۈرۈپ كۆرەيلى " دىسە، بىر قىسىم چالا ساۋاتلار " ئۆز شورى ئۆزىگە، توپىسى كۆزىگە، دىگەندەك ئۆزىدىن سەۋەنلىك ئۆتمىسە جازالىنامتى" دەيتتى. دەسلەپكى سۆزدىن ئازاپلىق يۈرىكىم بىرەر مەلھەمگە ئېگە بولسا، ئارقىدىنلا يەنە نەشتەر ئۇرۇلۇپ، زەخىملىنەتتى- دە، بالامنى باغرىمغا بېسىپ قايتىپ كېلەتتىم. تۈن كېچىلەردە كىرپىك قاقماي يىغلاپ چىقاتتىم. مەسۇم كىچىك بوۋاقىمنىڭ يىغامنى چۈشەنگەندەك ئۈن سېلىپ يىغلاپ كىچىك كۆرپىچە تىپىچەكلەيتتى. مەن چىدىيالماي ئۇنى باغرىمغا بېسىپ "يىغلىماڭ ئالتۇن قوزام، جېنىم بالام" دەپ ئەركىلەتكىنىمدە ئۇ، مەسۇمە قەلبىدىن ئۇرغۇپ چىققان خوشاللىغى بىلەن قاپ - قارا قومۇچاقتەك كۆزلىرىنى نۇرلاندۇرۇپ، ئادەمنىڭ مەسلىگى كەلگىدەك ۋىلىق - ۋىلىق كۈلۈپ بىرەتتى. بۇچاغدا پۈتۈن دەرت - ئەلەملىرىم تۈگەپ، پۈتۈن بەدەنلىرىم يەڭگىللەپ قەلبىم يايراپ كېتەتتى.

يولدۇشۇمنىڭ توختۇتۇپ قويۇلغانلىغى سەۋەۋىدىن، قەينىئانامنىڭ تۇرمۇشىدىن خەۋەر ئېلىش ماڭا قالغان ئىدى. شۇڭا ھەر ئايلىق ئىش ھەققىمنى ئالغاندا، ئالدى بىلەن قەينىئانامنى يوقلاپ باراتتىم.

ھەي، ئىنىمنى دەي، تۈنجى قېتىم يوقلاپ بارغىنىمدا ئۇ، مۇز يېغىپ تۇرغان تەلەتىنىمۇ

ئاچماستىن، نەۋرىسىنى قولۇمدىن ئېلىپ ئەركىلىتىشكە باشلىدى.

— ئاپپاق بالام، جېنىم بالام، مەن سېنى ئېلىپ قېلىپ ئۆزەم باقىمەن، ھە! ئۇ شۇسۆزدىن كېيىن دەرھال ماڭا بۇرۇلۇپ:

— ئوغلۇمنىڭ بېشىغا چىققانمۇ سەن، ئوغلۇمنى ئازدۇرۇپ تىگمۇالغانمۇ سەن، ماڭ — ماڭ نېرى، ئۆيۈمگە يولىغۇچى بولما، بالىنى ئۆزەم باقىمەن — دىدى.

مېنىڭ مىڭەمدىن كىرگەن ئوت تاپىنىمدىن چىقتى — دە، يۈرىگىم تۇز قۇيغاندەك ئېچىشىپ، پۇت — قوللۇرۇم بوشۇشۇپ، كۆزۈم قاراڭغۇلۇشۇپ كەتتى. ئۆزۈمنى باشقۇرالماي ئىشىكنىڭ يېنىنى تۇتۇپ، ئاران دىگەندە بوسۇغىدا ئولتۇرۇۋالدىم ۋە لەۋىمنى قاتتىق چىشلەپ، ئىچ — ئىچىمدىن ئىسەدەپ يىغلاپ كەتتىم. يولدۇشۇمنىڭ دەردى — پىراقىنى تارتالمايۋاتقاندا ئەمدى بۇ نىمە گەپ؟!

مەن دەرھال يولدۇشۇمنىڭ: «سەن كىلىنلىك مېھرىڭ بىلەن ئانامنىڭ كۆڭلىنى ئېرىتىشىڭ كېرەك، چۈنكى ئانام ياخشى ئايال» دىگەن سۆزىنى ئېسىمگە ئالدىدە، بىرسىپقەينئانامنىڭ پۇتىغا ئېسىلدىم:

— جېنىم ئانا... مېنى چۈشەنمىلىچۇ؟ ئوغۇللىرىنىڭ جازالىنىشىغا مەن قانداق جاۋاپكار بولاي، بۇ بىر ناھەق ئىش، ئوغۇللىرى گۇناسىز، بۇ ئىش چوقۇم ئېنىقلىنىدۇ، جېنىم ئانا خوش بولاي، ئۆتىنەي ھەمرايىم، سىرىدىشىم، كۆز نۇرۇم بالامنى تارتىپ ئالمىسىلا — دەپ يالۋۇرۇشقا باشلىدىم.

مانا ئىككى يىل ئۆتكەندە، يولدۇشۇم ئاقلىنىپ مەكتەپكە كېلىپ خىزمەتكە چۈشتى. بۇ چاغدا مەن بالىغا قارىغۇچى بولالىغانلىقى ئۈچۈن، ئانامنى ماڭا ھەمرا بولسۇن ھەم بالامغا قاراشسۇن، دەپ ئۆز ئۆيىمىزگە ئەكىلىۋالغان ئىدىم. يولدۇشۇم قايتىپ كەلگەن كۈنى بىز بىر ئائىلە كىشىلىرى ئۈچۈن توي ئۈستىگە توي بولدى، بولۇپمۇ كىچىك قىزىمىز غۇنچەم تولىمۇ شاتلىنىپ كەتتى. دادىسىنى باغرى تونىدى بولغاي، ئۇنىڭ قۇچىقىدا ئولتۇرۇپ چۈچۈك تىللىرى بىلەن:

— دادا، دادا! سەن يەدىن كەلدىڭ؟ ماڭا يىمە ئەكەلدىڭ؟ دىگەندەك سۆزلەرنى قىلىپ دادىسىنى ئىنتايىن خوش قىلىۋەتتى.

ئۇن كۈلكىگە بىر يىغا دىگەندەك قەينئانام ئىشىكتىن ئوقتەك ئېتىلىپ كىردى — دە، مېنى كۆرۈپلا:

— ھوي، سېنىڭ تۇرىدىغان جايىڭ بۇئەمەس، ئۆز ئۆيۈڭگە چىق دەپ ۋاقىرىدى.

— ئانا، — دىدى يولدۇشۇم، — مۇنداق قىلماڭ، مەن سىزگە قانداق تاتلىق بولغان بولسام، كىچىك قىزىم غۇنچەممۇ ماڭا شۇنداق تاتلىق، سىز كەلمىسىگىزمۇ مەن تۇتى بىلەن سىزنى ھازىرلا يوقلاپ باراتتىم.

— تۇتى بىلەن، قوي ئۇنداق گېپىڭنى، مىڭ يىل كۆرمىسەم، ھازىر كۆرگەندەكلا تۇرىمەن ئۇنىمەڭنى، ماڭ ئۆيگە بار، دەيدىغان گەپلىرىم بار.

— ماقۇل، سەل تەخىر قىلىڭ، ھازىرلام كەينىگىزدىن بارىمەن.

قەينئانام بىزنىڭ تەكەللۇپلىرىمىزغا ئۇنىماي، تەرسالىق بىلەن ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. يولدۇشۇم بېشىنى سالغان ھالدا بىر بالىغا، بىر ماڭا، بىر ئىشىككە قاراپ تەڭقىسلىقتا تۇرۇپ قالدى. مەن يولدۇشۇمنىڭ كۆڭلىنى چۈشەندىم، شۇڭا «بارسىلا، ھەرگىز تارتىنمىسىلا، مىڭ قىلغان بىلەن ئانا ئەمەسمۇ؟ گەپلىرىنى ئېغىر ئالغىلى بولمايدۇ، ئىككى يىلدىن بۇيان كۆرۈشمىگەن ئانا — بالىلار قانچىدەك مۇڭدۇ-

Altun

شۇپ ئېلىڭلار، ئانام سىلىگە چىدامدۇ، ئىككى يىلدىن بېرى دەردلىرىدە قان يىغلاپ، يۈرىكى زەرداپ بولۇپ كەتتى- دە، بىچارىنىڭ بارىسىلا، تېز بارىسىلا - دېدىم.

— ماقۇل، مەن باراي، كەچتە چوقۇم قايتىپ كېلىمەن. يولدۇشۇم چىقىپ كەتتى.

شۇنداق قىلىپ مەن، ئانام، يولدۇشۇم، قىزىمىز تۆت كىشى بىر ئۆيدە، قەينئانام يالغۇز بىر ئۆيدە تۇرمۇش كۆچۈرۈشكە باشلىدۇق. قەينئانام مېنى ئىنتايىن يامان كۆرگىنى ئۈچۈن ئايرىم ئۆي تۇتتى، دەپ بىر تال چوكا چاغلىق نەرسە بەرمىگەن ئىدى. بىز تىرىشىپ- تىرمىشىپ قەدرى ئەھۋال ئۆي سەرەمجانلىرىنى ئېلىپ يېڭىچە، مۇستەقىل ھاياتقا قەدەم قويدۇق.

كۈنلەردىن بىر كۈنى يولدۇشۇمنىڭ كىچىك ئاچىسى ئۈرۈمچىدىن كەلدى. بىز ئەر خوتۇن ئىككىيلەن قىزىمىزنى كۆتىرىپ ئىشىك ئالدىغا كەلگەندە، ئۆيدىن قەينئانامنىڭ: "ھەي، نېمىسىنى ئەيتىسەن بالام، ئىنىڭ بىر ئەقىلسىز، بىتەلەي بالا بولدى، شەھەردىن شۇنچە ئىسىل كىشىلەرنىڭ ئالتۇندەك قىزلىرىنى سايە قىلسام ئۇنىماي، بىر سەرالىق تومپايىنى ئېلىۋالدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ خوتۇنىنىڭ ئايىغى ياراشمىدى... ئىسىت! ئىسىت! ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن كۈلپەت — ئەشۇ شۇم پىشانە، شور تومشۇقنىڭ كاساپىتى دېگىنە" دېگەن سۆز قۇلىقىمغا كىرىپ قالدى. مەن بۇ سۆزدىن يە ئالدىغا مېڭىشنى، يە قايتىپ كېتىشنى بىلمەي ئىزىمدا توختاپ قالدىم. نەپسىم بوغۇلۇپ، يۈرىكىم تېز - تېز سوقۇپ، يىقىلىپ چۈشۈشكە تاسلا قالدىم. يولدۇشۇم بۇ ھالىمنى كۆرۈپ، بالىنى قولۇمدىن ئېلىپ... "خاپا بولما، بەرداشلىق بەرگىن، بۇ سۆزلەرنى كۆڭلۈڭگە ئالما، ئانامۇ بىر كۈنى چۈشىنىپ قالار، جۇرچاندۇرماي كىرەيلى" دېدى.

مەن پۈتۈمنى ئاران يۆتكەپ، بوسۇغىدىن ئاتلىدىم. خان ئاچام دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ يولدۇشۇم ۋە مەن بىلەن قىزغىن سالاملاشتى- دە، يولدۇشۇمدىن قىزىمىزنى قولىغا ئېلىپ، مەڭزىدىن سۆيۈپ قويدى ۋە بىزنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى. لېكىن قەينئانام ئوغلىنىڭ ئاستىغا كۆرپە سېلىپ، مەن بىلەن قىلچە كارى بولمىدى. مەن كارۋاتنىڭ لېۋىگىلا ئولتۇردۇم. قايتىدىن تېچلىق - ئامانلىق سوراشقاندىن كېيىن، داستىخان سېلىپ تاماق كەلتۈرۈلدى. قەينئانام ھەممەيلەنگە چىرايلىق چىنىلەردە تاماق كەلتۈرۈلۈپ بولغاندىن كېيىن، ماڭا چاك كېتىپ قاداتقان پۇچۇق چىنىدە ئاش كەلتۈردى. يولدۇشۇم بۇ ھالدىن قاتتىق غەزەپلەندى بولغاي، ئۆزى ئالدىدىكى چىنىنى ماڭا قويۇپ تاماققا تەكلىپ قىلدى. بۇ يولدۇشۇمنىڭ قەينئانامنىڭ مېنى خارلىغانلىقىغا تۇنجى قېتىم قارشى چىقىشى ئىدى. قەينئانام بۇ ھالنى كۆرۈپ:

— نىمانچە قىلىسەن بۇ كىشىگە، بۇ كىشىگە چۇ، مۇشۇ چىنىمۇ ئارتۇقچىلىق قىلىدۇ- دېدى.

— ئانا،- دېدى يولدۇشۇم،- سەن مۇنداق ئادەمنىڭ ئىززەت - نەپسىگە تېگىدىغان ئىشلارنى قىلما، بىزمۇ ئادەمغۇ، بۇمۇ سەندەك ئايالغۇ؟ سىنىڭ كېلىنىڭ، ئۆز قىزىڭغۇ؟ سەنمۇ بىر قەينئانىنىڭ كېلىنى بولغىنىڭ. بۇنداق قىلمىغىن، كىچىك نەۋرەڭگە يېتىپ قالمىسۇن.

— يېتىپ قالمىسۇن؟! ھۇ نائەھلى، سەن تېخى ماڭا جاۋاپ قايتۇرغىدەك بولدۇڭمۇ؟! ھېلى بىكار كۆرگىلىگىنى كۆرسىتىمەن. بول تېز چىنىلەرنى ئالماشتۇر.

- يولدۇشۇمنىڭ ئەمدى تاقىتى - تاق بولدى- دە، ئەلەمگە چىداپ تۇرالماستىن، ئورنىدىن دەس تۇرۇپ، قولىدىكى قاداق ھەم پۇچۇق چىنىنى ئىگىز كۆتىرىپ يەرگە شۇنداق قاتتىق ئۇردىكى، چىنىدىكى ئاش تۆكۈلۈپ،

چىنە چۆل - چۆل بولۇپ كەتتى، ئۆي ئىچى چۇڭقۇر سۈكۈتكە چۆمدى.

— ھو بىنومۇس، تۇغۇپ چوڭ قىلغىنىمغا سەندىن شۇنچە خورلۇقنى كۆرمەنمۇ؟ چىق ئۆيدىن، چىق دەيمەن! ئەتىۋالىغىڭنى ئىككىنچى بوسۇغامدىن ئاتلاتقۇزغۇچى بولما - دىدى.

— ئانا، - دىدى يولدۇشۇم تەمكىنلىك بىلەن ئۆيدىن چىقىۋىتىپ، - بىز چىقمىز، چىقماسقا ھەققىمىزمۇ يوق، لىكىن، سەن شۇنى چۈشەنگەنكى " بىشىڭنى كىم سىلىسا ماشىيىغىڭ شۇ، يىنىڭدا كىم ئولتۇرسا چىرايىلىغىڭ شۇ "، دىگەن خەلق ماقالىسىنى ئۇنتۇپ قالدا. ئۇ ھەر قانچە يامان بولسىمۇ مەن ناھەق جازالانغان يىللاردا سىنىڭ ۋە مىنىڭ بالامنىڭ ھالىدىن ياخشى خەۋەر ئىلىپ بىزگە ۋاپادارلىق قىلدىغۇ، سەن بۇنىمۇ چۈشەنمەمسەن؟

— ئوھۇي، قوي بۇنداق گىپىڭنى، بۇ مىنى باققۇچە ئۆزىنى باقسۇنا. ئەيتىپ قوياي، مەن ئۆلۈپ - تارتىپ قالسام، بۇ خىنىمىڭنى مىنىڭ جەسىدىم يىنىغا يولاتما. ئەگەر يۆلۈتۈش توغرا كەلسە، مىنىڭ جەسىدىمنى تاختىراۋاندا دۇم ياتقۇزۇپ قويىمساڭ مەن سەندىن رازى ئەمەس - دىدى.

بۇ سۆزدىن يۈرەك باغرىم شۇنداق ئىزىلدىكى، چىكە تومۇرلىرىم لوقۇلداپ، كۆزلىرىم قاراڭغۇلىشىپ، كۆز ئالدىمدا يەر جاھان پىقىراپ كەتتى. ۋىجدان ئازاۋى، قىلغان ئەقىدەم دەرياىدىكى سەل بولۇپ قوش بۇلاقتىن شىددەت بىلەن ئىتىلىپ چىقىۋاقتا ئىدى.

— ئانا، جىنىم ئانا! مەن سىلىگە نىمە قىلدىم؟ دىدىم - دە، ئۆزەمنى قەينىئانامغا ئاتتىم......

× ×

"ئىنسان ئۇچۇن ئەڭ زور بايلىق - سالامەتلىك" دەپ ناھايىتى توغرا ئەيتقان ئىكەن. قەينىئانام ياشانغانسىرى كۆپرەك ئاغرىق سىلاققا ئۇچراپ 4-3 ئايلاپ يىتىپ قالىدىغان بولۇپ قالدى. قىشىدا قارىغۇچىسى بولمىغاندىن كىيىن، مىنىڭ خەۋەر ئىلىشىمغا توغرا كەلدى، 4 يىل ئىچىدە ئۇ تۆت قىتىم ئاغرىپ مىنىڭ قىتىقىنىپ بىقىشىم ۋە دوختۇرخانىلارغا ئاپىرىپ داۋالىتىشىم بىلەن ياخشى بولۇپ قالدى. بۇنىڭ بىلەن ماڭا نىسبەتەن كۆز قارىشىدىمۇ رۇشەن ئۆزگىرىشلەر مەيدانغا كىلىشكە باشلىدى. بالدۇرقىدەك كۆرسە تىل سالمايدىغان، غەزەپلىك ھومايمايدىغان بولدى.

74 - يىلىنىڭ قىش كۈنلىرىدە قەينىئانام قاتتىق كىسەل بولۇپ قالغىنى ئۈچۈن، يولدۇشۇم بىر ھەپتە ئانىسىنىڭ قىشىدا بولۇپ قالدى. مەنمۇ ئەنسىرەپ، خىزمەتتىن سوراپ قەينىئانامنىڭ يىنىدا بولدۇم. دەسلەپكى كۈنلەردە قەينىئانامنىڭ كىسىلى ئانچە ئىغىر ئەمەس بولۇپ، ئۆز تەرىتىگە ئۆزى قوپالايتتى. مەن شۇ كۈن ئارىلاپ يوقلاپ تۇردۇم. لىكىن يولدۇشۇم ئانىسىنىڭ قىشىدىن. زادىلا نىرى كەتمەي ئەتىگىنى - ئاخشىمى دائىم قىشىدا ئىدى، قىزلىرىمۇ ئايدا بىر قىتىمدىن يوقلاپ تۇراتتى. بىز قەينىئانامنىڭ يالغۇزلىغىنى ئۇنىڭ ئۈستىگە كىسەلمەنلىگىنى ئىتىۋارغا ئىلىپ، بىر ئۆيدە ياشىنى كۆپ قىتىم تەلەپ قىلغان بولسامۇ " مەن كۆيەرمەن بالامغا، بالام كۆيەر بالىسىغا " دىگەندەك سىلەرمۇ بالاڭلارنى بىقىڭلار، ماڭىمۇ خۇدايىم بار " دەپ ئۇنىمىدى. بىزمۇ تەنھا ياشاپ ئۆگىنىپ قالغان بۇ تەرسا خوتۇننىڭ رايىغا بىقىپ، ھەپتىدە بىر قىتىم يوقلاپ تۇراتتۇق. ئەمدىلىكتە كىسىلى بەك ئىغىرلىشىپ ئورنىدىن تۇرالماس بولۇپ قالدى. دوختۇر-

لارمۇ: «قېرىلىق يېتىپتۇ ...... كۆڭلى نېمىسىنى خالىسا، شۇنى بېرىپ ئوبدان بېقىڭلار» دېگەن جاۋاپنى بەردى. شۇڭا قەيىنئانامنى ئۆيدە كۈتۈشكە توغرا كەلدى.

قەيىنئانامنىڭ مېنىڭ يولدۇشۇمدىن باشقا يەنە ئىككى قىزى بولۇپ، بىرى ئۈرۈمچىدە، يەنە بىرى ئۆزىگە ئانچە يىراق بولمىغان بىر جايدا تۇراتتى. قەيىنئانام شەھەردە، بىز ناھىيە مەركىزىدە تۇراتتۇق. شۇڭا قەيىنئانامنىڭ كېسەللىنى بېقىش بىزگە تولىمۇ قىيىنغا چۈشتى. يولدۇشۇمنىڭ تازا بېشى قېتىپ تۇرغاندا، مەن مەردانىلىق بىلەن ئوتتۇرىغا چىقىپ، يېرىم كۈندىن نۆۋەتلىشىپ ئىشلەپ يېرىم كۈندىن قەيىنئانامنى بېقىش پىكرىنى ئوتتۇرىغا قويدۇم ۋە شۇ قارار بويىچە تەشكىلدىن سوراپ چۈشتىن بۇرۇن مەن، چۈشتىن كېيىن يولدۇشۇم قەيىنئانامغا قارىدۇق. قەيىنئانامنىڭ چوڭ قىزى ئايدا بىرەر قېتىم كېلەتتى. بۇنىڭ سەۋەبىنى مەن زادىلا چۈشەنمەيتتىم. قەيىنئانامنىڭ كېسەللى بارغانسېرى ئېغىرلىشىپ ئۆز تەرىتىگە ئۆزى قوپالمىغىدەك ھالغا كەلدى، ئەمدى نۆۋەتلىشىپ بېقىشنى ئۆزگەرتىپ، مېنىڭلا كۈن بويى بېشىدا تۇرۇشۇمغا توغرا كەلدى. ھەر كۈنى قەيىنئانامغا دورا ئىچكۈزۈش، ئۇچىسىنى تۇتۇش، ئورۇن - كۆرپىلىرىنى ئالماشتۇرۇش، كىيىم - كېچەكلىرىنى يۇيۇپ يەڭگۈشلەش، دىلى خالىغان تاماقنى ئېتىپ بېرىش قاتارلىق بىر قاتار ئىشلارنى سەمىمىيلىك بىلەن بېجىردىم. مېنىڭ بۇ خەيرىخاھلىقىمدىن كېسەل ئازاۋى سەل يەڭگىللىگەندەك بولدىمۇ ياكى قەيىنئانامنىڭ باغرىدىكى مۇز پارچىلىرى ئېرىدىمۇ، ئەتىيالىم مېنىڭ سۆزلىرىمگە كۆنۈپ، مەن دېگەن ئىشلارنى بىجانىدىل ئورۇنلايتتى. كۆنلەر ئۆتكەن-سېرى ئۇنىڭ كېسەللى بارغانسېرى ئېغىرلىشىپ تەرەت تۇتالماس ھالغا كەلدى. تاماقتىنمۇ قالدى. شۇڭا كۈنلىگى بەش - ئالتە قېتىم ئاستىنى قۇرۇغداپ، كىرلىك يەڭگۈشلەشكە توغرا كەلدى. مەن بۇ ئىشلارنى قىلچە ئېغىر ئالماي ئەستايىدىل بېجىردىم. بىر كۈنى خان ئاچام قەيىنئانامنى يوقلاپ كەلدى. ھال - ئەھۋاللاشتۇق، چاي كەلتۈردۇم. شۇ ئارىدا بىر ئىش بىلەن سىرتقا چىقىپ ئۆيگە كىرسەم ئۇ قەيىنئانامنىڭ ئاستىدىكى ئەديالنى يەڭگۈشلەشكە تۇتۇنغان ئىكەن. ئۇ مېنىڭ ئۆيگە كىرگىنىمنى كۆرۈپلا:

— ۋىيەي، چوكىمۇ چىققان ئوخشايدۇ، كەلسىلە خېنىم، سىلە يەڭگۈشلەپ قويسىلا، — دەپ بۇرنىنى تۇتۇپ ئانىسىدىن نېرى كەتتى. مەن ئىرنىمەي بېرىپ قەيىنئانامنىڭ ھاجىتىنى ئېلىپ تازىلاپ، ئاستىنى قۇرۇغداپ قويدۇم. قەيىنئانام بىر قىزىغا، بىر ماڭا قاراپ قويۇپ بىر ھازا جىم بوپ كەتتى ۋە ئۆزىنى يۆلەپ قويۇشىمىزنى ئېيتتى. مەن دەرھال ئىسسىق سۇ، داس، سوپۇن، لۆڭگىلەرنى تەييارلاپ ئۇنى ئاۋايلاپ داس يېنىغا يۆلەپ كىلىپ بىلىگە ياستۇق قويۇپ كىيىملىرىنى يەشتىم، خان ئاچام قولىغا بىر سۈپۈرگىنى ئېلىپ قەيىنئانامنىڭ پۇتىنى داسقا چىلاپ، پاچاقلىرىنى سۈپۈرگە بىلەن يۇيۇشقا باشلىدى. شۇ چاغدا قەيىنئانامنىڭ چىرايى بۇزۇلۇپ، غەزەپتىن كۆز چاناقلىرى يوغىناپ كەتتى. مەن بۇ ھالنى كۆرۈپ دەرھال قەيىنئانامنىڭ پۇتلىرىنى ئىسسىق سۇغا چىلاپ، قولۇم بىلەن سىلاپ ناھايىتى ئاۋايلاپ يۇدۇم ھەم لوڭگە بىلەن بەدەنلىرىنى سۈرتۈپ، ئۇۋۇلاپ، باش-كۆزلىرىنى تاراپ، كېسەل ئازاۋىدا شىكەستىن-

(ئاخىرى 107 - بەتتە)

رەھبەر

(ھېكايە)

تۇرسۇن ياسىن

1948 - يىل ياز. رەڭ
گا - رەڭ گۈل نۇسقىلىر-
دىن ياسالغان گۈل-
دەستىلەرنى تۇ-
تۇشۇپ، بىر خىل
پورىمىدا كىيىنىش-
كەن قىز - ئوغۇل
ئوقۇغۇچىلار بار-
غانسېرى ئۇلغۇ-
يۇپ، كوچا-كوچى-
لارغا پاتماي كې-
لىۋاتاتتى. ئۇلار-
نىڭ ئالدى تۆت
قەۋەتلىك ئىلى
ئۇن زاۋۇدىنىڭ

ئالدىغا يېتىپ كەلگەندە، بىردىنلا كۆركەم
سالتەنەتلىك بىلىم يۇرتى بىناسىدىن قوڭغۇ-
راق ئاۋازى ئاڭلاندى. ياش بوغۇنلار ئۆز-
لىرى ئادەتلەنگەن بۇ سىگنالدىن بىر ئاز
جىددىيلەشكەندەك كۆرۈنەتتى. ئۇلار ئەگىمە-
لىك سېمونت كۆۋرۈك ئۈستىدىن ئۆتىشىۋات-
قانلىرىدا، قوللىرىدىكى گۈلدەستىلىرىنىڭ،
ئېگىز - پەس كۆتۈرۈلىشى گويا كۆۋرۈك ئۈس-
تىگە سېلىنغان رەڭدار گىلەمنى ئەسلىتەتتى.
مانا، بۇ رەڭمۇ - رەڭ گۈل چېچەكلىگەن سالتە-
نەتلىك پايانداز، غاز قانىتى سېلىنغان،
ئوقۇتۇش بىناسىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى قوش

قانات زال ئىشىگىگە تۇتاشتى.

شۇ كۈنى ھاۋا ئىنتايىن ئوچۇق بولۇپ، ئاسمان سۈپ-سۈزۈك ئىدى. ئوقۇغۇچىلارنىڭ قىزغىن ئارزۇ-ئىستەك ۋە ھىس تۇيغۇلار بىلەن تولغان خوشال كۈلكە ساداسى ئوقۇتۇش بىناسىنى ئادەتتىن تاشقىرى جانلاندۇرىۋەتكەن ئىدى. قوڭغۇراق ئىككىنچى قېتىم جاراڭلىدى ۋە ئارقا-ئارقىدىن ئۇنىڭغا ئۇلۇنۇپ سۋىستۈكمۇ چېلىندى. ئۇ چەت-بۇ چەتتە، قۇچاق يەتكۈسىز تېرەكلەر سايە تاشلاپ تۇرغان مەكتەپ قوراسى ئىچىدە بىر دەمدىلا رەت-رەتى بىلەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ مەشكە دەسسىشى باشلاندى. ئۈچۈنچى قېتىم چېلىنغان قوڭغۇراق ھەم سۋىستۈك بىلەن تەڭ ئوقۇغۇچىلار تېزدىن مەيدان ئوتتۇرىسىغا ياسالغان سەھنە ئالدىغا يىغىلىشتى. "ئەلاچىلارنى تەقدىرلەش چوڭ يىغىنى" دېگەن پىلاكات ئېسىلغان سەھنىنىڭ ئىككى تەرىپى بايراقچىلار بىلەن، ئالدى-كەينى گۈلدەستىلەر بىلەن بېزەلگەن ئىدى. مىكراپون ئورنۇتۇلغان ئۈستەلنىڭ ئىككى چېتىدىكى ئورۇندۇقلار بوش، ئارقىدىكى ئورۇندۇقلاردا ئوقۇتقۇچى-خىزمەتچىلەر ئولتۇرۇشاتتى. شۇ ئەسنادا مەكتەپ مۇدىرى مىكراپون ئالدىغا كەلدى، ئوقۇغۇچىلارنىڭ مەيداندىكى شاۋقۇن-سۈرەنلىرى بىر ئاز تىنجىدى. مۇدىر سۆز باشلىدى:

— ساۋاقداشلار، ئوقۇتقۇچى-ئۇستازلار، بۈگۈنكى يىغىنىمىزغا قاتنىشىدىغان رەھبەرلىرىمىز كەلدى، قېنى قىزغىن قارشى ئالايلى!...

قەلبلەر خوشاللىقتىن چېكىگە يەتتى. ئوقۇغۇچىلار توپى ئىچىدىن ئېچىلغان يولدا كېلىۋاتقان رەھبەرلەر باش لىڭشىتىشىپ كۆپچىلىككە توختىماي ھۆرمەت بىلدۈرەتتى ۋە ئۆزىگە سۇنۇلىۋاتقان قەلب گۈلدەستىلىرىگە مىننەتدارلىق، قىزغىن ھېسسىياتىنى ئىپادىلەيتتى. ئۇلار سەھنىگە چىقىپ بوش ئورۇنلارغا ئولتۇرغاندىن كېيىن، مەكتەپ مۇدىرى مىكراپوندا بىر-بىرلەپ تونۇشتۇرۇشقا باشلىدى:

— بۈگۈن مەكتىۋىمىزگە كەلگەن رەھبەرلەر ۋە مېھمانلار ئىچىدە، — دەيتتى مەكتەپ مۇدىرى، — رەئىسىمىز ئەخمەتجان قاسىمى، باش قوماندانىمىز ئىسھاق بەگ مونونوپ، شىنجاڭدا تىنچلىقنى ۋە دېموكراتىيىنى ھىمايە قىلىش ئىتتىپاقى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئەزاسى ئابدۇكېرىم ئابباسوۋ، مىللىي ئارمىيىنىڭ مۇئاۋىن باش قوماندانى دەلىلقان سۇگۇرباييۋ ۋە باشقىلار بار.

رەھبەرلەرنىڭ ئىسىملىكى مىكراپوندا ئېيتىلغىنىدا، ئۇلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى. سەھنە ئاستىدىن گۈلدىراس ئالقىش ياڭراپ تۇردى.

شۇنداق، بۇ بىلىم يۇرتىغا ئەشۇ رەھبەرلەر ئۆزلىرى ھۇل بېسىپ بەرگەن كۈندىن تارتىپ بۈگۈنگىچە ياققان ئالقىش-سادالارنىڭ سانىنى ئېلىش ناھايىتى قىيىن، ھەر قېتىمقىسى ئوخشىمىغان ھالدا، يېڭىدىن-يېڭى ئۈمىدلىك ھىس-ھاياجانلار بەخش ئېتىپ كەلدى. بۈگۈنكىسى تېخىمۇ يېڭى ھىس-تۇيغۇلارنى پەيدا قىلىپ، كىشىلەرنى ئاجايىپ غايىلىك گۈزەل خىياللار دەرياسىدا ئۈزدۈرمەكتە ئىدى.

— يىغىن كۈن تەرتىپ بويىچە ئەلاچى ئوقۇغۇچىلارنى تەقدىرلەش ۋە ئۇلارغا مۇكاپات تارقىتىش باسقۇچىغا ئۆتتى، مىكراپوندا ئوقۇلغان ئەلاچى ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئىسىملىكلىرى، ئەخمەتجان قاسىمىنىڭ دىققىتىنى ناھايىتى تېز ئۆزىگە جەلپ قىلدى، تونۇش ئىسىملىكلەر ئىچىدىن جانىمقان، ھاسان، تۇردىيېۋ، رىھان... قاتارلىقلارنىڭ ئىسمى ئوقۇلۇپ، كەينىدىنلا

AltunOq

سەھنىدە ئۈزلىردىۋ پەيدا بولۇشقا باشلىدى ۋە ئەخمەتجان قاسىمىنىڭ:

— ھۇي، ھاسانمۇسەن! دىيىشىگە ئۇنىڭ:

— ئاتامۇسىز! دىگىنى بىرلىشىپ كەتتى.

سەھنىدە يەنە ئارقا — ئارقىدىن:

— ھۇي، تۇردى!

— ئاتام!

— رەيھانە!

— دادا!

— دادا، ۋاي دادا ...مۇبارەك قولىڭىزنى...

دىگەن سۆزلەر ئاڭلىنىپ تۇردى. شۇ چاغ ئەخمەتجان قاسىمىنىڭ قولىدىكى دەپتەر — قەلەم، تەقدىرنامىغا قارىماي، ئۇنىڭغا ئىسلىپ، ئۆپكىدەپ ئۈن سېلىپ يىغلاپ كەتكەن جانىمقاننىڭ ئەۋازى ھەممىنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە جەلپ قىلىۋالدى. ئەخمەتجان قاسىمى ئۇنىڭغا مۇكاپاتىنى بېرىۋېتىپ، گۈلدىراس ئالقىشلار ئىچىدە ئۇنى توپ ئىچىگە قايتۇردى. لېكىن ئۆز كۆڭلىمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىللە كەتكەندەك تۇيۇلدى. ئۆتكەنكى بىر قاتار سەرگۈزەشتىلەر ھەممىنىڭ كۆز ئالدىدا تەسۋىردەك تىزىلماقتا ئىدى.

× × ×

ھەيۋەتلىك ئىلى دەرياسى. دەريانىڭ دولقۇنلۇق ئېقىنىدا، بىر خىل رىتىمدا ئوخچۇپ كېلىۋاتقان سال. ئىككى قاسىنىغى قويۇق ئورمانلار، ھەرە چىشلىرىدەك تىك يار — دۆڭلەر، مەھەللە كوي — ئېتىز — ئېرىقلارنى كېسىپ، خەتەرلىك شاقىراتما قىستاڭلاردا، بىر خىل ئىز قالدۇرۇپ ئېقىپ كەلمەكتە. بۇ مەنزىرىلەر ئۆزگە بەش قولدەك تونۇش بولغان پىشقەدەم سالچى پالىقىنى مەھكەم تۇتقان ھالدا، ئەتراپقا ھەيرانلىقتا قارايتتى. ئۇنىڭ گۈرۈي بەستىگە ماس كەلگەن يوغان كۆزلىرى، كۆپرەك ئۆزى ئېلىپ كېلىۋاتقان ھەمرالىرىغا چۈشەتتى، ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسىدا بۇ مەنزىرىلەرگە قىزىقىش ھېسسىياتى كۆرۈنمەيتتى. سالچى ئۇلارنى بۇرۇن سالغا چۈشكەن يولوچىلار بىلەن سېلىشتۇرۇپ چوڭقۇر خىياللارغا چۆمۈپ كېتەتتى ۋە ئىچىدە ئويلايتتى: چوڭ ئىشلار بىلەن بولۇۋاتقان مەرتىۋىلىكلەر مۇشۇنداق كىلەمدۇ — يا؟ — ياق، ھەممىنىڭ بۇنداق كېلىشى ناتايىن، ئۆتكەندە بۇ سالدا ئەنە شۇ ئادەم بولغان، بىر نەچچە ھەمرالىرى بىلەن يول بويى ئوتلاۋاتقان ماللارنى كۆرمىگىنى قالمىغان، مىنىپ ئوينىمىغان يىلقىسى قالمىغان، كاۋاپ قىلدۇرۇپ يەپ، قىمىز ئىچمىگەن ئۆيى قالمىغان، بۈگۈن ئۇ ئادەم مۇجىم...بۇ باللارغا نىمە بولغاندۇ — ھە! ئۇلار يە كۈلۈشمەيدۇ، يە ئەتراپتىن ئالغان تەسىراتلىرىنى چۇرۇقلىشىپمۇ سۆزلەشمەيدۇ، چوقۇم بىر ئەھۋال بولغان، بولمىسا ئۇلار پەكاپقا چۈشمەي، سالغا ئولتۇرۇپ يول يۈرەمدۇ؟!...

سالدىكى سۆسەر تۇماق كەيگەن گەۋدىلىك ئادەم يالغۇزلا بىر نەچچە ئادەمنىڭ ئېغىرلىقىدا ئىدى، ئۇ سالنىڭ بۇ بېشىدىن ئۇ بېشىغا مېڭىپ پات — پات يان قوراللىرىنى سىلاپ قوياتتى. سۇدىن كۆزىنى ئالماي ئولتۇرغان مەنچەستىر دوپپۇلۇق، ئاددى جۇگىسەنپۇ چاپىنىنىڭ ئۈستىگە كۈلرەڭ پلاش كىيىۋالغان ئادەم بولسا، پات — پات ئورنىدىن قوزغىلىپ، ئۇنىڭغا قاراپ قوياتتى. باللار كۆزلىرىنى يۇۋۇلىۋالغان ھالدا بىر — بىرىگە دۈمبىسىنى قىلىشىپ، پىكاپنىڭ قېشىدا تۇرىشاتتى. ئۇلاردىن نېرىراقتا ئايرىم تۇرىۋاتقان جانىمقان تېخىچە ئۆپكىدەپ يىغلاۋاتاتتى.

— ئوغلۇم، بولدى قوي يىغلىما، بىز ساڭا ئاتا — ئانا بولغىلى ئېلىپ كېتىۋاتىمىز، بىزنى ئاتا قىلىۋالامسەن، — دىدى مەنچەستىر دوپپۇلۇق ئادەم ئورنىدىن قوزغىلىپ، ئۇ جانىمـ

قانىنىڭ يۈز - كۆزلىرىنى قولىدىكى ياغلىقى بىلەن سۈرتكەندىن كېيىن، قالغانلارغىمۇ، قاراڭلار، ئەنە شەھەر كۆرۈنىۋاتىدۇ، سىلەرگە بىز ئاتا بولۇپ ئوقۇتىمىز. بىلىم ئالىسىلەر، ئاندىن يېڭىلمەس باتۇر بولىسىلەر!... دېدى.

— توغرا ئەيتىدۇ ئۇكىلىرىم! ئىلى دارىلئىتام سىلەرنىڭ ئۆيۈڭلار بولىدۇ. بۇ يەردە ئاتا - ئاناڭلار بار. بىر تۇققان قېرىنداش بولىدىغان سىلەردەك ئازىلىقلىرىمىز بار. بىز سىلەرگە ئوخشاشلارنى دەپ ئۇرۇش قىلدۇق، دۈشمەنلەرنى يوقاتتۇق، — دېيىشتى ھېلىقى ياش كىشى بىلەن يوغانگەۋدىلىك ئادەم ئارقا - ئارقىدىن ئۇنىڭ سۆزىنى قۇۋۋەتلەپ.

سالچى يول بويى پاراڭ قىلىشماي كېلىۋاتقان ھەمراھلىرىنىڭ بۇ پاراڭلىرىدىن باياتىن بېرىقى تۈگۈچ خىياللىرىنىڭ يىپ ئۇچى چىقىۋاتقاندەك ھېس قىلدى ۋە ئەھۋالىنى تېخىمۇ ياخشىراق بىلىۋېلىش ئۈچۈن قۇلىقىنى دىڭ قىلىپ تۇردى، لېكىن، پاراڭ ئۇزۇن داۋاملاشمىدى، يەنە ئارىنى جىمجىتلىق قاپلىدى. سالچى مەنچەستىر دوپپۇلۇق ئادەمنىڭ جانىقانىڭ يىغىسىنى شۇنچە قىلىپمۇ توختىتالماي ئاخىرى كۆزلىرىدىن ياش ئەگىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدى. سالچى بۇ ئادەمنى بىر يەردە كۆرگەندەك ھېس قىلىۋاتاتتى، جانىقان ئۇنىڭغا ئۆكسۈپ يىغلاپ تۇرۇپ، سۆزلەشكە باشلىدى:

— سىزنى ئاتام دېمەي كىمنى ئاتام دەي، تۇيۇقسىز كەلگەن بۇ خەتەردە ئاتامنى، ئانامنى سىز ئۆز قولىڭىز بىلەن يەرلىكىگە قويدىڭىز. يۇرتتىن سوراپ مېنى ئېلىپ ماڭدىڭىز. يالغۇز قالغان بۇ ئۈچ بىر تۇققۇنۇمنىمۇ قوشۇپ ئالدىڭىز. سىزگە يۇرت دۇئا قىلدى. سىلەر راستلا مېھرىبان كىشىلەر ئىكەنسىلەر، بولمىسا يۇرتمۇ دۇئا قىلمايتتى، بىزنى قوشۇپ بەرمەيتتى، لېكىن ئاتا - ئانام كۆزۈمدىن كەتمەيۋاتىدۇ؟...

ئەمدىلا 12 ياشقا كىرگەن جانىقانىڭ ئۈنچەدەك تىزىلغان بۇ سۆزلىرى، سالدىكىلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ يۈرىكىنى ئەزدى، كۆزلىرىدىن ياش ئەگدى.

— كىم ئاتا - ئانىسىدىن ئايرىلمايدۇ دەيسەن؟ مەنمۇ ئالتە ياشىمدا ئاتا - ئانامدىن ئايرىلغان، مېنىمۇ سېنىڭدەك بولغىچە بىرسى بالا قىلىۋالغان، ئاخىرى سەنچىلىك ۋاقتىمدا دارىلئىتامغا بەرگەن. ئۇ يەر سىلەردەكلەرنىڭ ئۆيى، خاتىرجەم ئۆتىسىلەر، ئوقۇيسىلەر، مەنمۇ شۇ يەردە ئوقۇپ چوڭ بولدۇم. سىلەرگە ئاتا بولىۋاتىمەن، كەلگۈسى سىلەرمۇ ئۆزەڭلەرگە ئوخشاشلارغا ئاتا بولىشنى خالىمامسىلەر؟

مەنچەستىر دوپپۇلۇق ئادەمنىڭ ئاخىرقى بۇ سۆزلىرى ھەممىنى قايىل قىلدى، ھەتتا يىغلاۋاتقان جانىقانمۇ تىمتاس بولۇپ قالدى.

سال بىر ئەگمىدىن ئۆتۈپ، گۈركىرەۋاتقان ماشىنىنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىۋاتقان ھەيۋەتلىك ئىلى تاختاي زاۋۇدىنىڭ بىناسى كۆرۈنۈپ تۇرغان تۈزلەڭلىككە چىقتى. ئۇلار ياپ - يېشىل مەيداندا بىر نەچچەيلەننىڭ دەستۇرخان سېلىپ ناخشا - ساز بىلەن بولىۋاتقانلىقىنى كۆردى. سال ئادەتتىكىچە شۇ ئورۇندا باغلاندى، سالدىكىلەر چۈشتى. ئارقىدىن پىكاپنى چۈشۈردى. سورۇندىكىلەرمۇ ئۇلارغا ھەيران بولۇشۇپ قالدى.

× × ×

ئەخمەتجان قاسىمى تەقدىرلەش يىغىنىدا سۆز قىلدى، سۆزىنىڭ ئاخىرىنى مۇنداق جۈملەلەر بىلەن ئاياقلاشتۇردى:

— بىلىم يۇرتى — نادانلىقنى يوقۇش يۇرتى، خۇراپات ۋە قۇللۇقنى تۈگىتىش يۇرتى. بۇنىڭدا بىلىم ئېلىپ يېتىلگەندىلا ئۆزىنى ئازات قىلغىلى، خەلقنى ئازات قىلغىلى، ۋەتىنىنى ئازات قىلغىلى بولىدۇ. بۇ مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن، پەقەت دۇنيادا مۇشۇ بىر يوللا بار. باشقىچە يول بىلەن ھەرگىزمۇ يەتكىلى بولمايدۇ. شۇڭا بىلىم — مەشئەل، بۇ مەشئەلنى ھەممىمىز كۆتەرگەندە دۇنيا يورۇيدۇ، ئەل يورۇيدۇ، قەلب يورۇيدۇ.

گۆلدىراس ئالقىشلار مەكتەپ ئىچىنى قاپلىغان ئىدى. ئەخمەتجان قاسىمى مەكتەپ قوراسىدىن چىقىپ كەتكىچە، جانىمقاندىن كۆزىنى ئۈزمەي، ئۆزىنى ئاران - ئاران بېسىپ مېڭىۋاتاتتى، جانىمقانمۇ ئەخمەتجان قاسىمىدىن ئايرىلىپ قېلىۋاتقانلىقىغا كۆڭلى يېرىم بولۇپ، گويا مۇنىدىن نەچچە يىل بۇرۇن ھېلىقى سالدا يىغىسىنى باسالمىغان قىياپەتتە تۇراتتى. ھېلىقى ئۈچ بىر تۇققانمۇ بۈگۈن ئۇنىڭ يېنىدا بىرگە ئەلاچىلىق مۇكاپاتىنى ئالدى. ئۈچ بىر تۇققان بىرلىكتە ئەخمەتجان قاسىمى بىلەن رەسىمگىمۇ چۈشتى. مانا ئەمدى جانىمقانىڭ خىيالىدا مۇنداق كەچمىشلەر قانات قاقتى.

× × ×

«ئىلى دارىلتامى» دىگەن يوغان خەت يېزىلغان ئاي شەكلىدە چىقىرىلغان چوڭ بىنانىڭ ئالدى لەپكىسى، ئىچكىرىلەپ كىرگەندە، ئۇزۇندىن - ئۇزۇن كەتكەن زال، زالنىڭ دېرىزە، ئىشىكلىرى كۈن پېتىشقا قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىدا چوڭ ئاشخانا بولۇپ، 130 دىن ئوشۇق بالا غىزالىناتتى. بىر كۈنى ئەخمەتجان قاسىمىنىڭ مەكتەپكە كەلگەنلىك خەۋىرى ئاڭلاندى. ئارقىدىنلا ئۆزىمۇ كىرىپ كەلدى. بالىلارنىڭ ھەممىسى تاماقلىرىنى قويۇپ، ئۇنىڭ ئالدىغا يۈگرەشتى، كىچىكلىرى ئەپەندىمگە ئېسىلىشاتتى، ئەپەندىمۇ زوقلىنىپ نۆۋەت بويىچە ئۇلارنى كۆتىرىپ يەرگە قويۇپ قوياتتى. شۇ چاغ ئومۇمى باشلىق:

— سالام بىر!... دەپ كوماندا بەردى، ھەممەيلەن ئۆز ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى. ئارقىدىنلا رۇقسەت كوماندىسى بېرىلگەندە، تاماقلىرىنى يېيىشكە باشلىدى. ئەخمەتجان قاسىمى ھەممىسىنىڭ قاچىسىدىكى تامىقىنى بىر - بىرلەپ كۆرۈپ، يەنە جانىمقانىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇنىڭدىن سورىدى:

— سەن بۇ مەۋسۇمدا سىنىپتىن قانداق كۆچتۈڭ؟ ئۇ جاۋاپ بەرگىچە باشقىلار چۇقۇرۇشۇپ جاۋاپ بەردى:

— ئەلا كۆچتى، ئەلا.

— ئەلا ؟ !... - دىدى ئەخمەتجان قاسىمى خوشال ھالدا ئۇنىڭ تامىقىغا ئېغىز تەككۈزۈپ تۇرۇپ، ئارقىدىن بىللە كەلگەن ئابدىكىرىم ئاباسوۋ، سەيپىدىنلەرمۇ باشقىلارنىڭ تاماقلىرىدىن ئېغىزلاندى.

— تاماقلارنىڭ تەمى قانداقراق؟ - سورىدى ئەخمەتجان.

— ياخشى - دەپ چۇقۇراشتى بالىلار

ئەخمەتجان ئېغىز تېگىۋاتقان جانىمقانىڭ تامىقىدا، شۇ كۈنى قېيىشقاندەك گۆش توغرامچىسى كۆرۈنمەيتتى.

— يالغان ئېيتماڭلار، بۇ تاماقتا گۆش يوققۇ، ئاشپەز كىم؟ ئاشپەزمۇ ھازىر بولدى.

— تاماقتا تەم يوققۇ!...

— زاپخوز سىركە، لازا ئېلىپ بەرمىدى.

شۇ ئەسنادا ئەخمەتجان قاسىمى ئۆزى ئېلىپ كەلگەن ئاق ئاليۇمىن قاچا، ئاليۇمىن قوشۇقلارنى ھەربىر بالىغا بىردىن تۇتقازدى، ئاشپەز، زاپخوزلارغا تەربىيە - نەسىھەت قىلدى. كېيىندىن جانىمقانىڭ يېنىغا كېلىپ:

— سىنىڭ ئەلا ئوقۇغىنىڭ ئۈچۈن، بۇ ساڭا ئۆزەمنىڭ مۇكاپاتى، - دەپ بازاردىن يېڭىلا ئالغۇزۇپ كەلگەن يېڭى شىم - پەشمەتنى تەگلىدى ۋە باشقىلارغا قاراپ، - سىلەرنىڭمۇ ئەلا ئوقۇشۇڭلارنى چىن كۆڭلۈمدىن ئۈمىت قىلىمەن. ئەتە ھېيت، ھېيتىڭلارنى تەبرىكلەيمەن مانا بۇ كىيىم - كېچەك، پۇل ھېيتلىقىڭلار بولسۇن - دىدى. ئارقىدىن جانىمقان باشلىق بىر نەچچە كىچىك ساۋاقداشنى يېنىغا ئېلىپ، ھەتتا بوينىغا توگە - تۆگىلەك قىلىپ مىندۈرۈپ، رەسىمگە چۈشۈپ خاتىرە قالدۇردى.

× × ×

بۇ ئەسلىمىلەر جانىمقانىڭ كۆز ئالدىدىن بۈگۈن يەنە بىر نۆۋەت ئۆتكىنىدە، ئۇ يېقىملىق پىچىرلىدى. "ئەخمەتجان ئەپەندىم بىزگە رەھبەر ھەم بىزنىڭ ئۆز ئاتىمىز...

ئەدەبىياتتىكى چىنلىق ۋە تەسىرچانلىق

قاۋسىلقان قاسىمجان

ئىنسانلارنىڭ مول مەنىۋى بايلىقى ۋە مۇھىم ئىدىيەۋى قورالى بولغان ئەدەبىيات خىلمۇ-خىل تۇرمۇش كارتىنىلىرىنى كونكرېت ھېس قىلغىلى بولىدىغان بەدىئىي ئوبرازلار ئارقىلىق ئەكس ئەتتۈرگەنلىكى ئۈچۈن، ئۇ مۇقەررەر يوسۇندا مۇئەييەن چىنلىققا ئىگە بولىدۇ، كىشىلىك ھاياتنىڭ چىنلىقىنى رۇشەن ئېچىپ بېرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز ئەدەبىياتنىڭ تەرەققىيات تارىخىغا نەزەر تاشلايدىغان بولساق، نۇرغۇنلىغان مۇنەۋۋەر ئەدەبىي ئەسەرلەردە ھەر خىل شەكىلدە پىشقان بەدىئىي ماھارەت ئارقىلىق مەلۇم دەۋرنىڭ ئىجتىمائىي تۇرمۇش قىياپىتى جانلىق سىزىلغانلىقىنى كۆرىمىز؛ تارىخنىڭ تۈرلۈك سىناقلىرىدىن توسالغۇسىز ئۆتكەن ئاجايىپ زور ھاياتى كۈچ بىلەن تولغان ئەشۇ مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنىڭ ھەممىسىدە چىنلىق، ياخشىلىق، گۈزەللىكتىن ئىبارەت ئۈچ تەرەپ زىچ بىرلەشتۈرۈلگەنلىكىنى بايقاپ ئالالايمىز. بۇلارنىڭ ئىچىدە يەنىلا بەدىئىي چىنلىق ئەدەبىي ئەسەرنىڭ يادروسىدا تۇرىدىغانلىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلىمىز.

مەلۇمكى، قەدىمقى زامانلاردا ياكى ھازىرقى دەۋرىمىزدە مەيدانغا كەلگەن كۆپلىگەن مۇنەۋۋەر ئەدەبىي ئەسەرلەر ئوخشاشلا تۇرمۇش چىنلىقىنىڭ يۇكسەك دەرىجىدە ئومۇملاشتۇرۇلغان بەدىئىي چىنلىققا ئايلاندۇرۇلغانلىقىنىڭ مەھسۇلىدۇر.

دېمەك يازغۇچىلار ئىجتىمائىي رېئاللىقتىكى رەڭگا-رەڭ، مۇرەككەپ تۇرمۇش ھادىسىلىرىنى كۆزىتىش، تەھلىل قىلىش، ماھىيەتلىك تىپىك تۇرمۇش ماتېرىياللىرىنى توپلاش، تاللاش، ۋە ئۇنى پىششىقلاش، ئومۇملاشتۇرۇش، يىغىنچاقلاش، مەركەزلەشتۈرۈش ئارقىلىق تۈرلۈك بەدىئىي ئىپادىلەش ۋاسىتىلىرىنىڭ ياردىمىگە تايىنىپ، رېئالىستىك ئۇسۇلدا چىن، ھەقىقىي تۇردە يورۇتۇپ بېرىلگەن ئەدەبىي ئەسەرلەرنى ئىجات قىلىدۇ. بۇنداق تۇرمۇش ھەقىقىتى گەۋدىلەندۈرۈلگەن ئەسەرلەر ئەدەبىيات تارىخى بېتىدىن، خەلق قەلبىدىن مۇناسىپ ئورۇن ئېلىشى تۇرغان گەپ.

شۇنى بىلىشىمىز لازىمكى، تۇرمۇش چىنلىقى تېخىچە يازغۇچى قەلىمىنىڭ ئۇچى تەگمىگەن، كۆزىتىش، تەھلىل قىلىش، تاللاش، پىششىقلاشتىن ئۆتمىگەن رېئال تۇرمۇشنىڭ ئەسلىدىكى ھالىتىدۇر. مۇشۇ تەبىئىي ھالدا مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان تۇرمۇش چىنلىقى يوقۇرىدا دېيىلگەن ئەدەبىي ئىجادىيەت جەريانلىرىدىكى قەدەم-باسقۇچلاردىن ئۆتۈپ يازغۇچىنىڭ قەلبى ئاستىدا ئىش قوشۇلۇپ ئاندىن بىر بالداق يۇقۇرى كۆتۈرۈلگەن ئەدەبىي ئەسەرلەردىكى بەدىئىي چىنلىققا ئايلىنىدۇ.

يەنى خۇددى يولداش ماۋزېدۇڭ كۆرسىتىپ ئۆتكەندەك: «ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەسەرلىرىدە ئەكس
ئەتتۈرۈلگەن تۇرمۇش ، ئادەتتىكى ئەمەلىي تۇرمۇشقا قارىغاندا تېخىمۇ يۇكسەك ، تېخىمۇ يارقىن،
تېخىمۇ يىغىنچاق ، تېخىمۇ تىپىك ، تېخىمۇ غايىۋى بولىدۇ » . مانا بۇلاردىن بىز تۇرمۇش چىن ـ
لىقى بىلەن بەدىئىي چىنلىقنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا قانداق باغلىنىشنىڭ
بارلىقىنى ، قانداق پەرقنىڭ بولىدىغانلىقىنى يەنىمۇ ئېنىق چۈشىنىۋالالايمىز .

هەر بىر دەۋرنىڭ رېئاللىقى شۇ دەۋردە ياشىغان يازغۇچىلارنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەت بى ـ
لەن شۇغۇللىنىشىدىكى مول ھوسۇللۇق ئېتىزىدۇر . ئەشۇ مۇنبەت ئېتىزدىن قانداق قىلغاندا مول
ھوسۇلنى قولغا كەلتۈرۈش مەسىلىسى يازغۇچىلارنىڭ جاپالىق ئىزدىنىشىگە ، بەدىئىي ماھارىتىگە
ئىجاتچانلىق روھىغا ، تۇرمۇش تەجرىبىسىگە ، سوبيېكتىپ تىرىشچانلىقىغا مۇناسىۋەتلىك.

بۈگۈنكى سوتسىيالىستىك تۇرمۇش رېئاللىقىمىز سوتسىيالىستىك ئەدەبىي ئىجادىيىتىمىزنى ھەر
تەرەپلىمىلىك باي ماتېرىياللار مەنبەسى بىلەن تەمىن ئەتمەكتە . تۇرمۇش رېئاللىقىمىزدا دىگەن ـ
دەك ھەر ئايدا ، ھەر كۈنى ، ھەر سائەت ، ھەر مىنۇتتا خىلمۇ ـ خىل ھادىسىلار يۈز بېرىدۇ .
تۈرلۈك ئۆزگىرىشلەر بولۇپ تۇرىدۇ . كىشىنى تەسىرلەندۈرگىدەك ۋەقەلەر ، يېڭى شەيئىلەر ئارقا ـ
ئارقىدىن مەيدانغا كېلىدۇ . بۇ ئىشلار خۇددى كىنو لېنتىسىدەك تىزىلىپ يازغۇچىلارنىڭ كۆز ئال ـ
دىدىن ئۆتۈشى ، ئۇلارنى ئۆزلىرىگە بىردىن جەلپ قىلىشى ، ئىلھاملاندۇرۇشى مۇمكىن .
لېكىن بۇ ھادىسىلارنىڭ ، بۇ ۋەقەلەرنىڭ ، بۇ يېڭى شەيئىلەرنىڭ ئۇچرىغىنىنى يېزىۋېرىش
ھاجەتسىز . پەقەت مۇشۇلارنىڭ ئىچىدىن قۇمنىڭ ئارىسىدىن ئالتۇن تاسقاپ ئالغاندەك ئىلغاپ ،
كىشىلەرنىڭ ئالغا بېسىشىغا ئىلھام ، مەدەت بېرىدىغان ، زوقلاندۇرىدىغان ، مەنىۋى كۈچ ـ قۇۋۋەت
بېغىشلايدىغان ، ئىجتىمائىي رولى زور ، تەربىيىۋى ئەھمىيىتى چوڭ ، ئېستېتىك قىممىتى يۇقىرى
بولغانلىرىنى تاللاپ تازا ۋايىغا يەتكىچە پۇشۇرىدۇ. تىپىكلەشتۈرۈش ، ئومۇملاشتۇرۇش ، يىغىن ـ
چاقلاش يولى بىلەن ئايرىم ھادىسە ، كونكرېت شەيئىلەر تەسۋىرى ئارقىلىق ئومۇملۇقنى چۈشە ـ
نىش ، ئومۇملۇقنى گەۋدىلەندۈرۈش ، تىپىك شارائىت زېمىنىدە ، تىپىك ئوبرازنى يارىتىش
ئىمكانىيىتىگە ئېرىشىدۇ . شۇڭا بەدىئىي چىنلىق مۇقەررەر يوسۇندا رېئال تۇرمۇش چىنلىقىدىن
كەلگەنلىكى ئۈچۈن ئەدەبىي ئەسەرلەرنىڭ كىشىلەرنى ئۆزىگە مەپتۇن قىلىش ، قايىل قىلىش ، تە ـ
سىرلەندۈرۈش كۈچى شۇنچىلىك يۇقىرى بولىدۇ . گەرچە ئەدەبىي ئەسەرلەردە تەسۋىرلەنگەن تۇر ـ
مۇش ، ئەسلىدىكى مەۋجۇت رېئال تۇرمۇشنىڭ ئەينەن ئۆزى ئەمەس ، ئۇ ، يازغۇچىلار تەرىپە ـ
دىن توقۇپ چىقىلغان ، تىپىكلەشتۈرۈلگەن بەدىئىي ئوبراز ئارقىلىق ئەكس ئەتتۈرۈلگەن نەرسە
بولسىمۇ ، كىتاپخانلار ئۇنى ئوقۇغان چاغلىرىدا ئۇنىڭدىكى ۋەقەلەر ئۆز بېشىلىرىدىن ئۆتكەندەك ،
ئۇنىڭدىكى پېرسوناژلار بەئەينى ئۆزلىرى بىلەن بىللە ياشىغان ، ئۆزلىرىگە تونۇشلۇق ئادەملەر ـ
دەك تۇيۇلىدۇ . ھەتتا ئوقۇۋېتىپ ھاياجانلىنىدۇ ، خۇشاللىنىدۇ . ئوقۇۋېتىپ يىغلايدۇ ، ھەسرەتكە
چۆمىدۇ . ئوقۇۋېتىپ كۈلۈپ كېتىدۇ . ئوقۇۋېتىپ غەزەپلىنىدۇ. شۇنىڭدەك ئەشۇ ئەدەبىي ئەسەرنى
يېزىۋېتىپ يازغۇچى قانداق ھېسسىياتقا كەلگەن بولسا ، ئۇنى ئوقۇغان كىتاپخانلارمۇ شۇنداق
ھېسسىياتقا كېلىپ ئۆز ئارا ئورتاقلىشىدۇ . مەسىلەن: بىز ئادەتتىكى چوڭ ـ كىچىك ھەجىمدىكى
ئەدەبىي ئەسەرلەرنى قويۇپ تۇرۇپ ، كۆپ توملۇق رومانلارنى ئالايلى ، سىز شۇ بىر نەچچە توم ـ
لۇق رومانىنى ئەكىلىپ تىزىپ قويسىڭىز ، ئۇ كىشىلەرنىڭ كۆزىگە شۇنداق قېلىن كۆرۈنىدۇ . مۇبا ـ

دا ئۇنى بىر اۋغا كۆچۈرۈپ چىقىش ياكى بېتىنى ۋاراقلاپ ساناپ چىقىش دەپ تاپشۇرىدىغان بولساق، ئۇنىڭغا شۇنداق زېرىكىشلىك تۇيۇلۇشى مۇمكىن. ئەمما رومانىنى بىر نەچچە ئايلار، بىر نەچچە يىللار پۈتۈن زېھنى كۈچىنى سەرپ قىلىپ يازغان يازغۇچىغا، ئۇنى باشتىن - ئاخىرغىچە باش كۆتەرمەستىن ئوقىغان كىتابخانلارغا قىلچىلىكمۇ زېرىكىشلىك ھېس قىلىنمايدۇ. بۇ ھېچقانداق مۇنازىرە تەلەپ قىلمايدىغان ھەقىقەت ئىكەنلىكى ھەممىمىزگە مەلۇملۇق. ئەدەبىي ئەسەرلەرنىڭ بۇ خىل ئالاھىدىلىكى باشقا ئەمەس ئۇلارنىڭ چىنلىق ئاساسى بىلەن تەسىرچانلىق كۈچىدىن كەلگەن.

شۇنىڭغا دىققەت قىلىشىمىز لازىمكى: بىر پارچە ئەدەبىي ئەسەرگە چىنلىق نۇقتىسىدىن باھا بەرگەندە ياكى ئۇنىڭ تۇرمۇش چىنلىقىغا، تۇرمۇش مەنتىقىسىغا ئۇيغۇن ۋە ئۇيغۇن بولمىغانلىقىنى بىلىشتە شۇ ئەسەردە ئەكس ئەتتۈرۈلگەن نەرسىلەرنى قارا - قويۇق سۆرەپلا ئاپىرىپ رېئال تۇرمۇش قىياپىتىنىڭ ئەينەن ئۆزىگە سېلىشتۇرۇپ ئۇنىڭغا ئوخشىغان - ئوخشىمىغانلىقىغا قاراپ باھا بېرىش توغرا ئەمەس. چۈنكى ئەدەبىيات رېئال تۇرمۇشنىڭ ئۆلۈك ھالدا كۆچۈرۈلگەن خاتىرىسى ئەمەس، ئۇ، رېئال تۇرمۇشنىڭ مەزمۇن بىلەن شەكىلنىڭ بىرلىكىدە ۋۇجۇتقا چىققان جانلىق، يارقىن ئوبرازلىق ئىنكاسى. شۇڭلاشقا ئەڭ مۇھىم بولغىنى ئەدەبىي ئەسەرلەردە يازغۇچىلارنىڭ رېئال تۇرمۇشنى ئىجادىي يوسۇندا ئەدەبىياتنىڭ ئۆزىگە خاس قانۇنىيىتى بويىچە يورۇتۇپ بەرگەن - بەرمىگەنلىكىگە قاراش كېرەك. ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىش جەريانىدا يازغۇچىلار ھامان رېئال تۇرمۇشتىن ئالغان مول تەسىراتنى ئىپادىلەشنى مۇھىم ئورۇنغا قويىدۇ. ۋە ئۇنى توپ ئاساسلىق نۇقتا قىلىدۇ. بۇ يەردە، يازغۇچىلارنىڭ تەسىراتى ئوخشاشلا چىنلىقتىن كەلگەچكە ئۇلار رېئال تۇرمۇشنىڭ مەلۇم تەرەپلىرىنى ئىپادىلىگەندە ئۇنىڭ چىن بولۇشى بىلەن تەسىرلىك بولۇشىغا نىسبەتەن ئالاھىدە ئېتىبار بېرىدۇ.

ئەدەبىياتتىكى چىنلىق بىلەن تەسىرچانلىق، ئۆز ئارا زىچ دىئالېكتىكىلىق باغلىنىشلىق بولغان، بىر - بىرىدىن زادى ئاجرىتىۋەتكىلى بولمايدىغان بىر پۈتۈن گەۋدە سۈپىتىدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ. چىنلىق بولمىسا تەسىرچانلىق بولمايدۇ. بۇنىڭدىن قارىغاندا تۇرمۇش چىنلىقى بەدىئىي چىنلىق دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلمىگەن ئەھۋال ئاستىدا كىتابخانلار ئاممىسىنى ھەقىقىي تۈردە تەسىرلەندۈرىدىغان ئەدەبىي ئەسەرلەرمۇ مەيدانغا كېلەلمەيدۇ.

ئەدەبىياتتىكى چىنلىق بىلەن تەسىرچانلىق ئوتتۇرىسىدىكى دىئالېكتىك باغلىنىش ناھايىتى زىچ، ئۇلارنىڭ مۇناسىۋىتىمۇ ناھايىتى قويۇق بولىدۇ. چۈنكى چىنلىقى بولمىغان ئەدەبىي ئەسەرلەرنىڭ تەسىرچانلىقىدىن ئېغىز ئېچىشقا بولمايدۇ. تەسىرچانلىقى بولمىغان ئەدەبىي ئەسەرلەرنىڭ چىنلىقىدىن ئېغىز ئېچىشقا تېخىمۇ بولمايدۇ. بۇ ئىككىلىسى ئۆز ئىپادىسىنى كۆرسەتكەن بارلىق مۇنەۋۋەر ئەسەرلەر قانچىلىك ۋاقىتلارنىڭ ئۆتۈپ كېتىشىدىن قەتئىي نەزەر، ئۇلار كىشىلەرنىڭ قەلبىگە چوڭقۇر ئورناپ، خاتىرىلىرىدە ساقلىنىپ قېلىۋېرىدۇ.

ئادەتتە ھايات ياشاۋاتقان كىشىلەر ئۆزلىرى تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتقان مۇھىت ئىچىدە تۇرۇپ ئۆز ماكانىدا، ئۆز ئەتراپىدا بولۇۋاتقان ئۆزگىرىشلەردىن، ئىجتىمائىي ھادىسىلەردىن ئانچە تەسىرلىنىپ كەتمەيدۇ. بۇنىڭ سەۋەبى شۇكى: ئۇلار ئۇنىڭغا ھەمىشە ئادەتلىنىپ قالغاچقا، كۆپىنچە يۈزە قارايدۇ. ئۇنىڭ ئىچىدە شۇنداق تەسىرلىك، شۇنداق ماھىيەتلىك نەرسىلەر يوشۇرۇنۇپ ياتسىمۇ ئۇنى ھېس قىلالمايدۇ. سېزىۋالالمايدۇ، چۈشىنىپ يېتەلمەيدۇ. ئەمما يازغۇچىلار ئىجتىمائىي تۇرمۇشنى داۋاملىق تەتقىق قىلىش بىلەن مەشغۇل بولۇپ كەلگەنلىكى ئۈچۈن ئۇنىڭ ماھىيەتلىك - ماھىيەتسىز، گۈزەل ياكى خۇنۈك، تەسىرلىك ياكى تەسىرلىك بولالمىغان تەرەپلىرىنى ئاسانلا بايقاپ ئالالايدۇ. ئەدەبىي ئىجادىيەت داۋامىدا تاللاش بىلەن ئىلغاشنى بىرلەشتۈرۈپ توپلانغان ماتېريال-

لارنى تولۇق يۇغۇرۇشتىن ئۆتكۈزىدۇ. ئاندىن يۇكسەك دەرىجىدە مەركەزلەشتۈرۈش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ ئۇنىڭغا ئۆزلىرىنىڭ تۇرمۇش تەسىراتلىرىنى، سوبيېكتىپ ھېس تۇيغۇسىنى سىڭدۈرىدۇ. شۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈن ئەدەبىي ئەسەرلەردە ئەكس ئەتتۈرۈلگەن تۇرمۇش كىشىلەرنى ئۆزىگە تارتىپ ئۇلارنىڭ كۆزىگە ئوتتەك كۆرىنىدۇ. ئۇلارغا شۇنداق راست، ھەقىقىي نەرسىلەر بولۇپ تۇيۇلىدۇ. ئۇنىڭدىن تامامەن قايىل بولىدۇ، تەسىرلىنىدۇ، ھوزۇرلاندۇرىدۇ. مانا بۇلارنى بەدىئىي ئەدەبىياتنىڭ چىنلىقى بىلەن تەسىرچانلىقىنىڭ مەھسۇلى دېيىشكە بولىدۇ.

ئەدەبىياتتىكى چىنلىق ئەدەبىياتتىكى تەسىرچانلىقنىڭ ئاساسى، ئەدەبىياتتىكى تەسىرچانلىق ئەدەبىياتتىكى چىنلىقنىڭ نەتىجىسى، پەقەت چىنلىق ئارقىلىقلا تەسىرچانلىق ۋۇجۇتقا كېلىدۇ. شۇڭلاشقا ئەدەبىي ئەسەرلەر تەسىرچانلىق كۈچى ئارقىلىقلا ئۆزلىرىنىڭ تەربىيىۋى رولىنى، تونۇتۇش رولىنى، ئېستېتىك رولىنى جارى قىلالايدۇ.

يېقىنقى بىر نەچچە يىل مابەينىدە ئەدەبىيات گۈلزارىمىزدا تىما دائىرىسى كەڭ، مەزمۇنى باي، چىنلىق ئاساسى پۇختا، تەسىرچانلىقى كۈچلۈك، ئىدىيىۋىلىكى، بەدىئىيلىكى خېلى كامالەتكە يەتكەن ساغلام بولغان نۇرغۇن ياخشى ئەسەرلەر بارلىققا كەلدى. كىتابخانلارنىڭ قىزغىن قارشى ئېلىشىغا ئېرىشتى، ئۇلارنىڭ ھەقىقىي ئادىل باھاسىنى ئالدى. بۇ مەسىلە خەلقىمىزنىڭ كۈتكەن سەممىي ئۈمىدىنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتىمىزدىكى نامايەندىسى، زامانىمىز ئەدەبىياتى تەرەققىياتىدىكى ئاساسلىق ئېقىم، ئاساسلىق يۈزلىنىشتۇر. شۇنداق بولسىمۇ ئىجات قىلىنغان ئەدەبىي ئەسەرلىرىمىزنىڭ چىنلىقى بىلەن تەسىرچانلىقى مەسىلىسىدە دىققەت قىلمىسا بولمايدىغان نۇقسانلىقلارمۇ يوق ئەمەس. ئالايلى بەزى ئەدەبىي ئەسەرلەردە تەكرار ئوقۇپمۇ چۈشەنگىلى بولمايدىغان، تەسەۋۋۇر قىلىپمۇ يېتىكى - تەكتىگە يەتكىلى بولمايدىغان ئابستىراكىت چۈشەنچىلەر، ئەمەلىيەتتىن يىراقلاشقان قۇرۇق پەرەزلەر، چىنلىقتىن ھالقىپ كەتكەن كۆپتۈرمىچىلىك، بۇرمىلاپ كۆرسىتىش خاھىشى كۆرۈلمەكتە. بۇنداق قېلىپتا يېزىلغان ئەسەرلەرنى ئوقۇپ تەسىرلىنىشمۇ، ئۇنىڭدىن بىر نەرسىنى ھېس قىلىشمۇ قىيىن.

ئەدەبىي ئەسەرلەرنىڭ كىشىلەر قەلبىگە بىلىندۈرمەي سىڭىپ كىرىشتەك تەبىئىي ھالىتىنى ئېتىۋارغا ئالماي، يوقىلاڭ نەرسىلەرنى زورلاپ يېزىش، تۇرمۇش قانۇنىيىتىنىڭ نورمالنى چېكىدىن ئاشۇرۇۋېتىش ئىستىلى، كىتابخانلارنى قايىل قىلىش ئەمەس، بەلكى نارازى قىلىش، تەسىرلەندۈرۈش ئەمەس، بەلكى زېرىكتۈرۈش كەيپىياتىغا چۈشۈرۈپ قويىدۇ. يەنە بىر قىسىم ئەسەرلەردە رېئال تۇرمۇشتا نىمە بولسا شۇنى يېزىپ قويۇشتەك ناتۇرالىستىك خاھىشى سادىر بولماقتا. بەدىئىي چىنلىقتىن يىراقلاشقان بۇنداق ئۇسۇل بىلەن ئەسەر ھەر قانچە پەدەزلەنسىمۇ ئۇ بەرىبىر كىشىلەرنىڭ كۆزىگە قوپال، كېلەڭسىز كۆرىنىدۇ، خالاس.

بۇ خىل ناچار ئىللەتلەرنىڭ ئېپادىسى سوتسىيالىستىك ئەدەبىياتىمىزنىڭ چىنلىقى بىلەن تەسىرچانلىقىغا دەرىجىسى ئوخشىمىغان ھالدا يامان تەسىرلەرنى يەتكۈزمەكتە.

بىز ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىش داۋامىدا ئەدەبىياتنىڭ ئۆزىگە خاس ئىلمىي قانۇنىيىتى، پىرىنسىپىدا قەتئىي چىڭ تۇرۇپ، يۇقۇرىدىكى كۆرسىتىلگەن كۆچۈرمىچىلىك، كۆپتۈرمىچىلىكتىن ئىبارەت ئىللەتلەرنىڭ ھەر ئىككىلىسىگە قارشى تۇرۇشىمىز كېرەك.

ئەدەبىي ئەسەرلەردە چوقۇم ئىجتىمائىي رېئاللىق مۇكەممەل بەدىئىي ئوبراز ئارقىلىق مەقسەتلىك. رېئاللىق روشەن ئەكس ئەتتۈرۈلۈشى. ئۇنىڭ چىنلىقى بىلەن تەسىرچانلىقىغا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىلىشى لازىم. مۇشۇنداق قىلغاندىلا ئەدەبىي ئەسەرلەر كىتابخانلارنى زوقلاندۇرالايدۇ.

يۇمۇرلار

تۇرسۇن ئىمىن

مېدال

ۋېلىسىپىت مۇسابىقىسىدا قاتنىشىپ قايتىپ كەلگەن ئوغلىدىن دادىسى سورىدى:
— بالام، مۇكاپات مېدالى ئالالىدىڭمۇ ؟
بالىسى جاۋاپ بەردى:
— ھەئە، ھەممىنى قوغلاپ - سۈرۈپ چەمبەر شەكىللىك «مېدال» دىن بىرنى ئالدىم.

دەپ بەرسەڭچۇ ؟

ئىمتىھان بېرىۋاتقان بىر ئوقۇغۇچى يېنىدىكى ساۋاقدىشىدىن سورىدى:
— ئاداش 3 - سوئالنى بىلمىدىم، دەپ بەرسەڭچۇ؟
— تەخىر قىلىپ تۇرغىن ، سىرتقا چىققاندا ئاپتاپ سۇنغاچ دەپ بېرەي ......

چىسلاغا بىر

— دوستۇم بۈگۈن ئىشقا دەل ۋاقتىدا ئۈلگۈرۈپ كەپسەن، كۈن قاياقتىن چىققاندۇ؟
— ھەجەپ « دوت » ئىكەنسەن ، بۈگۈن چىسلاغا بىر، كاسسىر بىلەن بالدۇرراق كۆرۈشمىسەم بولمايدۇ ئەمەسمۇ ؟!

« ئىجادىيەت »

...... كېتىۋاتقان ئىككى كىشى پاراڭلاشماقتا، بىرىنچى كىشى - ئىككىنچى كىشىدىن سورىدى :
— يولداش ، سىز نەچچە يىل ئوقۇغان ؟
— 15 يىل.
— بىرەر ئىجادىيىتىڭىز بارمىكىن ؟
— بولمامدىغان.
— قانداق ئىجادىيەت ؟
— كېتىۋاتقانلارنى چاپۇتلاپ يىقىتىۋېتىدىغان.

چوپقىتىم

ــ قاسساپ ئۇستام، سىز نېمىشقا ماڭا دائىم سوڭەكلىكجىق گوشتىنلا بېرىسىز ؟
ــ ئادانكەنسىز ...... سىز مېنىڭ دائىملىق ئەڭ يېقىن چوپقىتىم ئەمەسمۇ؟

سوراپ بېقىش

A : دوستۇم كونىلارنىڭ: " خوتۇن كىشىنىڭ چېچى ئۇزۇن ئەقلى قىسقا " دەيدىغان بىر گېپى بار. بۇ قانداق گەپتۇ ؟
B : مەن ئايالىمدىن سوراپ باقاي، سەن ئاپاڭدىن سوراپ باققىن.

بەك قىزىدى

ئارتىست : دوستۇم ياسىن، تۈنۈگۈن ئاخشامقى ئويۇنىمىز تازا قىزىدىغۇ ـ دەيمەن؟
ــ ھەئە بەك قىزىدى . مەشىقىڭلا يېرىملاشقىچە ئويۇن كۆرگۈچىلەر راسا خورەككە چۈشتى...

سوراپ بېقىش

دادىسى : بالام مەن بەلەنمۇ ؟ ئاپاڭ بەلەنمۇ ؟
بالىسى : دادا ، توختاپ تۇرۇڭ، مەن بۇنى چوڭ ئانام بىلەن چوڭ دادامدىن سوراپ باقاي.

دورا يېسەڭ ساقىيىسەن

ئانىسى : بالام بۈگۈن سەن مېنى بەك خاپا قىلىپ بېشىمنى ئاغرىتتىڭ جۇمۇ !
بالىسى : ـ تۈنۈگۈن دادام دوختۇرخانىدىن باش ئاغرىقنىڭ دورىسىنى ئەكىرگەنتى ، دورا يېسەڭ ساقىيىسەن .

ئىزا تارتىش

ــ سۆيۈملۈگۈم يەنە ئىچىپسىز ـ ھە ؟
ــ ياق بۈگۈن ئىچمىدىم .
ــ نېمە ، يۈزىڭىز قىزىرىپلا كېتىپتىغۇ ؟
ــ سىزنى كۆرۈپ ئىزا تارتىپ ......

ئەدەپلىك

ــ ئاداش دۇنيادا ئەڭ ئېسىل ئىش ئەدەپلىك بولۇش ئىكەن، جۇمۇ ؟
ــ بۇنى سەن نەدىن بىلدىڭ ؟
ــ مەس بولۇپ تاياق يەپ ، دوختۇرخانىدا ئۈچ ئاي ياتقاندا بىلدىم .

ژورنىلىمىز ئاچقان
قەلەمكەشلەر ئىجادى-
يەت سۆھبەت يىغىنى-
دا يازغۇچى، شائىر-
لار يىغىن سىرتىدا
ئۆز ئارا ئىجادىيەت
تەجرىبىلىرىنى ئا-
ماشتۇرماقتا.

ئىجادىيەت سۆھبەت
يىغىنىغا قاتناشقان
ھەرقايسى ژورنال
تەھرىر بۆلۈملىرىدى-
كى مۇھەررىرلەر ئەدە-
بىي ژورناللارنى ياخ-
شى چىقىرىش ۋە ياخ-
شى باشقۇرۇش مە-
سىلىسى ئۈستىدە مۇ-
ھاكىمە ئېلىپ بار-
ماقتا.

(سۈرەتلەرنى تۇر-
دى مەتنىياز تارت-
قان)

قەشقەر ئەدەبىياتى (13 - يىل نەشرى)

1984 - يىل 5 - سان (ئىككى ئايدا بىر چىقىدۇ)

نەشرى: قەشقەر ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات - سەنئەت
چىلەر بىرلەشمىسى
تۈزگۈچى: «قەشقەر ئەدەبىياتى» ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمى
«قەشقەر گېزىتى» باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
مەملىكەت ئىچىدىكى ھەرقايسى پوچتىخانىلار مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ
جايلاردىكى پوچتىخانىلار ۋە شىنخۇا كىتابخانىلىرى ۋاكالىتەن ساتىدۇ
فورماتى : 1092 × 787 م م 1/16، 8 تاۋاق
پارچە سېتىلىش باھاسى: 35 فۇڭ، ژورنال نومۇرى 62 — 58
شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق نەشرىياتچىلىق
ئىشلىرى ئىدارىسىدىكى تىزىم نومۇرى: 0 4 1

《喀什噶尔文学》（双月刊）

1984 年 第 五 期

编辑： 《喀什噶尔文学》编 辑 部
喀什 地区文 联
印刷： 《 喀 什 日 报 》 印 刷 厂
订阅： 全 国 各 地 邮 电 局 （所）
代售： 各 地 邮 电局 及 新 华 书 店
开本： 1092×787MM1/16，8 印张
代号： 58—62 单价： 0.35 元
新疆维吾尔自治区期刊登证 041 号